

ASIANAJAJAOIKEUDEN JA SEN LÄHTEIDEN HISTORIASTA

Asianajaja, OTT h.c. Jukka Peltonen

2017

SAATESANAT

Tämä kirjoitelma on syntynyt vähitellen useamman vuoden aikana. Se valmistui vuosien 2016-2017 taitteen paikkeilla, mutta olen sen jälkeen vielä hieman täydennellyt sitä eräiden uusien kirjallisuuslähteiden osalta.

Tämän kirjoitelman tietoja ja tekstin osia olen käyttänyt laatiessani Asianajajaoikeuden killan kokouksessa 14.9.2016 pitämäni kiltavanhimman jäähvääisesitelmää ”Advokatoorisista maksimeista asianajajaoikeuteen” ja Matti Ylöstalón syntymästä 100 vuotta -muistoseminaarissa 3.2.2017 pitämäni esitelmää ”Asianajajaoikeuden alasta – mitä asianajajaoikeus on?”.

Ajattelin ensin, että jätän tämän kirjoitelman tekstit pöytälaatikkoon. Tulin kuitenkin toisiin ajatuksiin vietettäessä tänä vuonna 2019 Suomen Asianajajaliiton ja asianajajakunnan järjestäytymisen 100-vuotisen historian juhlavuotta, kun historiallinen näkökulma ja menneiden asianajajasukupolvien työn merkitys jäivät siinä tyystin sivuun.

Totesin, että olisi sittenkin hyvä saattaa nähtäville kokonaisuena tämä asianajajan näkökulmasta laadittu kuvaus asianajajaoikeuden ja sen lähteiden historiasta, niiden vaiheittaisesta kehittämisestä sidoksissa yhteiskunta- ja lainsäädäntökehitykseen sekä asianajajalain säätämiseen. Siihen sovelias tapa voisi olla esimerkiksi kirjoitelman julkaiseminen Asianajajaoikeuden killan kotisivuilla, jossa se olisi kaikkien saatavilla. Samalla se tarjoaisi asianajajaoikeuden harrastajille mahdollisuuden siinä mainittujen asianajajaoikeudellisten kirjallisuus- ym. lähteiden hyödyntämiseen.

Tämä kirjoitelma on kunnianosoitus menneiden asianajajasukupolvien sitkeälle työlle, jonka tuloksena maamme asianajajakunta on saavuttanut yhteiskunnan luottamuksen ja nykyisen arvostetun aseman.

”Historia ... magistra vitae ...”, Marcus Tullius Cicero, De Oratore II 36, 55 eKr.

Helsingissä, marraskuun 16 päivänä 2019

*Jukka Peltonen
asianajaja (eläkkeellä), OTT h.c.*

SISÄLLYSLUETTELO

Saatesanat	2
1. Johdantona teemaan	5
1.1. Asianajotoiminnan sidoksista yhteiskuntakehitykseen	5
1.2. Mitä asianajajaoikeus on, mitä siihen kuuluu	6
1.3. Suomen asianajajakunnan keskeiset vaiheet	8
2. Asianajajakunta autonomisessa Suomessa 1809-1917	11
2.1. Yhteiskunnallisista kehitysvaiheista 1800-luvulla	11
2.2. Suomen 1800-luvun lakimiehistä ja asianajajista	13
2.3. Asianajajakunta ja alueelliset asianajajayhdistykset 1900-luvun alussa	14
2.4. Asianajajaoikeuden sisältö ja lähteet 1900-luvun alussa	15
2.4.1. Asianajotehtäviä koskevat lainsäädännökset 1900-luvun alussa	15
2.4.2. Asianajajaetiikan sisällöstä ja lähteistä 1900-luvun alussa	20
2.4.2.1. Kotimaiset asianajajaoikeudelliset kirjallisuuslähteet	20
2.4.2.2. Kansainväliset yhteydet ja asianajajaoikeudelliset lähteet	21
2.4.3. Yhteenvedo asianajajaoikeuden sisällöstä ja tilasta 1900-luvun alkuvuosina	23
3. Suomen Asianajajaliitto ry:n perustamisesta asianajajalain säätämiseen 1919-1959	25
3.1. Suomen Asianajajaliitto ry:n perustamisen vaihe	25
3.1.1. Suomen Asianajajaliitto ry:n säännöt	26
3.1.2. Vuosien 1919-1924 asianajajaoikeudellinen ja asianajajaettinen anti	27
3.1.3. Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet hakusessa	30
3.2. Asianajajakunnan korpivaellus (1919-1959)	32
3.2.1. Asianajotehtäviä koskevista lainsäädännöksistä	33
3.2.2. Asianajajaettisistä ja muista ohjeista	33
3.2.3. Kurinpitotoiminnasta hyväksyttävien käytänteiden lähteenä	35
3.2.4. Asianajajaoikeuden muista lähteistä	36
3.2.4.1. Kansainväliset yhteydet ja asianajajaoikeudelliset lähteet	36
3.2.4.2. Asianajajaoikeuden kotimaiset kirjallisuuslähteet	39
3.2.4.3. Asianajotoimintaa koskevasta oikeuskäytännöstä	42
3.3. Asianajajalain säätämisestä ja sen asianajajaoikeudellisesta merkityksestä	43
3.4. Yhteenvedo asianajajaoikeuden sisällöstä ja tilasta 1950-luvun lopulle tultaessa	45
4. Asianajotoiminnan perusteiden sisäistämisen ja edelleen kehittämisen vaihe 1960-1989	47
4.1. Asianajajalakia ja Asianajajaliiton sääntöjä koskevat muutoshankkeet	47
4.2. Asianajotehtäviä koskevat säännökset 1980-luvun lopulle tultaessa	50
4.3. Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet	50
4.4. Asianajajaliiton muista ohjeista oheisineen	53
4.5. Asianajajaoikeudellisista teoksista ja kirjoituksista 1960-1980-luvuilla	54
4.5.1. Asianajajaoikeuden kotimaiset kirjallisuuslähteet	54
4.5.2. Asianajajaoikeuden ulkomaiset kirjallisuuslähteet	58
4.6. Asianajotoimintaa koskevasta oikeuskäytännöstä	59
4.7. Yhteenvedo asianajajaoikeuden sisällöstä ja tilasta 1980-luvun lopulle tultaessa	60
5. Patronusten patronukset	63
5.1. Professori T.M. Kivimäki	63
5.2. Professori Bruno A. Salmiala	64

5.3.	Professori Matti Ylöstalo	65
5.4.	Patronusten patronusten ajan päätyminen	66
6.	Uudelleenorganisoinnin ja kansainvälistymisen 1990-luku	68
6.1.	Asianajajalain ja Asianajajaliiton sääntöjen muutokset	69
6.2.	Hyvää asianajajatapaa koskevat ja muut ohjeet	70
6.3.	Asianajotehtäviä koskevat säännökset 1990-luvun lopulle tultaessa	71
6.4.	Asianajajaoikeudellisista kirjallisuuslähteistä	73
6.5.	Asianajajaoikeuden yliopisto-opetuksesta	75
6.6.	Asianajotoimintaa koskevasta oikeuskäytännöstä 1990-luvulla	76
6.7.	Yhteenvedo asianajajaoikeuden sisällöstä ja tilasta 1990-luvun lopulle tultaessa	78
7.	Asianajotoiminnan perusteiden sääntelyä ja Asianajajaliiton ohjeita koskevien uudistusten 2000-luku	80
7.1.	Asianajotoiminnan järjestämisen perusteita koskevat laki- ja sääntöuudistukset	80
7.1.1.	OK 15:2 §:n muutos vuonna 2002 ja pääsääntöinen lakimiespakko	81
7.1.2.	Asianajajalain valvontaa, kurinpitoa ja palkkioriiita-asioita koskevien säännösten uudistaminen vuonna 2004	81
7.1.3.	Tuomioistuineläytöksen kehittämiskomitean mietintö KM 2003:3	82
7.1.4.	Asianajotoiminnan sääntelyn vaihtoehdot, SAL:n työryhmämietintö 11.1.2007	84
7.1.5.	Asianajajalain 5 §:n 1 momentin muutos vuonna 2008	86
7.1.6.	Laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista sekä siitä johtuneet asianajajalain ja Asianajajaliiton sääntöjen muutokset vuonna 2011	86
7.2.	Asianajotehtäviä koskevat säännösuudistukset 2000-luvulla	90
7.2.1.	Oikeudenkäyntiasioita koskevat asianajotehtävät	91
7.2.2.	Muut toimeksiantosopimuksenvaraiset asianajotehtävät	92
7.2.3.	Määräyksen- ja nimeämisenvaraiset asianajotehtävät	93
7.2.4.	Rahanpesulaki ja sen soveltamisalan laajeneminen asianajotoimintaan	94
7.2.5.	OK 17 luvun kokonaisuudistus vuonna 2015 ja asianajajan salassapito-oikeus	96
7.2.6.	Asianajajan salassapitovelvollisuus ja -oikeus suhteessa hallintoviranomaisiin	100
7.3.	Hyvää asianajajatapaa koskevista ohjeista	100
7.3.1.	Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden ja Palkkio-ohjeen uudistaminen	100
7.3.2.	Hyvän asianajajatavan ammattieettisestä luonteesta ja soveltamisesta	101
7.3.2.1.	Hyvän asianajajatavan ammattieettinen luonne julkisoikeudellisten säännösten ja oikeusperiaatteiden puristuksessa	103
7.3.2.2.	Hyvän asianajajatavan ammattieettisen luonteen säilymisestä asianajotoiminnan perusteita koskevien lainuudistusten yhteydessä	109
7.3.3.	Kansainväliset tapaohjeet vuonna 2016	111
7.4.	Asianajajaliiton muut ohjeet vuonna 2016	111
7.5.	Muiden lakimiesammattikuntien ammattietiikasta	113
7.6.	Asianajajaoikeudellisista teoksista ja kirjoituksista 2000-luvulla	115
7.6.1.	Asianajajaoikeudelliset väitöskirjat ja muut teokset	115
7.6.2.	Asianajajaoikeudelliset kirjoitukset	116
7.6.3.	Ulkomaisia asianajajaoikeudellisia kirjallisuuslähteitä	121
7.7.	Asianajotoimintaa koskevasta oikeuskäytännöstä 2000-luvulla	121
8.	Yhteenvedo asianajajaoikeuden ja sen lähteiden kehityksestä	127
8.1.	Asianajajaoikeuden normilähteiden kehityskaaresta	127
8.2.	Asianajajaoikeuden tilasta vuonna 2016	130

ASIANAJAJAOIKEUDEN JA SEN LÄHTEIDEN HISTORIASTA

1. Johdantona teemaan

1.1. *Asianajotoiminnan sidoksista yhteiskuntakehitykseen*

Tämän kirjoitelman tarkoituksena on kartoittaa asianajajaoikeuden tilaa, sisältöä ja lähteitä Suomen asianajajakunnan historian eri vaiheissa. Teen sen takautuvasti tämän päivän asianajajan tiedoin, kokemuksin ja näkemyksin Suomen asianajajakunnan ja asianajotoiminnan, niiden synnyn ja kehityksen, näkökulmasta.

Asianajajien tehtävänä on kaikenlaisen *oikeudellisen avun* antaminen kaikille sitä tarvitseville. Asianajajan tehtävä edellyttää lainopillista koulutusta, koska sen ytimenä on lain soveltaminen hänen päämiestensä näkökulmasta. Kansalaisten oikeudellisen avun tarpeet ovat sidoksissa yhteiskunnan kulloisenkin lainsäädännön tasoon, määrään ja sisältöön, yhteiskunnassa kulloinkin vallitseviin taloudellisiin olosuhteisiin ja elinkeinotoiminnan intensiteettiin sekä kansalaisten keskinäisissä suhteissa ja suhteessa julkisvaltaan ilmeneviin oikeudellisiin kysymyksiin ja oikeussuojatarpeisiin.

Vielä 1700-luvulla maatalousyhteiskunnan olosuhteissa kansalaisten keskinäisiä yksityisoikeudellisia oikeussuhteita oli mahdollista säännellä suhteellisen yksinkertaisin lainsäädännöksin. Yhteiskunnan tähän kehitysvaiheeseen liittyviä kansalaisten suhteita julkisvaltaan säänneltiin lähinnä merkantilistisin, rikosoikeudellisin sekä rikos- ja riita-asioiden oikeudenkäyntiä koskevin säännöksin. Hallintovalta oli silloin yksinvaltaisen hallitsijan alaisen virkamieskunnan käsissä ilman kansalaisia julkisen vallan käytöltä suojaavia säännöksiä ja oikeussuojakeinoja. Jo näissä olosuhteissa esiintyi etenkin oikeudenkäynneissä ilmeinen tarve oikeudellisen avun antamiseen lakia tuntevien toimesta. Ammattimaisen asianajotoiminnan kehittymistä ovat tällöin kuitenkin rajoittaneet mm. niukat taloudelliset olosuhteet ja oikeustiedettä sekä sen opetusta ja lainopillisesti koulutettujen henkilöiden määrää koskevat puutteet.

Ilman riittävää lainopillisen koulutuksen saaneiden henkilöiden määrää ei voinut syntyä asianajoa ammattinaan päätoimisesti harjoittavista lakimiehistä muodostuvaa asianajajakuntaa. Sen muodostumiseen saakka jouduttiin vääjäämättä toimimaan sivutoimenaan asianajoa harjoittavien virkamiesten ja maallikoiden antaman avun varassa. Toisaalta ilman toimeksiantojen sellaista määrää, joka takaa asianajotoimintaa ammattinaan harjoittaville riittävän toimeentulon, ei asianajotoiminta ja asianajajakunta voinut saavuttaa sellaisia mittasuhteita, että asianajajakunta voisi ylipäätään järjestäytyä, saati että sitä järjestettäisiin lailla sen riippumattomuuden edellytykset täyttävällä tavalla.

On selvää, että lainsäädännön lisääntyminen ja monimutkaistuminen johtaa kansalaisten, elinkeinonharjoittajien ja kaikkien muidenkin yhteiskunnan toimijoiden oikeudellisen avun tarpeen lisääntymiseen. Elinkeinotoiminnan, teollisuuden ja kaupan, kehittyminen ja lisääntyminen sekä taloudellisten toimintojen ja oikeussuhteiden monipuolistuminen johtavat välttämättömyyteen säännellä niihin liittyviä yksityisoikeudellisia kysymyksiä yksityiskohtaisesti. Samalla yhteiskunnan taloudellisten olosuhteiden kehittyminen luo kansalle sellaista vaurautta ja ratkaistavaksi sellaisia taloudelli-

sia intressejä omaavia asioita, jotka mahdollistavat itsenäisten asianajajien toimeentulon ammatin harjoittamisesta saatavien tulojen varassa.

Suomen asianajajakuntaa koskevien oikeushistoriallisten tutkimusten perusteella vallitsee yksimielisyys siitä, että Suomen modernin asianajajakunnan syntyvaihe ajoittui lähinnä 1880- ja 1890-lukuihin.¹ Asianajoa sivu- ja päätoimenaan harjoittavien lakimiesten toimintaolosuhteet ja lakimiesten määrä täyttivät silloin asianajajakunnan syntymisen edellytyksenä olevat vaatimukset, joskaan ei vielä päätoimisista asianajajista muodostuvan asianajajakunnan edellytyksiä. Sen vuoksi asianajajaoikeuden tilan ja sisällön tarkastelu on aiheellista aloittaa 1800-luvun loppupuolen tilanteesta käsin.

1.2. *Mitä asianajajaoikeus on, mitä siihen kuuluu*

Kun nyt on kartoitettavana *asianajajaoikeuden* tila ja sisältö Suomen asianajajakunnan historian eri vaiheissa, tarvitaan siihen jonkinlaista asianajajaoikeuden ja sen sisällön määrittelyä. Sanaa ”asianajajaoikeus” käytti professori Matti Ylöstalo julkisuudessa ensimmäisen kerran vuonna 1984 julkaistussa kirjoituksessaan.² Tämän jälkeen vuonna 1985 julkaistiin 1.1.1986 voimaan tulleen asianajajatutkinnon tutkintovaatimuksia varten Ylöstalon toimittama kokoomateos ”Asianajajaoikeutta”, joka koostui eräistä asianajotoimintaa koskevista kirjoitelmista.³

Ylöstalo julkaisi vuonna 1987 kirjoituksen ”Asianajajaoikeus – kehittyvä oikeusalue”.⁴ Ylöstalon siinä esittämästä näkemyksestä asianajajaoikeuden sisällöstä on pääteltävissä, että hän näki sen lähinnä *asianajajaoikeuden ydinalueita* koskevana ja niin, että siihen sisältyivät sekä asianajajia ja asianajotoimintaa koskevat lainsäädännökset että ammattieettiset säännöt ja periaatteet. Ylöstalo korosti tarvetta lähestyä asianajotoimintaa kohdistuvissa selvittelyissä kysymyksiä uudella tavalla, pyrkimällä kokonaiskuvan saavuttamiseen asianajotoiminnan omista edellytyksistä ja ulottuvuuksista käsin.

Yleisesti hyväksyttyä *asianajajaoikeuden määritelmää* ei ole vielä olemassa. Käytin vuosina 1996-2007 Helsingin yliopistolla pidetyillä asianajajaoikeuden luennoilla seuraavanlaista kaksiosaista määritelmää:

”Asianajajaoikeus käsittää *asianajotoimintaa* koskevien ja siihen asiallisesti liittyvien oikeusnormien ja ammattieettisten normien kokonaisuuden sekä sitä koskevan tutkimuksen. Asianajajaoikeudelle on tyypillistä oikeusalamaisen näkökulma ja etu, yksityisoikeudellinen toimeksiantosuhde sekä itsesääntelyyn perustuvat ammattieettiset normit.”⁵

¹ Pia Letto-Vanamo, Miksi Suomessa ei ole asianajajamonopolia, teoksessa Asianajajaoikeutta, toim. Matti Ylöstalo, 1985 s. 17; ja Advokaatteja ja prokuraattoreita – näkökulmia asianajajalaitoksen syntyvaiheeseen, teoksessa Asianajajan työkentältä, SAL 1994 s. 215; sekä Heikki Pihlajamäki, Kansan ja esivallan välissä, SAL 2009 s. 139.

² Matti Ylöstalo, Asianajotoiminnan valvonnasta, Suomen Asianajajaliiton julkaisuja 1/1984 s. 30.

³ Sen arvosteluista ks. Jouko Halila LM 1986 s. 264-265 ja Mikko Tulokas DL 1986 s. 417-418.

⁴ JFT 1987 s. 306-313.

⁵ Ks. Matti Ylöstalo – Olli Tarkka, Asianajajan käsikirja, 2001 s. 288-293 otsikolla ”Asianajajaoikeus”. Sen s. 290 on näkemykseni asianajajaoikeudesta tiivistetty seuraavasti: ”Asianajajaoikeus luonnehditaan tavallisesti niin, että se käsittää asianajotoimintaa suoranaisesti koskevien ja niihin läheisesti ja asiallisesti liittyvien eriasteisten oikeusnormien

Tämä asianajajaoikeuden määritelmä tukeutuu *asianajotoiminnan käsitesisältöön*, joten määritelmä joudutaan täsmentämään määrittämällä myös asianajotoiminnan käsitesisältö:

”Asianajotoiminta on *oikeudellisen asiantuntija-avun* antamista toiselle ammattimaisesti työsuorituksin (yleensä) palkkiota vastaan yksityisoikeudellisten toimeksiantosopimusten perusteella, joihin saattaa liittyä myös viranomaisen määräämistoimi tai yksityisen nimittämistoimi. Toimeksiantosuhteille on tyypillistä *korostettu luottamussuhde* asianajajan ja päämiehen välillä sekä asianajajan riippumattomuusvaatimus. Joissain määräyksen- ja nimityksenvaraisissa tehtävissä luottamussuhde saattaa olla modifioitu eri tavoin ja eriasteisesti lähentyen lopulta tuomitsemistehtäviä.”

Pidän jäljempänä asianajajaoikeudellisia lähteitä kartoittaessani silmällä näiden asianajajaoikeuden ja asianajotoiminnan luonnehdintojen puitteita ja sisältöä.

Asianajajaoikeuden ydinalueeseen kuuluvat asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteita sekä erilaisia asianajotehtäviä, niin oikeudenkäynneissä kuin niiden ulkopuolellakin, koskevat lainsäännökset. Lisäksi asianajajaoikeuden ydinalueeseen kuuluvat asianajajakunnan ammattietiikan, oikeastaan sen moraalin, perustana olevat arvot sekä hyväksyttäviä ammattikäytänteitä määrittävät periaatteet ja säännöt sekä – jotta arvoilla, periaatteilla ja säännöillä olisi todellista merkitystä – sitoutuminen niiden mukaiseen asenteeseen ja ammattitoimintaan. Vasta sitoutuminen niiden noudattamiseen ilmentää ammattikunnan moraalialia ja aitoa etiikkaa.

Asianajajaeettisinä perusarvoina ovat asianajajan uskollisuus ja lojaalisuus (päämiestään kohtaan), riippumattomuus ja esteettömyys (vapaana päämiehen edun valvomiselle haitallisista sivuvaikutuksista), toimeksiantosuhteen luottamuksellisuus (luottamussuhde, salassapitovelvollisuus) ja kunniallisuus (toimeksiantojen täyttäminen rehellisesti, asiallisesti ja moitteettomasti).⁶ Hyvän asianajajataavan mukaiset käytänteet on johdettu kirjallisiin tapaohjeisiin näistä perusarvoista ja kirjatun säännön puuttuessa hyväksyttävä käytänne voidaan ja myös tulee niistä johtaa.

Asianajajille on annettu lainsäännöksin myös eräitä *luottamusvapauksia*, joista mainittakoon tässä asianajajakunnan riippumattomuuden takaava autonomia, Suomen Asianajajaliiton jäsenten yksinoikeus asianajaja-ammattinimen käyttämiseen, asianajajan salassapito-oikeus, asianajajan oikeus esiintyä oikeudenkäynnissä päämiehensä avustajana tai asiamiehenä vapautuksineen valtakirjan esittämisestä sekä laajennettu sananvapaus. Luottamusvapauksissa on kysymys valtiovallan asianajajille näiden *päämiesten edusta* johtuvista vaatimuksista lailla myöntämistä *ammattillisista vapausoikeuksista*.⁷ Myös näitä luottamusvapauksia koskevat säännökset ja niihin perustuvat asianajajan ammatilliset oikeudet kuuluvat asianajajaoikeuden ydinalueeseen.

---

kokonaisuuden ja sitä koskevan selvittelyn ja tutkimuksen.” – Ks. myös *Jukka Peltonen*, Asianajajaoikeuden alasta – mitä asianajajaoikeus on?, DL 2/2017 s. 173-179.

⁶ Hyvää asianajajatappaa koskevat ohjeet 15.1.2009 kohta 3 Perusarvot.

⁷ Luottamusvapauksista eli vapausoikeuksista ks. *Terho Pursiainen*, Ammattien etiikka, DL 2001 s. 31-50 erit. s. 34-38; *Jukka Peltonen*, Asianajajan toiminnan eettiset perusteet, DL 2000 s. 578-592 erit. s. 579, 586 ja 588-589; *Jukka Peltonen*, Ammattietiikka ja laki asianajotoiminnan perustana, Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten Laatuhankkeen työryhmäraportteja VII, 2006 s. 29-67 erit. 34-35 ja DL 2006 s. 155-178 erit. s 157; ja *Peltonen* mk. Asianajajaoikeuden

Edellä kuvailut asianajajaoikeuden ydinalueeseen kuuluvat lainsäädännökset sekä ammattieettiset perusarvot ja hyväksyttäviä ammattikäytänteitä koskevat säännöt ovat oleellisen keskeisiä nyt suoritettavan asianajajaoikeuden tilan ja sisällön historian kartoittamisessa. Tämän lisäksi keskeisiä ovat kaikki ne erityissäännökset, joilla säännellään nimenomaisesti erilaisia asianajotoiminnan piiriin luettavia asianajotehtäviä.

Asianajajaoikeudellisista normilähteistä on keskeisintä asianajajan ja hänen päämiehensä välistä luottamussuhdetta turvaavien asianajajien riippumattomuus- ja esteettömyysvaatimusta, salassapitovelvollisuutta ja -oikeutta ja vastuuta sekä toimeksiantojen huolellista täyttämistä ja asianajajan oikeutta palkkioon koskevien normien tunnistaminen.

Asianajajien järjestäytymistä, asianajotoimintaa ja sen järjestämistä sekä asianajotehtäviä koskevien lain säännösten ja ammattieettisten normien lisäksi keskeisiä ovat asianajajaoikeudelliset *kirjallisuuslähteet*, joissa ilmenee ehkä parhaiten kulloinkin vallitseva asianajajaoikeuden sisällön taso ja harrastuksen intensiteetti. Lisäksi keskeistä merkitystä on *oikeuskäytännöllä*, jolla on ohjaavaa vaikutusta etenkin asianajajien vastuun muodostumisen kannalta.

Sen vuoksi pyrin jäljempänä paikantamaan eri ajanjaksoina julkaistuja asianajajaoikeudellisiksi luonnehdittavia teoksia ja kirjoituksia sekä asianajajaoikeudellisesti merkittävää oikeuskäytäntöä.

1.3. Suomen asianajajakunnan keskeiset vaiheet

Suomen asianajajakunnan historiaa on jo tutkittu eri vaiheissa ja erilaisista näkökulmista.⁸ Runsaiden kirjallisuuslähteiden perusteella arvioiden se lienee asianajajaoikeuden tieteellisesti tutkituin alue. Näissä historian tutkimuksissa ei kuitenkaan ole ollut keskiössä asianajajaoikeus ja sen sisältö, joskin niistä löytyy myös asianajajaoikeuden sisältöä ja lähteitä kuvailevia jaksoja ja kohtia. Nämä asianajajakunnan historiaa koskevat tutkimukset antavat osaltaan perustan tämän esitykseni jäsentämiseen ja sisältöön mahdollistaen siten keskittymisen asianajajaoikeudelliseen näkökulmaan.

Tämän lisäksi Suomen asianajajakunnan ja asianajajaoikeuden historiaa on kirjattu myös etenkin vuodesta 1920 alkaen ilmestyneen Defensor Legis sivuilla julkaistuihin lukuisiin kirjoituksiin, uutisiin ja selostuksiin, mutta myös eräisiin vuodesta 1865 alkaen ilmestyneen JFT:n, Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland, ja Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuodesta 1903 alkaen julkaiseman Lakimiehen eräisiin kirjoituksiin.

---

alasta DL 2/2017 s. 175-176. Nykyisin asianajajille on myös annettu eräitä oikeudenhoitoon kuuluvia julkisoikeudellisia luottamustehtäviä.

⁸ *Yrjö Raevuori*, Suomen asianajotoiminnan vaiheita, Suomen Asianajajaliiton Säätiö, 1968; *Pia Letto-Vanamo*, Suomalaisen asianajajalaitoksen synty ja varhaiskehitys, 1989; Miksi Suomessa ei ole asianajajamonopolia, Oikeus 1983 s. 24-35, ja Asianajajaoikeutta 1985 s. 12-26; Eräistä suomalaisen asianajajalaitoksen syntyyn vaikuttaneista tekijöistä, DL 1987 s. 244-258; Finlands advokatväsen som föremål för rätthistorisk forskning, JFT 1989 s. 323-339; Lakimieskunnan rooli Euroopan oikeushistoriassa, DL 1994 s. 355-361; ja Advokaatteja ja prokuraattoreita – näkökulmia asianajajalaitoksen syntyvaiheeseen, teoksessa Asianajajan työkentältä, SAL 1994 s. 215-226; sekä *Heikki Pihlajamäki*, Kansan ja esivallan välissä, Suomalaisen asianajajakunnan historia, SAL 2009.

Käytettävissä on tämän lisäksi myös muita Suomen oikeushistorian kirjallisuuslähteitä, jotka antavat tutkittua tietoa 1800-luvun niistä tapahtumista ja vaiheista, joihin Suomen yhteiskunnallisten olosuhteiden, lainsäädännön ja sen myötä lakimieskunnan kehitys, joka mahdollisti asianajajakunnan synnyn, on perustunut.⁹ Niihin tukeutuen on mahdollista pyrkiä hahmottamaan 1800-luvun asianajajakunnan synnyn kannalta keskeisiä yhteiskunnan ja lainsäädännön kehitysvaiheita sekä käsitystä kehitykseen ja asianajajakunnan syntyyn johtaneista syistä.

Ensimmäinen asianajajaoikeuden tilan ja sisällön tarkastelu on aiheellista kohdistaa autonomisen Suomen vaiheeseen vuosina 1809-1917, koska siihen ajoittuu modernin suomalaisen asianajajakunnan synty sekä 1800-luvun lopulta vuoteen 1917 asti tapahtunut asianajajakunnan kasvu ja alueellisten asianajajayhdistyksien perustaminen.

Toisen tarkasteluvaiheen muodostaa Suomen itsenäisyyden aika vuoteen 1959 asti alkaen Suomen Asianajajaliitto ry:n perustamisvaiheesta vuonna 1919. Siihen ajoittuvat ensimmäiset asianajajaetikän sisältöä hahmottelevat kirjoitukset sekä hyvän asianajajatavan muotoutumisen ensivaiheet yhdistyksen hallituksen kurinpitoa ja hyväksyttäviä käytäntöjä koskevien päätösten perusteella, ensimmäiset asianajotoimintaa koskevat kirjalliset ohjeet sekä asianajajalain (496/1958) säätäminen.

Kolmas tarkasteluvaihe ajoittuu 1960-1980-lukuihin. Niiden aikana vahvistettiin ensimmäiset kattavat kirjalliset hyvää asianajotapaa koskevat ohjeet sekä eräitä muita asianajotoimintaa ja sen järjestämistä koskevia ohjeita, ruvettiin systemaattisesti kehittämään asianajajaoikeudellisia teoksia, mm. järjestyksessään toinen asianajajaoikeudellinen väitöskirja, ja kirjoitelmia, otettiin käyttöön asianajajatutkinto 1.1.1986 lukien, lausuttiin asianajajaoikeuden syntysanat sekä luotiin perustaa Asianajajaliittoa ja asianajotoiminnan järjestämistä koskeville säännös- ja sääntöuudistuksille vuonna 1992 ja sen jälkeen.

Neljännän tarkasteluvaiheen muodostaa 1990-luku, johon ajoittui voimakas kansainvälistyminen, Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen voimaantulo ja Suomen liittyminen EU:hun, sekä eräitä asianajajaliittoa ja asianajajatehtäviä koskevia säännösuudistuksia. Lisäksi sen aikana modernisoitiin palkkiosääntö ja tiedotusohjeet vastaamaan silloisen kilpailunrajoituslain vaatimuksia, aloitettiin asianajajaoikeuden yliopisto-opetus ja kehiteltiin lisää eräitä asianajajaoikeudellisia kirjoituksia.

Viides tarkasteluvaihe kattaa koko 2000-luvun alun vuoteen 2016 saakka. Sille on ollut leimallista pyrkimys kehittää edelleen asianajajaliittoa, asianajotoiminnan järjestämistä ja asianajotehtäviä koskevaa lainsäädäntöä, jonka tuloksena on myös toteutettu merkittäviä lainsäädännöllisiä uudistuksia. Lisäksi tämän vaiheen kuluessa on kirjoitettu uudelleen kirjalliset hyvää asianajajotapaa koskevat ohjeet ja palkkio-ohje. Vuosina 2013 ja 2014 hyväksyttiin kaksi asianajajaoikeudellista

---

⁹ *Jukka Kekkonen*, Merkantilismista liberalismiin Oikeushistoriallinen tutkimus elinkeinovapauden syntytaustasta Suomessa vuosina 1855-1879, 1987; Merkantilismista liberalismiin, teoksessa *Jukka Kekkonen, Kaisa Korpijaakko ja Heikki Ylikangas*, Oikeudellisen sääntelyn kehityslinjoja, 1985 s. 75-114 ; sekä *Jukka Kekkonen* kirjoitukset teoksessa *Muutos ja jatkuvuus Näköaloja oikeushistoriaan*, Jukka Kekkonen juhlaKirja 1953 12/10 – 2003, toim. *Jyri Inha*, 2003.

väitöskirjaa¹⁰ ja julkaistiin kaksi asianajajaoikeudellisesti merkittävää teosta.¹¹ Tämän vaiheen aikana on myös pyritty järjestelmällisemmin ja kokonaisvaltaisemmin selvittämään asianajajaoikeuden sisältöä ja tuottamaan lisää asianajajaoikeudellisia kirjoituksia muun muassa tukeutumalla 25.8.2000 perustetun Asianajajaoikeuden killan kokouksissa pidettyihin esitelmiin.

---

¹⁰ *Matti Kunnas*, Asianajajan näkökulma lainkäyttöön, 2013; ja *Lasse Juhani Lehtinen*, Oikeusapulain mukaisen yksityisen avustajan oikeuksista ja velvollisuuksista, 2014.

¹¹ *Markku Fredman*, Rikosasianajajan käsikirja, 2013; ja *Markku Ylönen*, Asianajajaoikeus, Laki, säännöt ja tapaohjeet, 2014.

2. Asianajajakunta autonomisessa Suomessa 1809-1917

2.1. Yhteiskunnallisista kehitysvaiheista 1800-luvulla

Kun Venäjä valloitti Suomen vuonna 1809 ja liitti sen itseensä autonomisena suurruhtinaskuntana, sai Suomi keisari Aleksanteri I:n Porvoon valtiopäivillä maaliskuussa 1809 antaman juhlallisen vakuutuksen mukaisesti säilyttää voimassa Ruotsin vallan aikaiset perustuslait, vuoden 1772 hallitusmuodon sekä vuoden 1789 yhdistys- ja vakuuskirjan, sekä vuoden 1734 lait oheisineen.

Valtiollisen yhteyden Ruotsiin katketessa tulivat Suomen suurruhtinaskunnan valtiopäivät, säätyvaltiopäivät, Suomen lakia säätäväksi elimeksi sekä keisarillinen Suomen senaatti korkeimmaksi siviilihallintoelimeksi (talousosasto) ja tuomioistuimeksi (oikeusosasto). Suomessa toimi silloin kaksi hovioikeutta, vuonna 1623 perustettu Turun hovioikeus ja vuonna 1775 perustettu Vaasan hovioikeus, sekä Ruotsin vallan aikaiset kihlakunnanoikeudet ja raastuvanoikeudet. Lisäksi perustettiin vuonna 1839 Viipurin hovioikeus.

Vuonna 1809 lainopillisen koulutuksen saaneita henkilöitä oli Suomessa vain muutamia kymmeniä ja virkamieskunta oli vähäinen. Keisarillisella asetuksella 3.11.1817 säädettiin, että Suomen oikeus- ja hallintovirkoihin pyrkivän tuli siitä lähtien esittää todistus lainopillisen tutkinnon suorittamisesta. Tämä johti tarpeeseen tehostaa lainopillista koulutusta täyttämään kasvavan hallinnon virkamieskunnan ja tuomioistuinten tuomarikunnan tarpeita.

Vuonna 1640 perustetun Turun Akatemian lainopillisessa tiedekunnassa 1800-luvun alussa annettu opetus ei vastannut modernin oikeustieteen vaatimuksia. Silloin oikeustieteellisen tutkimuksen lähtökohtana oli historiallinen metodi. Tutkimuksen ja opetuksen kohteina olivat vanhat Ruotsin vallan aikaiset lait. Oikeustieteellisessä tiedekunnassa oli vuonna 1809 kaksi professuuria. Kun Turun Akatemia Turun kaupungin palon 1827 jälkeen siirrettiin Helsinkiin, jossa se jatkoi 1828 alkaen toimintaansa Keisarillisena Aleksanterin yliopistona, sai tiedekunta kolmannen professuurin. Vuonna 1852 yliopiston statuutit uudistettiin ja lainopillinen tiedekunta sai neljännen professuurin.

Autonomian alkuaika vuosina 1809-1855 oli hitaan taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen aikaa. Vallalla olivat elinkeinotoimintaa, kaupankäyntiä ja teollisuutta, sekä käsityöläisammattitehtäviä ja työväestöä kahlitsevat merkantilismi ja ammattikuntalaitos. Vuonna 1855 valtaan tullut keisari Aleksanteri II ryhtyi toteuttamaan yhteiskunnallisia reformeja. Hän kävi maaliskuussa 1856 Suomessa ja velvoitti senaatin laatimaan ehdotukset kaupan ja merenkulun edistämiseksi, teollisuuden kehittämiseksi ja liikenneyhteyksien parantamiseksi. Aleksanteri II kutsui vuonna 1863 koolle vuoden 1809 jälkeen ensimmäiset valtiopäivät, mikä mahdollisti kipeästi tarvittujen uusien lakien säätämisen.

1850-luvulta lähtien tulivat Suomessa vallalle poliittinen liberalismi ja liberaalisen oikeusvaltion käsitteet: kansalaisten oikeudellinen yhdenvertaisuus, ylimmän valtiollisen vallan jakaminen (lainsäädäntövalta, tuomiovalta ja toimeenpanovalta), julkisen vallankäytön lakisidonnaisuuden periaate sekä kansalaisille suodut perusoikeudet ja -vapaudet (mm. sopimusvapaus).¹²

---

¹² Jukka Kekkonen, Muutos ja jatkuvuus Näköaloja oikeushistoriaan, Jukka Kekkonen juhlaKirja, 2003 s. 245.

Oikeustieteessä tuli vallalle oikeuspositivismi, oikeuden tarkastelu normatiivisena järjestelmänä. Oikeustieteen tehtäväksi tuli lainsäädännön tulkitseminen sekä siinä keskeisten oikeuden systematisoinnin ja silloisen käsitteläinopin luominen.¹³ Sitä mukaa kuin vuodesta 1863 alkaen säädettiin uusia lakeja, oikeustieteellinen tutkimus oli kohdistettavissa moderneihin lainsäädäntöihin.

Vuoden 1863 valtiopäiviä seurasi laaja liberaalisen lainsäädäntöohjelman toteuttaminen. Merkantilismin rajoituksia purettiin aluksi vähitellen ja ammattikuntalaitos lakkautettiin vuonna 1868. Lopulta vuonna 1879 säädettiin elinkeinoasetus, joka tiettyjä luvanvaraisiksi säädettyjä elinkeinoja lukuun ottamatta merkitsi elinkeinotoiminnan vapautumista ilmoituksenvaraiseksi. Samana vuonna mahdollistettiin työvoiman vapaa liikkuminen Suomessa. Sopimusvapautta lisättiin ja säädettiin julkisoikeudellisten säädösten ohella useita yksityisoikeudellisia lakeja täydentämään vuoden 1734 lakien puutteita.

1800-luvun loppupuolen lainsäädäntöuudistuksista mainittakoon tässä muun muassa 1858 vekselisääntö; 1864 kommandiittiyhtiöasetus ja asetus osakeyhtiöistä; 1866 yksityispankkiasetus; 1868 konkurssisääntö, etuoikeusasetus, vanhentumisasetus ja kiinnitysasetus; 1873 takausasetus ja merilaki; 1876 patenttiasetus; 1889 rikoslaki, rangaistusten täytäntöönpanoasetus ja laivarekisteriasetus; 1895 ulosottolaki, kaupparekisteriasetus ja osakeyhtiölaki; 1898 huutokauppa-asetus sekä laki aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteista ja holhouslaki; ja 1901 osuuskuntalaki.

Sen sijaan vuonna 1892 oikeudenkäyntilaitosuudistusta laatimaan asetetun komitean¹⁴ vuonna 1900 valmistuneen mietinnön mukainen oikeudenkäyntiuudistus jäi toteuttamatta. Samalla jäi toteuttamatta siinä ehdotettuun tuomioistuineläinlakiin sisältynyt Suomen asianajajakunnan lailla järjestämistä koskenut esitys.

Edellä mainitut uudet säädökset, joista osa muodosti keskeisen osan Suomen yksityisoikeuden perustasta, jäivät voimaan erittäin pitkäksi aikaa. Uudet säädökset ja tieteellisen tutkimuksen kohdentuminen näihin moderneihin lakeihin mahdollistivat samalla oikeudellisen kirjallisuuden kehittymisen vähitellen 1800-luvun lopulta alkaen. Niistä viimeksi kumottiin vanhentumisasetus vuonna 2003 säädetyllä vanhentumislaiilla (728/2003), konkurssisääntö vuonna 2004 säädetyllä konkurssilaiilla (120/2004) ja ulosottolaki vuonna 2007 säädetyllä ulosottoaarella (705/2007).

Elinkeinotoiminnan vapauttaminen ja lainsäädäntökehitys johtivat Suomessa teollistumiseen sekä kaupan ja muun taloudellisen toiminnan viriämiseen 1860-luvulta alkaen. Samanaikaisesti rakennettiin Suomeen rautatieverkostoa, joka mahdollisti matkustamisen ja postin kulun nopeutumisen aivan uudella tavalla. Vuoteen 1909 mennessä olivat kaikki tärkeät kaupungit rautatieyhteydessä Helsinkiin.¹⁵

Sähköisen lennätinverkoston rakentaminen aloitettiin valtiollisen lennätinlaitoksen toimesta vuonna 1855 ja lennätinverkko levisi vuoteen 1880 tultaessa koko maahan sekä Ruotsin kautta kansainväliseen lennätinverkostoon mahdollistaen sähkösanomien lähettämisen. 1880-luvulla ruvettiin useisiin kaupun-

---

¹³ Ks. Oikeustiede Suomessa, *toim. Urpo Kangas*, 1998 s. 13-17, 171-172, 184-186 ja 222. S. 411-412 mukaan vuosina 1817-1899 Helsingin yliopiston lainopillisessa tiedekunnassa väitteli tohtoriksi yhteensä 30 henkeä valtaosan väitöksistään ajoittuessa v. 1869-1899 väliseen aikaan. Ks. myös *Hannu Tapani Klami*, Oikeustaistelijat. Suomalainen oikeustiede Venäjän vallan aikana, 1977; ja *A History of Finnish Legal Science, An outline*, Oikeustiede XIX, 1986 s. 125-270.

¹⁴ Komitean puheenjohtajana oli professori R.A. Wrede sekä jäsenenä hovioikeudenasessori Oskar Wilskman ja laamanni August Juselius.

¹⁵ V. 1862 Hämeenlinna, 1870 Pietari, 1876 Tampere ja Turku, 1878 Vaasa, 1884 Oulu ja 1909 Rovaniemi.

keihin rakentamaan myös puhelinverkkoja yksityisten puhelinyhtiöiden toimesta. Kaukopuhelinyhteydet toteutuivat kuitenkin hitaammin 1890-luvulta alkaen ensin Etelä-Suomessa yksityisten ja 1900-luvun alussa laajemmin lennätinlaitoksen toimesta.

Vuonna 1862 perustettiin Juridiska föreningen i Finland (JFF), jonka tarkoituksena oli tarjota lakitieteen harjoittajille sekä muille oikeustieteestä ja oikeudenkäyntilaitoksesta kiinnostuneille tilaisuus julkisesti vaihtaa mielipiteitä ja kokemuksia näistä aiheista.¹⁶ Yhdistyksen vuodesta 1865 alkaen julkaisemassa JFT:ssä ilmestyi 1800-luvulla merkittäviä oikeustieteellisiä artikkeleita, yhdistyksen jäsenkunnan käsittelemiä keskustelukysymyksiä koskevia kannanottoja sekä selostuksia senaatin oikeusosaston antamista tuomioista.¹⁷ JFT:n sivuilla julkaistiin 1800-luvun aikana myös ensimmäiset asianajajakuntaa koskevat ja sen ohessa asianajajaoikeudellisia aineksia sisältävät professori- ja tuomarikunnan edustajien kirjoitukset.

Vuonna 1898 perustettiin myös Suomalainen Lakimiesyhdistys, jonka tarkoituksena oli edistää suomalaisen lakikielen kehittämistä ja ylläpitää jäsenissään lainopillisia harrastuksia. Yhdistys toimi aluksi Suomenmielisten juristien klubina ja se perustettiin virallisena yhdistyksenä vuonna 1906.¹⁸ Yhdistys rupesi vuodesta 1903 alkaen julkaisemaan Lakimies-lehteä.

2.2. Suomen 1800-luvun lakimiehistä ja asianajajista

Suomen lakimiesten ja asianajajien määristä ja niiden kehityksestä 1800-luvulla on käytettävissä kovin vähän yksityiskohtaisia tietoja.¹⁹ Vuonna 1809 oli Suomessa vain ”joitain kymmeniä” lainopillisen koulutuksen saaneita. Vuosina 1879 ja 1898 julkaistujen lakimiesmatrikkeliin mukaan Suomessa oli vuonna 1879 kaikkiaan 677 lakimestä, joista 305 oli oikeuslaitoksen, 244 senaatin ja muun hallinnon ja 27 liike-elämän palveluksessa, 20 lakimiehen toimiessa päätoimisina asianajajina (työelämässä yhteensä 596). Loput 81 olivat joko eläkkeelle vetäytyneitä tai vasta tutkintonsa suorittaneita, jotka eivät vielä olleet sijoittuneet työelämään. Vuonna 1898 oli lakimiehiä 992, joista 327 oli oikeuslaitoksen, 417 senaatin ja muun hallinnon ja 60 liike-elämän palveluksessa sekä 50 päätoimisina asianajajina (työelämässä yhteensä 854). Loput 139 lakimestä oli eläkkeellä tai vastavalmistuneita.

Työelämään sijoittuneiden lakimiesten määrä oli kasvanut vuoden 1879 596 lakimiehestä vuoden 1898 854 lakimieheen eli lisääntynyt 20 vuodessa 258 hengellä, josta suurin osa oli sijoittunut hallintovirkamiehiksi (lisäys 173), oikeuslaitokseen (lisäys 22) ja liike-elämän palvelukseen (lisäys 33). Loput 30 olivat ryhtyneet päätoimiseksi asianajajiksi.

Tämän lisäksi löytyy JFT:stä tieto,²⁰ jonka mukaan vuosina 1874-1893 hovioikeuksien matrikkeleihin kirjautuneista lakimiehistä 131 osallistui asianajajatoimintaan. Heistä 26 oli ilmoittanut työskentelevänsä päätoimisesti asianajajina ja 105 sivutoimisesti valtion tai kunnan virkamiestehtävien ohessa. Näistä 131 lakimiehestä 31 oli Helsingissä, 13 Turussa, 16 Vaasassa, 19 Viipurissa ja 34 muissa kaupungeissa sekä

¹⁶ Ks. *J. Grotenfelt*, Juridiska föreningen i Finland 1862-1912, JFT 1912 s. 501-570. Yhdistyksessä oli jäseniä 302 v. 1863 ja 463 v. 1912.

¹⁷ JFT:ssä oli vuosina 1865-1912 selostettu 765 senaatin oikeusosaston ratkaisua. Ks. *Grotenfelt* mk. s. 563.

¹⁸ Ks. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1898 22/10 1948 s. 8-9. Yhdistyksessä oli 40 jäsentä v. 1898 ja 263 jäsentä v. 1912.

¹⁹ Ks. *Esa Konttinen*, Perinteisesti moderniin: professioiden yhteiskunnallinen synty Suomessa, 1991 s. 75 ja 225.

²⁰ *Oskar Wilskman*, Till frågan om sakkförarväsendets höjande, JFT 1894 s. 303-316, erit. s. 311 ja 315.

18 maaseudulla. Lisäksi siinä esitettiin arvio siitä, että asianajotoimintaa harjoittavia oli vuonna 1894 kaikkiaan jopa noin 200 lakimiestä, kun viimeisen 10 vuoden aikana matrikkeleihin kirjatusta 367 lakimiehestä ei ollut vielä saatavissa työllistymistietoja.²¹ Lainopillisen loppututkimuksen suoritti 239 vuosina 1871-1880, 374 vuosina 1881-1890 ja 171 vuosina 1891-1893.

2.3. Asianajajakunta ja alueelliset asianajajayhdistykset 1900-luvun alussa

Vuosina 1902-1918 perustettiin Suomessa kuusi alueellista asianajajayhdistystä: Viipurin Asianajajayhdistys v. 1902 (27 jäsentä), Helsingin Asianajajayhdistys v. 1909 (47 jäsentä), Turun Asianajajayhdistys v. 1909 (27 jäsentä), Vaasan Asianajajayhdistys ja Lahden Asianajajayhdistys v. 1916 sekä Tampereen Asianajajayhdistys v. 1918.²²

Alueellisten asianajajayhdistysten perustamisen taustalla oli Wreden komitean vuonna 1900 valmistuneeseen oikeudenkäyntilaitoksen uudistamista koskevaan mietintöön sisältyneiden uudistusehdotusten hylkääminen.²³ Suuria toiveita asianajajien keskuudessa herättäneen uudistusehdotuksen hylkääminen johti valtavaan pettymykseen ja sen toteamiseen, että alueellisia asianajajayhdistyksiä tulee perustaa oma-aloitteisesti vapaaehtoisista tietä.²⁴

Komitean ehdotukseen laiksi tuomioistuimista sisältyivät 10 luvun määräykset ”julkisista asianajajista”. Niiden mukaan julkiseksi asianajajaksi oli hyväksyttävä ainoastaan tuomarinviran hoitoa varten vaadittavat opinnäytteet suorittanut lakimies, joka oli vähintään kahden vuoden aikana saavuttanut kokemusta lainkäytöstä toimiessaan tuomioistuimessa, julkisen asianajajan avustajana tai syyttäjän apulaisena taikka muulla tavoin. Lisäksi lakiehdotuksessa oli myös asianajajakunnan järjestäytymistä koskevia määräyksiä. Niiden mukaan pääkaupunkiin ja hovioikeuskaupunkeihin sekä sellaisille paikkakunnille, joissa oli suurempi määrä asianajajia, oli perustettava asianajajayhdistyksiä, joiden tuli valvoa jäsentensä toimintaa ja edistää asianajajalaitoksen kehitystä. Asianajajayhdistysten oli valittava jäsenistään asianajajaneuvostoksi kutsuttu hallitus, johon kolmeksi vuodeksi kerrallaan valittaisiin viisi jäsentä.

Wreden komitean mietinnön ”julkisia asianajajia” koskevan säännösehdoituksen taustalla oli JFF:n jäsenkunnassa vuodesta 1871 alkaen käyty, muiden maiden asianajajajärjestelmiä koskeviin tietoihin tukeutunut keskustelu asianajajakunnan lailla järjestämisen ja asianajajayhdistysten perustamisen tarpeellisuudesta.²⁵ Pian keskustelun käynnistymisen jälkeen vuonna 1873 julkaistiin JFT:ssä ehdotus asianaja-

²¹ Vuonna 1886 aloitti Helsingissä toimintansa myös köyhäinasianajaja. Ks. *Antero Ahola*, 100 vuotta kunnallista oikeusapua Helsingissä, DL 1986 s. 412-414. Ensimmäisenä köyhäinasianajajana oli senaatin apulaiskamreeri.

²² Näin *Alfred Holmström*, Bidrag till frågan om bildande af Finlands Sakförareförbund, JFT 1919 s. 265-309, erit. s. 281. Vrt. *Raevuori* mt. s. 33-42 ja *Pihlajamäki* mt. s. 154-155, joiden mukaan Tampereen Asianajajayhdistys oli mahdollisesti perustettu jo vuonna 1914.

²³ Ks. *Holmström* JFT 1919 s. 284-287; ja *Raevuori* mt. s. 16-17, joissa oleviin komitean mietintöä koskeviin selostuksiin tässä tukeudutaan. Ks. myös *Pihlajamäki* mt. s. 136-139.

²⁴ Ks. *Alarik Hernberg*, Om advokaturens uppkomst och utveckling i Finland, Juridiska Meddelanden 1903 s. 53-57; ja Propositionen angående rättegångsfullmäktige och sakförareföreningar, Juridiska Meddelanden 1904 s. 183-188; sekä *E. Gråstén*, Om ett advokatsamfund i Finland, Juridiska Meddelanden 1903 s. 1-2. Lehti ilmestyi vuosina 1901-1906.

²⁵ Ks. *K.G. Ehrström*, Om advokaturen i Finland, JFT 1871 s. 67-78 (alustus keskustelukysymykseen) ja Till frågan om sakförareföreningar, JFT 1871 s. 263-264; sekä *Oskar Wilskman*, Till frågan om sakförarväsendets höjande, JFT 1894 s. 303-316 ja Vidare i frågan om sakförarväsendets höjande, JFT 1894 s. 405-409. Ks. myös JFT 1872 s. 157-165, jossa on selostettu JFF:n osastojen kannanotot v. 1871 keskustelukysymykseen; sekä JFT 1887 s. 188-189 keskustelukysymys ”Vore bildandet af advokatföreningar med en viss disciplinär myndighet öfver sina medlemmar önskelig? Och på hvad sätt kunde dylike föreningars uppkomst befordras?”

jayhdistysten säännöiksi, joiden sanottiin pääpiirteissään vastanneen muiden Pohjoismaiden asianajajayhdistysten sääntöjä.²⁶ Suomessa 1900-luvun alussa perustettujen asianajajayhdistysten säännöt todennäköisesti perustuivat lähtökohtaisesti tähän vuoden 1873 sääntöehdotukseen.²⁷ Alueyhdistysten jäsenyyden edellytyksenä on ollut asianajotoiminnan ammattimainen harjoittaminen pää- tai sivutoimisesti, lainopillisen tutkinnon suorittaminen sekä vähintään kahden vuoden kokemus lainsoveltamistehtävissä. Yhdistyksen hallituksella on ollut kurinpitovalta jäseniään kohtaan sekä oikeus ratkaista jäsenten ja näiden päämiesten palkkioerimielisyyksiä.

Lakimiesmatrikkelin mukaan vuonna 1909 oli Suomessa 1.169 lakimiestä (177 lisäys vuodesta 1898). Vaikka yhdistysten jäsenten lukumääristä ja niiden kehityksestä ei ole käytettävissä kattavia yksityiskohtaisia tietoja, on pääteltävissä, että asianajotoimintaa harjoittavien lakimiesten määrä kasvoi 1900-luvun alussa edelleen merkittävästi. Asianajotoimintaa päätoimisesti harjoittavien lakimiesten määrästä tuona aikana ei ole tietoa, koska asianajajayhdistysten jäseninä oli myös sivutoimenaan asianajotyötä tekeviä, joskaan kaikki asianajotoimintaa harjoittavat lakimiehet eivät kuuluneet asianajajayhdistyksiin.

2.4. Asianajajaoikeuden sisältö ja lähteet 1900-luvun alussa

Suomen lakiin ei 1900-luvun alussa sisällynyt mitään asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteita koskevia lainsäädännöksiä. Asianajotoiminnan lailla sääntely oli silloin toteutettu vain *asianajotehtäviä* koskevin säännöksin.

Todennäköisesti pääosa asianajotoimintaa niin päätoimisesti kuin sivutoimisesti harjoittavista lakimiehistä oli liittynyt alueellisiin asianajajayhdistyksiin, joiden säännöissä oli eräitä jäsenkuntaa ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteita koskevia sääntömääräyksiä. Niistä keskeisimpiä olivat jäseneksi pääsyn edellytyksiä (asianajotoiminnan harjoittaminen pää- tai sivutoimisesti, lainopillinen tutkinto ja kahden vuoden kokemus sekä Suomen kansalaisuus ja hyvätapaisuus), asianajajayhdistyksen hallituksen yhdistyksen jäseniin kohdistuvaa valvontaoikeutta ja -velvollisuutta ja kurinpitovaltaa (varoitusta sekä määräaikainen tai pysyvä jäsenyydestä erottaminen) sekä jäsenten ja näiden päämiesten välisten palkkioerimielisyyksien ratkaisemista koskevat sääntömääräykset. Alueyhdistysten säännöissä ei ollut tarkempia ammattieettisiä sääntömääräyksiä eikä yhdistyksillä ollut liioin kirjallisia hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita.

2.4.1. Asianajotehtäviä koskevat lainsäädännökset 1900-luvun alussa

Kun Suomi liitettiin vuonna 1809 Venäjään autonomisena suurruhtinaskuntana, jäivät Suomessa voimaan Ruotsin vallan aikaiset vuoden 1734 lait oheisineen. Lainsäädännön uudistamistyö aloitettiin vasta vuoden 1856 jälkeen ja uusia lakeja säädettiin vuodesta 1863 alkaen. Vuoteen 1917 mennessä muutettiin myös eräitä vuoden 1734 lakien asianajotehtäviä koskevia säännöksiä.

Asianajotehtäviä koskevat säännökset sisältyivät vuodesta 1734 alkaen OK 15 lukuun ”Laillisesta asiamiehestä eli valtuusmiehestä”, joka koski oikeudenkäyntitehtäviä, sekä KK 18 lukuun ”Toimitsijoista ja asiamiehistä”, joka koski kaikkia oikeudenkäynnin ulkopuolella suoritettavia *toimeksiantosopimuksen-*

²⁶ Ks. Förslag till stadgar för en sakföreförening i Helsingfors, JFT 1873 s. 138-141. Ks. myös *Holmström* JFT 1919 s. 272-273.

²⁷ Ks. myös *Holmström* JFT 1919 s. 290-292, jossa on käsitelty alueyhdistysten sääntöjen sisältöä.

varaisia asianajotehtäviä. Tämän lisäksi oli OK 14 luvussa ”Miten Oikeudessa on kannettava ja vastattava ...”, OK 17 luvussa ”Laillisista todistuksista kaikkinaisissa asioissa” ja OK 21 luvussa ”Oikeudenkäyntikuluista ja vahingonkorvauksesta” eräitä oikeudenkäyntitehtäviin liittyviä säännöksiä.

Vuonna 1889 säädettiin rikoslaki, jonka 38 luvun 1-2 §:ssä säännellyt epärehellisyysrikokset koskivat laajasti nimenomaan asianajotehtävien suorittajia ja jonka voimaan tullessa osa OK 15 lukuun alun perin sisältyneistä ns. prosessuaalisista rangaistussäännöksistä kumottiin. RL 38:3 §:ssä oli asianajajan salassapitovelvollisuutta ja sen rikkomisen rankaisemista koskeva säännös. RL 36:1 §:ssä kriminalisoi- tiin ensimmäisen kerran petos (mm. prosessipetos), josta ei ollut säännöstä vuoden 1734 rikoskaaressa. Lisäksi vuonna 1868 säädetyin konkurssisäännön myötä asianajotehtäviin tulivat kuulumaan tuomiois- tuimen *määräyksenvaraiset* pesänhoitajan tehtävät niihin soveltuvine konkurssisäännön määräyksineen.

OK 15 luvussa oli jo vuonna 1734 säädetty asianajajan oikeudenkäyntitehtävien suorittamista koskevat perusvelvollisuudet varsin kattavasti:

- OK 15:1 § salli asiamiehen käyttämisen siviilijutuissa sekä rikosasioissa asianomistajan edusta- misen ja syytetyinkin edustamisen, jos syytteenalaisen teon rangaistusmaksimi oli enintään kaksi vuotta vankeutta. Syytetty oli oikeutettu käyttämään oikeudenkäyntiavustajaa.
- OK 15:2 § (31.12.1917) mukaan oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana sai käyttää ”hyvä- maineista ja rehellistä henkilöä, joka ei ole holhottavana”. Virkamies oli oikeutettu toimimaan asiamiehenä ja avustajana, mikäli se ei ollut vastoin hänen virkavelvollisuuksiaan.²⁸
- OK 15:3 §:ssä on *asiamiehen ja avustajan esteellisyttä* koskeva säännös. Tuomarin ja virka- miehen esteellisyttä asiamiehenä ja avustajana koskevien määräysten lisäksi 3 §:ssä on vuodes- ta 1734 alkaen ollut ja on edelleenkin määräys, jonka mukaan aikaisemmin samassa asiassa vas- tapuolen asiamiehenä tai avustajana toimiminen muodosti esteellisyysperusteen.²⁹
- OK 15:4 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiamies oli velvollinen esittämään kirjallisen valtakirjan, ellei päämies ollut oikeuden edessä häntä valtuuttanut. 7 §:ssä oli valtakirjan sisältöä koskevia yksityiskohtaisia määräyksiä.
- OK 15:9 §:n (31.12.1917) mukaan se, joka harjoitti yleisesti asianajotoimintaa, oli velvollinen tuo- marin määräyksestä maksutta avustamaan köyhiä oikeudenkäynnissä. Säännös oli asiallisesti samanlainen vuodesta 1734 alkaen, vuoden 1917 säännösmuutos oli luonteeltaan vain tekninen.
- OK 15:10 § sisälsi asiamiehen ja avustajan velvollisuuksia koskevat edelleenkin voimassa ole- vat määräykset:

---

²⁸ Ennen v. 1917 lainmuutosta asiamiehenä ja avustajana sai alioikeudessa esiintyä ”hyvämaineinen, kunniallinen ja sellaiseen tehtävään kykenevä” henkilö, mutta ylemmissä oikeuksissa vain tuomaritutkinnon yliopistossa suorittanut lakimies (23.11.1898). Alkuperäisen v. 1734 OK 15:2 §:n mukaan asiamiehenä ja avustajana sai käyttää ”hyvämaineis- ta, kunniallista, rehellistä ja ymmärtäväistä henkilöä”. V. 1749 asetuksessa ja kuninkaan kirjeessä 1801 edellytettiin asianajajalta todistusta riittävästä tiedoista lainopissa, mutta nämä säännökset kumottiin v. 1873 laajennettaessa virka- miesten asianajo-oikeuksia. Ks. *Letto-Vanamo* mt. 1989 s. 102-126 ja mk. Asianajajaoikeutta s. 15-21.

²⁹ Tämän karkeasyisen esteellisyyssäännöksen osalta ks. *Eeva Pekkanen*, Eräitä asiamiehen ja avustajan esteellisyyssi- lanteita tuomioistuimen näkökulmasta, DL 1983 s. 343-348.

”10 §. Asiamies ajakoon rehellisesti ja kaikella ahkeruudella hänelle uskottua asiaa ja allekirjoittakoon kaikki kirjat, jotka hän Oikeuteen antaa. Älköön mitään tuomittako sellaisen riitakirjan perustuksella, jonka alle sen tekijä ei ole pannut nimeänsä, jos havaitaan, ettei asianomistaja ole kyennyt sitä laatimaan.”

- OK 15:11 §:n mukaan, joka on myös edelleen voimassa, valtuusmiehellä, siis asiamiehellä tai avustajalla, ei ole lupa luopua oikeudenkäyntiasian hoitamisesta, jonka hän on tuomioistuimessa aloittanut, ellei oikeus katsonut hänellä olevan siihen syytä.³⁰
- OK 15:12 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan ja päämiehen välisen palkkioerimielisyyden ratkaisi se tuomari, joka oli viimeksi asiassa tuominnut, sen mukaan, mitä asiamies tai avustaja oli ”kohtuuden mukaan ansainnut”. Lisäksi säännöksessä oli vuodesta 1734 alkaen myös määräys, jonka mukaan asiamiehellä tai avustajalla oli *pidätysoikeus* ”oikeudenkäyntikirjoihin” palkkion maksamiseen asti.
- OK 15:13 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja, joka oli laiminlyönyt päämiehensä ”oikeuden” eli asian huolellisen hoitamisen, oli velvollinen korvaamaan päämiehensä vahingon.
- OK 15:14 § sisälsi vuodesta 1734 alkaen prosessuaalisia rangaistussäännöksiä,³¹ jotka koskivat oikeudenkäynnin väärinkäyttöä, päämiehen yllyttämistä tai viettelemistä perättömän taikka väärän asian ajamiseen, sekä vastapuolen suosimista (*prevarikaatio*). Ne korvattiin kuitenkin pääosin vuoden 1889 RL 38:1-3 §:n määräyksillä. Asianajajan velvollisuutta rehellisyyteen oikeudenkäynnissä täydensi OK 14:8 §, jonka mukaan tahallinen valehteleminen kirjoituksin tai suullisesti ”Oikeuden edessä” oli rangaistavaa (*negatiivinen totuusvelvollisuus*).
- OK 15:15 §:n mukaan kaikkien tuli pitää ”Oikeutta arvossa ja kunniaassa”. OK 14:7 §:ssä säädettiin rangaistavaksi vastapuolen solvaaminen herjaavilla ja häväisevillä sanoilla taikka halventavilla soimauksilla tai eleillä. Lisäksi siinä säädettiin rangaistavaksi tuomariin kohdistunut epäkunnioittava puhe tai kirjoitus.

KK 18 luku, joka on edelleenkin pääosin vuoden 1734 lain mukaisena voimassa, koskee mm. asianajajan toimeksiantosopimuksenvaraisia tehtäviä ja sitä on sovellettu eräiltä osin myös asianajajan oikeudenkäyntitehtäviin (mm. 1 § tilivelvollisuus ja 9 § tilin moite).³²

- KK 18:1 §:n mukaan toimeksiannon hyväksyminen velvoittaa tehtävän hoitamiseen ja tilin tekemiseen. Matthias Caloniuksen mukaan toimeksisaajan oli kykynsä mukaan pyrittävä täyttämään hänelle uskottu tehtävä oikein ja uskollisesti (viittaus OK 15:10 §). Hänen oli toimitettava kaikki se, mikä koituu toimeksiantajan eduksi ja mitä hän itse todennäköisesti tekisi. Koska toi-

³⁰ Säännöksen merkityssisältö on sittemmin hämärtynyt ainakin muissa kuin maksuttomissa oikeudenkäynneissä.

³¹ Ks. R.A. Wrede, *Finlands gällande civilprocessrätt*, Andra bandet, 1943 s. 382-393 ”Processuella skyddsmedel”. OK 28 luvussa ”Tuomion rikkomisesta” ja OK 29 luvussa ”Oikeudenkäynnin väärinkäyttämistä” oli myös eräitä oikeudenkäyntitehtäviin liittyviä prosessuaalisia rangaistussäännöksiä.

³² Ks. *Matthias Calonius* (toimi Turun Akatemian lainopin professorina vuosina 1778-1817 ja nimitettiin ensimmäiseksi Suomen suurruhtinaskunnan prokuraattoriksi vuonna 1809), *Siviilioikeuden luennot*, Suomalainen Lakimiesyhdistys, 1946 s. 417-425; sekä *Heikki Halila ja Mika Hemmo*, *Sopimustyypit*, 2008 s. 132-148.

meksiantajan tahto oli laki, niin hänen oli sitä noudatettava eikä hän saanut ylittää toimeksianton alaa ja piiriä (viittaus KK 18:2 §).

- KK 18:4 §:n mukaan toimeksisaaja on vahingonkorvausvastuussa päämiehelleen huolimattomuudellaan aiheuttamastaan vahingosta. Caloniuksen mukaan korvausvastuu seurasi lievistä ja aivan lievästäkin tuottamuksesta johtuneesta vahingosta.
- KK 18:5 §:n mukaan toimeksisaajalla on oikeus saada tehtävän suorittamisesta kohtuullinen palkkio ja korvaus kuluistaan.
- KK 18:7 § mukaan, jos toimeksisaaja on luvannut hoitaa tehtävän loppuun, on hän velvollinen hoitamaan tehtävän loppuun saakka, ellei sitä estä sairaus tai muu ”laillinen syy”.
- KK 18:9 §:n mukaan päämiehen oikeus tilin moittimiseen ja vahingonkorvaukseen vanheni yhden vuoden kuluessa siitä lukien, kun toimeksisaaja oli tehnyt asianmukaisen tilin.³³

OK 21 luvun oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevista säännöksistä 1900-luvun alussa on aiheellista kiinnittää huomiota seuraaviin kahteen säännökseen:

- OK 21:3 §:n mukaan jutun hävinnyt oli velvollinen korvaamaan vastapuolen kulut, mutta tuomioistuimen katsoessa asian niin sekavaksi ja epätietoiseksi, että oikeudenkäyntiin on ollut perusteltua aihetta, kummankin tuli kärsiä itse kulunsa.
- OK 21:4 §:n 2 momentin mukaan myös asianosaisen asiamies voitiin velvoittaa vastaamaan päämiehensä kanssa yhteisvastuullisesti vastapuolen oikeudenkäyntikuluista, jotka olivat aiheutuneet oikeudenkäynnin viivytyksestä ilmeisesti perättömän väitteen esittämisellä tahi muulla laiminlyönnillä.³⁴

Vuoden 1889 RL 38 luvussa olivat asianajajan toiminnan kannalta keskeiset ns. varsinaista epärehellisyysrikosta (1 §) ja asianajajan epärehellisyysrikoksia (2 §) sekä toisen salaisuuden ilmaisemista (3 §) koskevat säännökset:

- RL 38:1 §:n mukaan ”holhooja, taikka jonkun laitoksen, yhdistyksen tai seuran omaisuuden hoitaja, taikka uskottu mies tahi konkurssipesän toimitsija tai muu asiamies”, joka oli tehtävää toimittaessaan tahallaan aiheuttanut vahinkoa sille, jonka asiaa hän oli velvollinen hoitamaan, oli rangaistava epärehellisyydestä.³⁵ Säännös soveltui kaikkiin asianajajan oikeudenkäynnin ulkopuolella hoidettaviin toimeksiantoihin ja määräyksenvaraisiin tehtäviin (konkurssipesän hoitaja, holhooja jne.). Vuoden 1734 rikoskaarella ei ollut kriminalisoitu varsinaista epärehellisyysrikosta, mutta KK 18:3 §:ssä oli toimeksisaajan epärehellisyyttä koskeva rangaistussäännös.

³³ KK 18:9 § kumottiin vanhentumislain (734/2003) voimaan tullessa 1.1.2004.

³⁴ Ks. *Jouko Halila*, Unohduksiin jäänyt korvaussäännös (OK 21:4,2), DL 1985 s. 286-292.

³⁵ Ks. *Jaakko Forsman*, De särskilda brotten, Brotten mot individens rättigheter, 1946 s. 400-406; ja *Brynolf Honkasalo*, Suomen rikosoikeus, Erityinen osa 1.2 Varallisuusrikokset, 1964 s. 199-214. RL 38:1 § kumottiin, kun luottamusaseman väärinkäyttöä koskeva RL 36:5 § (769/1990) säädettiin.

- RL 38:2 §:n kriminalisoinnit koskivat asianajajan epärehellisyysrikoksia,³⁶ joita koskevat määräykset olivat siihen asti OK 15:14 §:ssä. RL 38:2 §:n 1 momentti koski vastapuolen suosimista (*prevarikaatio*) oikeudenkäyntiasiamiehenä tai avustajana. Oikeudenkäynnin ulkopuolella hoidettavassa asiassa oli asianajaja RL 38:1 §:n alainen. RL 38:2 §:n 2 momentti koski asianajajaa, joka vastoin parempaa tietoaan oli vietellyt päämiehensä käymään oikeutta perättömästä tai väärästä asiasta, ja 3 momentti asianajajaa, joka muussa tapauksessa vastoin parempaa tietoaan oli ottanut tehtäväkseen ajaa ja ajanut väärää asiaa.
- RL 38:3 §:ssä säädettiin sekä asianajajan salassapitovelvollisuudesta että sen rikkomisen rankaisemisesta (ns. täydellinen rangaistussäännös):³⁷

”3 §. Jos asianajaja tahi muu asiamies, lääkäri ..., taikka sellaisen henkilön ammattiapulainen luvattomasti ilmaisee yksityisen tahi perheen salaisuuden, josta hän ammattitoiminnassaan on saanut tiedon; rangaistakoon sakolla tai vankeudella korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi.”

Tuolloin voimassa olleen OK 17:7 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja ei saanut todistaa siitä, mitä hänen päämiehensä oli oikeudenkäynnin aikana hänelle uskonut. Siten RL 38:3 §:n, jonka tulkittiin koskevan myös asianajajan ammattitehtäviä oikeudenkäynnin ulkopuolella,³⁸ soveltamisala oli laajempi kuin todistamiskiellon, joka koski vain oikeudenkäyntitehtävissä asianajajalle uskottuja tietoja. Toisaalta oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan todistamiskiellosta ei silloin ollut säädetty poikkeuksia.

Vuonna 1868 säädettyyn konkurssisääntöön ei sisällynyt väliaikaisen uskotun miehen, uskotun miehen eikä toimitsijamiehen esteellisyyttä koskevia säännöksiä. Sen sijaan KS 73 §:n 1 momentissa oli velkojan tapauskohtaista esteellisyyttä velkojainkokouksen päätöksenteossa koskeva säännös, jossa esteellisyydestä oli säädetty varsin erikoisella, ”takaperoisella”, tavalla.³⁹

”73 §. Kysymyksen tullessa esiin, joka selvästi koskee vaan yhden tahi muutamain velkojain oikeutta, älköön toinen velkoja päätökseen siitä osaa ottako.”

Kiinnitän huomiota siihen, että edellä selostetut asianajotehtäviä koskevat säännökset tulivat olemaan voimassa lähestulkoon samanlaisina asianajajalain voimaantuloon 1.7.1959 saakka ja sen jälkeenkin vuosikymmenien ajan OK 15 luvun ja KK 18 luvun ollessa vielä edelleen eräin muutoksin voimassa olevaa oikeutta.

Alueellisiin asianajajayhdistyksiin järjestäytyneiden asianajajien toimeksiantosopimuksiin perustuvia asianajotehtäviä koskevia velvollisuuksia sääntelivät OK 15 luvun ja 14:7-8 §:n, KK 18 luvun sekä RL

³⁶ Ks. *Forsman* mt. s. 406-409; *Bruno A. Sundström* (Salmiala), Hiukan n.k. prevarikatiosta eli rangaistavasta vastapuolen suosimisesta, DL 1920 s. 70-79; ja *Honkasalo* mt. s. 214-220. RL 38:2 § kumottiin myös luottamusaseman väärinkäyttöä koskevan RL 36:5 §:n säätämisen yhteydessä.

³⁷ Ks. *Forsman* mt. s. 409-415; ja *Bruno A. Sundström* (1935 alkaen Salmiala), Asianajajan salassapitovelvollisuudesta, DL 1921 s. 489-503. RL 38:3 § kumottiin vuonna 1995, kun asianajajalakiin lisättiin asianajajan salassapitovelvollisuutta koskeva 5b (nyt 5c) § (626/1995) ja salassapitovelvollisuuden rikkomisen kriminalisointi otettiin RL 38:1 §:ään. (578/1995). Ks. siltä osin *Jukka Peltonen*, Salaisuuksista asianajotoiminnassa I – Asianajajan päämiehen salaisuudet, DL 2005 s. 213-230 erit. s. 215-220.

³⁸ Ks. *Sundström* (Salmiala) DL 1921 s. 489-490; ja *Forsman* mt. s. 410-411.

³⁹ Ks. siitä *Erkki Havansi*, Suomen konkurssioikeus, 1990 s. 356-357, jossa esitetyn säännöksen tulkinnan hän omaksui vasta vuonna 1989 eräissä lausunnoissaan.

38:1-3 §:n säännökset, jotka sisälsivät määräyksiä myös eräistä nykyisiin hyvää asianajajatapaa koskeviin ohjeisiin sisältyvistä asianajajan velvollisuuksista. Määräyksenvaraisia konkurssipesän pesänhoitajan tehtäviä sääntelivät konkurssisäännön (31/1868) ja holhoojan tehtäviä holhouslain (34/1898) sekä RL 38:1 §:n määräykset.

2.4.2. Asianajajaetiikan sisällöstä ja lähteistä 1900-luvun alussa

Suomen 1900-luvun alkuvuosina löyhästi järjestäytyneellä asianajajakunnalla ei ollut asianajotehtävien hoitamista koskevia tapaohjeita eikä käytettävissäni ole tietoja siitä, että ammattietiikasta, sen arvoista ja asianajotehtävien hyväksyttävistä käytänteistä, olisi tuolloin käyty keskusteluja asianajajakunnan keskuudessa. Alueyhdistyksen mielenkiinto kohdistui lähinnä palkkiotaksojen vahvistamiseen ja noudattamiseen sekä epälojaalia kilpailua ilmentävän ja muun sopimattomana pidetyn mainonnan hillitsemiseen.⁴⁰

Mistään sellaisista alueellisten yhdistysten hallitusten kurinpitotoimista, joista ilmenisi kehittyneempää ammattietiikan pohdintaa saati soveltamista, ei ole tietoa. Tarkempaa tietoa siitä, millä perusteella Helsingin Asianajajayhdistyksen hallitus erotti vuonna 1912 erään jäsenen yhden vuoden määrääjäksi arvottoman menettelyn vuoksi, ei ole käytettävissäni. Viipurin Asianajajayhdistyksen päätös erottaa neljä jäsentä siksi, että nämä olivat ”rikkoneet toveruuden ja solidariteetin ensiperusteita”, liittyi sortovuosien vastarintatoimiin eikä asianajajan ammattitoimintaan.⁴¹

2.4.2.1. Kotimaiset asianajajaoikeudelliset kirjallisuuslähteet

Autonomian aikana ei Suomessa julkaistu kirjoja, joissa olisi tarkasteltu asianajajaeettisiä kysymyksiä. Niitä ei käsitelty myöskään 1800-luvulla julkaistuissa käsikirjoissa, ei liioin vuonna 1833 ilmestyneessä Robert Trappin kirjassa ”Unge juristen”, joka ilmestyi vuonna 1847 suomenkielisenä käännöksenä nimellä ”Asianajaja”,⁴² koska siinä annetut ohjeet perustuivat suoraan OK 15 luvun pykäliin.

Asianajajakunnan jäsenillä oli käytettävissään JFT:n ja Lakimiehen aikakausjulkaisut, joista vain JFT:n eräisiin numeroihin oli tuolloin sisältynyt asianajajaoikeudellisia aineksia omaavia kirjoituksia. Näistä merkittävin oli JFT:ssä vuonna 1901 julkaistu kirjoitus ”De tyska sakförarenes hederskodex”,⁴³ jossa on Saksan ylemmän kunniaistuomion (Ehregerichtshof) ratkaisuihin perustuen kuvattu varsin kattavasti ja systemaattisesti Saksan asianajajien silloiset ammattieettiset velvollisuudet päämiestä (luottamussuhde), vastapuolta, tuomioistuinta ja kollegoita kohtaan. Siinä oli korostetussa asemassa näkemys asianajajasta ”oikeudenhoidon orgaanina” sekä *totuusvelvollisuuden* tinkimätön noudattaminen. Siinä oli huomioitu myös *eturistiriitojen välttämistä* koskeva vaatimus riippumattomuuden säilyttämisenä päämiehen nähden (*pactum de quota litis*- yms. sopimusten välttäminen) sekä keskenään ristiriitaisten intressien edustamisen kieltona, josta päämiehen suostumuskaan ei oikeuttanut poikkeamaan.

⁴⁰ Ks. *Raevuori* mt. s. 36-41; ja julkaisu ”Suomen Asianajajaliiton Turun osasto 90 v. 15.5.2002” s. 16 s.

⁴¹ Ks. *Raevuori* mt. s. 38 ja 40; ja *Pihlajamäki* mt. s. 155

⁴² Ks. *Pihlajamäki* mt. s. 87-88.

⁴³ JFT 1901 s. 419-437. Kirjoitus oli käännös saksankielisestä artikkelista: *Dr. Georg Wildhagen*, *Deutsche Juristen-Zeitung* 1901 s. 367 s. Wildhagen oli Leipzigissa toiminut asianajaja, joka oli koostanut artikkelinsa v. 1871 perustetun Deutsche Anwaltvereinin sihteeristön julkaisusta ”Entscheidungen des Ehregerichtshofes für deutsche Rechtsanwälte”.

Muut JFT:ssä 1800-luvulla ja muutoin 1900-luvun alussa Suomessa julkaistut asianajajaoikeudellisia aineksia sisältäneet kirjoitukset koskivat pääasiassa OK 15:2 §:n arvostelemista ja moittimista sekä asianajajakunnan lailla järjestämisen ja asianajajien yhdistyksenä järjestäytymisen tarvetta ulkomaisten esikuvien mukaisesti. Lisäksi niissä esitettiin vaatimuksia siitä, että asianajajien tulisi olla täysin *riippumattomia hallintovallasta* ja että perustettavien asianajajayhdistysten tulisi ylläpitää kuria jäsenkunnissaan sekä huolehtia palkkiotaksoista. Mitään asianajotehtävien hoitamista koskevia asianajajaeettisiä pohdintoja ei kirjoituksissa kuitenkaan ollut, vaikka niissä oli yleisluontoisia mainintoja etiikan ja moraalien sekä rehellisyyden ja kunniallisuuden noudattamisen vaatimuksesta.

2.4.2.2. Kansainväliset yhteydet ja asianajajaoikeudelliset lähteet

Autonomisen Suomen lainsäädäntö ja sen alkuajan oikeustiede olivat Ruotsin vallan peruja. Suomen lakimiesten ruotsinkielisyys tai ruotsin kielen osaaminen mahdollistivat Pohjoismaiden lainsäädännön, oikeuskirjallisuuden ja oikeuskäytännön seuraamisen. JFT:ssä oli lähes sen ensinumeroista alkaen kerrottu uudesta pohjoismaisesta oikeuskirjallisuudesta ja julkaistu vuodesta 1880 alkaen pitkään uuden pohjoismaisen oikeuskirjallisuuden luetteloita.

Saksa yhdistyi kansallisvaltioksi vuonna 1871. Suomessa seurattiin Saksan lainsäädännön kehitystä ja mm. sen uuden siviililakikodifikaation, vuoden 1900 Bürgerliches Gesetzbuchin, laatimista ja saksalaisesta oikeuskirjallisuudesta.⁴⁴ 1800-luvun lopulla tapahtunut oikeustieteen ja lainsäädännön kehitys tukeutuivat saksalaiseen esikuviin sekä käsitelainoppiin ja systematiikkaan.

Saksassa, Tanskassa ja Norjassa oli 1900-luvun alussa asianajajakunnan järjestäytymisen perusteiden sekä asianajotoiminnan lailla sääntelyllä ja hyväksyttävillä ammattikäytännöillä jo pitkät perinteet.

Ennen Saksan yhdistymistä vuonna 1871 sen osavaltioiden asianajajat oli liitetty lailla *virkamiehinä* tuomioistuineläimistöön, josta virkamiesasemasta pyrittiin 1800-luvun alusta alkaen vapautumaan ja järjestämään asianajajakunta riippumattomana vapaana ammattina.⁴⁵ Asianajajat muodostivatkin paikallisia asianajajayhdistyksiä 1800-luvun alkupuolelta alkaen ja vuonna 1871 perustettiin koko valtion alueen kattava Der Deutsche Anwaltverein vapaaehtoisena yhdistyksenä. Vuonna 1878 säädettiin Rechtsanwaltsordnung, jolla asianajajan ammatti vahvistettiin *vapaaksi ammatiksi* samalla kun siinä säänneltiin laajasti asianajajakunnan järjestäytymisen perusteita sekä asianajajien velvollisuuksia ja kurinpitomenettelyä. Toimiluvan asianajajille myönsi oikeusministeriö ja kurinpitovaltaa käyttivät alueelliset kunniatuomioistuimet (Ehrengericht), joiden päätöksistä oli valitustie ylempään Ehrengerichtshofiin.

Tanskassa vuonna 1809 ja Norjassa vuonna 1810 annetuilla säädöksillä asianajajat määrättiin kuninkaan alaisiksi *virkamiehiksi*. Asianajajan ammatista tuli *vapaa ammatti*, kun asianajajien virkamiesasema lakkautettiin Norjassa vuonna 1857 ja Tanskassa vuonna 1868 säädetyillä laeilla.⁴⁶ Yksityisoikeudelliset Den Danske Sagførerforening perustettiin vuonna 1889 ja Den Norske Sakførerforening vuonna 1908 (Norja itsenäistyi v. 1905). Myös Tanskassa ja Norjassa asianajajien toimiluvat myönsi oikeusministeriö ja asianajajayhdistykset käyttivät jäseniinsä kohdistuvaa kurinpitovaltaa.

⁴⁴ R.A. Wrede, Förslag till civillag för tyska riket, JFT 1888 s. 145-165.

⁴⁵ Pihlajamäki mt. s. 71-72, 76-77 ja 82-83.

⁴⁶ Holger Wiklund, God advokatsed, 1973 s. 27-31; ja Axel H. Pedersen, Inledning til sagførergering I, 1951 s. 26-36.

Vuonna 1872 järjestettiin ensimmäinen Pohjoismainen lakimieskokous Kööpenhaminassa ja vuonna 1875 toinen kokous Tukholmassa. Niissä oli asianajajaoikeudellisena keskustelukysymyksenä: ”Onko asianajotoimintaa pidettävä vapaana ammattina, jonka on oltava avoin jokaiselle hyvämaineiselle henkilölle, vai onko tämän toiminnan harjoittamiseen edellytettävä erityisiä pätevyysvaatimuksia?”⁴⁷ Suomea edusti näissä kokouksissa professori Gustaf Ehrström, joka myös osallistui keskusteluun. Ehrströmin vuonna 1871 JFT:ssä määrittämä asianajajakuntaa koskenut keskustelukysymys näyttääkin johtuneen vuoden 1872 Pohjoismaisessa lakimieskokouksessa esillä olleesta kysymyksestä. Pohjoismaat lähettivät vuonna 1878 Cristianiaassa (Oslo) pidettyyn kolmanteen Pohjoismaiseen lakimieskokoukseen kutsun Suomen kaikille lakimiehille.⁴⁸ Näistä vaiheista alkaen on Suomen lakimieskunta osallistunut Pohjoismaisiin lakimieskokouksiin.

Ruotsissa, jossa asianajajakunnan perusteita koskevat säännökset sisällytettiin lakiin vasta vuoden 1942 RB:n (1942:740) säätämisen yhteydessä, sinänsä vapaata asianajotoiminnan harjoittamista oli myös säännelty asianajotehtäväkohtaisilla vuoden 1734 RB 15 luvun ja HB 18 luvun säännöksillä. Ruotsin asianajajat perustivat vuonna 1887 Tukholmassa yksityisoikeudellisen Sveriges Advokatsamfundin (SAF), jossa oli silloin noin 40 jäsentä.⁴⁹ Jäsenyyden edellytyksenä oli hyvämaineisuus, Ruotsin kansalaisuus, tuomarinvirkaan oikeuttavan tutkinnon suorittaminen ja julkinen omistautuminen asianajotoimintaan sekä 25 vuoden ikä. Tuomioistuinten virkamies- ja palveluskuntaan kuuluvat ja yleiset syyttäjät eivät saaneet olla yhdistyksen jäseninä.

Edellä todettua taustaa vasten oli luonnollista, että Suomen asianajajakuntakin 1900-luvun alussa seurasi erityisesti Saksan ja Pohjoismaiden asianajajien järjestäytymistä ja toimintaa sekä niitä koskevia säännöksiä ja niiden tuottamaa asianajajaoikeudellista kirjallisuutta. Pohjoismaiden asianajajien järjestäytynyt yhteydenpito tapahtui tuolloin Pohjoismaisten lakimieskokouksien yhteydessä. Pohjoismaisten asianajajajärjestöjen yhteistyö käynnistyi vasta vuonna 1937.⁵⁰

Saksan asianajajajärjestelmä ja siinä harjoitetussa kurinpitotoiminnassa luotu asianajajaetiikka oli tuolloin näistä maista kehittynein ja Ruotsin asianajajakunnan järjestäytymisen perusteet olivat vielä lailla järjestämättä. Johtuen kuitenkin Ruotsin ja Suomen samoista oikeushistorian ja oikeuskulttuurin perinteistä sekä niiden asianajajakuntien samankaltaisesta tilanteesta ja yhteisestä kielestä oli luonnollista, että pohjoismaiset, ensisijassa Ruotsin, asianajajaoikeudelliset kirjallisuuslähteet muodostuivat lopulta Suomessa keskeisimmiksi.

Asianajajaetiikan arvojen perusteella hyväksyttävät asianajotoiminnan käytänteet kehittyivät niin Saksassa kuin Pohjoismaissakin *kurinpitopäätöksissä* muotoutuvan käytännön perusteella. Kehittyneiden kirjallisten hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kodifiointityö toteutui Pohjoismaissa kuitenkin vasta 1900-luvun puolivälin paikkeille tultaessa. Saksan asianajajaetiikasta ja hyväksyttävistä käytänteistä oli saatavissa tietoja jo 1800-luvun lopulta alkaen. Sen sijaan Pohjoismaiden asianajajajärjestöjen kurinpitopäätöksistä ja niiden mukaisista hyväksyttävistä käytänteistä ei ollut saatavilla tietoja vielä 1900-luvun alussa. Esimerkiksi SAF:n hallituksen kurinpitopäätöksiä ruvettiin julkaisemaan vasta

---

⁴⁷ Kjell Å. Modéer, *Det fria advokatycket – Kampen för en modern juridisk yrkesroll*, teoksessa *Festskrift till Sveriges Advokatsamfund 1887-1987*, s. 11-52 erit. s. 26-31; ja *Pihlajamäki* mt. s. 155.

⁴⁸ Robert Montgomery, *Det tredje Nordiska juristmötet i Cristiania år 1878*, JFT 1878 s. 201-212. Kokouksessa oli osanottajia 4 Suomesta, 90 Ruotsista, 61 Tanskasta ja 286 Norjasta.

⁴⁹ Modéer mk. s. 31-36, jonka mukaan jäsenkunta kasvoi ripeästi ja saavutti pian noin 200 jäsenen määrän.

⁵⁰ Ks. DL 1937 s. 108 ja 260-262 sekä DL 1938 s. 401-403.

vuonna 1937 vuodesta 1935 alkaen ilmestyneessä aikakauskirjassa, *Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund (TSA)*.⁵¹

Suomen asianajajakunnan kannalta merkittävimpiä asianajajaetiikan ja hyväksyttävien käytänteiden kirjallisuuslähteitä olivat 1900-luvun alkuvuosina: *Georg Wildhagen, De tyska sakförarenes hederskodex*, JFT 1901 s. 419-437; *Edmund Benedikt, Die Advokatur unserer Zeit*, Wien 1903; *John Tjerneld, Advokatverksamhet*, Tukholma 1909; Richard Finger, *Die Kunst des Rechtsanwalts: Eine systematische Darstellung ihrer Grundfragen unter besonderer Berücksichtigung der ehrengerichtlichen Rechtsprechung*, Berliini 1912; ja *Fr. Stang Lund, Sakførergerningen*, Oslo 1916.⁵²

2.4.3. Yhteenveto asianajajaoikeuden sisällöstä ja tilasta 1900-luvun alkuvuosina

Asianajajaoikeuden ydinalueeseen kuuluvia asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteita koskevia lainsäännöksiä ei Suomessa ollut. Asianajajakunnalla oli kuitenkin ulkomaisten, lähinnä Saksan, Tanskan ja Norjan esikuvien perusteella selkeä näkemys riippumattoman asianajajakunnan lailla järjestämisen tavasta ja tarpeellisuudesta.

Asianajajien ammattietiikan sisältö lepäsi tyystin Saksan ja pohjoismaisten kirjallisuuslähteiden varassa. Niihin perehtyminen mahdollisti jo melko kattavan käsityksen saamisen asianajajaetiikan arvoista ja hyväksyttävistä käytänteistä. Alueyhdistysten kurinpitokäytännön luominen Suomessa oli vasta aluillaan niiden mielenkiinnon suuntautuessa kuitenkin lähinnä palkkiotaksoihin ja mainonnan rajoittamiseen. Muiden Pohjoismaiden asianajajajärjestöjen kurinpitokäytännöistä ei ollut vielä saatavissa tietoja.

Laissa oli kuitenkin varsin kattavat erilaisia asianajotehtäviä koskevat säännökset. *Oikeudenkäyntitehtäviä* koskevissa OK 15 luvussa, 14:7-8 §:ssä, 17:7 §:ssä ja 21:4 §:ssä sekä RL 38:2-3 §:ssä olleista säännöksistä on paikannettavissa useita nykyisissä hyvää asianajajatapaa koskevissa ohjeissa olevia asianajajan velvollisuuksia päämiestä, vastapuolta ja tuomioistuinta kohtaan:

Päämiestä kohtaan asianajaja oli velvollinen hoitamaan oikeudenkäyntiä koskevan toimeksiannon huolellisesti loppuun saakka ja hän oli oikeutettu luopumaan sen hoidosta ainoastaan tuomioistuimen luvalla (OK 15:10, 11 ja 13 §). Hän oli velvollinen valvomaan siinä vain päämiehen etua (*prevarikaatio*, RL 38:2.1 §). Asianajajalla oli salassapitovelvollisuus koskien päämiehestään oikeudenkäyntiasian hoidossa saamia tietoja (RL 38:3 §) ja tämän vuoksi hänelle oli suotu ainoana vapausoikeutena myös oikeus kieltäytyä kertomasta näistä salaisuuksista todistajana oikeudessa (OK 17:7 §, todistamiskiello). Asianajajaa velvoitti myös hänen esteettömyyttään koskeva, joskin puutteellisesti säädetty, määräys kieltäytyä ottamastaan vastaan oikeudenkäyntitehtävää sellaisessa asiassa, jossa hän oli aikaisemmin ollut vastapuolen asiamiehenä tai avustajana (OK 15:3 §).

Tuomioistuinta kohtaan asianajaja oli velvollinen esiintymään kunnioittavasti ja vastapuolta kohtaan pidättäytymään solvaamisesta sekä halventavista lausumista (OK 14:7 §). Lisäksi asianajajaa koskivat

---

⁵¹ Ks. *Wiklund* mt. s. 27-31, jossa selostetaan Ruotsin, Tanskan ja Norjan kirjallisten tapaohjeiden kehittymistä ja kurinpitopäätösten julkaisemista.

⁵² Fr. Stang Lundin teos käännettiin Suomen Asianajajaliitto ry:n aloitteesta suomeksi U.I. Kivimäen toimesta ja julkaistiin Suomessa nimellä ”Asianajotoiminta”, 1924.

yleisen edun vuoksi säädetyt kriminalisoidut negatiivinen totuusvelvollisuus (OK 14:8 §) ja oikeudenkäynnin väärinkäyttökielto (tahallinen perättömän tai väärän asian ajaminen, RL 38:2 § 2 ja 3 mom.).

Oikeudenkäynnin ulkopuolella hoidettavia toimeksiantosopimuksenvaraisia asianajotehtäviä koskevissa KK 18 luvun ja RL 38:1 §:n säännöksissä oli säädetty asianajajan velvollisuuksista päämiestä kohtaan: velvollisuus täyttää tehtävä huolellisesti ja oikein vain päämiehen etua valvoen (KK 18:1, 2 ja 4 §, RL 38:1 §) sekä loppuun saakka oikeuksien luopua siitä vain ”laillisesta syystä” (KK:18:7 §). Oikeudenkäynnin ulkopuolisten toimeksiantojen osalta ei ollut olemassa mitään esteellisyyssäännöstä, ei liioin konkurssipesän hoitajan tai holhoojan määräyksenvaraisien tehtävien osalta.

3. Suomen Asianajajaliitto ry:n perustamisesta asianajajalain säätämiseen 1919-1959

Suomi itsenäistyi vuoden 1917 lopulla ja ajautui tammikuussa 1918 sisällissotaan, joka kesti seuraavaan toukokuuhun saakka. Autonomian ajan lainsäädäntö jäi voimaan ja hallintoviranomaiset sekä tuomioistuimet jatkoivat toimintaansa tarpeellisin muutoksin ja täydennyksin. Vuonna 1918 säädettiin lait korkeimmasta oikeudesta (senaatin oikeusosasto) ja korkeimmasta hallinto-oikeudesta (osa senaatin talousosastosta). Olojen rauhoituttua Suomessa järjestettiin ensimmäiset eduskuntavaalit 1 ja 3.3.1919. Suomen tasavaltainen hallitusmuoto (94/1919) vahvistettiin 17.7.1919. K.J. Ståhlberg valittiin 25.7.1919 eduskunnan suorittamassa vaalissa tasavallan ensimmäiseksi presidentiksi.

3.1. Suomen Asianajajaliitto ry:n perustamisen vaihe

Vuonna 1919 maaliskuun 23 ja 24 päivinä pidettiin Turussa Suomen asianajajien ensimmäinen yleinen kokous, jossa perustettiin Suomen Asianajajaliitto ry. Kutsun tähän kokoukseen lähetti Turun Asianajajayhdistyksen hallitus, jonka puheenjohtajana oli asianajaja Alfred Holmström. Kokoukseen osallistui 81 asianajajaa⁵³ eri puolilta Suomea ja siihen oli kutsuttu arvovaltainen joukko kutsuvieraita. Kokouksen puheenjohtajana toimi Holmström.⁵⁴

Kokouksen ensimmäisenä päivänä pidettiin kaksi asianajajaoikeudellisesti merkittävää esitelmää:⁵⁵ *Alfred Holmström*, *Bidrag till frågan om bildande av Finlands Sakförareförbund* sekä *T.M. Kivimäki*, *Asianajajan yhteiskunnallisesta asemasta ja tehtävästä*. Erityisen merkittäviä ne olivat siksi, että ne olivat ensimmäiset suomalaisten asianajajien pitämät julkaistut esitelmät, jotka sisälsivät historiallisten katsausten ohessa myös asianajajaoikeudellisia ja ammattieettisiä aineksia.

Toisena kokouspäivänä käsiteltiin senaattori Hugo Liliuksen puheenjohtajalla perustettavan yhdistyksen sääntöjä,⁵⁶ joita koskevan ehdotuksen oli laatinut kolmihenkinen komitea: Lauri Castrén Helsingistä, Hjalmar Hellström Viipurista ja T.M. Kivimäki Turusta. Kokouspäivän kuluessa vahvistettiin Suomen Asianajajaliitto ry:n säännöt lopullisessa asussaan⁵⁷ ja todettiin Suomen Asianajajaliitto ry perustetuksi.

Sen jälkeen valittiin hallituksen puheenjohtajaksi Alfred Holmström ja varapuheenjohtajaksi Lauri Castrén sekä jäseniksi T.M. Kivimäki, John Dittmar, Hjalmar Hellström, Johannes Brofeldt, Hj. Boström, V. Poropudas ja K.O. Laitinen. Kivimäki, joka toimi asianajajana 1912-1920, tuli toimimaan *asianajajaliiton sihteerinä* vuoden 1919 ajan ja Bruno A. Salmiala (vuoteen 1935 asti Sundström), joka oli toiminut asianajajana 1916-1919, vuodesta 1920 alkaen aina vuoteen 1957 saakka.

Kokouksen lopuksi senaattori *Hugo Lilius* piti alustuksen ”Frågan angoende grundande av en tidskrift för Finlands Advokatförbund”⁵⁸ ja ehdotti, että kokous antaisi Asianajajaliiton hallitukselle tehtäväksi välittömästi kysymyksen valmistelun jälkeen ryhtyä jatkotoimenpiteisiin hankkeen toteuttamiseksi. Eh-

⁵³ Muun muassa silloiset asianajajat T.M. Kivimäki, Rainer von Fieandt, Brynolf Honkasalo ja senaattori Hugo Lilius.

⁵⁴ Kokouspöytäkirja liitteineen julkaistiin SAL:n toimesta erillisenä painoksena ”Protokoll fört vid första allmänna mötet av Finlands advokater i Åbo den 23 och 24 mars 1919”, Turku 1920. Kokouksesta ja sen valmistelusta ks. *Raevuori* mt. s. 51-65; Turun osasto 90 v 15.5.2002 s. 19-20; ja *Pihlajamäki* mt. s. 157-160.

⁵⁵ Pöytäkirjan liitteet I ja II. Holmströmin esitelmä julkaistiin myös JFT 1919 s. 265-309

⁵⁶ Pöytäkirjan liite IV. Sääntöjen esikuvana olivat Sveriges Advokatsamfundin silloiset säännöt.

⁵⁷ Pöytäkirjan s. 56-62. Ks. niistä *Raevuori* mt. s. 62-64.

⁵⁸ Pöytäkirjan liite VI. Ks. myös *Raevuori* mt. s. 70-72.

dotus hyväksyttiin eräin muutoksin, vaikka eräät asianajajat epäilivät hankkeen onnistumista huomioiden ottaen mm. vuodesta 1865 ilmestyneen JFT:n ja vuodesta 1903 ilmestyneen Lakimiehen.

Defensor Legis, joka on vanhin Pohjoismaiden asianajajajärjestöjen aikakausjulkaisu, ensimmäinen numero ilmestyi toukokuussa 1920. Bruno Salmiala aloitti silloin vuoteen 1968 jatkuneen päätoimittajakautensa Asianajajaliiton sihteeritehtävien ohella. Ensimmäiseen toimitusvaliokuntaan kuului Alfred Holmströmin ja E.D. Henningin lisäksi T.M. Kivimäki, joka jatkoi tässä tehtävässä aina kuolemaansa vuonna 1968 asti.

3.1.1. Suomen Asianajajaliitto ry:n säännöt

Suomen asianajajakunnan järjestäytymisen perusteet sisältyivät Suomen Asianajajaliitto ry:n sääntöihin asianajajalain voimaantuloon ja julkisoikeudellisen Suomen Asianajajaliiton perustamiseen saakka, jolloin eräät sääntömääräykset otettiin myös uuden julkisoikeudellisen yhdistyksen sääntöihin ja asianajajalakiinkin. Sen vuoksi ja kun liiton sääntöihin sisältyi myös eräitä asianajajan velvollisuuksia ja liiton kurinpitotehtävää koskevia sääntömääräyksiä, on oleellimmat sääntökohdat ja niiden muutokset aiheellista tässä todeta:

2 §. Jäseneksi pääsyn edellytyksenä oli nuhteettomuus ja Suomen kansalaisuus, tuomarinvirkaan oikeuttavan tutkinnon suorittaminen, 25 vuoden ikä ja *julkinen antautuminen asianajotoimintaan*. Lisäksi oli edellytyksenä kahden vuoden kokemus lainsoveltamistyössä (7 §). Tuomioistuimen tuomari- ja palveluskuntaan kuuluvat eivät voineet saada jäsenyyttä, ellei Asianajajaliiton hallitus antanut siihen erityisestä syystä suostumusta. Siten liiton jäsenenä oli sekä päätoimisia että sivutoimisia asianajajia.

4 §:ään lisättiin vuonna 1923 sääntömääräys, jonka mukaan jäsenten kokous voi liiton jäsenten noudatettavaksi vahvistaa yleiset palkkiosäännöt ja asianajotoiminnassa noudatettavia normeja.

5 §. Asianajajaliiton hallituksen tehtävänä oli valvoa, että liiton jäsenet asianajotoimintaa harjoittaessaan tunnontarkasti täyttivät heille kuuluvat velvollisuutensa sekä välttivät kaikkea, mikä oli vastoin hyvää järjestystä ja oli omiaan alentamaan asianajajakunnan mainetta, sekä tässä tarkoituksessa käyttää sääntöjen 13 §:n mukaista kurinpitovaltaa. Tämä sääntömääräys oli kurinpitoseuraamusten määräämisen keskeinen perusta.

8 §. Jäsenten velvollisuutena oli pitää huolellisesti kirjanpitoa sekä luetteloita vastaanotetuista asianajotehtävistä ja niissä suoritetuista toimenpiteistä sekä säilyttää asianajotehtäviä koskevat asiakirjat viiden vuoden ajan tehtävän lopullisesta päättymisestä lukien.

9 §. Hallituksella oli oikeus ratkaista liiton jäsenen ja hänen päämiehensä välisiä palkkioritoja ja hallituksen palkkiorita-asiassa tekemä päätös on pantavissa täytäntöön välitystuomiona silloisen UL 3:16 §:n mukaisesti. Vuoden 1928 välimiesmenettelylain säätämisen jälkeen muutettiin palkkiorita-asioiden ratkaisutoiminta selkeämmin välimiesmenettelyksi.

12 §. Hallitus oli jäsenen pyynnöstä velvollinen antamaan lausunnon asianajajien keskuudessa vallitsevasta tavasta tai kysymyksestä, jolla on yleistä mielenkiintoa asianajotoiminnassa.

13 §. Hallituksella oli oikeus sääntökohdan mukaisessa kurinpitomenettelyssä antaa jäsenelle varoitus tai erottaa hänet Asianajajaliitosta. Vuonna 1922 otettiin 13 §:ään määräys siitä, että liiton jäsenellä oli määrääjassa päätöksen tiedoksisaamisesta lukien oikeus jättää hallitukselle valituskirjelmä ja saada asiansa liiton kokouksen ratkaistavaksi.

Vuonna 1925 muutettiin (nyt 15 §) korkeimmaksi kuripitoelimeksi 16-jäseninen kunniatuomioistuin, joka oli oikeutettu muuttamaan hallituksen päätöstä, mikäli kaksi kolmasosaa sen jäsenistä muutosta kannatti. Lisäksi kurinpitoseuraamuksiin lisättiin mm. julkinen varoitus ja määräaikainen erottaminen liiton jäsenyydestä.

14 §:ssä oli Asianajajaliiton osastoja ja niiden järjestäytymistä koskeva sääntömääräys.

21 §:n mukaan kappale liiton sääntöjä tuli pitää liiton kansliassa ja liiton jäsenten toimistoissa jokaisen niistä kiinnostuneen saatavilla.

Suomen Asianajajaliiton sääntöjä muutettiin vuosien kuluessa useassa vaiheessa.⁵⁹ Vuonna 1950 sääntöjen sisältö oli kuitenkin edellä todettujen keskeisten sääntömääräysten osalta oleellisesti samanlainen.

3.1.2. Vuosien 1919-1924 asianajajaoikeudellinen ja asianajajaeettinen anti

Suomen Asianajajaliitto ry:n perustamiskokouksessa 23.3.1919 pidettyjen esitelmien myötä lausuttiin suomalaisen asianajajaehtikan syntysanat. Niiden julkaisemista seurasi lyhyt ja erittäin intensiivinen, useiden asianajajaoikeutta ja asianajajaehtikkaa käsittelevien esitelmien ja kirjoitusten julkaisemisen vaihe. Sen taustalla oli Defensor Legisin ensimmäisessä numerossa toukokuussa 1920 julkaistu vetoamus siitä, että asianajajat kannattaisivat omaa äänenkannattajaansa ja avustaisivat sitä kirjoituksillaan ja kokemuksillaan. Sitä edelsi asianajajaehtisen tyhjiön tunnustaminen seuraavanlaisin sanakääntein:

”Kun Suomen Asianajajaliitto perustettiin, luotiin samalla pohja suomalaisen asianajajakunnan vastaiselle kehitykselle. Ollen huonommassa asemassa kuin suurten kulttuurimaiden asianajajakorporaatiot ei tämä nuori asianajajakunta voi nojautua toiminnassaan vanhoihin, hyviin traditsioneihin. Sen on ryhdyttävä itse luomaan niitä; ja Defensor legis on varmaankin oleva yhtenä tärkeimpänä välineenä tässä kunniakkaassa tehtävässä.

Defensor legis asettaa päämääräkseen varman vakaumuksen herättämisen lukijoissaan asianajajan tärkeän ja vastuunalaisen tehtävän merkityksestä. Sen tarkoituksena on herättää ja kehittää tietoisuutta siitä, että myös Suomen asianajajat ovat ja että heitä on pidettävä *oikeudenhoidon orgaanina*. Aikakauskirjan on selvitettävä kaikille, että asianajajan tehtävänä ei ole eikä saa olla ”mustan tekeminen valkoiseksi ja valkoisen mustaksi”, vaan päinvastoin *oikeusavun antaminen* tämän sanan parhaassa merkityksessä. Defensor legis pyrki kehittämään asianajajissa vakaumusta, että *tiedot, rehellisyys, tunnollisuus ja ahkeruus* luovat sen perustan, jolla asianajotoimintaa on harjoitettava ja josta sen menestys riippuu.”

Vuosina 1919-1924 julkaistiin seuraavat merkittävät asianajajaoikeudellisia ja asianajajaehtisiä aineksia sisältävät kirjoitukset, joista kuusi on perustamis- tai liittokokouksessa pidettyjä esitelmiä (”Ike”):

---

⁵⁹ Sääntömuutoksista ks. *Raevuori* mt. s. 79-82 ja kurinpitosaasioiden osalta s. 107-110. Ks. myös *Axel H. Pedersen*, *Inledning till sagförelserna* I, 1951 s. 289-292, jossa ovat Suomen Asianajajaliiton silloisten sääntöjen oleelliset sääntökohdat. Sen s. 277-309 löytyvät myös Norjan, Tanskan ja Ruotsin asianajajajärjestöjen silloiset säännöt sekä Tanskan ja Norjan 1940-luvulla ja Suomen v. 1928 vahvistetut silloiset tapaohjeet.

- *Alfred Holmström*, Bidrag till frågan om bildande af Finlands Sakförareförbund, pöytäkirja 1920 liite I, ja JFT 1919 s. 265-309 (Ike); Bidrag till belysande af frågan om advokatverksamhetens etik, DL 1920 s. 235-250 ja s. 279-298 (Ike)); Om advokatens honorar, DL 1923 s. 210-222; ja Om advokatens arvode, SAL:n julkaisuja 7/1924.
- *T.M. Kivimäki*, Asianajajien yhteiskunnallisesta asemasta ja tehtävästä, pöytäkirja 1920 liite II (Ike); Uusilla urilla. Muutama sana Suomen asianajajien organisatsioonin johdosta, LM 1919 s. 237-250; Asianajon valvonnasta ja syytetyn virallisesta puolustuksesta - Komiteamietinnön johdosta, DL 1920 s. 127-133; Saksan asianajajajärjestys, DL 1921 s. 18-23; Asianajotehtävien velottamisperusteista, DL 1922 s. 109-127; ja Muutamia näkökohtia totuudellisuudesta ja oikeellisuudesta asianajotoiminnassa, DL 1924 s. 235-242.
- *Bruno A. Salmiala* (Sundström), Hiukan n.k. prevarikatiosta eli rangaistavasta vastapuolen suosimisesta, DL 1920 s. 70-79; Asianajajalaitoksen uudelleenjärjestäminen, DL 1921 s. 118-124; Vähän asianajajan totuudessa pysymisvelvollisuudesta oikeudenkäynnissä, DL 1921 s. 145-155 ja 307-314; Asianajajan salassapitovelvollisuudesta, DL 1921 s. 489; ja Asianajajan velvollisuudesta hänelle uskottujen asiakirjojen säilyttämiseen, DL 1922 s. 407 (Ike).
- *Edvard Edelman*, Försvaret i brottmål, DL 1920 s. 113-126 (Ike)
- *Samuli Koski*, Maksuttomasta asianajosta, LM 1921 s. 156-160
- *Allan Serlachius*, Suomen Asianajajaliiton tehtävistä, DL 1921 s. 245 (Ike)
- *Ilmari Caselius*, Pidätysoikeudesta, DL 1922 s. 327-341

Kirjoittajista Holmström, Edelman ja Koski (senaattori 1915-17) olivat asianajajia. Muista kirjoittajista olivat aikaisemmin toimineet asianajajana Kivimäki vuosina 1912-20, Salmiala vuosina 1916-19 ja Serlachius vuosina 1898-1907.

Lähes kaikissa kirjoituksissa käsiteltiin asianajajakunnan historiaa, OK 15:2 §:n historiaa ja siitä johtuvia epäkohtia sekä asianajajakunnan järjestäytymisen perusteiden lailla säätämisen tarvetta. Useissa kirjoituksissa oli kysymys tarpeesta saada syytetyille virallinen puolustus ja säädettyä laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä. Palkkioita koskevat kirjoitukset koskivat palkkiotaksoja, jotka olivat olleet keskiössä jo 1800-luvulta alkaen. Keskeinen kysymys oli, voidaanko osastojen alueellisten taksojen tilalle saada koko maata koskevat taksat.

Asianajajan velvollisuuksia tarkasteltiin lähtökohtaisesti asianajajan oikeudenkäyntitehtäviä koskevien lainsäädännösten perusteella. Oikeudenkäynnin ulkopuoliset asianajotehtävät ja KK 18 luku jäivät vähälle huomiolle. Oikeuden väärinkäyttöä koskevan kiellon lisäksi laissa säädettyt rehellisyys- ja totuusvelvollisuus olivat useissa kirjoituksissa keskeisessä asemassa. Totuusvelvollisuutta tarkasteltiin erikseen siviili- ja rikosprosessissa ja esitykset kulminoituivat etenkin syytetyn avustajan totuusvelvollisuutta koskeviin ristiriitatilanteisiin asianajotehtävän loppuun suorittamista koskevan velvollisuuden kanssa. Asianajotoimintaan kuuluvien tehtävien rajaaminen ja asianajotehtävän henkilökohtaisen luonteen sovittaminen asianajajien yhtiöissä toimimiseen koettiin ongelmalliseksi.

Kotimaisina asianajajaeettisinä kysymyksinä olivat esillä lähinnä kollegoiden väliset suhteet sekä ammattikuntaa alentava ja ”epäterve” kilpailu. Muutoin asianajajaeettisissä kysymyksissä tukeuduttiin ulkomaisiin kirjallisuuslähteisiin, etenkin Fr. Stang Lundin ja Tjernstedin teoksiin sekä saksalaiseen kirjallisuuteen ja oikeuslähteisiin (Rechtsanwaltsordnung). Asianajajaeettisiä kysymyksiä käsiteltiin melko yleisellä tasolla. Kirjoituksissa toistettiin useasti vaatimus asianajajakunnan hyväksymisestä *oikeuden-*

hoidon orgaaniksi, johon tukeutuen pyrittiin myös määrittelemään asianajajan yleisluonteisia eettisiä velvollisuuksia. Nykyiset asianajajaeettiset perusarvot ovat kirjoitusten hieman erilaisesta sanankäytöstä huolimatta kuitenkin paikannettavissa. Asianajajakunnan riippumattomuuden tarve viranomaisista oli hyvin sisäistetty, mutta OK 15:3 §:ää yksityiskohtaisemmat esteellisyystilanteet jäivät vaille huomiota.

Asianajajan perusvelvollisuudet oikeudenkäyntitehtävissä päämiestä, vastapuolta ja tuomioistuinta kohtaan oli jo lailla säädetty ja vähemmälle huomiolle jääneisiin oikeudenkäynnin ulkopuolella hoidettaviin asianajotehtäviinkin soveltuivat KK 18 luvun säännökset. Ammattietiikan perusarvojen merkityksen sekä hyväksyttävien käytänteiden yksityiskohtaisemman sisällön hahmottaminen erillään asianajotehtäviä koskevista lainsäännöksistä osoittautui, ulkomaisten kirjallisten tapaohjeiden puuttuessa, käytettävissä olleista kirjallisuuslähteistä huolimatta vaikeaksi ongelmaksi.

Alfred Holmström kiteytti 23.3.1919 pitämässään esitelmässä tämän ammattietiikan hahmottamisen ongelman toteamalla,⁶⁰ että asianajaja on OK 15:10 §:n nojalla velvollinen hoitamaan hänelle uskotun asian rehellisesti ja kaikella ahkeruudella ja että tätä positiivista ohjetta täydentävät RL 38:2 ja 3 §:n negatiiviset säännökset, jotka kieltävät asianajajaa avustamasta vastapuolta sekä ottamasta vastoin parempaa tietoaan ajettavakseen väärää asiaa ja ilmaisemasta päämiehensä salaisuuksia.

Hän jatkoi, että muodollisesti ottaen asianajaja menetteli laillisesti noudattaessaan näitä positiivisia ja negatiivisia säännöksiä, mutta että käytännön oikeuselämä loi vääjäämättä koko joukon tilanteita, joissa toiminta lakiin kirjatuihin puitteisiin täytyi kuitenkin katsoa eettisesti paheksuttavaksi. Holmströmin johtopäätös oli seuraavanlainen:

”Under sådana förhållanden uppstår givetvis en på oskrivna lagar bildad praxis, som, beroende på rättskipningens ståndpunkt och samhällets kulturnivå, kan vara god eller dålig.”

Vuonna 1920 pitämässään laajassa liittokokousesitelmässä, joka on aikansa merkittävin asianajajaetiikkaa koskeva esitys Suomessa, Holmström totesi asianajajakunnan velvollisuudet yhteiskuntaa kohtaan. Hän tarkasteli siinä erikseen asianajajan ja päämiehen välistä luottamussuhdetta useine erilaisine velvollisuuksineen sekä asianajajan velvollisuuksia vastapuolta, tuomioistuinta ja kollegoita kohtaan, sekä lakiin perustuvina että eettisinä velvollisuuksina. Holmström kehitti siinä tapaohjeiden (sedliga normerna för advokatverksamhetens utövande, god advokatsed) luomisen tarpeellisuutta koskevaa teemaa seuraavasti:⁶¹

”Sämre lottadt än advokatkorporationerna i de stora europeiska kulturländerna kan vårt nyss bildade advokatstånd af naturliga skäl icke stöda sin verksamhet på gamla, goda traditioner eller, såsom de tyska kollegerna, på de vidtörande uttalandena och utslagen af Tysklands ”Ehrengerichtshof für deutsche Rechtsanwälte” i Leipzig. Det gäller därför för oss, Finlands advokater, att *själfva skapa oss traditioner* och att på basen av advokatverksamheten rörande lagstiftning, lagskipning och bestående förhållanden i eget land samt rättsvetenskapens resultat och de utländska, närmast de tyska, advokatkorporationernas erfarenheter söka bilda och utveckla den etiska grunden för handhavandet af den finska advokatens ansvarsfulla kall.

...

Med det anförda har jag velat fästa mötets uppmärksamhet vid särskilda frågor, hvilkas klargörande är af största vikt för utvecklingen af Finlands advokatstånd. Gifvetvis hafva dessa här

⁶⁰ Holmström, Perustamiskokouksen pöytäkirja Liite I s. 27-28; ja JFT 1919 s. 293-294.

⁶¹ Holmström DL 1920 s. 236 ja 298.

icke kunnat så ingående behandlats, som deras vikt skulle kräfva. *Med denna framställning är emellertid en anspråklös första grund lagd till den finska advokatverksamhetens etik.* Kan den förmå kompetentare pennor att ingående behandla och systematisera de i öfrigt icke alldeles obestridda åskådningar, som jag haft äran framföra, är ändamålet med min framställning vunnet. Kan den vidare bidraga till att stärka känslan för de plikter, advokatkallet medför, är det så mycket bättre. Säkert är emellertid, att om vi allvarligen arbeta på utvecklandet af de etiska förutsättningarna för advokatverksamheten, vi med förtröstan kunna se framtiden an och hoppas på att få uppleva den tidpunkt, då advokatståndet, aktad och ärad, äfven af utomstående skall erkännas vara ett oundgängligt organ för Finlands rättsvård, och som sådant ett värn för dess frihet.”

Holmströmin näkemykseen asianajajaeettisten tapaohjeiden välttämättömyydestä ja luomisesta kirjautui Suomen Asianajajaliiton eräs keskeisin tehtävä, jonka täyttäminen tuli kuitenkin lopulta kestämään noin 50 vuotta.

Tämän intensiivisen vaiheen lopuksi ilmestyi *T.M. Kivimäen* väitöskirja, Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu, 1924. Teos alkaa laajalla asianajotoiminnan historian kuvauksella alkaen roomalaisesta oikeudesta ja päätyen Ruotsin vuoden 1734 lakiin. Sen jälkeen Kivimäki määrittelee OK 15 luvun säännöksiin tukeutuen suppeat asianajajan ja asianajotehtävän käsitteet vain oikeudenkäyntitehtävinä. Ulkoprosessuaalisten neuvontatehtävien hän ei katso olevan asianajotehtäviä, elleivät ne liity oikeudenkäyntitehtävän hoitamiseen (s. 36). Sen jälkeen hän tarkastelee asianajajan julkisoikeudellisia velvollisuuksia OK 14 ja 15 luvun sekä RL 38:2 §:n mukaisina *totuudellisuuden ja oikeellisuuden* velvollisuuksina mainiten (s. 42-43) lyhyesti Ranskan (avocat) ja Englannin (barrister) asianajajien velvollisuuden

”ottaa huomioon vuosisatojen kuluessa syntyneitä säätyeettillisiä sääntöjä, ... joita asianajajakorporaationien harjoittaman ankaran kurinpidon johdosta aina noudatetaan ja joita senvuoksi on sisäiseltä voimaltaan verrattava oikeussäännöksiin. Säännöt velvoittavat asianajajaa varomaan menettelyllensä alentamasta asianajajasäädyn ja -kutsumuksen arvoa.”

Muutoin teoksen sisältönä on asianajajan edellä mainittuihin ja eräiltä osin myös KK 18 luvun säännöksiin sekä vahingonkorvausoikeuden periaatteisiin perustuvan vahingonkorvausvastuun seikkaperäinen analysointi ja systematisointi sekä sopimusvastuuna päämiestä kohtaan että sopimuksen ulkoisena vastuuna kolmatta kohtaan, ja vastuuna myös apulaisistaan. ”Ulkoprosessuaalisiin” tehtäviin liittyvää vastuuta kolmatta kohtaan arvioidaan lyhyesti s. 128-134. Yhtiössä toimivien asianajajien vastuuta pyrki Kivimäki arvioimaan toisin kuin mitä KK 15 luvun avoimia yhtiöitä koskevista säännöksistä johtui.

Wilhelm Chydeniuksen vastaväittäjän lausunto on julkaistu Defensor Legisissä.⁶² Myös siitä ilmenee vaikeus suhteuttaa asianajajan henkilökohtainen vastuu asianajotehtävästä yhtiöoikeudellisiin puitteisiin. Chydenius toteaa lopuksi, että Kivimäki ei ollut käsitellyt asianajajan ja päämiehen sopimusta erillisenä, *negotium sui generis*, vaan KK 18 luvun mukaisena toimeksiantosopimuksena.

3.1.3. Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet hakusessa

Kuten edellä vuosina 1919-1924 tuotetuista asianajajaoikeudellisista kirjallisuuslähteistä ilmenee, asianajajakunnassa oli selkeä ymmärrys siitä, että se joutuisi nyt itse muodostamaan hyväksyttäviä ammattikäytänteitä koskevat ammattieettiset ohjeet. Niitä tarvittiin kipeästi asianajajien ammattitoiminnan hy-

⁶² DL 1924 s. 355-365, erit. s. 362-363 ja 365.

väksyttävien käytänteiden mukaiseksi ohjaamisen lisäksi myös kurinpitotoiminnan normilähteenä. Ulkomaisten valmiiden esikuvien puuttuessa ne jouduttaisiin luomaan ulkomaisten kirjallisuuslähteiden ja Suomen Asianajajaliiton oman kuripitokäytännön perusteella. Kivimäki kirjoitti talvella 1921 huolestuneena eettisen ohjeistuksen puuttumisesta Asianajajaliiton hallitukselle kirjeen,⁶³ jossa hän lausui:

”Hallitus ymmärtää epäilemättä ilman muutenkin, kuinka tärkeitä on, että asianajotoiminnan hyvät ja huonot tavat tulevat auktoritatiivisen arvostelun alaisiksi; samoin että ohjeet ovat tarpeen niitä usein esiintyviä tapauksia varten, jolloin asianajaja ei tiedä, mikä hänen siviilioikeudellinen suhteensa on päämieheen nähden tai mitä velvollisuuksia – ja myöskin oikeuksia – hänellä on itseään, virkaveljiään, tuomioistuinta ja yleisöä kohtaan julkisen asemansa vuoksi oikeudenhoidon palveluksessa ja Suomen Asianajajaliiton jäsenenä.”

Asianajajaliiton hallitus keskusteli kokouksessaan 23-24.2.1921 tapaohjekysymyksestä Kivimäen kirjeen pohjalta Salmialan kannattaessa Kivimäen esitystä. Puheenjohtaja Holmströmin näkemys ammattietettisten ohjeiden luomisesta ilmeni jo hänen vuonna 1920 pitämästään asianajajaetiikkaa koskevasta liittokokouksesitelmästä (ks. edellä 3.1.2). Hallituksen kokouspöytäkirjaan on kirjattu:

”Kivimäen ehdottamaa menettelyä noudattaen voitaisiin jonkun vuoden kuluessa luoda asianajajien kunniakodeksi, mikä olisi mitä tärkeintä asianajajamoraalin kohottamiseksi. Arvoisan puheenjohtajan ehdottamaa menettelyä sovellettaessa kestäisi sen sijaan varmaankin sukupolvia ennen kuin voitaisiin sellaista aikaansaada. On sitä paitsi välttämätöntä, että luotaisiin oikeussäännöksiä hallituksen oikeudenkäyttöä varten. Siitä ei olisi mitään vaaraa sen enempää kuin abstraktista lainsäädännöstä yleensäkin.”

Hallitus kallistui silloin Kivimäen ehdottamalle kannalle kehitellä asianajajaeettiset ohjeet ”jonkun vuoden kuluessa”, mutta tämä näkemys kirjoitettujen tapaohjeiden aikaansaamisesta osoittautui kuitenkin kovin ylioptimistiseksi ja tehtävä aivan liian vaikeaksi. Hyväksyttävien käytänteiden kirjaaminen tapaohjeiksi vei Suomessa lopulta yli 50 vuotta eikä se silloinkaan perustunut sen enempää ulkomaisiin kirjallisuuslähteisiin kuin Suomen Asianajajaliiton hallituksen kurinpitotarkaisuihin vaan Sveriges Advokatsamfundin hallituksen jo 1800-luvun lopulta alkaen muodostuneen kurinpitokäytännön kodifioimistyön tuloksiin.

On todennäköistä, että edelle kirjattu liiton hallituksen kirjoitettujen tapaohjeiden laatimista koskeva tavoite oli sen taustalla, että Defensor Legisissä julkaistiin vuosina 1922 ja 1923⁶⁴ ”Asianajajan säätyetiikka (advokatoorisia maksimeja)” otsikon alla otteita erilaisista asianajajaetiikkaa ilmentävistä lähteistä sekä että Fr. Stang Lundin Sakførergerning (1916) käännettiin Suomen Asianajajaliiton aloitteesta norjasta suomeksi ja julkaistiin vuonna 1924 nimellä ”Asianajotoiminta”, jota Salmialan mukaan käytettiin sen jälkeen myös yliopistollisena kurssikirjana.

”Advokatoorisina maksimeina” julkaistut tekstit ovat sekoitus otteita mm. *Corpus juris civiliksestä* ja eräistä muista historiallisista säädöksistä; Saksan, Ranskan ja Sveitsin asianajajaoikeudellisista kirjallisuuslähteistä; Itävallan asianajajjärjestyksestä sekä etenkin Saksan Ehrengerichtshofin kurinpitotarkaisusta.

⁶³ Ks. *Pihlajamäki* mt. s. 185-186, jossa kerrottuun tässä tukeudutaan.

⁶⁴ Ks. DL 1922 s. 63, 87 ja 346 ja DL 1923 s. 84 ja 172.

Niistä erottuu yksittäisiä mm. esteellisyyttä (asianajaja ei saa vaatia itse laatimaansa sopimusta mitättömäksi; asianajaja ei saa ottaa tehtävää vastaa, jos kumpikin riitapuoli kuuluu hänen klientteihinsä); asianajajan sananvapautta ja erilaisia velvollisuuksia muita kuin päämiestä kohtaan; sekä palkkioita ja erilaisia käsityksiä *pactum de quota litis*- sopimuksen sallittavuudesta koskevia sääntöjä.

”Advokatoorisina maksimeina” julkaistut otteet osaltaan osoittavat, kuinka ylivoimaisen vaikea tehtävä tapaohjeiden luominen vain ulkomaisten kirjallisuuslähteiden perusteella lopulta olisi ollut.

3.2. Asianajajakunnan korpivaellus (1919-1959)

Suomen Asianajajaliitto ry:n perustamisen vuonna 1919 ja sen jälkeisen toiminnan keskeisimpänä päämääränä oli, että ennemmin tai myöhemmin Suomen asianajajakunnan järjestäytymisen perusteista säädettäisiin lailla. Siihen, kun hallituksen esitys laiksi asianajajista annettiin 30.7.1958 (HE 3/1958) ja asianajajalaki (496/1958) vahvistettiin 12.12.1958, kului lopulta noin 40 vuotta.

Tämän korpivaelluksen aikana asianajajakunta oli järjestäytynyt riippumattomasti Suomen Asianajajaliitto ry:n kautta, joka oli *autonominen yksityisoikeudellisin perustein* ja käytti sääntöjensä perusteella jäsenyyttä ja kurinpitoa sekä ammattietiikan määrittämistä ja ohjeiden antamista koskevaa *yksityisoikeudellista toimivaltaa*.

Asianajajakunnalta puuttui kuitenkin sen janoama yhteiskunnallinen hyväksyntä, sen lakisääteinen tunnustaminen asianmukaisen oikeudenhoidon edellyttämäksi osapuoleksi, ”oikeudenhoidon orgaaniksi”. Koko tämän 40 vuoden ajan Asianajajaliiton toiminnan keskiössä oli pyrkimys asianajajalain säätämiseen toistuvien kirjoituksien, esitelmin ja aloittein.

Tuona aikana asianajajasukupolvet vaihtuivat uusiin samoin kuin Asianajajaliiton puheenjohtaja muuttamaan ja hallitus useampaankin kertaan. Liiton ensimmäinen puheenjohtaja Alfred Holmström, joka oli toiminut asianajajana vuodesta 1900 alkaen, kuoli äkillisesti 1.3.1926 jo 54 vuoden ikäisenä, mikä oli erittäin suuri menetys Suomen asianajajakunnalle.⁶⁵ Hänen jälkeensä puheenjohtajina toimivat Lauri Castrén 1926-48, Heikki Borenus 1948-56 ja Lars Hornborg 1956-60.

Asianajajaliiton sihteerinä toimivat T.M. Kivimäki vuoden 1919 ajan, Bruno Salmiala vuosina 1920-57 ja 1.10.1957 alkaen Matti Ylöstalo. Bruno Salmiala oli koko tämän vaiheen Defensor Legisin päätoimittajana.

Asianajajaliiton jäsenkunta vakiintui 1920-luvun alussa noin 350 asianajajan määrään, joista osa oli kuitenkin jo vetäytynyt ammatin harjoittamisesta. Sotavuosien jälkeen jäsenkunta kasvoi nopeasti 520-530 paikkeille mukaan lukien toimintansa lopettaneet.⁶⁶ Jäsenkuntaan kuului koko tämän vaiheen ajan sekä päätoimenaan että sivutoimisesti asianajotoimintaa harjoittavia lakimiehiä. Jäsenkuntaa koskevat tiedot löytyvät liiton toimintakertomuksista, joista otan tähän seuraavat tiedot:⁶⁷

⁶⁵ Ks. DL 1926 s. 41-43; ja *Raevuori* mt. 89-91.

⁶⁶ Suomen lakimiesten määrä kasvoi edelleen tasaisesti: 1.730 v. 1926, 2.323 v. 1939, 2.878 v. 1948 ja 4.008 v. 1958.

⁶⁷ Ks. DL 1926 s. 222-227, DL 1936 s. 143-154, DL 1948 s. 109-120 ja DL 1958 s. 255-266. Vuosien 1958-59 toimintakertomuksessa DL 1960 s. 59 löytyvät Suomen Asianajajaliitto ry:n vuotuiset jäsenmäärät vuosina 1920-59. Uuden julkisoikeudellisen Suomen Asianajajaliiton asianajajalain kelpoisuusehdot täyttäneitä jäseniä oli 306 vuonna 1959.

	Jäseniä	Toimiston omistajia (A)	Apulaisia (B)	Sivutoimisia (C)	Toimivia A+B+C	Toiminnan lopettaneita (D)
1925	352	233	59	Osa / A+B	292	60
1935	342	206	56	Osa / A+B	262	80
1947	455	248	96	118 C+D	344 A+B	
1957	522	293	28	60	371	151

Vuosien 1919-1958 aikana ei ole osoitettavissa mitään yksittäisiä kohokohtia Asianajajaliiton ja asianajajakunnan sekä asianajajaoikeuden kehityksessä ennen asianajajalain säätämiseen johtaneita tapahtumia vuodesta 1953 alkaen. Eduskunta hyväksyi 10.4.1953 toivomusaloitteen siitä, että hallitus antaisi eduskunnalle esityksen laiksi, jolla asianajajan ammatin harjoittaminen tehdään riippuvaksi määrätyistä pätevyysvaatimuksista ja jolla asianajotoiminnan harjoittaminen saatetaan tarpeellisen valvonnan alaiseksi. Sen jälkeen valtioneuvosto asetti 9.12.1953 komitean valmistelemaan lakiehdotusta.⁶⁸

3.2.1. Asianajotehtäviä koskevista lainsäädännöksistä

Edellä on jo selostettu 1900-luvun alkuvuosina voimassa olleet asianajotehtäviä koskevat lainsäädännökset (ks. kohta 2.4.1). OK 14, 15 ja 21 luvun, RL 38:1-3 §:n ja KK 18 luvun säännökset säilyivät oleellisesti samanlaisina vuoteen 1958 saakka. Myös määräksenvaraisia asianajotehtäviä, joista merkittävin oli konkurssipesän hoitajan tehtävä, koskevat säännökset säilyivät eräistä konkurssisäännön muutoksista huolimatta asianajajien tehtävään määrittämisen perusteiden ja velvollisuuksien kannalta oleellisesti samanlaisina.

Merkittävä asianajotehtäviä koskenut muutos oli todistelua koskevan OK 17 luvun uudistaminen vuonna 1948 (571/1948). Uusi todistuslainsäädäntö merkitsi vapaan todistusteorian, vapaan todistelun ja vapaan todisteiden harkinnan, omaksumista (OK 17:2 §), mikä oleellisesti paransi asianajajien mahdollisuuksia hoitaa tehokkaasti oikeudenkäyntiasioita tuomioistuimissa. Lainuudistus merkitsi myös muutosta oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan todistamiskieltoa koskevaan säännökseen, joka oli ollut vanhan OK 17 luvun 7 §:n mukaan poikkeukseton. Uuden OK 17 luvun 23 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan todistaa ei saanut asiamies tai oikeudenkäyntiavustaja siitä, mitä päämies oli hänelle asian ajamista varten uskonut, ellei päämies todistamiseen suostunut. 23 §:n 3 momentissa säädettiin oikeudenkäyntiasiamiehen ja avustajan todistamiskieltoon poikkeus, jonka mukaan heistä muut kuin syytetyn oikeudenkäyntiavustaja ja -asiamies voitiin velvoittaa todistamaan asiassa, jossa virallinen syyttäjä ajoi syytettä rikoksesta, mistä saattoi tulla kuristushuonetta kuusi vuotta tai enemmän. Myös asiakirjan, jolla voi olla merkitystä todisteena, esittämisvelvollisuutta koskeva OK 17:12 § sopeutettiin 23 §:n sisältöön.

Toinen merkittävä asianajotehtäviä koskenut muutos oli ensimmäisen maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (212/1955) säätäminen vuonna 1955. Siihen saakka asianajajat joutuivat hoitamaan varattomien henkilöiden oikeusasioita palkkiotta (OK 15.9 §), joten on ymmärrettävää, että Asianajajaliitto oli vaatinut toistuvasti tällaisen lain säätämistä.

3.2.2. Asianajajaeettisistä ja muista ohjeista

Hyväksyttäviä ammattikäytänteitä koskevien ohjeiden luominen ei merkittävästi edistynyt vuosien 1919-1958 välisenä aikana. Ensimmäiset ja ennen asianajajalain säätämistä ainoat kirjalliset hyvää asi-

⁶⁸ Ks. *Raevuori* mt. s. 151-155.

anajajatapaa koskevat periaatteet vahvistettiin Asianajajaliiton vuosikokouksessa vuonna 1928 seuraavanlaisina:⁶⁹

”1) Asianajaja ei yleensä saa vaatia klientiltään etukäteen palkkiotaan. Etumaksun vaatiminen ei kuitenkaan ole vastoin hyvää asianajajatapaa silloin kuin siihen on olemassa pätevä syy. Näin on asianlaita:

- 1:o, kun klientti ei ole Suomen tuomioistuimen tuomiovallan alainen;
- 2:o, kun klientti on muun kuin köyhyyden takia jättänyt palkkion suorittamatta aikaisemmalle asianajajalleen;
- 3:o, kun on tunnettua, että klientti yleensä niskoittelee maksujen suorituksessa;
- 4:o, kun klientti asuu asianajajan varsinaisen toimipiirin ulkopuolella; tai
- 5:o, kun on olemassa jokin muu edellisiin verrattavissa oleva seikka.

Asianajajalla on aina oikeus vaatia etukäteen maksu toimeksiannon vaatimista suoranaisista kustannuksista. Hänen on ylimalkaan vältettävä käyttämästä omia varojaan puheenalaisiin menoihin.

2) Asianajaja voi rikkomatta kollegiaalisuutta vastaan ryhtyä ajamaan asiaa, joka aikaisemmin on ollut uskottuna toiselle asianajajalle, vaikka toimeksiantaja ei ole suorittanutkaan viimeksimainitun kuluja tai palkkioita.

3) Asianajaja ei ole velvollinen, kun klientti asian vireillä ollessa siirtää sen hoidon toiselta hänelle, myötävaikuttamaan, että klientti suorittaisi jättämälleen asianajajalle asian hoidosta tälle syntyneet kulut ja palkkiosaavat.”

Näillä ohjeilla oli kovin vähän tekemistä varsinaisten ammattieettisten hyväksyttävien käytänteitä asianajotehtävän vastaanottamisessa ja täyttämässä koskevien tapaohjeiden kanssa, kun ne pikemminkin sisälsivät vain palkkio-ohjeen ja kollegiaalisuuden aineksia.

Palkkiotaksat vahvistettiin vuoden 1919 jälkeen alueellisina osastojen toimesta kuten aikaisemminkin. Vuoden 1923 vuosikokouksessa Alfred Holmström alusti kysymyksen koko maata koskevan yleisen palkkiotaksan aikaansaamisesta, mutta kun se jätettiin hallituksen edelleen valmisteltavaksi, jäi sen toteutuminen asianajajalain voimaantulon jälkeiseen aikaan.⁷⁰

Vuonna 1927 hyväksyi liittokokous jäsenten noudatettavaksi konkurssipesien hoitopalkkiosäännön.⁷¹ Vuonna 1935 sallittiin *pactum de quota litis*- ja *pactum de palmario* -sopimusten tekeminen tietyin varauksin ja varattomille kehoitettiin antamaan oikeusapua vastikkeetta.⁷² Samalla hyväksyttiin myös palkkioennakkojen vaatiminen vapaammin.

---

⁶⁹ Ks. Bruno Salmiala, Eräitä asianajajatapaa koskevia kysymyksiä, DL 1928 s. 66-77; Raevuori mt. s. 88; Matti Ylöstalo, Asianajajan käsikirja, 1964 s. 123; ja Pedersen I 1951 s. 293.

⁷⁰ Ks. Alfred Holmström, Om advokatens honorar, DL 1923 s. 210-222, ja Om advokatens arvode, SAL:n julkaisuja 7/1924; sekä Raevuori mt. s. 85 ja 109.

⁷¹ Bruno Salmiala, Piirteitä ja hajatietoja Suomen Asianajajaliiton toiminnasta sen ensimmäisenä kymmenvuotiskaute-na, DL 1929 s. 129-153, erit. s. 157.

⁷² Bruno Salmiala, Suomen Asianajajaliiton toiminnasta sen ensimmäisellä 25-vuotistaipaleella, DL 1944 s. 42-74, erit. s. 59-60; ja Pihlajamäki mt. s. 188-189.

Vuoden 1926 vuosikokouksessa Bruno Salmiala alusti reklaamiohjetta koskevan ehdotuksen⁷³ tuke-
tuen laajasti mm. Saksan Ehrengerichtshofin ratkaisuihin sekä muissa maissa omaksuttuun kielteiseen
asenteeseen asianajajien mainontaa kohtaan ja esitti, että ”reklami sanan varsinaisessa merkityksessä on
poistettava”. Kokouksessa hyväksyttiin erittäin tiukat reklaamiohjeet, jotka sallivat asianajotoiminnasta
ilmoittelun vain hyvin ahtaissa puitteissa. Ohjeet kielsivät ”illojaalina kilpailuna” kaikenlaisen aktiivi-
sen kääntymisen muiden kuin vakinaisten asiakkaiden puoleen palvelujen tarjoamiseksi sekä ”reklaa-
minteen sanomalehtiutisten muodossa ja muulla sellaisella tavalla”.⁷⁴ Vuonna 1926 liiton hallitus veto-
si asianajajiin, että nämä eivät velkojien puoleen kääntymällä keräisi valtakirjoja ja esittäisi konkurssissa
ylisuuria valvontoja pesänhoitajan tehtävän itselleen saamiseksi.⁷⁵

3.2.3. Kurinpitotoiminnasta hyväksyttävien käytänteiden lähteenä

Asianajajaliiton hallituksen vuoteen 1959 asti tekemien kurinpitotarkkaisu- ja ratkaisujen sisällöstä on käytettävissä
hyvin vähän tietoja, koska niitä ei silloin julkaistu. Toimintavuosia 1920-1959 koskevien liiton toimin-
takertomusten perusteella osin arvionvaraisesti laskien hallitus on tuona aikana käsitellyt noin 100 ku-
rinpitoasiaa, joista kolme on käsitelty kunnia- ja tuomioistuimissa (1926, 1928 ja 1958). Toimintakerto-
muksista löytyy maininta 21 pysyvistä tai määräaikaisista erottamisista sekä noin 20 varoituksesta ja
huomautuksesta.⁷⁶

Asianajajaliiton asianajotyön ammattieettisiä hyväksyttäviä käytänteitä koskevat ohjeet olivat niukat ja
kehittymättömät niiden koskiessa vuodesta 1926 alkaen mainonnan rajoittamista sekä vuodesta 1928
alkaen lähinnä asianajajien ja näiden päämiesten välisiä taloudellisia kysymyksiä. Sen vuoksi on toden-
näköistä, että kurinpitoasiat koskivat pääasiassa asianajotehtäviä koskeneisiin lainsäännöksiin sekä sään-
tömääräyksiin perustuvien velvollisuuksien ja em. kahden kirjallisen ohjeen rikkomuksia. Siten ei voitu
luoda laissa ja em. ohjeissa sääntelemättömiä kysymyksiä koskevia kattavia ja yksityiskohtaisia ammat-
tieettisiä ohjeita.

Vuoteen 1944 mennessä tehdyistä hyväksyttäviä käytänteitä koskevista ratkaisuksista löytyvät mm. seu-
raavat:⁷⁷

- Asianajaja on velvollinen valvomaan, että hänen johtamassaan asianajotoimistossa noudatetaan lii-
ton hyväksymiä hyvää asianajajatapaa koskevia periaatteita ja menettelytapoja (1932).
- Asianajaja, joka ei kohtuullisessa ajassa vastaa asianajoa koskeviin tiedusteluihin, toimii vastoin hy-
vää asianajajatapaa (mm. 1926).
- Asianajaja on velvollinen viivytyksettä ilmoittamaan toimenpiteistään ja niiden tuloksista päämiehel-
leen (1936).
- Asianajaja on velvollinen päämiehensä pyynnöstä viivytyksettä antamaan hänelle yksityiskohtaisen
tilin tämän puolesta suorittamistaan toimeksiannoista (1926).
- Hoitaessaan päämiehensä puolesta oikeudenkäyntiä asianajajan on huolehdittava siitä, etteivät kus-
tannukset siitä tule päämiehelle kohtuuttoman kalliiksi (1928).

⁷³ Bruno Salmiala, Hiukan yhtä ja toista asianajajan reklamista, DL 1926 s. 209-221.

⁷⁴ Raevuori mt. s. 86-88, jossa ovat reklaamiohjeet; ja Pihlajamäki mt. s. 189-191.

⁷⁵ Bruno Salmiala, Eräitä Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskevia periaatteita, DL 1944 s. 82-95, erit. s. 88.

⁷⁶ Ks. myös Raevuori mt. s. 106-110; ja Pihlajamäki mt. s. 185.

⁷⁷ Salmiala, Eräitä ... periaatteita, DL 1944 s. 89-94.

- Asianajajan, joka oli tehnyt perättömän ilmiannon kollegasta poliisille, katsottiin toimineen ammattiveriaan ja liiton jäsentä kohtaan sopimattomasti, minkä vuoksi hänen menettelyään oli pidettävä hyvän asianajajatavan vastaisena.

Kurinpitoseuraamuksista päätettäessä tukeuduttiin liiton sääntöjen 5 §:n liiton hallitukselle asettamaan velvollisuuteen valvoa, että ”jäsenet asianajotointa harjoittaessaan omantunnontarkasti täyttävät velvollisuutensa ja välttävät kaikkea, joka sotii hyvää järjestystä vastaan ja on omansa alentamaan asianajajasadyn arvoa”.

Defensor Legisissä 1950-luvulla julkaistuissa Asianajajaliiton hallituksen kokousuutisissa on kerrottu lyhyesti eräistä kurinpitopäätöksistä ja hallituksen hyväksyttävää tapaa koskevista lausunnoista. Niistä ilmenee, että liiton hallitus teki 1950-luvulla eräitä sellaisia päätöksiä, joista löytyy myös *esteellisyyttä* koskevia kannanottoja.⁷⁸ Vuonna 1953 hallitus teki seuraavan periaatepäätöksen: On katsottava hyvän tavan vastaiseksi, jos välimiesmenettelyssä osallisena olevan asianosaisen asiamiehenä esiintyy asianajaja, joka toimii siinä asianajotoimistossa, jonka omistaja, osakas tai apulainen on välimiesoikeuden jäsenenä. Vuonna 1957 ratkaisi hallitus tällaista kysymystä koskevan kantelun katsoen asianajajan toimineen vastoin hyvää asianajajatapaa, mutta ei määrännyt siitä seuraamusta. Vuonna 1959 hallitus täydensi edellä mainittua periaatetta todeten, ettei esteellisyyden arvioimiseen vaikuta se seikka, että päämies on ehkä hyväksynyt sellaisen menettelytavan.

3.2.4. Asianajajaoikeuden muista lähteistä

3.2.4.1. Kansainväliset yhteydet ja asianajajaoikeudelliset lähteet

Suomen asianajajakunnalla ei ollut vuoteen 1919 tultaessa juurikaan omia asianajajaeettisiä perinteitä eikä lähteitä. Sen vuoksi täällä jouduttiin tukeutumaan lähinnä Saksan, Tanskan, Norjan ja Ruotsin kirjallisuuslähteisiin ja sikäli kuin niitä oli, asianajajakunnan ja asianajotoiminnan järjestämistä koskeviin säännöksiin, näistä keskeisimpänä vuoden 1878 Rechtsanwaltsordnung, sekä näiden asianajajajärjestöjen kurinpitotarkaisuista saataviin tietoihin. Näiden maiden asianajajajärjestöistä ja niiden asianajajaoikeudellisista kirjallisuus- ja muista lähteistä 1900-luvun alkuvuosina on tehty jo edellä selkoa (ks. kohdat 2.4.2.2 ja 2.4.3). Kuten siinä yhteydessä on todettu, lepäsi Suomen asianajajaoikeuden ja ammattietiikan sisältö silloin tyystin näiden maiden asianajajaoikeudellisten lähteiden ja niiden seuraamisen varassa.

Samassa yhteydessä on myös todettu Pohjoismaiden lakimieskokoukset vuodesta 1872 alkaen sekä Suomen lakimieskunnan, ja sen joukossa aikanaan myös asianajajien, osallistuminen näihin kokouksiin vuodesta 1878 alkaen. Pohjoismaisten asianajajajärjestöjen yhteistyö käynnistyi vuonna 1937 keskittyen tietysti nimenomaan asianajotoimintaa koskeviin kysymyksiin. Siten Suomen asianajajakunta pystyi seuraamaan asianajajia koskevan lainsäädännön ja ammattietiikan kehitystä vuodesta 1919 lukien ajantasaisesti muista Pohjoismaista saatujen tietojen perusteella.⁷⁹

Tämä ilmenee selkeästi myös Suomen asianajajaoikeudellisissa kirjoituksissa viitatuista lähteistä sekä kirjoitusten sisällön kehittymisessä 1960-luvulle tultaessa. Sen vuoksi on aiheellista tarkastella ensin muiden Pohjoismaiden asianajajajärjestöjen ja -järjestelmien sekä asianajajaoikeudellisen kirjallisuuden

⁷⁸ Hallituksen kokouksia koskevat selostukset DL 1954 s. 65, DL 1957 s.116-117 ja DL 1959 s. 59; ja *Ylöstalo*, Asianajajan käsikirja, 1964 s. 125-126.

⁷⁹ Ks. näistä yhteyksistä *Raevuori* mt. s. 117-118 ja 119-124; ja *Pihlajamäki* mt. s. 192-198; sekä DL 1985 s. 350-353, jossa on luettelo Pohjoismaiden asianajajajärjestöjen edustajakokousten keskustelukysymyksistä vuosina 1937-85.

kehitystä 1900-luvun alkuvuosien jälkeen. 1900-luvun alkupuolella ei Pohjoismaiden asianajajajärjestöillä ollut vielä kirjallisia tapaohjeita eikä niiden kurinpitotarkoituksenaan ollut vielä saatavissa tietoja, joten silloin jouduttiin Suomessa tukeutumaan Saksan Ehrengerichtshofin ratkaisukäytäntöön.

Tanskassa vuonna 1919 voimaan tulleen Retsplejelovin 15 luvussa säädettiin asianajajajärjestöön, Det Danske Sagførersamfundet (1958 alkaen Det Danske Advokatsamfund), kuuluminen asianajajille pakolliseksi ja säänneltiin kurinpitomenettelyä. Kurinpitovaltaa käytti järjestön hallitus, Sagførrådet, joka toimi vuodesta 1932 alkaen valitusviranomaisena toimivan Sagførrådetin alaisena.⁸⁰ Toimiluvat asianajajille myönsi edelleen oikeusministeriö. Järjestö rupesi vuonna 1922 julkaisemaan jäsenistölehteä Sagførerbladet (1958 Advokatbladet). Tanskassa oli vuonna 1926 1.421 asianajajaa. Sagførrådet vahvisti vuonna 1943 Tanskan ensimmäiset kirjalliset tapaohjeet ”Kollegiale regler”,⁸¹ jotka uudistettiin vuonna 1956.

Norjassa toimi edelleen yksityisoikeudellinen Den Norske Sakførerforening, jonka hallitus käytti kurinpitovaltaa, ja oikeusministeriö myönsi edelleen asianajajille toimiluvat. Sielläkin asianajajajärjestö rupesi vuonna 1922 julkaisemaan jäsenistölehteä, Norsk Sakførerblad. Norjassa oli vuonna 1926 1.666 asianajajaa. Yhdistyksen edustajainkokous vahvisti vuonna 1946 Norjan ensimmäiset kirjalliset tapaohjeet ”Regler for god sakførerskikk og kollegialt forhold”,⁸² jotka uudistettiin vuonna 1967.

Ruotsissa, jossa tilanne oli vuonna 1919 samanlainen kuin Suomessa, Sveriges Advokatsamfund, jossa oli vuonna 1926 353 jäsentä, jatkoi vuoteen 1948 asti toimintaansa yksityisoikeudellisena yhdistyksenä. Sen hallitus oli yhdistyksen vuonna 1887 perustamisesta alkaen ratkaissut kurinpitotarkoituksia, mutta yhdistyksen säännöissä ei ollut aluksi mitään määräyksiä asianajajan ammatillisista velvollisuuksista eikä liioin kurinpidollisten seuraamusten, varoituksen ja erottamisen, perusteista. Yhdistyksen säännöt uudistettiin vuonna 1936, jolloin sääntöihin otettiin määräykset jäsenten yleisistä ammatillisista velvollisuuksista; mm. 39 §, jonka mukaan jäsen oli velvollinen toiminnassaan ”redbart och nitiskt och med iakttagande i övrigt vad god advokatsed kräver tillvarataga sin huvudmans intresse”. Sveriges Advokatsamfund rupesi vuonna 1935 julkaisemaan aikakauskirjaa, Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund (TSA). Siinä ruvettiin vuodesta 1937 alkaen julkaisemaan otsikolla ”Till tolkning av begreppet god advokatsed” myös selostuksia kurinpitotarkoituksista, joita oli aikaisemmin julkaistu vain satunnaisesti.⁸³

Vuonna 1942 säädetyt ja 1.1.1948 voimaan tulleet Rättegångsbalkin (1942:740) 8 luvussa ”Om advokater” säädettiin julkisesta asianajajajärjestöstä, jonka jäsenet ovat asianajajia ja jonka hallitus ratkaisee jäsenhakemukset sekä valvoo jäsenkuntaansa ja käyttää jäseniinsä kohdistuvaa kurinpitovaltaa. Lisäksi RB 8:4 §:n 1 momentissa säädettiin asianajajan perusvelvollisuuksista:⁸⁴

”Vid utövande av sin verksamhet skall advokat redbart och nitiskt utföra honom anförtrodda uppdrag och i allt iakttaga god advokatsed.”

⁸⁰ Ks. *Pedersen* I 1951 s. 32-35; ja *Wiklund* mt. s. 28-30. On huomattava, että Tanskan ja Norjan asianajajajärjestöjen jäseninä oli sekä itsenäisiä asianajajia ja näiden palveluksessa olevia lakimiehiä että muiden kuin asianajajien palveluksessa olevia lakimiehiä.

⁸¹ Ks. *Pedersen* I 1951 s. 283-288 ja käsitteestä ”God sagførerskikk” s. 37-58.

⁸² Ks. *Pedersen* I 1951 s. 297-301; ja *Wiklund* mt. s. 30-32.

⁸³ Ks. *Wiklund* mt. s. 7 ja 27. Ruotsissa oli jo vuodesta 1916 alkaen ilmestynyt Svensk Juristtidning.

⁸⁴ *Pedersen* I 1951 s. 302-309 ovat julkisoikeudellisen Sveriges Advokatsamfundin silloiset säännöt.

Ruotsissa ei kuitenkaan ollut tuolloin kirjallisia hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita. Hyvä asianajajatapa jouduttiin siellä edelleen määrittämään aikaisemman ratkaisukäytännön perusteella tai luomaan hyväksyttävistä käytänteistä koskevia kannanottoja kurinpitokratkaisuja tehtäessä. TSA:ssa julkaistuista tapauksista laadittiin 30 vuoden ajalta systemaattiset asiarekisterit kahdessa vaiheessa. Kirjallisten tapaohjeiden laatimista koskevaa kysymystä käsiteltiin vuodesta 1959 alkaen liiton sääntökomiteassa. Liiton edustajisto päätti vuonna 1967 esittää hallitukselle kirjallisten ohjeiden laatimista ja hallituksen asettama komitea antoi maaliskuussa 1969 lopulla alustavan ehdotuksen hyvää asianajajatapaa koskeviksi ohjeiksi. Ehdotuksesta keskusteltiin vuonna 1969 yleisessä asianajajakokouksessa ja hallitus asetti vuoden 1969 lopulla komitean lopullisen ehdotuksen tekemistä varten. Kun lopullisesta ehdotuksesta oli saatu osastojen ja kurinpitolautekunnan lausunnot, hyväksyi Sveriges Advokatsamfundin hallitus kirjalliset hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet, *Vägledande regler om god advokatsed*, 18.6.1971.⁸⁵

Suomessa ruvettiin vuodesta 1937 alkaen julkaisemaan *Defensor Legis*issä pääasiassa otsikolla ”Till tolkning av begreppet god advokatsed”, mutta myös muiden kirjoitusten yhteydessä, Ruotsissa ja Norjassa julkaistuja kurinpitokratkaisuja sekä niiden perusteella koottuja periaatteita ja kannanottoja hyvästä asianajajatavasta. Niiden julkaisemista *Defensor Legis*issä jatkettiin 1960 luvun loppupuolelle saakka. Lisäksi julkaistiin Norjan vuoden 1946 kirjalliset tapaohjeet. Näissä lähteissä esiintyi vuodesta 1950 alkaen toistuvasti myös asianajajan *esteellisyyttä* koskevia ratkaisuja ja periaatteita sekä asianajajan siitä johtuva velvollisuus kieltäytyä tehtävän vastaanottamisesta.

Uudesta pohjoismaisesta asianajajaoikeudellisesta kirjallisuudesta mainittakoon Fr. Stang Lundin teoksen, *Advokatgerningen*, 1916, ja sen suomennoksen ”Asianajotoiminta”, 1924, lisäksi *Georg Stjernstedt*, *Brottmålsadvokaten*, Tukholma 1928, sekä erityisesti *Karl Axel Vinge*, *Om god advokatsed*, Lund 1944,⁸⁶ joka lienee ensimmäinen systemaattinen yleisesitys hyvästä asianajajatavasta Pohjoismaissa. Seuraavaksi ilmestyivät *Axel H. Pedersen*, *Inledning till sagførergerningen I*, Kööpenhamina 1951, ja *Inledning till sagførergerningen II*, Kööpenhamina 1953.⁸⁷

Tämän lisäksi julkaistiin *Defensor Legis*issä mm. seuraavat pohjoismaisten asianajajien asianajajaoikeudelliset kirjoitukset:

- *Gunnar Bomgren*,⁸⁸ *Advokaternas medelsförvaltning*, DL 1941 s. 1-16; *Separationsrätten till klientmedel*, DL 1941 s. 79-88; *Rättshjälp åt obemedlade i utomprocessuella ärenden*, DL 1941 s. 351-362; ja *Advokatens rådgivande verksamhet*, DL 1951 s. 57-68.
- *H.C. Langkjaers*, *Advokatens väg*, DL 1943 s.31-37.
- *Axel H. Pedersen*, *Advokatens retentionsret i dokumenter m.v.*, DL 1950 s. 65-86.
- *Fr. H. Winsnes*, *Autorisering av spesialister og dermed sammenhengende reklameregler*, DL 1949 s. 345-357.

⁸⁵ *Wiklund* mt. s. 27-28. Ohjeet julkaistiin erillisenä punakantisena vihkosena.

⁸⁶ Ks. *Bruno Salmiala*, *Hyvä asianajajatapa*, DL 1944 s. 384-391, jossa Vingen 116-sivuista teosta esitellään laajasti todeten sen rakentuvan Sveriges Advokatsamfundin hallituksen päätöksissä ja lausunnoissa omaksutuille periaatteille.

⁸⁷ Ks. niitä koskevat arvostelut *Bruno Salmiala*, DL 1951 s. 228-234 ja DL 1954 s. 56-61. *Salmiala* luetlee DL 1951 s. 228 ”suhteellisen köyhän” pohjoismaisen asianajajaoikeudellisen kirjallisuuden merkittävimmiksi lähteiksi *Pedersenin* teosten lisäksi *Tjerneldin Advokatverksamheten* 1909; *Lundin Sakførergerningen* 1916; *Kivimäen Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu* 1924; *Stjernstedtin Brottmålsadvokaten* 1928; *Vingen Om god advokatsed* 1944; ja *Holmströmin Bidrag til belysande av advokatverksamhetens etik*, DL 1921. Ks. eräistä niistä myös *Wiklund* mt. s. 38-48.

⁸⁸ *Bomgren* oli ensimmäinen ruotsalainen asianajaja, joka nimitettiin korkeimman oikeuden jäseneksi v. 1955.

International Bar Association julkaisi vuonna 1956 ensimmäiset hyvää asianajajatapaa koskevat kansainväliset periaatteet, International Code of Ethics of the Legal Profession.⁸⁹

3.2.4.2. Asianajajaoikeuden kotimaiset kirjallisuuslähteet

Kotimaisten asianajajaoikeudellisten ja -eettisten kirjallisuuslähteiden tuottaminen vuosina 1919-1959 on jaettavissa kolmeen vaiheeseen: (1) 1919-1924 intensiivisen luomisen vaihe; (2) 1925-1949 hiljainen vaihe; (3) 1950-1959 asianajajaetiikan kehittymisen vaihe.

Kaikissa vaiheissa kirjoitukset perustuivat ulkomaisiin lähteisiin ja kehittyivät tietyllä viiveellä sitä mukaa kuin uusi ulkomaisia lähteitä saatiin käyttöön. Suomessa tukeuduttiin aluksi Saksan ja 1930-luvulta alkaen pääasiassa pohjoismaisiin, etenkin Ruotsin, asianajajaoikeudellisiin lähteisiin ja vaikutteisiin samalla, kun saksalaiset lähteet menettivät ajankohtaista merkitystään.

(1) Vuosien 1919-1924 intensiivisen luomisen vaihe (ks. edellä 3.1.2)

Vuosina 1919-1924 tuottivat etenkin Alfred Holmström, T.M. Kivimäki ja Bruno Salmiala useita asianajajaoikeudellisia ja -eettisiä aineksia sisältäviä kirjoituksia, minkä lisäksi Kivimäen asianajajaoikeudellinen väitöskirja ilmestyi vuonna 1924. Kirjoituksissa tukeuduttiin Fr. Stang Lundin ja Tjernstedtin sekä eräisiin saksalaisten teoksiin ja Ehrengerichtshofin ratkaisukäytäntöön. Suomen asianajotehtäviä koskevat lainsäädännökset olivat keskeisessä asemassa. Kirjoitusten keskiössä olivat etenkin totuus- ja salassapitovelvollisuus sekä saksalaisperäinen näkemys asianajajakunnasta oikeudenhoidon orgaanina.

(2) Vuosien 1925-1949 hiljainen vaihe

Varsinaisia asianajajaoikeudellisia kirjoituksia, joissa pohdittiin ammattietiikan arvoja ja hyväksyttäviä käytänteitä, ilmestyi tänä aikana vain muutama. T.M. Kivimäki toimi vuosina 1931-1956 siviilioikeuden professorina, 1922-1940 kansanedustajana, ministerinä ja pääministerinä sekä 1940-1944 suurlähettiläänä Berliinissä, joten aikaa ei jäänyt kuin pariin kirjoitukseen. Väitelyään lakitieteen tohtoriksi vuonna 1924 Bruno Salmiala toimi vuosina 1925-1959 rikosoikeuden professorina ja 1933-1945 kansanedustajana, joten hänkään ei ehtinyt Asianajajaliiton sihteeri- ja Defensor Legisin päätoimittajatehtävien ohella tuottamaan lisää asianajajaoikeudellisia kirjoituksia ennen kuin sotien jälkeen 1940-luvun loppupuolella. Alfred Holmström kuoli 1.3.1926 eikä ehtinyt ennen sitä jatkaa kirjallista tuotantoaan. Muiden asianajajien tuotanto supistui pariin asianajajaoikeudellisia aineksia sisältävään kirjoitukseen.

Tämän vaiheen aikana ei Stjernstedtin vuonna 1928 julkaiseman teoksen, Brottmålsadvokaten, lisäksi ilmestynyt uusia Pohjoismaisia asianajajaoikeudellisia lähteitä ennen kuin vuodesta 1937 alkaen Ruotsin ja Norjan kurinpitoratkaisujen selostuksina sekä Bomgrenin vuonna 1941 Defensor Legisissä julkaistut kirjoitukset ja Vingen Om god advokatsed vuonna 1944.

Kun sivuutetaan edellä jo käsitellyt liiton toimintaa koskevat katsaukset sekä lukuisat asianajajalaitoksen ja oikeudenkäyntimenettelyn uudistamistarvetta, muiden maiden asianajajajärjestelmiä sekä eräitä

---

⁸⁹ Ne on julkaistu Asianajajan käsikirjan painoksissa vuodesta 1964 (s. 135-144) alkaen. Ks. *Arthur Boström*, *Internationell kodex i yrkesetik för advokater*, DL 1956 s. 271-280.

asianajotoimintaan liittyviä käytännöllisiä ja menneeseen aikaan sidoksissa olevia kysymyksiä koskevat kirjoitukset, jäävät mainittaviksi lähinnä seuraavat pääasiassa vanhoille lähteille perustuvat kirjoitukset:

- *T.M. Kivimäki*, Voitonpalkkio asianajovälipuheessa (*Pactum de palmario*), DL 1926 s. 276-285; Kiellonvastaisten sopimusten ja varsinkin väärän asian ajamisesta tehdyn välipuheen sitovuudesta, DL 1927 s. 1-30 (Ike); Urakkavälipuheesta asianajotoiminnassa (*pactum de quota litis*), DL 1928 s. 276-285; ja Muuan huutava epäkohta rikosasian käsittelyssä. Virallinen puolustaja syytetyille, DL 1948 s. 207-215.
- *Edvard Edelman*, Brottmålsadvokaten, DL 1931 s. 273-284 (taustalla Stjernstedt 1928).
- *Bertil Godenhielm*, Några ord om advokatens förpliktelser vid förvaltning av främmande medel, DL 1940 s. 212-217.

(3) 1950-1959 asianajajaetiikan kehittymisen vaihe

Suomen asianajajakunnalla oli käytössään 1950-luvun alusta alkaen paljon aikaisempaa enemmän asianajajaetiikkaa ja hyväksyttäviä ammattikäytänteitä koskevia pohjoismaisia kirjallisuus- ja muita lähteitä. Vingen ja Pedersenin kirjoissa oli myös käsitelty hyvää asianajajatapaa systematisoivalla otteella.

Tämä rupesi vähitellen näkymään 1940-luvulta alkaen myös Suomessa tuotetuissa asianajajaoikeudellisissa kirjoituksissa, joissa hyvän asianajajatavan käytänteitä tarkasteltiin monipuolisemmin ja huomiota ruvettiin kiinnittämään mm. asianajajan OK 15:3 §:ää yksityiskohtaisempiin *esteellisyyssperusteisiin* tehtävän vastaanottamisesta kieltäytymisen perusteena. Samalla ilmeni myös pyrkimystä käyttää hyvää asianajajatapaa koskevissa kirjoituksissa hieman systemaattisempaa esitystapaa.

Bruno Salmialan kirjoitukset

Bruno Salmiala palasi vuonna 1946 asianajajaoikeudellisten kirjoitusten tuottamiseen vapauduttuaan kansanedustajan tehtävistä. Salmiala jatkoi asianajajaoikeudellisten kirjoitustensa tuottamista vuoteen 1968 saakka, joten on aiheellista todeta tässä yhteydessä hänen kaikki asianajajaoikeudelliset kirjoituksensa vuosina 1946-1968.⁹⁰ Kolme kirjoitusta perustuu Salmialan Asianajajaliiton vuosikokouksessa (Ike), yksi Turun asianajajayhdistyksen kokouksessa (tay) ja kaksi hänen pohjoismaisten asianajajajärjestöjen edustajakokouksessa (pmeK) pitämäänsä alustukseen.

- Eräitä Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskevia periaatteita, DL 1944 s. 82-95 (Ike);
- Asianajaja ja totuus oikeudenkäynnissä, DL 1946 s. 203-222 (Ike);
- *Pactum de quota litis*, DL 1947 s. 243-252 (pmeK Oslo 1947);
- Asianajajan vaitiolo- ja salassapitovelvollisuudesta, DL 1950 s. 412-430 ja Juhlakirja 1965 (Ike);
- Syytetyn puolustajan velvollisuuksista, DL 1953 s. 389-401 (pmeK Oslo 1953);
- I. Asianajajan velvollisuus kieltäytyä vastaanottamasta tehtävää – II Asianajajan oikeus ja velvollisuus luopua saattamasta päätökseen vastaanottamaansa tehtävää, DL 1955 s. 358-380 ja Juhlakirja 1965 (pmeK Kööpenhamina 1955);
- Asianajajan säätyoikeutta, DL 1958 s. 28-36;
- Asianajajan toiminnassa noudatettavia periaatteita, DL 1960 s. 36-52 ja Juhlakirja 1965;
- Eräs kuvaus amerikkalaisesta syytetyn puolustajasta, DL 1961 s. 339-343;

---

⁹⁰ Salmiala täyttäessä 75 vuotta vuonna 1965 julkaistiin *Matti Ylöstalon, Paavo Kekomäen ja Reino Ellilän* toimittama "Bruno Salmiala Kirjoituksia neljän vuosikymmenen ajalta" (Juhlakirja 1965), jossa on julkaistu hänen tässä mainituksista kirjoituksistaan DL 1950, DL 1955 ja DL 1960.

- Puolustusasianajajan sananvapaus. Kysymys OK 14 luvun 7 §:n soveltamisesta, DL 1963 s. 111-119 (KKO 21.11.1962);
- Eräitä norjalaisia ajatuksia asianajajan totuudessapysymisvelvollisuudesta ja niiden tarkastelua, DL 1963 s. 286-297; ja
- Asianajajan rikosoikeudellisesta vastuusta, DL 1968 s. 480-495 (tay).

Salmialan asianajan salassapitovelvollisuutta koskeva esitelmä (DL 1950), joka oli tarpeellinen todistelu koskevan OK 17 luvun uusien säännösten tultua voimaan 1.1.1949, perustui lainsoveltamiskysymyksiin. *Totuusvelvollisuus* oli vielä keskeisessä asemassa suurimmassa osassa näitä Salmialan kirjoituksia ja ne kulminoituivat edelleenkin syytetyn puolustajan totuusvelvollisuuden ja tehtävän loppuun hoitamista koskevan velvollisuuden muodostamaan asianajajaeettiseen ristiriitaan. Salmiala tarkasteli totuusvelvollisuutta (DL 1946) kattavasti sekä siviili- että rikosprosessissa.

Useimmissa Salmialan kirjoituksissa oli edelleen toistuvasti esillä hänen Saksasta omaksumansa *asianajajan asema oikeudenhoidon elimenä* ja hän piti vuonna 1944 yleisradiossa Suomen Asianajajaliitto ry:n 25-vuotisen toiminnan johdosta esitelmän ”Asianajaja oikeudenhoidon elimenä”.⁹¹ Tämä teema oli ollut esillä myös muissa Pohjoismaissa mielipiteiden sen merkityksen suhteen jakautuessa voimakkaasti. Siitä oltiin kuitenkin selkeästi irtautumassa vähitellen jo 1930 luvulta alkaen samalla kun näkemys *asianajajakunnan riippumattomuuden tarpeesta ja käsitys asianajajien perustavaa laatua olevasta intressikonfliktista julkisen vallan kanssa asianajotehtävien hoitamisessa* korostuivat.⁹² Puhuminen asianajajien asemasta oikeudenkäynnin organina onkin nähtävä lähinnä eräänä tapana korostaa asianajajien merkitystä oikeudenkäyntimenettelyn tarkoituksen toteutumisessa.

Uudet pohjoismaiset asianajajaeettiset vaikutteet näkyivät Salmialan kirjoituksessa, jossa oli kysymys asianajajan velvollisuudesta kieltäytyä vastaanottamasta tehtävää (DL 1955), joskin siinäkin olivat keskeisinä totuusvelvollisuus ja asianajajan asema oikeudenhoidon organina. Siinä Salmiala totesi asianajan tärkeimmäksi velvollisuudeksi hänen ja päämiehen välisen *luottamussuhteen* loukkaamattomana säilyttämisen ja sen oleellisimpana osana *uskollisuuden* päämiestä kohtaan. Tämän jälkeen hän tarkasteli, TSA:ssa julkaistuihin kurinpitotarkaisuihin tukeutuen, ensi kerran *asianajajan esteellisyyttä* ja siihen perustuvaa velvollisuutta kieltäytyä asianajotehtävän vastaanottamisesta OK 15:3 §:ää paljon yksityiskohtaisemmin ja laajemmin perustein. Hän määritteli siinä asianajajan esteellisyyden perusteita paljolti samalla tavalla kuin nykyisin ja huomioi samalla myös asianajajan salassapitovelvollisuuden merkityksen esteellisyyserusteena.⁹³ Edellä todetun perusteella nykyaikaisten asianajajan esteellisyyttä koskevien yksityiskohtaisempien käsitysten Suomessa omaksuminen näyttää ajoittuvan vuosien 1953-1954 paikkeille.

⁹¹ DL 1945 s. 1-7.

⁹² Ks. siitä *Wiklund* mt. s. 36-42. Wiklund, joka kiinnitti huomiota mm. Salmialan tapaan korostaa asianajajien asemaa oikeudenhoidon organina, totesi tuon käsitteen tarpeettomaksi: ”Advokaten är anlitad av parten för att hjälpa denne, och det är detta som är hans uppgift.”

⁹³ Ks. *Salmiala* DL 1955 s. 365-371. Ks. myös sen s. 369 mainittu SAL:n kurinpitotarkaisu vuodelta 1954 sekä liiton hallituksen 1953 alkaen tekemät esteellisyyttä koskevat ratkaisut, jotka on mainittu edellä 3.2.3 kohdassa. – Tämä kirjoitus oli Fr. Stang Lundin kirjan lisäksi vanhin vuoden 1983 Asianajajapäivillä asianajajan esteellisyydestä pitämäni esitelmän kirjallisuuslähde. Ks. *Jukka Peltonen*, Eräitä esteellisyystilanteita asianajajan näkökulmasta, DL 1983 s. 325-342.

Oikeustieteenharjoittajien kirjoitukset

- *Inkeri Anttila*, Asianajajan epärehellisyysrikoksesta, Rikosoikeudellisia kirjoituksia Brynolf Honkasalolle, 1.4.1949 s. 23-33.
- *Juhani Kyläkallio*, Suostumus todistajan vaitiolovelvollisuuden poistavana tekijänä lääkärin, asianajajan, apteekkarin ja kätilön osalta, DL 1953 s. 244-257.
- *Bo Palmgren*, Om intressekonflikter mellan konkursförvaltare och konkursbo, JFT 1959 s. 260-267 (keskustelukysymys).
- *Aarne Rekola*, Oikeudesta käyttää asianajajan nimitystä, DL 1947 s. 177-193.
- *Tauno Tirkkonen*, Uusi todistuslainsäädäntö, 1949 erit. s. 115 ss; ja Advokaters och läkares tystnadsplikt i rättegång, Överläggningsämne vid det 19. nordiska juristmötet, Stockholm 1951, kokouspöytäkirjan liite IV eripainoksena.

Asianajajien kirjoitukset

Asianajajien panos Defensor Legisissä julkaistuihin asianajajaoikeudellisiin kirjoituksiin oli 1924 jälkeen erittäin niukkaa, mikä on myös tuolloin toistuvasti todettu aikakausikirjan sivuilla.⁹⁴

- *Mauri Hakapää*, Asianajajan vastuu yhtiökumppanin ja apulaisen teoista, DL 1957 s. 321-325 (pmek Helsinki 1957).
- *J.N. Lehtinen*, Maksuttomasta oikeudenkäynnistä, DL 1956 s. 1-14.
- *Åke Roschier-Holmberg*, En utblick över utländskt advokatväsende, JFT 1958 s. 163-172 (Ike).
- *Olli Tulenheimo*, Asianajotoimiston osakkuutta ja luovutusta koskevat sopimukset, DL 1957 s. 325-332.

Hakapään asianajajan korvausvastuuta koskeva alustus oli lajissaan ensimmäinen Defensor Legisissä julkaistu ja ansaitsee sen vuoksi tulla tässä mainituksi, vaikka se on suppea ja sisältää enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Lehtisen kirjoitus oli ajankohtainen, koska hän tarkasteli 1.1.1956 voimaan tullutta järjestyksessään ensimmäistä lakia maksuttomasta oikeudenkäynnistä (212/1955). Roschier-Holmbergin esitelmä kosketteli historiallisen ja järjestelmien tarkastelun ohessa myös eräitä asianajajatiikan kysymyksiä. Tulenheimo pohti kirjoituksessaan erästä asianajotoiminnan järjestämisestä koskevaa tärkeää käytännön ongelmaa. Lisäksi maininnan ansaitsee *Yrjö Raevuori*, jonka asianajotoiminnan historiaa koskeneet kahdeksan kirjoitusta julkaistiin Defensor Legisissä vuosina 1947-1959.

3.2.4.3. Asianajotoimintaa koskevasta oikeuskäytännöstä

Korkeimman oikeuden ratkaisuilla on suuri merkitys oikeuslähteenä asianajajan velvollisuuksia ja vastuuta määritettäessä. Vuodesta 1926 alkaen 1950-luvulle asti julkaistuista korkeimman oikeuden ratkaisuista löytyy useita asianajajia, oikeudenkäyntiasiamiehiä ja konkurssipesän pesänhoitajia koskevia tapauksia. Niistä ei kuitenkaan ilmene mitään merkittäviä asianajotehtäviä koskevia laintulkintaratkaisuja.

Kaksi tapausta KKO 1929 I 3 ja 1931 II 283 koski oikeudenkäyntiasiamiehen palkkioon perustuvan pidätysoikeuden merkitystä.

Asianajajan ja oikeudenkäyntiasiamiehen vahingonkorvausvastuuta koskevia tapauksia löytyy kuusi KKO 1928 II 41, 1929 II 93, 1932 II 528, 1933 II 19, 1934 II 377 ja 1945 II 206. Viidessä niistä on vas-

---

⁹⁴ Ks. mm. *Mauri Hakapää*, Defensor Legis ja Suomen Asianajajaliiton jäsenet, DL 1958 s. 20—21.

taajana ollut asianajaja tai asiamies tuomittu tuottamusperusteiseen vahingonkorvausvastuuseen. Periaatteessa merkittävin tapaus oli KKO 1933 II 19, jossa asianajaja velvoitettiin korvaamaan toimistonsa palveluksessa olevan lakimiehen rikollisella teolla toimiston asiakkaalle aiheuttama vahinko. Lisäksi löytyy kolme tapausta KKO 1930 I 27, 1932 II 295 ja 1940 II 334, joiden mukaan konkurssipesän toimitsijamies oli pesän hallinnon ollessa jakamaton yhteisvastuussa toisen pesänhoitajan konkurssipesälle tai pesän velkojalle aiheuttamasta vahingosta.

Rikosasioiden osalta kiinnittää huomiota se, että *prosessipetosta* koskevia ratkaisuja löytyy peräti seitsemän, joista viidessä tapauksessa oikeudenkäyntiasiamies oli myös tuomittu siitä rangaistukseen: KKO 1929 II 474, 1929 II 537, 1934 II 343, 1954 II 74 ja 1957 II 43. Asiamiestä koskevia *epärehellisyys-tapauksia* löytyi neljä KKO 1929 II 232, 1929 II 714, 1931 II 322 ja 1940 II 296, joista kahdessa oli syytetty tuomittu rangaistukseen. Tapauksessa KKO 1952 II 83 oli asiamies tuomittu OK 29:2 §:n ja RL 38:2 §:n nojalla rangaistukseen *oikeudenkäynnin väärinkäyttämistä*. Tapauksessa KKO 1933 II 75 päämiestään syytteen ajamisessa avustanut asianajaja oli tuomittu rangaistukseen avunannosta *todistamattomaan ilmiantoon*.

Siten oikeuskäytäntö ei vielä 1950-luvun lopulle tultaessa muodostanut erityisen merkittävää asianajaja-oikeudellista oikeuslähdettä.

3.3. Asianajajalain säätämisestä ja sen asianajajaoikeudellisesta merkityksestä

Kuten edellä jo todettiin (ks. kohta 3.2) eduskunta hyväksyi 10.4.1953 toivomusaloitteen siitä, että hallitus antaisi eduskunnalle esityksen laiksi, jolla asianajajan ammatin harjoittaminen tehdään riippuvaksi määrättyistä pätevyysvaatimuksista ja jolla asianajotoiminnan harjoittaminen saatetaan tarpeellisen valvonnan alaiseksi.⁹⁵ Sen jälkeen valtioneuvosto asetti 9.12.1953 komitean valmistelemaan lakiehdotusta. Komitean puheenjohtajana toimi hovioikeudenneuvos Harras Kyttä sekä jäsenenä kansanedustaja S.S. Aittoniemi, kansanedustaja Vilho Väyrynen, varatuomari Åke Roschier-Holmberg ja silloinen lainsäädäntöneuvos Risto Leskinen.⁹⁶ Komitean mietintö valmistui 1.6.1956 ja siihen sisältyi komitean hallituksen esityksen muotoon laatima ehdotus laiksi asianajajista ja oikeudenkäymiskaaren 15 luvun muuttamisesta sekä ehdotus Suomen Asianajajaliiton säännöiksi.⁹⁷ Asianajajalakia koskeneen ehdotuksen sisältö oli oleellisesti samanlainen kuin Ruotsin RB 8 luku (ja strafflagen 10:14 §) eräin kansallisin poikkeuksin.

Åke Roschier-Holmberg, joka oli Suomen Asianajajaliitto ry:n hallituksen jäsen, julkaisi sen jälkeen kirjoituksen,⁹⁸ jossa hän selosti lakiehdotuksen perusteluja komitean asianajajajäsenen näkökulmasta.

Hallituksen esitys laiksi asianajajista annettiin 30.7.1958 (HE 3/1958). Lakivaliokunta ehdotti mietinnössään (LaVM 1/1958) lakiehdotusten hyväksymistä, joskin asianajajalain 11 §:n osalta hieman muu-

⁹⁵ Tätä vaihetta edelsi *Aarne Rekolan* Suomen Lakimiesliiton kolmansilla lakimiespäivillä 31.5.1947 pitämä alustus ”Oikeudesta käyttää asianajaja-nimitystä”, DL 1947 s. 177-193, jonka lopussa hän ehdotti, ”että kokous päättäisi kehottaa lakimiesliiton hallitusta kääntymään maan hallituksen puoleen sellaisin anomuksin, että ’asianajajan’ (ruots. ’advokat’) nimitys laillisessa järjestyksessä tehokkaasti suojattaisiin vain tuomarin virkaan oikeuttavan tutkinnon suorittaneiden tai mieluummin yksistään Suomen Asianajajaliiton jäsenenä olevien asianajajien ammattinimitykseksi.”

⁹⁶ Risto Leskinen toimi eduskunnan oikeusasiamiehenä 1962-1970 ja oikeuskanslerina 1970-1982. Suomen Asianajajaliitto ry:n puheenjohtajana oli tuolloin Heikki Borenus 1948-1956 ja hänen jälkeensä Lars Hornborg 1956-1960.

⁹⁷ Ks. *Raevuori* mt. s. 155-159, jossa on myös selostettu komitean ehdotusta.

⁹⁸ Ks. *Åke Roschier-Holmberg*, Förslaget till lag om advokater, DL 1956 s. 329-343.

tettuna ja lisättyä uudella 13 §:llä. Eduskunta hyväksyi lait 25.11.1958 ja tasavallan presidentti vahvisti asianajajalain (496/1958) sekä lain OK 15 luvun muuttamisesta (497/1958)⁹⁹ 12.12.1958.¹⁰⁰ Oikeusministeriö antoi 24.4.1959 päätöksen yleisen asianajajayhdistyksen sääntöjen vahvistamisesta (191/1959).

Asianajajalain säätäminen merkitsi Suomen asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteiden säätämistä lailla sekä julkisoikeudellisen Suomen Asianajajaliiton perustamista ja sen toiminnan käynnistämistä. Samalla päättyi Suomen asianajajakunnan 40 vuotta kestänyt korpi-vaellus, jonka kaikkia vaiheita sävytti ja työllisti pyrkimys asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteiden lailla säätämiseen.

Ne Suomen Asianajajaliitto ry:n jäsenet, jotka täyttivät asianajajalain mukaiset jäsenyyden edellytykset, siirtyivät uuden julkisoikeudellisen Suomen Asianajajaliiton jäseniksi.¹⁰¹ Liitolle valittiin sen ensimmäisessä liittokokouksessa 16.1.1960 hallitus, jonka puheenjohtajaksi valittiin Mauri Hakapää ja varapuheenjohtajaksi Åke Roschier-Holmberg.¹⁰² Liiton sihteerinä jatkoi edelleen professori Matti Ylöstalo, joka oli aloittanut tämän tehtävänsä vuonna 1957 Bruno Salmialan seuraajana. Asianajajaliittoon palkattiin vuonna 1960 myös sivutoiminen asiamies, jona toimivat Kaarlo Ståhlberg 1960-67 ja Esko Hoppu 1967-76.

Asianajajalain, jonka säännökset ovat pääasiassa julkisoikeudellisia, säätämällä ja julkisoikeudellisen Suomen Asianajajaliiton perustamisella oli erittäin laajakantoinen ja syvälinen merkitys liiton oikeudelliseen asemaan sekä sen toiminnan ja asianajotoiminnan perusteisiin:

Asianajajalaki merkitsi oleellista muutosta aikaisempaan siihen sisältyvän *julkisoikeudellisen elementin* takia.¹⁰³ Asianajajalalla järjestettiin asianajotoiminnan perusteet niin, että asianajajaliiton hallituksen tehtäväksi tuli *julkisen vallan käyttäminen* sen päättäessä AAL 4 §:n nojalla ja 3 §:ssä säädettyjen kelpoisuusvaatimusten perusteella asianajajaksi ja samalla liiton jäseneksi hyväksymisestä sekä täyttäänsään AAL 6 §:ssä sen velvollisuudeksi säädettyä asianajajien valvontaa ja heihin kohdistuvaa kurinpitovaltaa 7 §:ssä säädettyin perustein. Ratkaistessaan näitä asioita hallituksen jäsenet toimivat tuomarin vastuulla ja heitä koski 7 §:ssä säädetty salassapitovelvollisuus. Jäsenyyttä ja kurinpitoa koskeissa asioissa päätökset tuli perustaa lakiin ja lain vaatimukset täyttävään menettelyyn. Päätöksistä, joilla jäsenhakemus oli hylätty tai asianajajalle määrätty kurinpitoseuraamuksena liitosta erottaminen taikka julkinen varoitus oli asianomaisella AAL 10 §:n nojalla valitusoikeus Helsingin hovioikeuteen ja sieltä edelleen korkeimpaan oikeuteen. Oikeuskanslerille säädettiin samalla hallituksen kurinpitotoimintaa ja asianajajia koskeva valvontatehtävä sekä lain 10 §:n mukainen valitusoikeus.

Asianajajalalla annettiin asianajajakunnalle siinä säädetty ja oikeusministeriön vahvistamissa Asianajajaliiton säännöissä tarkemmin säännelty hallintoviranomaisista ja tuomioistuimista riippumaton *itsehallinto*. Tämän asianajajakunnan autonomiana ilmenevän *vapausoikeuden* lisäksi säädettiin AAL 11 §:ssä

⁹⁹ Muutos koski OK 15:2 ja 3 §:n muuttamista sekä 10a §:n lisäämistä 15 lukuun.

¹⁰⁰ Ks. asianajajalain säätämisvaiheesta *Raevuori* mt. s. 164-169.

¹⁰¹ Suomen Asianajajaliitto ry:llä oli v. 1959 kaikkiaan 525 jäsentä, joista 157 oli toimintansa jo lopettaneita, ja toimivista jäsenistä noin 60 harjoitti asianajoa sivutoimenaan. Julkisoikeudellisen Suomen Asianajajaliiton sääntöjen voimaantullessa 1.7.1959 oli sen jäseninä 306 asianajajaa.

¹⁰² Ks. Suomen Asianajajaliiton ensimmäinen liittokokous, DL 1960 s. 160-165; ja *Raevuori* mt. s. 187-196, jossa selostetaan Suomen Asianajajaliitto ry:n toiminnan lopettamistoimia ja Suomen Asianajajaliiton Säätiön perustamista.

¹⁰³ Suomen Asianajajaliiton julkisoikeudellisista piirteistä ks. *Heikki Halila*, Suomen Asianajajaliitto yhdistyksenä, 1988 s. 60-83.

asianajajakunnan toisesta vapausoikeudesta, Asianajajaliiton jäsenten yksinoikeudesta ammattinimitykseen asianajaja. OK 15:2 §:n muutoksella myös vahvistettiin Asianajajaliiton jäsenen, asianajajan, oikeus toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana.

Edellä todetun lisäksi ja siihen oleellisesti liittyen AAL 5 §:ssä, johon sisältyy asianajajalain *yksityisoikeudellinen elementti*, säädettiin asianajajien tehtävien hoitoon liittyvistä perusvelvollisuuksista ja heidän asianajotoimintansa järjestämisen perusteista. Asianajajien valvonnan ja heihin kohdistuvan kurinpidon käyttämisen perusteiden kannalta on 5 §:n säännöksistä keskeisin sen 1 momentti, jossa säädettiin asianajajan *kaikkien asianajotehtävien* hoitamista koskevista *yleisvelvollisuuksista* seuraavasti:¹⁰⁴

”Asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa.”

Hyvä asianajajatapa nousee 5 §:n 1 momentin säännöksessä keskeiseen asemaan asianajajan velvollisuuksien määrittelyssä. Hallituksen esityksessä (HE 3/1958) ei kuitenkaan ole siitä mitään yksityiskohteisempaa perustelulausumaa eikä sellaista löydy liioin Ruotsin RB:n säätämistä koskevasta ehdotuksesta (SOU 1938:44).¹⁰⁵ *Hyvän asianajajatavan sisällön määrittely vain jätettiin 5 §:n 1 momentin varassa yleisen asianajajayhdistyksen autonomiseksi tehtäväksi.*

Suomen asianajajakunnalla ei kuitenkaan ollut vuonna 1959 sellaisia hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita, joiden varassa asianajajien velvollisuuksien täyttämisen valvonta ja kurinpitorkaisut olisi voitu hoitaa. Valvonta- ja kurinpitotehtävän hoitaminen ja myös sen kohteena olevien asianajajien yhdenvertainen kohtelu edellyttivät kuitenkin välttämättä kirjallisten hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden laatimista.

3.4. Yhteenvedo asianajajaoikeuden sisällöstä ja tilasta 1950-luvun lopulle tultaessa

Asianajajalain säätäminen vuoden 1958 lopulla ja julkisoikeudellisena yleisenä asianajajayhdistyksenä toimivan Suomen Asianajajaliiton perustaminen oikeusministeriön vuonna 1959 tekemän liiton sääntöjen vahvistamista koskevan päätöksen perusteella merkitsivät asianajajakunnan järjestäytymisen sekä asianajajien yleisen velvollisuuksien ja heidän asianajotoimintansa järjestämisen perusteiden lailla säätämistä. Asianajajalaki esitöineen ja Asianajajaliiton säännöt tulivat erääksi keskeisimmäksi osaksi asianajajaoikeuden oikeuslähteitä.

Samalla Asianajajaliiton hallitukselle asianajajalain nojalla tulleet tehtävät päättää liiton jäsenyydestä sekä valvoa asianajajien velvollisuuksien täyttämistä ja huolehtia kurinpitopäätösten tekemisestä merkitsivät, että hallituksen tuli niistä päättäessään soveltaa julkisen vallan käyttämistä koskevia perustuslain sekä lain säännöksiä ja oikeusperiaatteita olkoonkin, että ne täsmentyivät nykyiselleen vasta paljon myöhemmin.¹⁰⁶ Sen vuoksi asianajajaoikeudelliset oikeuslähteet laajenivat käsittämään myös osia valti-onhallintoon soveltuvista säännöksistä.

¹⁰⁴ Asianajajan salassapitovelvollisuutta koskeva säännös oli silloin vielä RL 38:3 §:ssä, jonka tulkittiin koskevan myös muita kuin oikeudenkäyntitehtäviä.

¹⁰⁵ Hyvästä asianajajatavasta ei ole mainintaa myöskään korkeimman oikeuden komiteamietinnöstä antamassa lausunnossa, ks. DL 1958 s. 119-130.

¹⁰⁶ Julkisen vallan käyttämisen käsite omaksuttiin lakiin ensikerran vasta vahingonkorvauslain (412/1974) 3:2 ja 5:1 §:ään sekä 1990-luvulta alkaen mm. kuntalakiin (365/1995), julkisuuslakiin (621/1999) ja hallintolakiin (434/2003).

Asianajalain 5 §:n 1 momentin säännös asianajajan yleisistä perusvelvollisuuksista sisälsi asianajajan velvollisuuden täyttää toimeksiannot ”rehellisesti ja tunnollisesti” lisäksi velvollisuuden ”kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa”, jonka kehittäminen ja luominen kuuluivat asianajajakunnan keskeisimpiin velvollisuuksiin.¹⁰⁷ Suomen Asianajajaliitossa oli kyllä tapahtunut 1950-luvulle tultaessa tiedollista kehitystä asianajajien ammattietiikassa pohjoismaisten asianajajaettisten lähteiden perusteella, mutta Asianajajaliitolla ei kuitenkaan ollut pohjoismaisten lähteiden ja Suomen Asianajajaliitto ry:n hallituksen kurinpitotarkaisujen perusteella riittäviä valmiuksia hahmottaa riittävän kattavasti hyvän asianajajatavan sisältöä kirjallisten tapaohjeiden laatimiseksi. Sen vuoksi Asianajajaliitolla oli vielä 1950-luvun lopulla edessään erittäin suuritöinen ja vaativa tehtävä koostaa kirjallisten hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet.

Asianajotehtäviä koskevat säännökset olivat 1950-luvun lopulla edelleen oleelliset samanlaiset kuin vuonna 1919 (ks. edellä 2.4.3). Myös asianajajan salassapitovelvollisuutta koskevan RL 38:3 §:n ns. täydellinen rangaistussäännös jäi edelleen voimaan, vaikka asianajalakiin olisi tullut sisällyttää siinä tarkoitettun asianajajan salassapitovelvollisuutta koskeva säännös.¹⁰⁸ Asianajalain säätämisen yhteydessä OK 15:2 §:ään tehty muutos tosin oikeutti vuonna 1958 siihen lisätyn asianajaja-sanana vuoksi asianajajan esiintymään oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana, mutta tuomioistuimelle jäi 15 kuun samalla lisätyn 10a §:n nojalla oikeus evätä myös epärehelliseksi, ymmärtämättömäksi tai taitamattomaksi taikka toimeensa muutoin sopimattomaksi osoittautuneelta asianajajalta valta esiintyä yksittäisessä asiassa sekä kieltää häneltä oikeus enintään kolmen vuoden aikana toimia siinä oikeudessa asiamiehenä tai avustajana.

Asianajajan esteellisyyden perustetta koskeva OK 15:3 §:n 3 momentin niukka määräys ”... taikka on ollut siinä vastapuolen asiamiehenä tai avustajana” jäi asiallisesti entiselleen pykälän silloin uudistamisesta huolimatta. Kirjallisia hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita tarvittiin välttämättä etenkin asianajajan esteettömänä toimimista koskevan vaatimuksen täyttämistä varten.

Julkisen vallan toimintakäsite otettiin vasta perustuslakiin (731/1999): 2.3 § (hallinnon lainalaisuuden ja lakisidonnaisuuden periaatteet) ja 124 § (julkisen vallan käyttöä edeltävän hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle). Ks. myös perustuslain 8 §:ssä säädetty rikosoikeudellinen laillisuusperiaate. Julkisen vallankäytön käsitteellisen määrittely jäi doktriinin tehtäväksi. Ks. siitä etenkin *Kaarlo Tuori*, *Julkisesta yksityisyyteen; rajoituksia ja edellytyksiä*, *Oikeustiede* 1998 s. 295-253.

¹⁰⁷ Asianajajan kaikkia toimeksiantoja koskeviin yleisvelvollisuuksiin kuuluu myös AAL 5 §:n 3 momentissa säädetty velvollisuus pitää päämiehelleen kuuluvat raha- ja muut varat erillään omista varoistaan.

¹⁰⁸ Ks. siitä korkeimman oikeuden lausunto DL 1958 s. 127-128.

4. Asianajotoiminnan perusteiden sisäistämisen ja edelleen kehittämisen vaihe 1960-1989

Näiden kolmen vuosikymmenen aikana yksityisoikeudellinen lainsäädäntö lisääntyi ja uudistui nopeasti 1960-luvulta alkaen. 1980-luvulla käynnistettiin tuomioistuinlaitoksen ja oikeudenkäymiskaaren uudistamistyöt sekä rikoslain kokonaisuudistus. Suomessa vapautettiin 1980-luvulta alkaen taloudellista toimintaa purkamalla mm. rahoitusta ja ulkomaankauppaa koskeneita rajoituksia.

Suomen Asianajajaliitto aloitti vuonna 1959 toimintansa julkisoikeudellisena yhteisönä sekä jäsenyyttä ja kurinpitoa koskevissa asioissa julkisen vallan käyttäjänä. Tämä edellytti asianajajalain säännösten tulkinnan ja sisäistämisen ohella erityisesti hyvän asianajajataivan edelleen kehittämistä ja sitä koskevien kirjallisten ohjeiden laatimista.

Julkisoikeudellisen Suomen Asianajajaliiton ensimmäisenä puheenjohtajana toimi Mauri Hakapää 1960-68. Häntä seurasivat puheenjohtajina Åke Roschier-Holmberg 1968-72, Erik Salvén 1972-76, Kaarlo Ståhlberg 1976-78, Erik Salvén 1978-80, Erkki-Juhani Taipale¹⁰⁹ 1980-88 ja Jukka Peltonen 1988-92.

Asianajajaliiton sihteerinä toimi tehtävässä 1.10.1957 aloittanut professori Matti Ylöstalo 30.6.1986 saakka. Lisäksi liiton palveluksessa oli vuodesta 1960 alkaen asiamies, ensin sivutoimisina Kaarlo Ståhlberg 1960-67 ja Esko Hoppu 1967-76 sekä sitten vuodesta 1977 alkaen päätoimisena asiamiehenä Olli Tarkka, vuodesta 1986 pääsihteerinä, aina vuoteen 1995 saakka.

Defensor Legisin päätoimittajana toimi Bruno Salmiala vuoteen 1968 saakka, asianajaja Bo Therman 1968-75 ja Matti Ylöstalo 1975-86. Ylöstalon päätoimittajakauden jälkeen kaikki Defensor Legisin päätoimittajat ovat olleet asianajajina toimivia oikeustieteen tohtoreita, heistä ensimmäisenä asianajaja, OTT Mikko Tulokas 1986-94.¹¹⁰

Asianajajaliiton jäseninä olleiden asianajajien määrä vaihteli ensin 1960-luvulla 306 ja 349 välillä, mutta rupesi heti 1970-luvun alkupuolelta alkaen kasvamaan nopeasti: 448 asianajajaa v. 1975, 588 v. 1980, 893 v. 1985 ja 1.024 v. 1991.¹¹¹

4.1. Asianajajalakia ja Asianajajaliiton sääntöjä koskevat muutoshankkeet

1960-1980-luvuilla käynnistetyt asianajajalain ja Asianajajaliiton sääntöjen muutoshankkeet koskivat ensisijaisesti liiton hallituksen kurinpitotoimintaa sekä sen lisäksi liiton sisäistä organisointia ja asianajajatutkintoa, siis lain *julkisoikeudellista elementtiä*, sekä lisäksi lain *yksityisoikeudelliseen elementtiin* kuuluvaa asianajotoiminnan harjoittamista osakeyhtiössä.

Asianajajaliiton sääntöjä muutettiin vuosina 1961, 1973 ja 1978. Muutoksista merkittävin oli osastojen ja hallituksen jäsenten lukumäärän lisääminen. Liitolla oli alun perin 8 osastoa ja sen hallitukseen kuului

¹⁰⁹ Erkki-Juhani Taipale nimitettiin oikeusneuvokseksi 1.9.1988 lukien.

¹¹⁰ Tulokkaan tultua v. 1994 nimitetyksi oikeusneuvoksen virkaan päätoimittajana toimi asianajaja, OTT Timo Esko 1994-2006. Sen jälkeen, kun Esko oli v. 2006 nimitetty oikeusneuvoksen virkaan, on Defensor Legisin päätoimittajana toiminut asianajaja, OTT Ari Savela.

¹¹¹ Samanaikaisesti myös Suomen lakimieskunta kasvoi nopeasti: 4.008 v. 1958, 4.475 v. 1965, 5.471 v. 1970, 6.766 v. 1975, 8.973 v. 1982, 11.365 v. 1988 ja 12.876 v. 1993.

silloin puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä 10 muuta jäsentä. Näillä sääntömuutoksilla osastojen lukumääräksi tuli ensin 10 ja sitten 12. Siten hallitukseen tuli vuodesta 1978 (OikMp 1078/1978) alkaen kuulumaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan lisäksi 13 muuta jäsentä.

Asianajalakeja muutettiin vuonna 1982 lisäämällä siihen uusi 6a § (368/1982), jonka mukaan liiton hallitus voi antaa kurinpitoasioiden käsittelemisen keskuudestaan asettamansa kurinpitojaoston tehtäväksi sen mukaan kuin liiton säännöissä määrätään.¹¹² Jäsenen erottamista koskeva asia oli kuitenkin siirrettävä koko hallituksen käsiteltäväksi. Samalla muutettiin liiton sääntöjen 15 §:ää (OikMp 746/1982) määräämällä, että kurinpitojaostoon kuului puheenjohtajana liiton puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja sekä vähintään kuusi hallituksen jäsentä. Hallituksen kurinpitojaosto aloitti toimintansa 1.7.1983. Kurinpitojaoston toiminta jatkui siihen saakka, kun hallituksesta erillinen kurinpitolautakunta aloitti toimintansa vuoden 1992 asianajalain muutoksen voimaantulosta 1.4.1992 lukien.

Samoihin aikoihin 1980-luvun alussa asianajajakuntaan kohdistui julkisessa keskustelussa varsin voimakasta arvostelua. Tämä arvostelu, vaikka se perustuikin osin väärin tietoihin ja kohdistui pääosin muiden kuin asianajajien tekemiin virheisiin, osoitti kysymyksen olevan *valvonnan uskottavuudesta*, kun asianajajat itse vastasivat valvonnasta ja kurinpitopäätösten tekemisestä. Asiaa koskeva keskustelu oli käyty 1.12.1982 oikeusministeri Christoffer Taxellin kanssa. Oikeusministeriön kansliapäällikkö Raimo Pekkanen totesi tämän tervehdyspuheessaan vuoden 1983 Asianajajapäivillä¹¹³ ja sanoi, että asianajajakunnan itsensä asiana oli tehdä tilanneselvitys ja sen pohjalta ehdottaa tarpeelliset toimenpiteet. Hän myös kiinnitti huomiota siihen, että valveutunut kansalaismielipide edellytti tehokkaan valvonnan lisäksi sen julkisuutta ja riittävää informaatiota siitä.

Liiton hallitus antoi tämän jälkeen *Matti Ylöstalolle* toimeksiannon selvittää asianajotoiminnan valvontaa koskevia kysymyksiä. Ylöstalo antoi liiton hallitukselle 23.11.1983 kolme laajaa muistiota, joissa tarkasteltiin kattavin kansainvälisin vertailutiedoin toimenpiteitä asianajajiin kohdistuvan valvonnan uskottavuuden lisäämiseksi, oikeuskansleria asianajajien toiminnan valvojana¹¹⁴ ja oikeusapuasiain neuvottelukunnan tarvetta. Ylöstalo laati vielä maaliskuussa 1984 muistioistaan julkaistavaksi tarkoitetun koosteen.¹¹⁵

Muistioissa kerrottiin Sveriges Advokatsamfundin sääntöjen syksyllä 1982 voimaan tulleesta muutoksesta, jonka mukaan kurinpitolautakuntaan kuului puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä 7 muuta jäsentä, joista kaksi valitsi maan hallitus neljäksi vuodeksi kerrallaan. Ylöstalo korosti asianajajakunnan riippumattomuuden ja autonomian tarvetta kansanvaltaisen oikeusvaltion tärkeänä tunnusmerkkinä ja suositteli Ruotsin em. sääntömuutoksesta saatavien kokemusten seurantaan. Ylöstalo ehdotti harkittavaksi kurinpitoasioiden siirtämistä *erillisen kurinpitoelimen* käsiteltäväksi sekä asianajajan kelpoisuusvaatimusten tarkistamista mm. asettamalla vaatimus erityisen asianajajan velvollisuuksia ja ammattietiikkaa koskevan *asianajajatutkinnon* suorittamisesta. Lisäksi Ylöstalo piti tärkeänä *asianajajaoikeuden* ja asianajotoiminnan pääkohtien sisällyttämistä oikeustieteellisten tiedekuntien opetusohjelmiin.

---

¹¹² Muutoksen syynä oli hallituksessa päätettävien asioiden määrän oleellinen lisääntyminen asianajajien lukumäärän ja kurinpitoasioiden määrän kasvun seurauksena.

¹¹³ Ks. kansliapäällikkö *Raimo Pekkanen* puhe DL 1983 s. 191-192.

¹¹⁴ Ks. *Matti Ylöstalo*, Oikeuskansleri asianajajien toiminnan valvojana, LM 1983 s. 306-313, ja Asianajajaoikeutta 1985 s. 117-129.

¹¹⁵ *Matti Ylöstalo*, Asianajotoiminnan valvonnasta, SAL:n julkaisuja 1/1984, ks. erityisesti s. 15 ja 30-31.

Puheenjohtaja *Erkki-Juhani Taipale* ja Ylöstalo luovuttivat edellä mainitut muistiot oikeusministeri Taxellin kanssa käytyjen keskustelujen perusteella oikeusministeriö asetti 28.5.1984 työryhmän selvittämään asianajajien valvonta- ja kurinpitäjärjestelmän kehittämisen tarvetta sekä tekemään asiassa tarpeelliset ehdotukset.¹¹⁶ Työryhmä luovutti mietintönsä oikeusministeriölle 30.3.1985.¹¹⁷ Lain valmistelu eteni kuitenkin oikeusministeriössä hitaasti osin siksi, että asianajajakunnan riippumattomuuskysymyksen politisoiduttua se kytkettiin yhteen pian esille nousseiden Asianajajaliiton organisaatiomuutosta sekä etenkin asianajotoiminnan harjoittamista osakeyhtiössä koskevien lainmuutoshankkeiden kanssa.¹¹⁸ Lainmuutoksia koskeva hallituksen esitys (HE 152/1991) valmistui vasta 18.10.1991. Sekä erillisen kurinpitolausakunnan että asianajotoiminnan osakeyhtiössä mahdollistava asianajajalain muutos (197/1992) tuli voimaan 15.3.1992 ja oikeusministeriö vahvisti liiton organisaatiouudistuksen edellyttämät, liittokokouksen 9.1.1992 hyväksymät sääntömuutokset 2.3.1992 antamallaan päätöksellä (OikMp 203/1992).

Liiton hallitus oli vakuuttunut Matti Ylöstalon esittämän *asianajajatutkinnon* tarpeellisuudesta sekä siitä, että käytännöllisen kokemuksen hankkimiseen tarvittava aika tuli pidentää 3 vuodesta 4 vuoteen ja asianajotehtävissä saadun kokemuksen edellyttämä aika vuodesta 2 vuoteen. Lisäksi päädyttiin ottamaan sääntöihin määräyksiä, joilla lisättäisiin kurinpitotoiminnan julkisuutta niin, että liiton hallituksen oli annettava kurinpitoasioista vuosittain kertomus, joka oli toimitettava oikeusministeriölle ja oikeuskanslerille kertomusvuotta seuraavan toukokuun loppuun mennessä. Kertomus oli myös pidettävä liiton toimistossa yleisön saatavana ja hallituksen määräämällä tavalla saatettava julkisuuteen.

Liittokokous hyväksyi 1.6.1984 asianajajan kelpoisuusehtojen kiristämisen ja muiden em. muutosten edellyttämät sääntömuutokset.¹¹⁹ Oikeusministeriö vahvisti ne 11.4.1985 antamallaan päätöksellä, joka tuli voimaan 1.1.1986 (OikMp 312/1985).¹²⁰ Sääntömuutoksen mukaisesti oikeusministeriö vahvisti myös asianajajatutkinnon tutkintojärjestyksen 17.4.1985. Liiton hallitus nimesi tutkintojärjestyksen edellyttämän tutkintolautakunnan ja vahvisti 17.5.1985 tutkintolautakunnan esityksestä tutkintovaatimukset. Asianajajatutkinto järjestettiin ensimmäisen kerran 2.12.1985.¹²¹

Edellä todetun lisäksi on huomattava, että kuluttajansuojalain (38/1978) ja lain kuluttaja-asiamiehestä (40/1978) säätäminen merkitsi kuluttaja-asiamiehen valvonnan ulottumista asianajajien ja kuluttajien välisiin toimeksiantosopimuksiin sekä asianajopalvelujen markkinointiin.

Lisäksi vuonna 1973 säädettiin laki yleisestä oikeusaputoiminnasta (88/1973) ja uusi laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä (87/1973), jonka 11 §:n mukaan avustajaksi oli määrättävä ensisijassa asianajaja.

---

¹¹⁶ Työryhmän puheenjohtajana oli apulaisoikeuskansleri Jukka Pasanen sekä jäseninä kihlakunnantuomari Eero Sutinen, ylitarkastaja Hannu Taimisto, asianajaja Erkki-Juhani Taipale ja liiton asiamies Olli Tarkka.

¹¹⁷ Asianajajien valvontatyöryhmän mietintö, Oikeusministeriön oikeushallinto-osaston julkaisusarja 2/85. Oikeuskansleri antoi mietinnöstä lausuntonsa 30.9.1985, ks. DL 1985 s. 560-562.

¹¹⁸ Ks. *Jukka Peltonen*, Asianajajalain 5 §:n 2 momentin historiasta ja merkityksestä, DL 2016 s. 305-328, jossa on selvitetty po. lainmuutoshankkeiden monivaiheinen historia.

¹¹⁹ Ks. DL 1984 s. 414-418. Sääntömuutoksiin sisältynyt asianajajatutkinto on laatuaan ensimmäinen Pohjoismaissa.

¹²⁰ Ensimmäinen kertomus Suomen Asianajajaliiton hallituksen kurinpitöjaoston toiminnasta vuonna 1983, SAL:n julkaisu 2/1984, valmistui kuitenkin jo 6.4.1984. Sitä ennen oli kurinpitöpäätöksiä selostettu lyhyesti Defensor Legisissä julkaistuissa hallituksen kokouksia koskevissa kertomuksissa vuodesta 1961 alkaen. 1950-luvulla oli vain satunnaisesti selostettu hallituksen kokouksia koskevissa kertomuksissa eräitä mm. esteellisyyttä koskevia ratkaisuja 1954 alkaen.

¹²¹ Ks. DL 1985 s. 261-262 tutkintojärjestys ja s. 348-350 tutkintovaatimukset; sekä DL 1986 s. 288 tutkintolautakunta.

YOL 10 §:n mukaan yleisen oikeusavustajan velvollisuudet vastasivat AAL 5.1 §:ää mukaan lukien hyvää asianajajataavan noudattaminen. Yleiset oikeusavustajat kuuluivat Asianajajaliiton valvontaan.

4.2. Asianajotehtäviä koskevat säännökset 1980-luvun lopulle tultaessa

Vuonna 1919 voimassa olleet asianajotehtäviä koskevat lainsäädännökset olivat pääosin edelleen voimassa samanlaisina. Eräät säädösuudistukset merkitsivät kuitenkin myös asianajotehtäviä koskevia olennaisia muutoksia.

Oikeudenkäymiskaaren 14 luku uudistettiin vuonna 1960 kokonaan (362/1960), jolloin vanha OK 14:7 §, jossa oli asianosaisen kriminalisoitu (negatiivinen) totuusvelvollisuus, kumottiin. Uuden OK 14 luvun 1 §:n 2 momentissa säädettiin riita-asian asianosaisen ja 3 §:n 2 momentissa rikosasian asianomistajan totuusvelvollisuudesta ilman sanktioita *lex imperfectana*. Tämä lainmuutos aiheutti tarpeen pyrkiä selvittämään uudelleen sekä asianosaisen että asianajajan totuusvelvollisuutta oikeudenkäyntiasioissa.

Asianajajien oikeudenkäyntitehtäviin rikosasioissa vaikuttanut merkittävä uudistus oli ensimmäisten esitutkintalain (449/1987) ja pakkokeinolain (450/1987) voimaantulo 1.1.1989. ETL 31-37 §:ssä olivat avustajan kuulustelussa läsnäoloa ja kyselyoikeutta koskevat säännökset. ETL 45 §:n 1 momentin mukaan asianosaisen avustajana esitutkinnassa saivat toimia ensisijaisesti asianajajat ja yleiset oikeusavustajat. Lisäksi 45 §:n 2 momentissa oli avustajan esteellisyyttä koskeva säännös. ETL 48 §:n mukaan tutkinnanjohtajalla oli oikeus kohdistaa avustajaan ilmaisukielto. PKL 5:1-8 §:n kotietsintää koskevat säännökset mahdollistivat kotietsinnän suorittamisen myös asianajotoimistoissa, mikä merkitsi asianajajan salassapitovelvollisuuden ja -oikeuden toteutumisen vaarantamista ja sen nousemista uudessa yhteydessä keskeiseen merkitykseen.

Uuden perintökaaren (40/1965) voimaantulo 1.1.1966 merkitsi uusia määräyksenvaraisia asianajotehtäviä kuolinpesän pesänselvittäjänä (PK 19 luku) ja pesänjakajana (PK 23 luku). Pesänjakajaa koskevat säännökset soveltuivat avioliittolain 98 §:n nojalla myös ositukseen avioliiton purkautumisen johdosta. PK 19 luvussa oli myös nimeämisenvaraista testamentin toimeenpanijan tehtävää koskevia säännöksiä. Pesänselvittäjän ja -jakajan kelpoisuusehdoissa ei ollut nimenomaisia esteellisyyttä koskevia määräyksiä.

Uuden osakeyhtiölain (734/1978) 13 luvun selvittelymenettelyä koskevissa säännöksissä säädettiin erityisen *selvitysmiehen* nimeämisestä yhtiökokouksen päättäessä osakeyhtiön selvitystilaan asettamisesta. Lainuudistus merkitsi laissa säädettyjen nimeämisvaraisten asianajotehtävien ulottumista siihenastista laajemmaksi. Selvitysmiestä koskevia säännöksiä oli kuitenkin ollut jo mm. yhdistyslaissa (1/1919), pankkilaissa (87/1933) ja vakuutusyhtiölaissa (450/1952) sekä osuuskuntalain (247/1954) 13 luvussa.

4.3. Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet

Asianajajalain 5 §:n 1 momentissa säädetty *asianajajan velvollisuus noudattaa kaikessa toiminnassaan hyvää asianajajatapaa* sekä sen keskeinen merkitys Asianajajaliiton hallituksen lakisääteisenä velvollisuutena olevien asianajajien valvonnan ja heihin kohdistuvan kurinpitovallan käyttämisen perusteena nostivat asianajajaetiikan ja hyvän asianajajataavan kehittämisen ja luomisen liiton hallituksen, sekä sen myötä koko asianajajakunnan, lakisääteiseksi velvollisuudeksi.

Ilman syvällistä käsitystä asianajajaetiikan perusteista ja kattavista hyväksyttävistä ammattikäytänteistä sekä tietoa niiden sisällöstä ei asianajajakunnan sitouttaminen niihin eikä johdonmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden vaatimukset täyttävien kurinpitopäätösten tekeminen ollut mahdollista. Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellytti *kirjallisten* hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden aikaansaamista.

Suomen asianajajakunnalla ei kuitenkaan ollut 1960-luvulla riittäviä valmiuksia kattavien hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden omaehtoiseen kehittämiseen. Voimassa olivat vielä vuoden 1928 alkeelliset tapaohjeet. Suomessa ei vuonna 1919 ollut omia asianajajaettisiä perinteitä ja siitä alkaen syntyneet kirjallisuuslähteet perustuivat tyystin ulkomaisiin, aluksi Saksan ja vuodesta 1909 alkaen lisääntyvässä määrin muiden Pohjoismaiden kirjallisuuslähteisiin (ks. edellä kohta 3.2.4.1). Suomen asianajajaoikeudelliset ja asianajajaettiset kirjallisuuslähteet koskivat pääasiassa eräitä asianajajan yksittäisiä velvollisuuksia ja niitäkin pääasiassa asianajotehtäviä koskevien säännösten perusteella.

Vuodesta 1937 alkaen pidettyjen Pohjoismaiden asianajajajärjestöjen edustajainkokousten ja järjestöjen muun yhteistyön perusteella voitiin Suomessa seurata ajantasaisesti kehitystä muissa Pohjoismaissa. Ruotsissa ruvettiin vuonna 1937 julkaisemaan TSA:ssa selostuksia kurinpitotarkaisuista. Siitä alkaen ruvettiin niitä ja myös Norjan kurinpitotarkaisuja julkaisemaan myös Defensor Legisissä. Lisäksi saatiin tiedot Tanskassa vuonna 1943 ja Norjassa vuonna 1946 vahvistetuista kirjallisista tapaohjeista, joita ei vielä 1960-luvulle tultaessa Ruotsissa ollut.

Suomen Asianajajaliitto ry:n vuodesta 1920 alkaen muodostunut kurinpitokäytäntö oli suppeaa ja hajanaista (ks. edellä kohta 3.2.3). Kurinpitotarkausit rupesivat pohjoismaisten vaikutteiden myötä monipuolistumaan vasta 1960-luvulta alkaen, joskin ratkaisujen määrä oli vielä silloinkin vuoteen 1971 saakka kirjallisten ohjeiden aikaansaamista ajatellen aivan liian niukkaa.¹²²

Kuten edellä (ks. kohta 3.2.4.1) on kerrottu, Ruotsissa oli laadittu systemaattiset asiarekisterit vuodesta 1935 alkaen tehdyistä kurinpitotarkaisuista. SAF:n hallituksen kurinpitotoiminta perustui 1.1.1948 alkaen RB 8 luvun säännöksiin perustuvaan toimivaltaan. SAF:n sääntökomitea oli jo vuodesta 1959 alkaen käsitellyt kirjallisten tapaohjeiden laatimista koskevaa kysymystä ja kirjallisten tapaohjeiden laatimistyö oli aloitettu Ruotsissa jo vuonna 1967. Tämä pitkäjänteinen kehitystyö johti siihen, että SAF:n hallitus hyväksyi 18.6.1971 kirjalliset tapaohjeet, ”Vägledande regler om god advokatsed”.

Suomen Asianajajaliiton hallitus oli tietenkin hyvin tietoinen SAF:n hankkeesta kodifoida kirjalliset hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet. Asianajajaliiton hallitus päättikin, *Åke Roschier-Holmbergin* ollessa sen puheenjohtajana, 6.11.1970 asettaa toimikunnan suorittamaan silloin välttämättömäksi katsottua kirjallisten tapaohjeiden kodifointityötä myös Suomessa.¹²³

---

¹²² Ks. Kertomus Suomen Asianajajaliiton toiminnasta vuosina 1984 ja 1985, DL 1986 s. 279-290 ja sen s. 282 oleva tilasto kurinpitoasioiden määristä vuosina 1960-85. Sen mukaan vuosina 1960-71 oli kurinpitoasioita yhteensä 235, siis keskimäärin noin 20 kurinpitoasiaa vuodessa.

¹²³ Ks. *Åke Roschier-Holmberg*, Hyvä asianajajatapa, DL 1970 s. 505-511. Toimikunta oli aluksi kaksijäseninen, *Åke Roschier-Holmberg* puheenjohtajana ja Erik Salvén ainoana jäsenenä. Sen jäseneksi tuli myöhemmin myös Heikki Borenius, minkä lisäksi kodifointityöhön osallistuivat Matti Ylöstalo ja liiton silloinen asiamies Esko Hoppu.

Komitea sai vuoden 1971 lopulla valmiiksi ehdotuksen hyvää asianajajatapaa koskeviksi ohjeiksi, joka jaettiin liiton jäsenille, ja ehdotusta tarkasteltiin 8.1.1972 Aulangon kurssien yhteydessä.¹²⁴ Ehdotuksesta pyydettiin myös oikeuskanslerin lausunto.¹²⁵ Liittokokouksessa 9.6.1972 Roschier-Holmberg esitteli tapaohjeita koskevan ehdotuksen, joka päätettiin vähäisin muutoksin hyväksyä ja julkaista Defensor Legisissä.¹²⁶

Suomen Asianajajaliiton liittokokouksen 9.6.1972 vahvistamat *Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet* ovat oleellisesti samanlaiset kuin SAF:n hallituksen 18.6.1971 vahvistamat ”Vägledande regler om god advokatsed”. Niiden johdanto on pitkälle samanlainen, ohjeiden dispositio sekä otsikointi ovat samat ja yksittäisten sääntöjen sisältö eräin vähäisin poikkeuksin samanlaiset. Tämä on sopusoinnussa sen tosiasiain kanssa, että Ruotsin ja Suomen asianajajakunnilla on yhteiset oikeuskulttuuriset perinteet ja että niillä oli vuodesta 1958 alkaen samanlaiset asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteita koskevat lait.

Kirjallisilla Hyvää asianajajatapaa koskevilla ohjeilla on ollut asianajotoiminnan, Asianajajaliiton lakisääteisen toiminnan sekä ammattietiikan ja sen lähteiden kehittymiselle ratkaisevan tärkeä merkitys.

Ensinnäkin kirjallisten tapaohjeiden perusteella oli mahdollista ohjata ja sitouttaa asianajajakunta hyväksyttävien ammattikäytänteiden noudattamiseen sekä saattaa asianajajien asiakaskunta ja viranomaiset tietoisiksi asianajajien velvollisuuksista.

Toiseksi Asianajajaliiton asianajajien valvontaa ja kurinpitotoimintaa harjoittavien toimielinten oli kirjallisten tapaohjeiden perusteella mahdollista kohdistaa valvontatoimet sekä ratkaista kurinpitoasiat ja perustella ratkaisut johdonmukaisesti yhdenvertaisuuden periaatteesta sekä – julkisen vallankäytön perusteiden kehittymisen myötä – aikanaan tapaohjeiden soveltamisessa keskeisiksi tulevista, hallinnon lainalaisuuden periaatteesta ja rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta johtuvat vaatimukset täyttävällä tavalla.

Kolmanneksi Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden käytännön merkitys ilmeni heti niiden voimaantulon yhteydessä mm. siinä, että kurinpitoasioiden määrä kasvoi vuosista 1970-71 vuosiin 1972-73 tullessa yli kaksinkertaiseksi ja ylitti 100 kurinpitoasian vuotuisen määrän vuosina 1978-79.¹²⁷ Tämän kehityksen taustalla oli yhtäältä hyväksyttäviä käytänteitä koskevien sääntöjen ja velvollisuuksien monipuolistuminen ja asianajajakunnan kasvu uusien asianajajien alalle tulon myötä sekä, toisaalta, asianajajien asiakaskunnan tietoisuuden lisääntyminen asianajajien velvollisuuksista.

Neljänneksi kirjalliset tapaohjeet ja niihin omaksuttu systematiikka tarjosivat oleellisesti selkeämmät perusteet ja lähtökohdat asianajajaoikeudellisen ja asianajajaeettisen tarkastelun ja tutkimuksen suorittamiselle sekä niitä koskevien kirjallisuuslähteiden tuottamiselle. Näin tarjoutuneen mahdollisuuden tuloksena rupesi asianajajaeettiikkaa koskevia kirjallisuuslähteitä ilmestymään kuitenkin vasta 1980-luvun alkupuolelta lukien.

---

¹²⁴ Ks. Kertomus Suomen Asianajajaliiton toiminnasta vuosina 1970 ja 1971, DL 1972 s. 356-366.

¹²⁵ Ks. DL 1972 s. 279, josta ilmenee, että oikeuskanslerilla oli huomautettavaa ehdotuksessa olleesta sanankäytöstä.

¹²⁶ Ks. liittokokouksesta DL 1972 s. 371-380. Ohjeet julkaistiin DL 1972 s. 432-445.

¹²⁷ Ks. DL 1986 s. 282. Kaikki v. 1983 alkaen tehdyt kurinpitopäätökset on julkaistu Suomen Asianajajaliiton vuotuisina kertomuksina asianajajien valvonnasta.

4.4. Asianajajaliiton muista ohjeista oheisineen

Asianajotoiminnan järjestämisessä tarpeelliset Asianajajaliiton muut ohjeet olivat 1960-luvulle tultaessa erittäin puutteelliset. Vuonna 1961 vahvistettiin ensimmäinen koko maata koskeva palkkiosääntö¹²⁸ sekä vuonna 1962 Asianajotoimintaa koskevat mainosohjeet ja Sovitteluohjeet asianajajien välisiä erimielisyyksiä varten.¹²⁹ Vuonna 1969 vahvistettiin Ohjesääntö asiakasvarojen hoidosta.¹³⁰

Palkkiosääntöä, 1980 alkaen Asianajopalkkioiden määräämisperusteet, ja mainosohjeita, 1972 alkaen Asianajotoimintaa koskevat tiedotusohjeet, uudistettiin eräissä vaiheissa 1990-luvun alkuun asti.¹³¹ Palkkioiden määräämisperusteet perustuivat ohjeellisiin toimenpidekohtaisiin palkkiosuosituksiin ja tiedotusohjeet olivat asianajotoimistojen mainontaa oleellisesti rajoittavat. Kilpailunrajoituslain (709/1988) tultua voimaan 1.10.1988 Kilpailuvirasto lähetti Asianajajaliitolle 21.12.1988 päivätyn kirjeen, jossa se pyysi 31.1.1989 mennessä ilmoittamaan virastolle, mihin toimenpiteisiin liitto aikoo ryhtyä kilpailunrajoitusrekisteriin merkittyjen horisontaalisten kilpailunrajoitusjärjestelyjen, Asianajopalkkioiden määräämisperusteiden ja tiedotusohjeiden, purkamiseksi tai selvittämään, mitkä ovat ne erityiset syyt, jotka puoltavat kilpailunrajoitusten ylläpitämistä. Kilpailuviraston selvitystyön kohteena oli myös Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden sallittavuus. Vastauksessaan 30.1.1989¹³² Asianajajaliitto vastusti näiden järjestelyjen purkamista laajoin perusteluin, minkä seurauksena viralliset neuvottelut Kilpailuviraston kanssa alkoivat jo vuoden 1989 lopulla ja jatkuivat vuoteen 1992 asti (ks. jäljempänä kohta 6.2).

Vakuutusyhtiöt rupesivat vuonna 1946 myöntämään asianajotoimintaa koskevia vastuuvakuutuksia,¹³³ joita asianajajat ottivat aluksi vapaaehtoisesti. Vuonna 1982 vahvistettiin ensimmäiset Asianajajan vastuuvakuutusta koskevat ohjeet, joiden perusteella vastuuvakuutuksen ottaminen tuli asianajajille pakolliseksi.¹³⁴ Vastuuvakuutusohjeet uudistettiin toistuvasti ohjeiden edellyttämän minimiturva säilyttämiseksi rahanarvon muutosten mukana. Vastuuvakuutuslautakuntaan tuli kuulumaan asianajajan vastuuvahinkoja käsiteltäessä myös asianajajajäseniä.

Vakuutusyhtiöt alkoivat vuonna 1968 myöntää myös oikeusturvavakuutusturvaa ensin koti- ja autovakuutusten lisätuna, joka sittemmin laajeni itsenäisten oikeusturvavakuutuksien tarjoamiseksi. Vuonna 1982 perustettiin oikeusturva-asioiden laskutuserimielisyyksiä käsittelevä palkkioriihtalautakunta, jossa olivat edustettuina vakuutusyhtiöiden ja asianajajakunnan edustajat.

Vuonna 1981 aloitettiin uusien asianajajien toimistojen ensitarkastukset. Vuonna 1986 vahvistettiin Asianajajan kirjanpito-opas, joka uusittiin vuonna 1995 asianajopalvelujen tultua arvonlisäverollisiksi.

¹²⁸ Ks. *Matti Ylöstalo*, Asianajopalkkioiden määräytymisperusteista, DL 1961 s. 293-311.

¹²⁹ Ks. *Ylöstalo*, Asianajajan käsikirja 1964 s. 126-134..

¹³⁰ Ks. *Ylöstalo*, Asianajajan käsikirja 1982 s. 142-143; sekä *Åke Roschier-Holmberg*, Asiakasvarojen erillään pitämistä koskevia kysymyksiä, DL 1966 s. 487-497; ja *Erik Salvén*, Varsinaiset ja epävarsinaiset asiakasvarat, DL 1970 s. 64-67.

¹³¹ Ks. *Ylöstalo*, Asianajajan käsikirja 1982 s. 133-137 Asianajopalkkioiden määräämisperusteet (1980) ja s. 138-141 Asianajotoimintaa koskevat tiedotusohjeet (1972); sekä Asianajajan käsikirja 1988 s. 159-163 Asianajopalkkioiden määräämisperusteet (1986).

¹³² Ks. DL 1989 s. 281-290; ja *Jukka Peltonen*, Tervetuloa Aulangolle, DL 1991 s. 1-8, erit. s 5.

¹³³ *Bruno Salmiala*, Asianajajan vastuuvakuutus, DL 1946 s. 36-40.

¹³⁴ Ks. *Ylöstalo* Asianajajan käsikirja 1988 s. 171.

Ylimääräisessä liittokokouksessa 5.1.1989 päätettiin perustaa Suomen Asianajajaliiton korvausrahas-
to.¹³⁵ Lisäksi vuonna 1989 muutettiin vuonna 1969 vahvistettua Ohjesääntöä asiakasvarojen hoidosta
ottamalla siihen määräykset systemaattisesta asianajotoimistojen asiakasvarojen vuotuisesta tarkastami-
sesta.¹³⁶

4.5. Asianajajaoikeudellisista teoksista ja kirjoituksista 1960-1980-luvuilla

4.5.1. Asianajajaoikeuden kotimaiset kirjallisuuslähteet

Vuodesta 1960 alkaen siirtyi päävastuu asianajajaoikeudellisten kirjoitelmien tuottamisesta Asianajaja-
liiton sihteerinä 1957-1986 ja Defensor Legisin päätoimittajana 1975-1986 toimineelle *Matti Ylöstalol-*
le, joskin *Bruno Salmiala* julkaisi vielä vuosina 1960-68 muutaman asianajajaoikeudellisen kirjoituksen
(ks. kohta 3.2.4.2). Lukuisien omien kirjoitustensa lisäksi Ylöstalo rupesi järjestelmällisesti huolehti-
maan asianajajaoikeudellisten teosten ja kirjoitusten tuottamisesta myös muiden toimesta. Hänen kaute-
naan ilmestyneet asianajajaoikeudelliset teokset ovatkin syntyneet pääasiassa hänen aloitteestaan ja use-
at kirjoitukset hän pyynnöstään Asianajajapäivillä pidettyinä esitelminä.

Pääosa näistä kirjoituksista ilmestyi Defensor Legisissä¹³⁷ ja muutama myös Lakimiehessä, JFT:ssä ja
Oikeus-lehdessä. Yhteisenä piirteenä vuosina 1960-1989 julkaistuille asianajajaoikeudellisille teoksille
ja kirjoituksille on se, että ne perustuivat pääasiassa kotimaisiin lähteisiin.

Ylöstalon laajaa tuotantoa on tarkasteltava erikseen. Muiden toimesta syntyneiden kotimaisten asianaja-
jaoikeudellisten ja -eettisten kirjallisuuslähteiden tuottaminen vuosina 1960-1989 on jaettavissa kahteen
vaiheeseen: (1) 1960-1979 hiljainen kehitysvaihe; ja (2) 1980-1989 asianajajaoikeuden lähteiden joh-
donmukaisen kehittämisen vaihe.

Matti Ylöstalon teokset ja kirjoitukset

Matti Ylöstalon merkittävin asianajajaoikeudellinen julkaisu on ”Asianajajan käsikirja”, jonka ensim-
mäinen painos ilmestyi vuonna 1964. Sen merkittävin osa koski asianajajalakia lyhyin selityksin, minkä
lisäksi siinä olivat Suomen Asianajajaliiton säännöt, asianajotoimintaa koskevia ohjeita, tietoja muista
asianajajajärjestöistä ja Defensor Legisistä sekä luettelo asianajajaoikeudellisesta kirjallisuudesta. Ylö-
stalo kehitti Asianajajan käsikirjaa systemaattisesti asianajajaoikeudellisten lähteiden kehityksen mukana
ja julkaisi siitä uusia painoksia vuosina 1975, 1982, 1988, 1998¹³⁸ ja 2001, joista kaksi viimeistä painos-
ta hän toteutti yhdessä *Olli Tarkan* kanssa. Vuodesta 1975 alkaen julkaistuihin painoksiin sisältyivät
myös Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet kommentein. Asianajajan käsikirja oli aina vuoteen 2014
saakka ainoa asianajajalain, Asianajajaliiton sääntöjen ja Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden
kommentaariteos. Vuosina 1998 ja 2001 julkaistuihin painoksiin sisältyivät myös kuvaukset Asianajaja-

¹³⁵ Ks. *Jukka Peltonen*, Korvausrahas- tai sitä vastaava vakuutus, DL 1988 s. 57-85; ja DL 1989 s. 135-137, jossa on
kertomus ylimääräisestä liittokokouksesta sekä siinä vahvistetut korvausrahas- säännöt.

¹³⁶ Ks. myös *Olli Tarkka*, Viimeaikaisia toimenpiteitä asianajajakunnan ”uskottavuuden” lisäämiseksi, DL 1990 s. 125-
127,

¹³⁷ Suomen Asianajajaliitto on julkaissut Defensor Legisin hakemistot neljässä vaiheessa: Defensor Legis index 1920-
1960; 1961-1970; 1971-1980; ja 1981-1990. Hakemistoja ei ole laadittu vuoden 1990 jälkeiseltä ajalta. Defensor Legi-
sin artikkelit vuodesta 2000 alkaen löytyvät PDF-versioina Edilexistä (www.edilex.fi).

¹³⁸ Ks. v. 1998 ilmestyneen viidennen uudistetun laitoksen arvostelu, *Jukka Peltonen*, DL 1998 s. 723-726.

liiton muusta julkaisutoiminnasta ja kansainvälisistä yhteyksistä sekä lopuksi otsikolla ”Asianajajaoikeus” oleva jakso.

Lisäksi Matti Ylöstalo toimitti 1.1.1986 voimaan tulevan asianajajatutkinnon tutkintovaatimuksia varten Asianajajaoikeutta -nimisen kokoomateoksen, joka julkaistiin vuoden 1985 kesällä. Teoksen sisältö koostui pääasiassa aikaisemmin julkaistuista kirjoituksista sekä yhdestä aikaisemmin julkaisemattomasta kirjoitelmasta.

Defensor Legisissä on julkaistu lukuisia Ylöstalon kirjoituksia,¹³⁹ jotka usein ovat liittyneet johonkin ajankohtaiseen erityistä huomiota vaatineeseen kysymykseen, joista osa on mainittu jo edellä Asianajajaliiton kehityshankkeiden yhteydessä. Tämän lisäksi hänen merkittäviä kirjoituksiaan on julkaistu Lakimiehessä ja JFT:ssä sekä eräissä juhla-julkaisuissa ja Suomen Asianajajaliiton julkaisuissa. Ylöstalon asianajajaoikeudellisista kirjoituksista ovat tämän päivän kannalta merkittävimpiä seuraavat:

- Vapaus ja pakko asianajajalaissa, LM 1959 s. 491-507;
- Asianajajan yleiskuluista, Asianajajan pulmia II, DL 1960 s. 374-384;
- Asianajajapalkkion määräämisperusteista. Asianajajan pulmia IV, DL 1961 s. 293-311;
- Välimiesmenettelystä asianajajalain mukaan, LM 1961 s. 398-407; ja DL 1982 s. 408;
- Väärillä jäljillä, DL 1970 s. 253-255;¹⁴⁰
- Yhteinen toimisto ja asianajajan jäävi, DL 1974 s. 503-511;
- Sivuvaikutteista vapaana, DL 1975 s. 120-123;
- Asianajajan sivutoimisto, DL 1978 s. 7-12;
- Hyvä asianajajatapa, Juhla-julkaisu Aarne Nuorvala 1912.18/4.1982 s. 331-339, 1982; Asianajajaoikeutta 1985 s. 27-37; ja teoksessa Näkökulmia asianajajaoikeuteen, SAL 3/2004 s. 9-14;
- Professional Ethics, DL 1983 s. 436-444;
- 25 vuotta asianajajalain antamisesta, DL 1983 s. 517-526; ja Asianajajaoikeutta 1985 s. 1-11;
- Oikeuskansleri asianajajien toiminnan valvojana, LM 1983 s. 1115-1126; ja Asianajajaoikeutta 1985 s. 117-129;
- Asianajotoiminnan valvonnasta, SAL:n julkaisuja 1/1984;
- Asianajajaoikeus – kehittyvä oikeusalue, JFT 1987 s. 306-313; ja teoksessa Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 9-14;
- Hiukan asianajajaosakeyhtiöstä, DL 1988 s. 7-13;
- Eräitä asianajajan vastuuta koskevia ajatuksia, Juhla-julkaisu Curt Olsson 1919.18/9.1989, s. 418-423; ja teoksessa Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 329-336.

(1) 1960-1979 hiljainen kehitysvaihe

Näiden kahden vuosikymmenen aikana julkaistiin Ylöstalon Asianajajan käsikirjan lisäksi kolme asianajajaoikeudellista teosta. Asianajajien panos Defensor Legisissä julkaistuihin asianajajaoikeudellisesti merkittäviin kirjoituksiin oli vielä tässä vaiheessa varsin niukkaa.

Oikeustieteenharjoittajien ym. teokset ja kirjoitukset

Vakuutusyhtiöiden ruvettua vuonna 1968 myöntämään oikeusturvavakuutuksia ja uuden maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/1973) tultua voimaan julkaistiin Ylöstalon aloitteesta niitä koskevat

¹³⁹ Luettelo Ylöstalon kaikista julkaisuista vuosina 1953-1986 löytyy teoksesta Juhla-julkaisu Matti Ylöstalo 1917-4/2-1987, Suomalainen Lakimiesyhdistys.

¹⁴⁰ Ks. myös Matti Ylöstalo, Ns. vankikaupan satoa, DL 1979 s. 486-488.

tutkimukset: *Esko Hoppu*, Oikeusturvavakuutus, 1972 sekä *Jorma S. Aalto*, Maksuton oikeudenkäynti, 1974. Lisäksi julkaistiin mm. seuraavat asianajajaoikeudellisia aineksia sisältävät kirjoitukset:

- *Jorma S. Aalto*, Syytetyn totuusvelvollisuuden kehityksestä, LM 1967 s. 8-21;
- *Olavi Heinonen*, Prosessipetoksesta, LM 1965 s. 719-732;
- *Esko Hoppu*, Kurinpitomenettelystä Suomen Asianajajaliitossa, DL 1977 s. 71-81; ja Asianajajaoikeutta 1985 s. 106-116;
- *Lauri Lehtimaja*, Ihmisoikeudet rikosprosessissa – Periaatteista sovelluksiin, DL 1978 s. 427-453;
- *Risto Leskinen*, Havaintoja asianajajalainsäädännön toimeenpanosta oikeuskanslerin näkökulmasta, DL 1976 s. 255-265.

Asianajajien teokset ja kirjoitukset

Suomen Asianajajaliiton Säätiö antoi vuonna 1964 asianajaja Yrjö Raevuoren tehtäväksi Suomen Asianajajaliitto ry:n 40-vuotisia vaiheita esittelevän teoksen laatimisen. Näin syntyi säätiön julkaisemana teos *Yrjö Raevuori*, Suomen asianajotoiminnan vaiheita, SALS 1968, joka on ollut edellä eräänä keskeisimmistä kirjallisuuslähteistä.

Asianajajien asianajajaoikeudellisesti merkittäviksi katsottavia kirjoituksia tämän vaiheen ajalta ovat lähinnä seuraavat:

- *Henrik Arle*, Om anhalten och häktad persons rätt att kommunicera med sitt juridiska biträde, JFT 1973 s. 515-518 (keskustelualustus);
- *Leo Hertzberg*, Om rättegångsbiträdes tystnadsplikt, JFT 1963 s. 281-296;
- *Åke Roschier-Holmberg*, Asiakasvarojen erillään pitämistä koskevia kysymyksiä, DL 1966 s. 487-497; Hyvä asianajajatapa, DL 1970 s. 505-511; ja Advokatens uppgift och ansvar, Förhandlingsemne ved det 25. nordiske Juristmøte, Oslo 1969, eripainos;
- *Pekka Santala*, Asianajolaskusta, DL 1979 s. 260-277; ja Asianajajaoikeutta 1985 s. 130-148;
- *Bo Therman*, Joitakin näkökohtia asianajajan etiikasta ammattivelvollisuksiensa täyttämässä ja suhteessa asiakkaaseensa, DL 1977 s. 164-172.

(2) 1980-1989 asianajajaoikeuden lähteiden johdonmukaisen kehittämisen vaihe

1980-luvulla Matti Ylöstalo pyrki aktiivisesti kehittämään asianajajaoikeudellista tutkimusta ja kirjallisuutta ja vaikutti aloitteellisesti seuraavien tutkimusten tekemiseen ja julkaisemiseen:

- *Olavi Ylänkö*, Asianajajan velvollisuuksista päämiestä kohtaan asianajotoimeksiannossa, 1981 (2. painos 1985) (lisensiaattityö);
- *Timo Esko*, Asianajajan salassapitovelvollisuudesta ja sen rajoista erityisesti takavarikkomenettelyä silmällä pitäen, SAL:n julkaisuja 2/1986;
- *Eeva-Liisa Ruso*, Maksuton oikeudenkäynti ja yleinen oikeusapu, 1986;
- *Heikki Halila*, Suomen Asianajajaliitto yhdistyksenä, SAL 1988;
- *Pia Letto-Vanamo*, Suomalaisen asianajajalaitoksen synty ja varhaiskehitys, 1989 (väitöskirja).

Asianajajien kirjoitukset

Asianajajien asianajajaoikeudelliset kirjoitukset lisääntyivät 1980-luvulla Ylöstalon pyytäessä asianajajaoikeudellisten lähteiden lisäämisen tarkoituksessa pitämään Asianajajapäivillä esitelmiä tietyistä ai-

heista.¹⁴¹ Lisäksi lakimieskunnassa herännyt kiinnostus asianajajaoikeutta kohtaan johti siihen, että asianajajia pyydettiin esitelmöimään mm. yliopistojen, tuomarikunnan ja muun virkamieskunnan tilaisuuksissa. Asianajajat rupesivat laatimaan 1980-luvun kuluessa vähitellen myös oma-aloitteisesti julkaistavia kirjoituksia. Siten syntyivät seuraavat asianajajaoikeudellisesti merkitykselliset kirjoitukset:

- *Pauli Alankoja*, Näkökohtia kurinpitomenettelystä käytännön asianajajan kannalta, DL 1982 s. 364;
- *K-K. Eskelin*, Asianajaja osakeyhtiön hallituksen jäsenenä, DL 1985 s. 132-137; ja Produktutveckling och åtgärder för att möta konkurrens från andra rådgivare, SAL:n julkaisuja 3/1987 Advokatverksamhet i förvandling s. 1-20;
- *Robert Mattson*, Om förutsättningarna för etablering av advokatkontur på flere ställen inom landet samt för deltagande i advokatverksamhet i utlandet, DL 1982 s. 216-225;
- *Matti Norri*, Hyvä asianajajatapa ja sopimusneuvottelut, DL 1986 s. 608-613; Vahingonkorvausvastuu asianajoyhtiössä – oikeuskäytännön kannanottoja, DL 1988 s. 242-251; Konkursipesän hoitajien vastuun solidaarisuus, DL 1989 s. 515-519;
- *Jukka Peltonen*, Eräitä esteellisyystilanteita asianajajan näkökulmasta, DL 1983 s. 325-342; Asianajajaoikeutta 1985 s. 88-105 ja Näkökulmia asianajajaoikeuteen, SAL 3/2004 s. 215-229; Asianajajan ammatillinen *bona fides*, Asianajajaoikeutta 1985 s. 38-87; Mikä mies on lakimies, *Studia Juridica* 1985, Laki vallankäytön välineenä, Helsingin yliopisto Oikeuden yleistieteiden laitos, toim. *Jukka Kekkonen*, 1985 s. 73-81; Produktutveckling och åtgärder för att möta konkurrens från andra rådgivare – En allmän synvinkel, SAL:n julkaisuja 3/1987 Advokatverksamhet i förvandling s. 21-36; Asianajajan esteellisyydestä konkurssitilanteissa pesänhoitajan asemaa silmälläpitäen, Juhlajulkaisu Matti Ylöstalo 1917-4/2-1987, 1987 s. 293-308; Korvausrahoista tai sitä vastaava vakuutus?, DL 1988 s. 57-85; Palkkioriiita-asioiden välimiesmenettely – prosessuaalisia näkökohtia, DL 1988 s. 227-241; ja Asianajajan velvollisuuksista oikeudenkäynnissä, Rovaniemen hovioikeuden VIII tuomaripäivien 19-20.10.1989 pöytäkirjan liite;
- *Pentti Suojanen*, Havaintoja ja näkemyksiä asianajajaliiton kurinpitotoiminnasta, DL 1986 s. 184-197;
- *Erkki-Juhani Taipale*, Independence from the Lawyers' Point of View, Reports of the Symposium on the Independence of Judges and Lawyers, November 28, 1980 Helsinki, 1981; ja JFT 1981 s. 118-123; ja Asianajajalaitoksen ja asianajajien riippumattomuudesta, Juhlajulkaisu Matti Ylöstalo 1917-4/2-1987, 1987 s. 389-394;
- *Olli Tarkka*, Asianajajien ammattitaidon ylläpitämisestä ja kohottamisesta, Juhlajulkaisu Matti Ylöstalo 1917-4/2-1987, 1987 s. 403-410;
- *Jan Waselius*, Legal Practice in Finland, DL 1983 s. 418-435.

Pidin vuoden 1986 Asianajajapäivillä Ylöstalon pyynnöstä myös laajan esitelmän aiheesta ”Asianajotoiminnan kokonaisuus ja sirpaloinnin rajat”, jota koskevat ongelmat olivat nousseet lisääntyvästi esille Asianajajaliiton hallituksessa. Sitä ei kuitenkaan julkaistu, koska siitä oli tarkoitus jalostaa laajempi tarkastelu, jota ei kuitenkaan koskaan viety loppuun asti, kun havaittiin aiheeseen liittyvän vielä silloin liian monia ratkaisemattomia kysymyksiä.

Oikeustieteenharjoittajien ym. kirjoitukset

- *Jouko Halila*, Unohduksiin jäänyt korvaussäännös (OK 21:4,2), DL 1985 s. 286-292;
- *Irma Lager*, Asiamiehen unohduksesta ja erehdyksestä menetetyn määräjän palautusperusteena, DL 1980 s. 233-248;
- *Lauri Lehtimaja*, Eräitä näkökohtia pidätetyn ja vangitun oikeudellisesta asemasta, DL 1980 s. 44-67; ja Rikosprosessi ja ihmisoikeudet, DL 1980 s. 463-471;

---

¹⁴¹ Ensimmäiset Asianajajapäivät järjestettiin v. 1969 Weekend-kursseina. Asianajajapäivien ohjelmaan sisältyi 1970-luvun lopulta alkaen asianajajaoikeudellisia ja asianajajatiikkaa koskevia esitelmää.

- *Pia Letto-Vanamo*, Miksi Suomessa ei ole asianajajamonopolia, *Oikeus* 1983:1 s. 25-35; ja Asianajajaoikeutta 1985 s. 12-26; Eräistä suomalaisen asianajajalaitoksen syntyyn vaikuttaneista tekijöistä, *DL* 1987 s. 244-258; ja Asianajaja prosessin osana ja ammatinharjoittajana, *Oikeus* 1989:2 s. 137-139;
- *Tuula Linna*, Asianajopalkkio korvattavana oikeudenkäyntikuluna, *DL* 1989 s. 758-783;
- *Mika Mänttari*, Pesänselvittäjien ja -jakajien valvonnasta, *DL* 1990 s. 492-514; ja Pesänselvittäjistä ja -jakajista tehdyt kantelut SAL:n kurinpitajaostossa 1983-1988, *DL* 1989 s. 821-846;
- *Eeva Pekkanen*, Eräitä asiamiehen ja avustajan esteellisyytilanteita tuomioistuimen näkökulmasta, *DL* 1983 s. 343-348.
- *Pertti Pesonen*, Julkinen sana ja oikeusasiat, *DL* 1984 s. 344-351.

4.5.2. Asianajajaoikeuden ulkomaiset kirjallisuuslähteet

1960-1980 luvuilla julkaistiin seuraavat Suomen asianajajakunnan ja asianajajaoikeuden kannalta merkittävät, pääosin pohjoismaiset asianajajaoikeudelliset teokset:

- *Sir Thomas Lund*, *Professional Ethics*, IBA 1970;
- *Holger Wiklund*, *God Advokatsed*, Tukholma 1973;
- *A. Vinding Kruse*, *Advokatansvaret*, Tanska 1976 (6. painos 1990);
- *Harald Halvorsen*, *Advokaverksamhet – betingelser og krav*, Oslo 1984;
- *Å. Kjell Modeér*, *Det fria advokatycket – kämpen för en modern yrkesroll*, *Festskrift till Sveriges Advokatsamfund 1887-1987, Rättsvetenskapliga studier*, Tukholma 1987 s. 11-52;
- *Jørgen Hansen*, *Advokatgerningen*, 1986;
- *Lars Heuman*, *Advokatens rättsutredningar: metod och ansvar*, Tukholma 1987.

Näistä teoksista on merkittävin Holger Wiklundin¹⁴² *God advokatsed*, joka on laaja, selkeä ja systemaattinen esitys ja jonka ote on käytännönläheinen. Se oli silloin merkittävin ulkomainen lähde Suomen hyvää asianajajatapaa koskevien tarkastelujen perusteena, koska Ruotsin ja Suomen asianajajia koskevat säännökset ja tapaohjeet olivat tuolloin samanlaiset. Heumanin¹⁴³ teos sisältää asianajajan vastuuta monipuolisesti tarkastelevan systemaattisen esityksen.

Lisäksi *Axel H. Pedersenin* teoksista *Inledning till sagførergerning I* 1951 ja *II* 1953 ilmestyivät ajantasaistetut 2. painokset vuosina 1962 ja 1963.¹⁴⁴ Tanskalaisissa ja norjalaisissa kirjallisuuslähteissä on meille hieman vieraita elementtejä, koska Tanskan ja Norjan asianajajajärjestelmät ja niiden historia ovat eräissä suhteissa erilaiset kuin Ruotsissa ja Suomessa. Niiden järjestelmissä asianajajakuntaan kuuluvat myös muun kuin itsenäisen asianajajan palveluksessa olevat lakimiehet.

Lisäksi julkaistiin Suomessa 1960-1980-luvuilla eräiden pohjoismaisten asianajajien ja ulkomaisten tuomareiden kirjoituksia:

- *Sven Arntzen*, *Sakførere og pressen*, *DL* 1965 s. 161-163;
- *Bengt Bergendal*, *Förändringar i synen på advokats rätt att göra reklam*, *DL* 1987 s. 259-274;
- *Niels Th. Kjøjlbye*, *Advokatarvoden*, *DL* 1977 s. 353-364;

¹⁴² Holger Wiklund toimi asianajajana omissa asianajotoimistossa Uppsalassa 1933-42 ja oli SAF:n hallituksen jäsen 1936-42. Hän siirtyi SAF:n pääsihteeriksi ja toimiston päälliköksi v. 1942, josta tehtävästä hän jäi eläkkeelle v. 1968, vaikka hänelle tarjottiin v. 1951 korkeimman oikeuden jäsenyyttä. Hän toimi myös Uppsalan yliopiston avustavana opettajana 1937-42 ja Tukholman kauppakorkeakoulun oikeustieteen opettajana 1942-56. Oikeustieteen tohtori h.c. Uppsala 1957. Kirja löytyy pdf-versiona www.advokatsamfundet.se.

¹⁴³ Heuman ei toiminut lainkaan asianajajana vaan koko uransa prosessioikeuden professorina Tukholman yliopistossa.

¹⁴⁴ Pedersen, oikeustieteen tohtori h.c. Aarhus 1953, toimi koko työuransa asianajajana.

- *Axel H. Pedersen*, Advokatens ytringfrihet, DL 1961 s. 10-19;
- *Karl-O. Malmfelt*, Om upprätthållande av en god advokatstandard, DL 1980 s. 249-261;
- *Hans von Mangholdt*, The Independence of Judges and Lawyers under German Law and under the European Convention of Human Rights, JFT 1981 s. 101-112;
- *Hans Thoolen*, Experience in the International Protection of the Independence of Judges and Lawyers, JFT 1981 s. 124-132.

4.6. Asianajotoimintaa koskevasta oikeuskäytännöstä

AAL 10 §:n mukainen valitusoikeus jäsenyyshakemuksen hylkäyspäätöksestä sekä jäsenyydestä erottamista ja julkisen varoituksen antamista koskevasta kurinpitopäätöksistä johti vähitellen näitä asioita koskevan joskin silloin vielä niukan oikeuskäytännön syntymiseen.¹⁴⁵ Merkittävin jäsenyyden kelpoisuusperusteita koskeva ratkaisu oli Helsingin hovioikeuden 10.10.1960 antama päätös, jonka mukaan kunnallinen oikeusavustaja oli kelpoinen asianajajaliiton jäseneksi.¹⁴⁶ Asianajajalain soveltamisessa kurinpitomenettelyyn liittyvä legaliteettiperiaate ei vielä tässä vaiheessa noussut käytännössä esille oikeuskäytännössä.

Sopimuksenulkoista korvausvastuuta koskevan vahingonkorvauslain (412/1974) säätäminen ja RL 9 luvun kumoaminen merkitsi asianajajan vahingonkorvausvastuun kolmatta kohtaan lainsäädännöllisten perusteiden selkiytymistä. Sen seurauksena tuomittiin 1980-luvun lopulla eräitä asianajajia maksamaan VahL 5:6 §:n mukaista kärsimyskorvausta kunnianloukkausrikoksen ja perättömän ilmiannon perusteella.¹⁴⁷ VahL 4 luvun työntekijän korvausvastuun rajoittamista koskevat säännökset eivät kuitenkaan vielä 1980-lopulle tultaessa nousseet oikeuskäytännössä esille työsuhteisen asianajajan vahingonkorvausvastuun määräytymisen osalta.

Sopimusperusteisen korvausvastuun asianajajan toimeksiantosopimukseen perustuvassa suhteessa päämiestä kohtaan vakiintuneet oikeusperiaatteet säilyivät entisellään. Erääksi keskeiseksi kysymykseksi nousi silloin kuitenkin kysymys avoimen yhtiön yhtiömiehinä toimivien asianajajien vastuusta toisen heistä aiheuttamasta vahingosta. Tapauksessa KKO 1987:129 korkein oikeus katsoi asianajajayhtiön olevan vastuussa yhtiömiehen *yhtiön lukuun* hoidetussa asianajotehtävässä päämiehelle kavalluksella aiheuttamasta vahingosta ja toisen yhtiömiehen olevan siitä yhteisvastuussa KK 15:2 ja 3 §:n nojalla.

1970 ja 1980-luvuilla syntyi erittäin runsaasti maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämistä ja avustajan määräämistä sekä avustajan laskutusta koskevaa oikeuskäytäntöä sekä muutama oikeusturvavakuutusta koskeva ennakkopäätös (KKO 1980 II 118, 1984 II 48 ja 1989:63). Asianajajan oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva yhteisvastuu päämiehen kanssa silloisen OK 21:4.2 §:n nojalla ei vielä tuolloin noussut merkittävästi esille ennakkopäätöksissä.

Määräyksenvaraisia asianajotehtäviä koskeva oikeuskäytäntö laajeni koskemaan *kuolinpesän pesänselvittäjän ja pesänjakajan* tehtäviä ja niitä koskevia korkeimman oikeuden ratkaisuja kertyi 1970-1980-luvuilla useita kymmeniä. Niitä koskevat kantelut kuormittivat merkittävästi myös kurinpitotoimintaa. Keskeinen asianajajaoikeudellinen kysymys on, missä määrin oikeuskäytäntö koski *esteellisyyttä* mää-

¹⁴⁵ Ks. *Ylöstalo*, Asianajajan käsikirja 1988 s. 36-46 jäsenasioiden ja s. 72-74 kurinpitoasioiden osalta.

¹⁴⁶ Tämän ratkaisun perusteella useita kunnallisia oikeusavustajia liittyi Asianajajaliiton jäseneksi muut kelpoisuusehdot täytettyään. V. 2016 runsaasta 200:sta julkisesta oikeusavustajan noin puolet oli Asianajajaliiton jäsenenä.

¹⁴⁷ Ks. *Jukka Peltonen*, Asianajajan ja asianajajayhtiön vahingonkorvausvastuusta, Asianajajan työkentältä 1994 s. 320.

räyksenvaraisiin tehtäviin.¹⁴⁸ Suhtautuminen esteellisyyteen tiukkeni ajan mukana. Vuonna 1985 korkein oikeus katsoi, että pelkkä esiintyminen pesänosakkaan asiamiehenä määräystä koskevassa hakemusasiassa ei tehnyt asianajajasta esteellistä pesänjakajan tehtävään (KKO 1985 II 84). Hovioikeuskäytännössä katsottiin, että avustaminen pesänjakajan määräämistä koskevassa hakemusasiassa ja uskottuna miehenä perunkirjoituksessa toimiminen eivät muodostaneet esteellisyysperustetta pesänjakajan tehtävään (Helsingin HO 8.7.1987 H 86/906). Toisessa tapauksessa katsottiin uskottuna miehenä perunkirjoituksessa toimimisen puoltavan sopivuutta pesänjakajan tehtävään (Helsingin HO 19.10.1988 S 88/999). Sen sijaan tapauksessa KKO 1987:84 korkein oikeus katsoi, että asianajaja ei ollut sopiva pesäselvittäjäksi ja -jakajaksi, kun hänen yhtiökumppaninsa oli avustanut pesänosakasta hakemuksen tekemisessä sekä perinnönjättäjän tämän hyväksi tekemän testamentin moitetta ym. koskevassa jutussa.

Toisaalta esteellisyyttä määräyksenvaraiseen *konkurssipesän pesänhoitajan* tehtävään koskevia oikeustapauksia ei vielä 1980-luvun lopulle tultaessa ollut. Pesän hoitoon liittyvät oikeustapaukset koskivat edelleen pesänhoitajien yhteisvastuuta (KKO 1988:129) ja korvausvastuuta mm. massavelkojen pesän varojen jaossa huomioimatta jättämisestä johtuvista vahingoista (KKO 1983 II 52 ja 1981 II 183).

4.7. Yhteenvedo asianajajaoikeuden sisällöstä ja tilasta 1980-luvun lopulle tultaessa

Tärkeintä lisäystä asianajajaoikeuden lähteisiin merkitsi Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden vahvistaminen vuonna 1972. Sen myötä asianajajan velvollisuudet eri tahoja kohtaan monipuolistuivat ja täsmentyivät oleellisesti mahdollistaen samalla sekä asianajajakunnan sitouttamisen hyväksyttävien ammattikäytänteiden noudattamiseen että asianajajiin Asianajajaliiton hallituksen toimesta kohdistuvan valvonnan ja kurinpitotoiminnan asianmukaisen toteuttamisen.

Asianajajalain ainoa merkittävä muutos oli hallituksen kurinpitajaoston toiminnan aloittaminen vuonna 1983. Asianajajaliiton sääntömuutokset vuonna 1985 merkitsivät 1.1.1986 lukien liiton jäsenyysvaatimusten kiristämistä ja *asianajajatutkinnon* tulemistä jäsenyysedellytykseksi. Lisäksi tämän sääntömuutoksen mukaisesti liiton hallitus rupesi vuodesta 1984 alkaen vuosittain julkaisemaan kertomuksen edellisen vuoden kurinpitotoiminnasta selostuksina tehdyistä kurinpitotarkoituksista. Tämä toi kurinpitotarkoitukset asianajajaoikeuden merkittäväksi oikeuslähteeksi, jota myös eräissä julkaistuissa kirjoituksissa hyödynnettiin.

Lisäksi Asianajajaliiton hallitus vahvisti useita asianajotoiminnan järjestämistä koskevia ohjeita, joilla pyrittiin varmistamaan asianajajien päämiesten turvaa toimeksiantosuhteissa, kuten Vastuuvakuutusohjeet ja Ohjesääntö asiakasvarojen hoidosta tarkastuksineen. Tiedotusohjeet olivat edelleen mainontaa oleellisesti rajoittavat ja palkkio-ohjeet sisälsivät tehtäväkohtaiset palkkioperusteet suosituksineen, joskin niihin oli vuoden 1988 kilpailunrajoituslain voimaantulon takia odotettavissa muutoksia.

Asianajajalaki ja Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet mahdollistivat pääasiassa kotimaisiin lähteisiin perustuvan asianajajaoikeudellisten ja ammattieettisten kysymysten tarkastelun, jossa tukeuduttiin kuitenkin edelleen osin myös ulkomaisiin, lähinnä pohjoismaisiin kirjallisuuslähteisiin.

---

¹⁴⁸ *Urpo Kangas*, Asianajajan esteellisyys perhe- ja jäämistöoikeudellisissa tehtävissä, Asianajajaoikeuden killan 19. kokous 30.3.2011, jota ei kuitenkaan ole julkaistu.

Matti Ylöstalon Asianajajan käsikirja ja sen ajantasaistetut uudet painokset sisälsivät ainoat asianajajalakia, Asianajajaliiton sääntöjä ja Hyvää asianajajatapaa koskevat kommentaarit. Ylöstalo myös tuotti tärkeimmät asianajajalaila säädettyjä asianajajakunnan järjestäytymisen perusteita selvittävät asianajajaoikeudelliset kirjoitukset. Ylöstalon aloitteesta suoritettut tutkimukset valottivat mm. Asianajajaliiton julkisoikeudellisen yhdistyksen luonnetta, asianajajakunnan historiaa, asianajajan velvollisuuksia päämiestä kohtaan toimeksiantosopimukseen perustuvissa asianajotehtävissä, asianajajan salassapitovelvollisuuden sisältöä ja merkitystä sekä maksutonta oikeudenkäyntiä ja oikeusturvavakuutusta.

Samalla kun kirjalliset tapaohjeet täsmensivät monipuolisesti asianajajan velvollisuuksia, ne mahdollistivat asianajajan velvollisuuksien kokonaisvaltaisen hahmottamisen sekä yksittäisten velvollisuuksien tarkastelun velvollisuuksien kokonaisuuden osina ja sen myötä myös yksittäisten ja eri tahoihin kohdistuvien velvollisuuksien keskinäisten suhteiden ymmärtämistä. Tämä mahdollisti osaltaan myös asianajajien osallistumisen kirjoitusten tuottamiseen, mikä virisi 1980-luvun aikana ja ilmeni eräinä asianajajien laatimina asianajajaoikeudellisina ja asianajajaetiikkaa koskevin kirjoitelmin.

Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden asianajajan *esteellisyyttä* koskevat määräykset olivat ja ovat vielä nyt vuonna 2016 oleellisesti ankarammat kuin OK 15:3 §:n oikeudenkäyntiasiamiehen esteellisyyttä koskeva säännös. PK 19:4 §:n pesänselvittäjän ja PK 20:4 §:n pesänjakajan ja vuoden 1868 konkurssisäännön, joka oli voimassa konkurssilain 1.9.2004 voimaantuloon saakka, pesänhoitajan kelpoisuutta koskevat säännökset eivät sisältäneet nimenomaisia näihin tehtäviin määrättävän esteellisyyttä koskevia määräyksiä.

Kun tapaohjeet soveltuvat kaikkiin toimeksiantoihin, jouduttiin kurinpitomenettelyssä toistuvasti, joskin 1980-luvulle asti vielä melko harvoin, soveltamaan tapaohjeiden esteellisyyssääntöjä myös määräyksenvaraisia mm. pesänselvittäjän ja jakajan tehtäviä koskevissa asioissa. Ensimmäiset erityisesti asianajajan esteellisyyttä tarkastelevat kirjoitukset julkaistiin vuosina 1974 ja 1975 Ylöstalon sekä vuosina 1983 ja 1987 asianajajan ja tuomarin toimesta.¹⁴⁹

Vuonna 1974 säädetty vahingonkorvauslaki vaikuttaa oleellisesti asianajajien ja asianajajayhtiöiden vahingonkorvausvastuuseen kolmansia kohtaan sekä erityisesti VahL 4 luvun suojasäännösten perusteella työsuhteisten asianajajien korvausvastuuseen myös päämiestä kohtaan. Siten vahingonkorvauslaki tuli, sopimusperusteisen korvausvastuun periaatteiden lisäksi, erääksi keskeiseksi asianajajaoikeuden oikeuslähteeksi. Asianajajan vahingonkorvausvastuun täsmentymistä koskevat keskeiset oikeuskäytännön tapaukset saatiin kuitenkin vasta 1990-luvulla.

Matti Ylöstalon ohjauksessa 1960-1980 lukujen aikana asianajotoiminnan perusteet sekä asianajajaoikeus ja sen lähteet kehittyivät merkittävästi. 1980-luvulla asianajajakunta avautui ulospäin mm. yliopistoihin, tuomarikuntaan ja muuhun virkamieskuntaan sekä myös lehdistöön ja journalisteihin päin asianajajien asianajajaoikeudellisin ja asianajotoimintaan muutoin liittyviä kysymyksiä koskevin kirjoitelmin ja esitelmin sekä osallistumisella yhteiskuntakehitystä koskevaan keskusteluun. Niistä ilmeni asianajajakunnan ulkopuolisille asianajajien tehtävä, identiteetti ja ristiriitaiset velvollisuudet. Tämä lisäsi tietoisuutta ja ymmärrystä asianajajien tehtävästä ja velvollisuuksista, mikä loi perustaa asianajajakuntaan kohdistuvalle hyväksynnälle.

---

¹⁴⁹ Ks. *Eeva Pekkanen* DL 1983 s. 343 s.; sekä *Peltonen* DL 1983 s.325 s. ja *Juhlakirja Matti Ylöstalo* 1987 s. 293 s.

Tätä kehitystä edesauttoivat oleellisesti Hyvää asianajajatapaa koskevat kirjalliset ohjeet sekä etenkin Ylöstalon toimittamaan Asianajajaoikeutta teokseen kootut asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteita sekä asianajajien monipuolisia ja ristiriitaisia velvollisuuksia valaisseet kirjoitukset mukaan lukien niistä ilmenevä asianajajien sitoutuminen lain ja hyväksyttävien käytänteiden noudattamiseen.

5. Patronusten patronukset

Tässä vaiheessa on sopiva kohta kiinnittää huomio erääseen merkittävään seikkaan Suomen asianajajakunnan järjestäytymisen ja toiminnan sekä suomalaisen asianajajaoikeuden historiassa. Nimittäin siihen, että päävastuuta pyrkimyksessä Suomen asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteiden lailla säätämiseen sekä asianajajaoikeuden ja asianajajaetiikan kehittämisessä ja niitä koskevien kirjallisuuslähteiden tuottamisessa kantoivat vuodesta 1919 aina 1980-luvun loppupuolelle asti kolme Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan professoria: T.M. Kivimäki, Bruno Salmiala ja Matti Ylöstalo.

Heille oli yhteistä se, että jokainen heistä oli toiminut merkittävän ajan asianajotehtävissä ennen tohtorinväitöstensä tekemistä. Omien asianajokokemustensa perusteella he olivat tulleet ymmärtämään asianajajan tehtävän haasteellisuutta, monipuolisia ja ristiriitaisia velvollisuuksia sekä yhteiskunnan taholta siihen kohdistuvia vaatimuksia ja asianajajan työn merkityksen tärkeyden oikeudenhoidossa.

5.1. Professori T.M. Kivimäki

T.M. Kivimäki¹⁵⁰ (1886-1968) suoritti ylemmän oikeustutkinnon vuonna 1908, sai varatuomarin arvon vuonna 1911 ja valmistui lakitieteen kandidaatiksi vuonna 1912. Hän harjoitti asianajotoimintaa vuosina 1912-20 Turussa Lakiasiaintomisto Kivimäki & Tulenheimon osakkaana. Hän väitteli tohtoriksi vuonna 1924 asianajajan siviilioikeudellisesta vastuusta ja toimi Helsingin yliopiston siviilioikeuden professorina vuosina 1931-56. Hän oli kansanedustajana vuosina 1922-40 ja toimi sisäministerinä 1928-29, oikeusministerinä 1931-32 ja pääministerinä 1932-36 sekä Suomen Berliinin lähettiläänä 1940-44.

Kivimäki osallistui asianajajana ja esitelmöitsijänä 23-24.3.1919 pidettyyn Suomen asianajajien ensimmäiseen yleiseen kokoukseen, jossa perustettiin Suomen Asianajajaliitto ry. Hän toimi Suomen Asianajajaliitto ry:n hallituksen jäsenenä vuodet 1919-28 ja sihteerinä vuoden 1919. Hän kantoi liiton hallituksen jäsenenä päävastuun toimista, jotka tekivät mahdolliseksi Defensor Legisä koskeneen hankkeen toteutumisen ja sen ilmestymisen vuodesta 1920 alkaen. Kivimäki valittiin silloin myös Defensor Legisin toimitusvaliokunnan jäseneksi, jota tehtävää hän hoiti kuolemaansa saakka.

Kivimäki piti Suomen Asianajajaliitto ry:n perustamiskokouksessa ihanteellisen ja innostavan esitelmän ”Asianajajan yhteiskunnallisesta asemasta ja tehtävästä”, jossa hän kuvasi asianajajan oikeudenhoidon orgaanina ja asianajajan tehtävän ”ihanteellisen kutsumuksen toimenä” korostaen asianajajien vapauden ja riippumattomuuden tärkeää merkitystä sekä riippumattomuutta myös päämiehestään:¹⁵¹ ”Asianajaja ei ole ... mandatar, päämiehensä käskyläinen, vaan hänen patronuksensa. Hän on kuin onkin dominus litis!” Kivimäki julkaisi tämän esitelmänsä jälkeen Defensor Legisissä vuosina 1920-66 noin 30 kirjoitusta, joista merkittävä osa koski asianajajan tehtävää ja velvollisuuksia.

---

¹⁵⁰ Ks. Raevuori mt. s. 143-144 ja 70-72; Juhlajulkaisu Toivo Mikael Kivimäki 1886-5.6-1956, Suomalainen Lakimiesyhdistys s. 1-14 oleva *Aarne Rekolan* kirjoitus ja s. 527-533 oleva luettelo Kivimäen tieteellisestä julkaisutoiminnasta; *Bruno Salmiala*, T.M. Kivimäki 70-vuotias, DL 1956 s. 103-108, ja muistikirjoitus DL 1968 s. 163-165; sekä *Matti Ylöstalo*, T.M. Kivimäen syntymästä 100 vuotta, DL 1986 s. 539-545.

¹⁵¹ Pöytäkirjan liite II s. 14. *Patronus* = klientin suojelusherra (suojaaja, puolustaja, puolustusasianajaja). *Dominus litis* = oikeusjutun herra, isäntä.

5.2. Professori Bruno A. Salmiala

Bruno Salmiala¹⁵² (1890-1981, 1935 asti Sundström) suoritti molempien oikeuksien kandidaatin tutkinon vuonna 1916 ja toimi asianajajana vuosina 1916-19. Salmiala väitteli tohtoriksi vuonna 1924 ja hänet nimitettiin rikosoikeuden professoriksi vuonna 1927, jossa tehtävässä hän toimi vuoteen 1959 saakka. Hän oli myös kansanedustajana vuosina 1933-45. Salmiala valittiin Suomen Asianajajaliitto ry:n sihteerin ja rahastonhoitajan toimeen 1.1.1920 lukien, jota tehtävää hän hoiti aina 30.9.1957 saakka. Hänet valittiin vuonna 1920 myös Defensor Legisin päätoimittajaksi, josta tehtävästä hän luopui vasta vuonna 1968. Salmiala toimi Asianajajaliiton sihteerin tehtävissä liiton neljän puheenjohtajan toimikausien aikana huolehtien ”liiton toiminnan todellisen johtajan tehtävistä”.¹⁵³

Salmiala kantoi pitkäjänteistä vastuuta 40 vuotta kestäneistä ponnisteluista Suomen asianajajakunnan järjestäytymisen perusteiden lailla säätämiseksi ja ajoi ponnekkaasti asianajajien sitä koskevia ja muita lainsäädäntöhankkeita, kuten syytetyn julkisen puolustuksen järjestämistä, toistuvien aloitteiden ja kirjoitusten. Hän vastasi myös lakiehdotuksia koskeneiden Asianajajaliiton lausuntojen laatimisesta.

Salmiala julkaisi vuosina 1920-68 Defensor Legisissä noin 150 kirjoitusta ja yli 100 oikeustapausselostusta, minkä lisäksi lukuisat pikkukirjoitukset sekä Asianajajaliittoa ja sen toimintaa koskevat uutiset olivat hänen laatimiaan. Noin 60 hänen kirjoituksistaan sisälsi asianajajaoikeudellisia ja asianajajaeettisiä aineksia. Useat hänen näistä asianajajaoikeudellisista kirjoituksistaan olivat hänen Asianajajaliiton vuosikokouksissa tai Pohjoismaiden asianajajajärjestöjen edustajakokouksissa pitämiään esitelmiä. Salmiala joutui asianajajien itsensä asianajajaoikeudellisten kirjoitusten puuttuessa vastaamaan niiden tuottamisesta. Hänen asianajajaeetikkaa koskevissa kirjoituksissaan oli paatoksellista sävyä,¹⁵⁴ hän toisti usein näkemystään asianajajista oikeudenhoidon orgaanina ja palasi toistuvasti asianajajan totuusvelvollisuutta koskeviin kysymyksiin. Tämä kaikki on kuitenkin nähtävä osana hänen pyrkimystään tukea asianajajakunnan asianajajalain säätämiseen tähdänneitä ponnisteluja.

Salmialan merkittävimmät asianajajaoikeudelliset kirjoitukset syntyivät 1950- ja 1960-luvuilla sen jälkeen, kun Ruotsin ja Norjan kurinpitoratkaisujen selostuksia oli jo pitkään julkaistu Defensor Legisissä ja tiedossa olivat Tanskan ja Norjan 1940-luvulla vahvistetut kirjalliset tapaohjeet (ks. kohta 3.2.4.2). Kolme Salmialan tämän loppuvaiheen kirjoituksista on sisällytetty hänen 75-vuotispäivänsä kunniaksi vuonna 1965 julkaistuun juhlakirjaan.

Salmialan täyttäessä 70 vuotta vuonna 1960 Matti Ylöstalo julkaisi Defensor Legisissä kirjoituksen ”*Huutavan ääni korvessa*”; ja se huutavan ääni oli Bruno Salmialan ääni. Ylöstalo kuvasi tämän näkemyksensä seuraavasti:¹⁵⁵

”Salmiala on toistanut toistamasta päästyään, eri yhteyksissä ja monin uusin vivahtein, henkilökohtaisen vakaumuksensa voimalla asianajotoiminnan eettisten peruseriaatteiden noudattamisen välttämättömyyttä. Hän on ollut huutavan ääni korvessa, niin yksin hän ajoittain on saanut julkisuudessa korottaa äänensä näiden periaatteiden korostamiseksi. ...”

¹⁵² Ks. *Raevuori* mt. s. 144-149 ja 70-72.

¹⁵³ Ks. *Raevuori* mt. s. 145.

¹⁵⁴ Ks. *Mauri Hakapää*, Professori Bruno A. Salmialan täyttäessä 75 vuotta, DL 1965 s. 257 s.; ja *Åke Roschier-Holmberg*, Bruno A. Salmiala 80 vuotta, DL 1970 s. 414 s.

¹⁵⁵ Ks. *Ylöstalo* DL 1960 s. 289-294, erit. s. 293.

5.3. Professori Matti Ylöstalo

*Matti Ylöstalo*¹⁵⁶ (1917-2002) valmistui lainopin kandidaatiksi vuonna 1945 ja väitteli lakitieteen tohtoriksi vuonna 1953 testamentinmoitteesta. Hänet nimitettiin vuonna 1959 siviilioikeuden professoriksi ja hän toimi siinä tehtävässä vuoteen 1980 saakka. Ylöstalo toimi vuosina 1945-48 Asianajotoimisto Niilo Lahtisen lakimiehenä asianajotehtävissä sekä 1950-55 Helsingin raastuvanoikeuden jäsenenä ja vuonna 1949 korkeimman oikeuden esittelijänä.

Ylöstalo aloitti toimensa Asianajajaliiton sihteerinä 1.10.1957 sekä Defensor Legisin päätoimittajana vuonna 1975. Vuonna 1956 oli valmistunut asianajajalakiehdotuksen sisältävä komiteamietintö ja vuonna 1958 annettiin asianajajalakia koskeva hallituksen esitys. Ylöstalo ja Asianajajaliiton silloinen puheenjohtaja Lars Hornborg olivat siitä eduskunnan lakivaliokunnan kuultavina ja asianajajalaki vahvistettiin 25.11.1958. Ylöstalo osallistui vuosina 1958-60 uuden julkisoikeudellisen Suomen Asianajajaliiton perustamistoimiin sekä vanhan Suomen Asianajajaliito ry:n toiminnan lopettamista, Suomen Asianajajaliiton Säätiön perustamista¹⁵⁷ ja vanhan liiton varojen sille luovuttamista koskeviin toimiin.

Ylöstalon tapa hoitaa Asianajajaliiton sihteerin tehtäviä ilmeni pyrkimyksenä ohjata liiton hallituksen jäseniä hienovaraisesti neuvoin ja tiedoin sekä aloittein. Hän vastasi pitkään lakiehdotuksia koskevien Asianajajaliiton lausuntojen laatimisesta ja oli toistuvasti eduskunnan valiokunnissa asiantuntijana kuultavana pyrkien kuitenkin jo 1970-luvulta alkaen siihen, että asianajajat itse ottaisivat näistä tehtävistä vastuuta.

Vuonna 1960 palkattiin Asianajajaliittoon sivutoiminen asiamies vuoteen 1976 saakka¹⁵⁸ sekä asianajajakunnan ja hoidettavien asioiden määrän kasvaessa 1970-luvulla vuodesta 1977 alkaen päätoimiseksi asiamieheksi Olli Tarkka. Lisäksi OTT Timo Esko toimi vuosina 1985-87 Asianajajaliiton apulaissihteerinä ja Defensor Legisin toimitussihteerinä vuosina 1986-87.¹⁵⁹

Ylöstalo huolehti asianajajalain tulkinnasta ja kirjoitti lain kommentaarin Asianajajan käsikirjaan sen 1. painoksesta 1964 alkaen. Hän seurasi jatkuvasti asianajajalojen ja asianajajaoikeudellisen kirjallisuuden kansainvälistä kehitystä. Hän kantoi vuodesta 1959 alkaen päävastuun monipuolisten asianajajaoikeudellisten kirjoitusten julkaisemista (ks. edellä 4.5.1) vuoteen 1986 asti. Ylöstalo julkaisi Defensor Legisissä kaikkiaan runsaat 250 kirjoitusta, joista suurin osa koski eri tavoin asianajotoimintaa ja asianajajakuntaa ja sisälsi merkittäviä asianajajaoikeudellisia tarkasteluja. Tämän lisäksi lukuisat Asianajajaliittoa ja sen kokouksia sekä asianajajakuntaa koskevat uutiset ja oikeustapauskommentit ovat hänen

¹⁵⁶ Ks. *Raevuori* mt. s. 149-150; *Curt Olsson*, Professori lakitieteen tohtori Matti Ylöstalo 70 vuotta 4.2.1987, *Juhlakirja Matti Ylöstalo, Suomalainen Lakimiesyhdistys* s. 1-4; *Erkki-Juhani Taipale* ja *Mikko Tulokas*, Matti Ylöstalo in memoriam, DL 2002 s. 905-906; *Esko Hoppu*, Matti Ylöstalo in memoriam, LM 2002 s. 1052-1055; *Jukka Peltonen*, Matti Ylöstalon muistoa kunnioittaen, *Advokaatti* 7/2002; ja erityisesti *Heikki Halila*, Matti Ylöstalon syntymästä 100 vuotta, DL 2/2017 s. 152-163, joka on ”Matti Ylöstalon syntymästä 100 vuotta” muistoseminaarissa Helsingin yliopistolla pidetty esitelmä. *Juhlakirja Matti Ylöstalo* s. 499-511 on luettelo Matti Ylöstalon julkaisuista v. 1986 saakka.

¹⁵⁷ Ks. *Raevuori* mt. s. 173-178 ja 181-183.

¹⁵⁸ Sivutoimisina asiamiehinä toimivat Kaarlo Ståhlberg 1960-67 ja Esko Hoppu 1967-76.

¹⁵⁹ Timo Esko toimi vuosina 1986-87 yleisen oikeustieteen ja kansainvälisen yksityisoikeuden vt. professorina Helsingin yliopistossa ja yliopiston hallintojohtajana vuosina 1987-92 siirtyen sen jälkeen asianajalalle. Hän toimi asianajajana Helsingissä vuosina 1994-2006 ja siitä Defensor Legisin päätoimittajana vuosina 1994-2006. Esko nimitettiin oikeusneuvokseksi v. 2006, Turun hovioikeuden presidentiksi v. 2012 ja korkeimman oikeuden presidentiksi 1.1.2016 lukien.

kirjoittamia. Hän julkaisi myös Lakimiehessä, JFT:ssä ja Asianajajaliiton omissa julkaisuissa eräitä tärkeitä asianajajaoikeudellisia kirjoituksia. Hän tuki kirjoituksissaan ja muissa toimituksissaan ponnokkaasti asianajajakuntaa valistamalla mm. virkamies- ja tuomarikuntaa asianajotoimintaa koskevissa kysymyksissä ja oikaisemalla toistuvasti asianajajista levitettyjä virheellisiä tietoja ja käsityksiä. Osa Ylöstalon kirjoituksista oli suunnattu asianajajille ohjaamaan heitä toimimaan hyväksyttävien käytänteiden mukaisesti.

Matti Ylöstalo luopui 30.6.1986 terveydellisistä syistä Asianajajaliiton sihteerin ja Defensor Legisin päätoimittajan tehtävistä.¹⁶⁰

5.4. Patronusten patronusten ajan päätyminen

T.M. Kivimäen, Bruno Salmialan ja Matti Ylöstalon asianajajien, *patronusten*, hyväksi 70 vuoden aikana tekemä työ ja heidän huolenpitonsa asianajajakunnan kehityksestä oli erittäin mittava ja arvokas. Kivimäen vuonna 1919 käyttämää ilmaisua lainaten: He olivat kuin olivatkin *patronusten patronuksia*.

Kun *patronusten patronusten* aika päättyi 30.6.1986, asianajajakunta ja Asianajajaliiton hallitus joutuivat silloin uuden tilanteen eteen. Asianajaja, OTT Mikko Tulokas tuli 1.7.1986 lukien Ylöstalon valintana Defensor Legisin päätoimittajaksi, joten siltä osin jatkuvuus oli kunnossa.

Asianajajaliiton hallituksen piirissä pohdittiin vuoden 1986 loppupuolelta alkaen vakavasti erilaisia käytettävissä olevia vaihtoehtoja ja menettelytapoja korvata Ylöstalon liiton toimintaresursseihin jättämä aukko. Liitolla oli silloin vuodesta 1977 alkaen päätoimisena toiminut asiamies Olli Tarkka (1986 pääsihteerinä), joka oli jo syvällisesti perehtynyt liiton toimintaan sekä sitä koskeviin säännöksiin ja tapaohjeisiin. Pohdinnassa päädyttiin jo syksyllä 1986 pyrkimykseen hyödyntää tehokkaammin asianajajakunnan omia resursseja ja tavoitteeseen integroida asianajajat laajasti liiton toimintaan mm. perustamalla eräitä valiokuntia.

Liittohallitus päättikin joulukuussa 1986 ja tammikuussa 1987 perustaa *ammattillisen valiokunnan, eettisen valiokunnan* ja *oikeussuojavaliokunnan* seuraamaan toimialansa piiriin kuuluvia kysymyksiä, avustamaan liiton hallitusta asioiden valmistelussa ja olemaan hallituksen tukena niitä käsiteltäessä.¹⁶¹ Valiokuntina organisoituminen jatkui sen jälkeen perustamalla vuonna 1988 *lausuntovaliokunta*, vuonna 1989 *nuorten valiokunta* ja vuonna 1990 *kansainvälisten asioiden valiokunta*. Valiokuntalaitos on vuonna 2016 edelleen keskeisessä asemassa Asianajajaliiton hallinnon organisaatiota, joskin sopeutettuna uusiin toimintaolosuhteisiin.

Pohdinta vuosina 1986-1988 koski vakavasti myös sellaista vaihtoehtoa, että Ylöstalon tilalle valittaisiin joku oikeustieteellisen tiedekunnan professori. OTT Juha Lappalainen olikin vuosina 1987-88 lyhyen ajan Asianajajaliiton sihteerinä, joka tehtävä päättyi hänen tultuaan nimitetyksi vuodesta 1989 alkaen Helsingin yliopiston prosessioikeuden professoriksi. Tällaisen ”kolmannen asteen yhteyden” tarpeelli-

---

¹⁶⁰ Asianajajaliiton liittokokous kutsui 6.6.1986 tekemällään päätöksellä professori Matti Ylöstalon liiton *kunniajäseneksi*. Ks. siitä DL 1986 s. 415-416, jossa ovat liiton puheenjohtajan *Erkki-Juhani Taipaleen* asian esittelyssä käyttämät sanat, jotka päättyivät toteamukseen: ”Liiton sihteerin, professori Matti Ylöstalon voidaan hyvällä syyllä sanoa olevan sanan parhaimmalla ja todellisimmalla merkityksellä asianajajien asian ajaja.”

¹⁶¹ Ks. *Erkki-Juhani Taipale*, Tervetuloa asianajajapäiville, DL 1987 s. 338-342 erit. s. 340; ja *Olli Tarkka*, Valiokuntia liittohallituksen avuksi, DL 1987 s. 372-373.

suuden pohdinta päättyi syksyllä 1988 tehtyihin ratkaisuihin. Näiden ratkaisujen myötä Suomen Asianajajaliitto ja asianajajakunta jatkoivat toimintaansa täysin asianajajakunnan omin siivin.

6. Uudelleenorganisoinnin ja kansainvälistymisen 1990-luku

Tämän vuosikymmenen aikana *julkisoikeudellinen* lainsäädäntö lisääntyi ja uudistui nopeasti. Sen aikana toteutettiin pääosin tuomioistuinlaitoksen ja oikeudenkäymiskaaren riita-asiainmenettelyn uudistaminen sekä säädettiin laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997) ja hallintolainkäyttölaki (586/1996). 1990-luvun aikana toteutettiin myös pääosa rikoslain kokonaisuudistuksesta.

Hallitusmuotoa (94/1919) muutettiin vuonna 1995 lisäämällä siihen perusoikeussäännökset (969/1995). Vuonna 1999 säädettiin uusi perustuslaki (31/1999), joka tuli voimaan 1.3.2000, ja laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (1030/1999). Perustuslakiin sisältyvien julkisen vallan käyttämisestä koskevien säännösten ja julkisoikeudellisten periaatteiden vaikutus ulottui Asianajajaliittoon 2000-luvun puolella.

Euroopan ihmisoikeussopimus, johon Suomi oli liittynyt toukokuussa 1989, tuli vuonna 1990 voimaan Suomea sitovana, ja sillä tuli olemaan jatkossa merkittävä vaikutus asianajajakunnan riippumattomuuden sekä asianajajan ja päämiehen välisen luottamussuhteen turvaamisen tärkeyden vahvistumiseen.

1990-luvun alussa Suomi aloitti integroitumisen Eurooppaan, ensin allekirjoittamalla toukokuussa 1992 sopimuksen Euroopan talousalueesta, joka tuli voimaan 1.1.1994, ja liittymällä vuodesta 1995 alkaen Euroopan unionin jäseneksi. Nämä uudet kansainväliset ulottuvuudet merkitsivät samalla oleellista muutosta Suomen sisäiseen, ensivaiheessa julkisoikeudelliseen lainsäädäntöön.

Tämä kansainvälistymis- ja lainsäädäntökehitys ulotti vaikutuksensa myös Suomen asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteisiin sekä mm. asianajajalain sisältöön ja yhteyden syntymiseen Euroopan Unionin Asianajajaliittojen Neuvostoon, CCBE:hen,¹⁶² aluksi tarkkailijajäsenenä (1988) ja lopulta Suomen ETA-jäsenyyden myötä täysjäsenenä vuoden 1994 alusta lukien

Lisäksi 1990-luvun alkupuoleen ajoittunut vaikea taloudellinen lama-aika paljasti vanhojen konkursisäästöjen puutteellisuuden ja johti nopeisiin lainsäädäntötoimiin (yrityssaneeraus, velkajärjestely), joilla oli merkitystä asianajajien määräkseenvaraisien asianajotehtävien lisääntymisenä.

Vuonna 1992 saatiin toteutettua myös Suomen Asianajajaliiton organisaatiouudistus, joka merkitsi uuden luvun alkua sekä asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteiden että Asianajajaliiton toiminnan ja sen organisoimisen kannalta.

Asianajajaliiton hallituksen puheenjohtajina toimivat tämän vuosikymmenen aikana Jukka Peltonen 1988-92, Pauli Alankoja 1992-95, Pekka Sirviö 1995-98 ja Tomas Lindholm 1998-2001. Liiton pääsihteerinä toimi vuoteen 1995 asti Olli Tarkka ja vuodesta 1996 alkaen Markku Ylönen, jolla oli noin 20 vuoden kokemus asianajajana toimimisesta.

Defensor Legisin päätoimittajana toimivat asianajaja, OTT Mikko Tulokas¹⁶³ 1986-94 ja asianajaja, OTT Timo Esko 1994-2006. Vuonna 1996 Asianajajaliitto rupesi tiedottamistarpeen kasvaessa julkaisemaan myös Advokaatti-lehteä. Sen ja organisaatiouudistuksen myötä asianajajakunnan ja asianajajaoikeuden historian Asianajajaliiton toimintakertomuksina, kokousten selostuksina ja muina uutisina

¹⁶² Ks. *Nils Fisch-Thomsen*, CCBE, Asianajajan työkentältä 1994 s. 51-75.

¹⁶³ Mikko Tulokas nimitettiin oikeusneuvokseksi v. 1994.

Defensor Legisiin kirjautuminen väheni ja lakkasi lähes kokonaan, kun Asianajajaliiton toimintakertomukset ruvettiin toimintavuodesta 1997 alkaen julkaisemaan erillisinä painoksina.

Asianajajaliiton jäseninä olevien asianajajien määrä, joka vuonna 1991 oli 1.024, jatkoi edelleen kasvuun nopeasti ollen 1.555 vuonna 2000.¹⁶⁴

6.1. Asianajajalain ja Asianajajaliiton sääntöjen muutokset

Asianajajalakia muutettiin 1990-luvun aikana viisi kertaa ja Asianajajaliiton sääntöjä neljä kertaa.

Näistä muutoksista merkittävin oli vuoden 1992 lainmuutos (197/1992)¹⁶⁵ ja sääntömuutos (OikMp 203/1992), joilla toteutettiin Asianajajaliiton *organisaatiomuutos* ja *asianajotoiminnan osakeyhtiössä* mahdollistaminen.¹⁶⁶ Organisaatiomuutos merkitsi *valtuuskunnan* tulemista liittokokouksen sijaan Asianajajaliiton ylimmäksi päättäväksi toimielimeksi¹⁶⁷ ja kurinpitovallan siirtämistä erilliselle *kurinpitolautakunnalle*, jossa oli puheenjohtajana ja jäseninä toimivien kuuden asianajajien lisäksi kaksi asianajajaliiton ulkopuolista jäsentä.¹⁶⁸ Sillä, että kurinpitolautakunnan asianajajakunnan ulkopuolisten jäsenten nimeäminen tapahtui silloin Asianajajaliiton valtuuskunnan päätöksellä oikeusministeriön annettua siitä lausunnon, oli oleellinen asianajajakunnan autonomiaa vahvistava merkitys.

Asianajotoiminnan osakeyhtiössä harjoittamisen sallivaan AAL 5 §:n 2 momenttiin sisältyvillä osakkeenomistaja-asianajajien henkilökohtaista vastuuta asianajotehtävien asianmukaisesta täyttämisestä koskevilla määräyksillä toteutui lainsäätäjän asianajajalain säätämismuutoksessa ilmaisema tarkoitus siitä, että asianajajan tulee olla henkilökohtaisessa vastuussa toimeksiantojen tunnollisesta täyttämisestä.¹⁶⁹ Samalla ne merkitsivät osakkeenomistajina olevien asianajajien henkilökohtaista vahingonkorvausvastuuta omista tehtävistään sekä tietyin edellytyksin myös muiden kuin osakkeenomistajina olevien asianajajien hoidossa olevista tehtävistä aiheutuneista vahingoista.¹⁷⁰

Vuoden 1993 asianajajalain muutoksella (31/1993)¹⁷¹ ja siihen liittyneellä Asianajajaliiton sääntöjen muutoksella (OikMp 443/1994) toteutettiin Suomen ETA-sopimukseen liittymisestä johtuneet muutokset. Asianajajaliiton jäsenkelpoisuuden edellytyksenä ollut Suomen kansalaisuus muutettiin ETA-valtion kansalaisuudeksi. Samalla lisättiin OK 15:2 §:ään uusi 2 momentti (30/1993), jonka mukaan asianajajan oikeudesta toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai avustajana koskevia säännöksiä sovellettiin myös muun ETA-valtion asianajajaan.

¹⁶⁴ Samanaikaisesti myös Suomen lakimieskunta jatkoi nopeata kasvuaan: 11.365 v. 1988, 12.876 v. 1993, 14.700 v. 1998 ja 16.082 v. 2002.

¹⁶⁵ Ks. HE 152/1991 ja LaVM 8/1991.

¹⁶⁶ Ks. *Olli Tarkka*, Asianajajalain muutos, DL 1992 s. 213-218; ja *Jukka Peltonen*, Asianajajalain 5 §:n 2 momentin historiasta ja merkityksestä, DL 2016 s. 305-328. V. 1992 vahvistettiin myös asianajajaosakeyhtiötä koskevat ohjeet.

¹⁶⁷ Valtuuskunnan puheenjohtajina toimivat 1990-luvulla Seppo Kempinen 1992-95, Jussi Perho 1995-98 ja Juhani Karvo 1998-2002.

¹⁶⁸ Kurinpitolautakunnan puheenjohtajina toimivat 1990-luvulla Pentti Suojanen 1992-95, Seppo von und zu Fraunberg 1995-98 ja Kari Harju 1998-2004. Kurinpitolautakunnan ensimmäiset asianajajakunnan ulkopuoliset jäsenet olivat laamanni Kauko Huttunen ja professori Antti Jokela 1992-98.

¹⁶⁹ HE 3/1958 s. 7-8: "Asianajajan olisi henkilökohtaisesti vastattava hänelle uskottujen tehtävien tunnollisesta suorittamisesta."

¹⁷⁰ Ks. *Jukka Peltonen*, Asianajajan ja asianajajayhtiön vahingonkorvausvastuusta, Asianajajan työkentältä 1994 s. 310-327; ja *Peltonen* mk. DL 2016 s. 321-323.

¹⁷¹ Ks. HE 56/1992 ja LaVM 7/1992.

Vuoden 1995 asianajajalain muutos (626/1995) liittyi rikoslain kokonaisuudistuksen toiseen vaiheeseen, joka koski mm. RL 38 luvun uudistamista (HE 94/1993, LaVM 22/1994). Silloin muutettiin rikoslakia (578/1995) kumoamalla mm. RL 38:3 §:n asianajosalaisuuden ilmaisemista koskeva rangaistussäännös vuodelta 1889 ja säätämällä RL 38:1 §:ssä salassapitorikoksesta, joka koskee muualla laissa säädettyä tai viranomaisen lain nojalla määräämää salassapitovelvollisuutta. Asianajajan salassapitovelvollisuutta koskeva säännös lisättiin AAL 5b §:ksi (siirtyi vuoden 1999 asianajajalain muutoksen yhteydessä 5c §:ksi) siirtämällä siihen RL 38:3 §:stä salassapitovelvollisuutta koskeva osa asiallisesti samanlaisena. Tästä johtuen asianajajan salassapitovelvollisuutta ja sen suhdetta OK 17:23 §:n todistamiskieltoon (ks. siitä edellä 3.2.1 kohta) jäi vaivaamaan siinä vuodesta 1948 alkaen ollut tulkinnallinen epäselvyys aina OK 17 luvun uudistuksen voimaantuloon 1.1.2016 saakka.¹⁷²

Lisäksi on huomattava, että jo vuonna 1990 rikoslain uudistuksen (769/1990, HE 66/1988, LaVM 6/1990) yhteydessä oli yrityssalaisuuksia koskeva RL 30 luku tullut voimaan. Samalla oli varsinaista epärehellisyysrikosta ja asianajajan epärehellisyysrikoksia koskeneet RL 38:1-2 § kumottu ja niiden sijaan oli säädetty luottamusaseman väärinkäyttöä koskeva RL 36:5 §.

Asianajajaliiton sääntöjen muutos vuonna 1997 (OikMp 317/1997) oli luonteeltaan lähinnä tekninen. Asianajajalain vuoden 1999 ensimmäinen muutos (458/1999) toteutettiin holhouslain uudistamisen yhteydessä muuttamalla AAL 3 §:n 3 kohtaa siten, että asianajajaksi ei voida hyväksyä henkilöä, jonka toimikelpoisuutta on rajoitettu, ja 9 §:n 1 momenttia siten, että asianajaja lakkaa olemasta Asianajajaliiton jäsen, kun hänen toimikelpoisuutensa on rajoitettu.

Asianajajalain vuoden 1999 toisella muutoksella (1249/1999, HE 110/1999) pantiin täytäntöön EU:n etabloitumisdirektiivi (98/5/EY), joka koskee asianajajan ammatin pysyvän harjoittamisen helpottamista muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa ammatillinen pätevyys on hankittu. Samalla muutettiin Asianajajaliiton sääntöjä koskevan AAL 2 §:n 10 kohtaa niin, että se asianajajayhtiö, jonka lukuun asianajaja on toiminut, tuli palkkioriiita-asiaa koskevan välimiesmenettelyn asianosaiseksi. Lisäksi muutettiin kurinpitolautakunnan kokoonpanoa niin, että lautakunnassa oli puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä seitsemän muuta jäsentä ja näillä kullakin henkilökohtainen varajäsen. Asianajajaliiton sääntöjä muutettiin näitä lainmuutoksia vastaavasti (OikMp 571/2000).

6.2. Hyvää asianajajatapaa koskevat ja muut ohjeet

Vuonna 1972 vahvistettuja Hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita muutettiin 1990-luvulla kaksi kertaa. Valtuuskunta päätti 28.5.1993 muuttaa asianajotoimiston järjestämistä koskevaa TO 3 §:ä lisäämällä siihen uuden asianajotoimiston toiminimeä koskevan 1 momentin seuraavanlaisena:¹⁷³

”Asianajotoimiston toiminimen on oltava asianajajakunnan arvon mukainen ja totuutta vastaava eikä se saa olla harhaanjohtava. Siinä on esiinnyttävä sana asianajotoimisto tai sen joh-

¹⁷² Ks. *Timo Esko ja Justus Könkkölä*, Asianajajan salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden viimeaikaisesta kehityksestä, DL 2004 355-371; ja *Jukka Peltonen*, Salaisuuksista asianajotoiminnassa I – Asianajajan päämiehen salaisuudet, DL 2005 s. 213-230.

¹⁷³ Ks. sen syistä ja siihen liittyvistä tulkintaohjeista *Olli Tarkka*, Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden 3 § muutettu, DL 1993 s. 615-616.

dannainen. Toiminimessä ei saa esiintyä toimistossa työskentelevän, mutta asianajajaliitosta erotetun lakimiehen nimeä.”

Toinen muutos, josta valtuuskunta päätti 21.5.1999, koski TO 40 §:n 2 momentissa ollutta muuttuneissa olosuhteissa, mm. syyttäjälaitoksen uudistamisen johdosta, liian rajoittavaksi koettua ns. Trial by newspaper -kieltoa, joka sai muutoksessa seuraavan aikaisempaa hieman lievemmän sisällön:¹⁷⁴

”Asianajaja ei saa pyrkiä vaikuttamaan tuomarin ratkaisuun epäasiallisin keinoin eikä epäasiallisesti julkisuuteen vedoten pyrkiä ennen asian ratkaisemista luomaan päämiehensä asialle otollista mielialaa.”

Muista Asianajajaliiton ohjeista merkittävimmät muutokset jouduttiin tekemään palkkioiden määräämisperusteisiin ja markkinointia koskeviin tiedotusohjeisiin (ks. edellä kohta 4.4). Vuonna 1988 oli säädetty ensimmäinen kilpailunrajoituslaki (709/1988) ja laki kilpailuvirastosta (711/1988). Asianajajaliiton silloiset palkkiosäännöt ja markkinointiohjeet oli merkitty kartelleina kilpailunrajoitusrekisteriin ja kilpailuvirasto rupesi vuoden 1988 joulukuusta alkaen vaatimaan niiden muuttamista. Vuonna 1992 säädettiin uusi kattavamman kieltoperiaatteen sisältävä kilpailunrajoituslaki (480/1992), joka tuli voimaan 1.9.1992, joskin kartelleja koskevan 6 §:n osalta kuuden kuukauden viiveellä.

Palkkiosääntöä muutettiin vuonna 1992 kumoamalla sen erityinen osa, jolloin Asianajopalkkioiden määräämisperusteet tulivat koskemaan ainoastaan noudatettavia periaatteita. Tiedotusohjeita muutettiin vuonna 1992 ensin hieman lievemmiksi. Sen jälkeen valmisteltiin uudet Asianajotoiminnan markkinointia koskevat ohjeet, jotka valtuuskunta vahvisti keväällä 1997.¹⁷⁵

1990-luvun lopulla olivat jo edellä mainittujen ohjeiden lisäksi voimassa viimeksi 1997 muutetut Asianajajan vastuuvakuutusta koskevat ohjeet, Asianajajien välisten erimielisyyksien sovitteluohjeet 1962, Arkistointisuositukset 1991, Asianajajien täydennyskoulutusta koskeva ohje 1995, Toimeksiannon vahvistuskirjettä koskeva suositus 1996 ja Omistajanvaihdossuositus 1997 sekä Asiakasvarojen hoitoa koskevan ohjeen soveltamisohje 1990 ja Asiakasvarojen hoitoa koskevien tarkastusten ohje 1999. Lisäksi oli vuonna 1995 uusittu Asianajajan kirjanpito-opas sen johdosta, että arvonlisäverotus ulotettiin palvelutoimintaan ja sen myötä myös asianajotehtäviä koskeviin laskuihin arvonlisäverolain (1501/1993) muutoksella (1218/1994).¹⁷⁶ Vuonna 1998 vahvistettiin myös Suomen Asianajajaliiton sovittelumenettelysäännöt sovittelijoina toimivia asianajajia varten. Sovittelijan tehtävään liittyy muista toimeksiantosopimuksenvaraisista asianajotehtävistä poikkeavia erityisiä asianajajaeettisiä ongelmia.¹⁷⁷

1990-luvun lopulla olivat voimassa myös CCBE:n vahvistamat Euroopan Unionin asianajajien tapaohjeet (Code of Conduct for Lawyers in European Unionin) 1998; sekä IBA:n viimeksi 1986 muutetut Hyvää asianajajatapaa koskevat kansainväliset säännöt (International Code of Ethics of the Legal Profession) ja General Principles for Ethics of Lawyers 1995.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Ks. *Jukka Laitasalo*, Trial by Newspaper, DL 4/2000 s. 553-556

¹⁷⁵ Näiden ohjeiden muutosvaiheista ks. *Tomas Lindholm*, Asianajotoiminta ja kilpailunrajoituslainsäädäntö, Asianajajan työkentältä, 1994 s. 227-249; ja Asianajajan käsikirja 2001 s. 253-268, jossa ovat myös 1990-luvun lopulla voimassa olleet Asianajajapalkkioiden määräämisperusteet ja Asianajotoiminnan markkinointia koskevat ohjeet.

¹⁷⁶ Näistä ohjeista ks. *Matti Ylöstalo* ja *Olli Tarkka*, Asianajajan käsikirja 2001 s. 268-272.

¹⁷⁷ Ks. *Petri Taivalkoski* ja *Carita Wallgren*, Asianajajan eettiset säännöt ja sovintomenettely, DL 2000 s. 625-631.

¹⁷⁸ Ks. niistä *Ylöstalo-Tarkka*, Asianajajan käsikirja 2001 s. 244-247; sekä *Pirkko Kivikari* ja *Olli Tarkka*, Asianajajien kansainvälisistä tapaohjeista, DL 4/2000 s. 541-552.

6.3. Asianajotehtäviä koskevat säännökset 1990-luvun lopulle tultaessa

Toimeksiantosopimuksenvaraisia asianajotehtäviä koskevat OK 15 luvun ja KK 18 luvun säännökset olivat edelleen 1990-luvun lopulla voimassa pääasiassa muuttamattomina.¹⁷⁹ Edellä 6.1 kohdassa todettu epärehellisyys- ja salassapitorikoksia koskeneiden rikoslain säännösten muuttaminen sekä asianajajan salassapitovelvollisuutta koskevan säännöksen ottaminen AAL 5c §:ksi muuttivat noiden rikosten säännöspäätteitä muuttamatta kuitenkin oleellisesti niiden oikeudellista sisältöä.

1990-luvulla OK 21 lukuun tehdyt muutokset (1013/1993 ja 368/1999) täsmensivät oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden perusteita. OK 21:6 §:n mukainen oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan päämiehensä kanssa yhteisvastuullinen korvausvastuu hänen tahallisesti tai huolimattomasti vastapuolelle aiheuttamistaan kuluista merkitsi lähinnä sellaiseen korvausvastuun aktualisoitumisen herkistymistä, kun OK 21:4.2 §:ssä ollutta vastaavaa korvausvastuusäännöstä oli kovin vähän sovellettu.

Vuonna 1997 säädetty laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997, HE 132/1997) merkitsi ensivaiheessa etenkin syyteoikeuden uudelleen sääntelyä. Erityisen merkityksellinen oli vuonna 1998 säädetty ROL 2 luvun muutos (107/1998)¹⁸⁰, jossa vihdoinkin annettiin syytetyn julkisen puolustuksen järjestämisen vaatimukset täyttävät säännökset, joiden säätämistä Asianajajaliitto oli toistuvasti vaatinut vuodesta 1919 alkaen. Niiden mukaan rikoksesta epäillyllä on ROL 2:1 §:n edellytykset täyttävässä asiassa pyynnöstä oikeus saada tuomioistuimen määräämä puolustaja esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten. Lisäksi valtio tuli syytteen hylkäämistapauksissa velvolliseksi ROL 9:1a §:n mukaisin perustein korvaamaan syytetyn oikeudenkäyntikulut, ja ROL 9:3 §:ään sisällytettiin syytetyn avustajan ja asiamiehen kulukorvausvastuuta koskeva OK 21:6 §:ää vastaava säännös.

ROL 2 lukuun sisällytettiin vuoden 1998 muutoksen yhteydessä myös puolustajan kelpoisuutta ja erityistä esteellisyyttä koskevat säännökset (2 §) sekä puolustajan ja asianomistajan avustajan erityisiä velvollisuuksia koskevia määräyksiä: substituutin käyttämistä ilman tuomioistuimen lupaa koskeva kielto (5 §), velvollisuus ”huolellisesti hyvää asianajotapaa”¹⁸¹ noudattaen valvomaan päämiehen etua ja oikeutta sekä siinä tarkoituksessa edistämään asian selvittämistä” (6 §) ja tehtävän hoitamista koskevia velvollisuuksia koskeva yksityiskohtaisempi säännös (7 §).

Vuonna 1998 säädettiin laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä (68/1998), joka ei kuitenkaan vielä silloin soveltunut liike- ja ammattitoimintana oikeudellisissa asioissa avustaviin. Rahanpesulain säännökset ulottuivat koskemaan asianajotoimintaa vasta vuoden 2003 lainmuutoksella (365/2003).

Määräyksenvaraisia asianajotehtäviä koskevaa vuoden 1868 konkurssisääntöä muutettiin 1990-luvulla useita kertoja. Vuoden 1995 konkurssisäännön muutoksella (110/1995) muutettiin konkurssipesän hallintoa koskeva KS 5 luku, jossa – samalla kun pesänhoitajan tehtäviä oleellisesti muutettiin – säädettiin myös esteettömyydestä pesänhoitajan tehtävän kelpoisuusperusteena.

¹⁷⁹ OK 15:14-16 § ja 29 luku kumottiin vasta v. 2006 (244/2006).

¹⁸⁰ Ks. HE 132/1997 ja LaVM 17/1997, jossa lakivaliokunta torjui ehdotetun asiamiehen kelpoisuusvaatimusten kiristämisen. ROL:in muuttamisen yhteydessä säädettiin myös lait yleisestä oikeusavusta (104/1998) ja valtion oikeusaputoimistoista (106/1998), jotka kumottiin jo v. 2002 säädetyillä oikeusapulailla (257/2002) ja lailla valtion oikeusaputoimistoista (258/2002).

¹⁸¹ Vrt. hyvä asianajajatapa ja Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet.

Vuonna 1993 säädettiin lait yrityksen saneerauksesta (47/1993) ja yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993). Niiden mukaiset selvittäjän tehtävät merkitsivät asianajajille uusia määräyksenvaraisia asianajotehtäviä. Myös YSL 3:8 §:n ja VJL 65 §:n selvittäjien kelpoisuutta koskevissa säännöksissä edellytettiin selvittäjien esteettömyyttä.

Vuonna 1995 säädettiin myös laki konkurssipesien hallinnon valvonnasta (109/1995), jonka perusteella konkurssiasiamies rupesi valvomaan konkurssipesien pesänhoitajien sekä yritysten saneerausmenettelyjen selvittäjien toimintaa. Lisäksi konkurssiasiamiehen yhteydessä toimiva konkurssiasiaain neuvottelukunta rupesi antamaan suosituksia ohjaamaan pesänhoitajien ja selvittäjien toimintaa.

6.4. Asianajajaoikeudellisista kirjallisuuslähteistä

Matti Ylöstalo ja *Olli Tarkka* julkaisivat vuonna 1998 Asianajajan käsikirjasta 5. tarkistetun laitoksen. Asianajajaoikeudellisten ja asianajajaeettisten kirjoitusten tuottamiseen osallistuvien asianajajien määrä lisääntyi hieman 1990-luvulla kirjoitusten määrän pysyessä lähes 1980-luvun tasolla. Oikeustieteenharjoittajien asianajajaoikeutta kohtaan osoittaman kiinnostuksen lisääntyminen ilmeni heidän asianajajaoikeudellisten kirjoitustensa lisääntymisenä sekä siinä, että mm. eräisiin prosessioikeuden perusteoksiin¹⁸² ja myös eräisiin sopimusoikeuden alan teoksiin on sisällytetty asianajajia ja asianajotoimintaa koskevia jaksoja.

Tähän kehitykseen vaikutti osaltaan myös se, että kirjoituksia kerättiin aktiivisesti Suomen Asianajajaliiton 75-vuotisjuhlaulkaisuun ”Asianajajan työkentältä”, SAL 1994,¹⁸³ sekä erääseen toiseen vuonna 1999 ilmestyneeseen juhlaulkaisuun.¹⁸⁴ Samalla Defensor Legisissä julkaistujen asianajajaoikeudellisten kirjoitusten määrä väheni osin siksi, että Asianajajapäivillä pidetyt asianajajaoikeudelliset esitelmät rupesivat hiipumaan.

Asianajajien kirjoitukset

- *Pauli Alankoja*, Piirteitä Suomen asianajajakunnan järjestäytymisestä, Asianajajan työkentältä 1994 s. 9-14;
- *Timo Esko*, Asianajajan kelpoisuusvaatimukset ja kansainvälinen toiminta, Asianajajan työkentältä 1994 s. 30-50; Asianajajan tulevaisuudenkuvasta, DL 1994 s. 362-367; ja Asianajajien toimistoyhteistyöstä, Juhlaulkaisu Jukka Peltonen 1999 s. 29-46.
- *Seppo von und zu Fraunberg*, Kurinpitolautakunnan ratkaisut asianajajan esteellisyydestä, DL 1997 s. 182-190.
- *Markku Fredman*, Asianajajaliitto oikeusturvan arvioitsijana, DL 1999 s. 671-678.
- *Lucas Kranck*, Om advokats rätt och skyldighet att frånträda uppdrag då huvudmannen bryter mot givna råd, JFT 5/1995 s. 304-313.
- *Tomas Lindholm*, Asianajotoiminta ja kilpailunrajoituslainsäädäntö, Asianajajan työkentältä 1994 s. 227-249.
- *Robert Mattson*, Om advokatbyråns organisation, Asianajajan työkentältä 1994 s. 259-267.

¹⁸² Ks. esim. *Juha Lappalainen*, Siviiliprosessioikeus I, 1994 s. 325-345; ja Siviiliprosessi II, 2001 s. 228-230; sekä *Jyrki Virolainen*, Rikosprosessioikeus I, 1998 s. 164-180. Ks. niistä myös 2000-luvun puolella kohta 7.6 jäljempänä.

¹⁸³ Teoksen toimituskuntaan kuuluivat *Matti Ylöstalo*, *Mikko Tulokas*, *Olli Tarkka*, *Jukka Peltonen* ja *Pauli Alankoja*.

¹⁸⁴ Juhlaulkaisu Jukka Peltonen 60 vuotta, 1999, toim. *Pekka Ruokonen*, *Hans Sundblad* ja *Matti Ylöstalo*. Ks. *Robert Mattson*, Jukka Peltosen juhlaulkaisu, DL 2000 s. 362-364

- *Vesa Niinikangas*, Arvonlisävero asianajotoimiston kannalta, DL 1994 s. 220-224.
- *Martti Ojala*, Eräitä kurinpidollista menettelyä ja palkkioriiita-asian välimiesmenettelyä koskevia näkökohtia, DL 1997 s. 659-682; ja Ylivelkaisuuden vaikutuksesta asianajajan kelpoisuusehtoihin, DL 1998 s. 342-345.
- *Jukka Peltonen*, Valtuuskunnan ensimmäinen kokous, DL 1992 s. 421-424; Perimistöimisto ja asianajotoiminta, DL 1992 s. 630-642; ja Asianajajan ja asianajajayhtiön vahingonkorvausvastuusta, Asianajajan työkentältä 1994 s. 310-327.
- *Pekka Santala*, Asianajajan esteellisyydestä konkurssiasioissa, DL 1994 s. 82-104.
- *Mikko Tyynilä*, Asianajajan delegointioikeus, DL 1991 s. 181-195 (lyh. tutkielma Helsingin yliopisto).
- *Pentti Suojanen*, Asianajajien tapaohjeista, Asianajajan työkentältä 1994 s. 413-425.
- *Olli Tarkka*, Asianajajalaitoksen viimeaikaiset muutokset, Asianajajan työkentältä 1994 s. 442-455; Asianajajan samastuminen päämieheensä, Juhlajulkaisu Jukka Peltonen 1999 s. 267-274.
- *Jukka Varviala*, Raastupajuristi, Juhlajulkaisu Jukka Peltonen 1999 s. 333-356.
- *Markku Ylönen*, Euroopan neuvosto laatimassa suositusta asianajotoimen harjoittamisesta, Juhlajulkaisu Jukka Peltonen 1999 s. 393-414.

Tämän lisäksi tiedossani ovat seuraavat merkittävät julkaisemattomat asianajajien pitämät esitelmät: *Seppo von und zu Fraunberg*, Asianajajan jäävistä ja salassapitovelvollisuudesta; ja *Pentti Suojanen*, Asianajajan ilmaisuvapaudesta ja häneen oikeudenkäynnissä kohdistettavista sanktioista, jotka on pidetty vuoden 1991 Asianajajapäivillä; sekä *Jukka Peltonen*, Suomalaisen asianajajan riippumattomuus tänään, joka on pidetty Helsingin yliopistolla 28.11.1995 järjestetyssä ”Tuomarin ja asianajajan riippumattomuus” -seminaarissa.

Oikeustieteenharjoittajien ym. kirjoitukset

Vuonna 1996 julkaistiin teos *Heikki Halila ja Mika Hemmo*, Sopimustyyppit, 1996 (2. painos 2008), jossa on asianajajaoikeudellisesti merkittäviä jaksoja seuraavasti: 1. Johdanto (mm. sopimusoikeudellinen lojaliteetti), 5. Toimeksiantosopimus (mm. toimeksisaajan vahingonkorvausvelvollisuus) ja 7. Asianajotoimeksianto. Ks. myös *Heikki Halila*, Asianajotoimeksianto, Näkökulmia asianajajaoikeuteen 2004 s. 75-86.

- *Jorma S. Aalto*, Mietteitä asianajajien valvonnasta, Asianajajan työkentältä 1994 s. 15-20.
- *Reino Erma*, Asianajaja välimiesmenettelyä ja välimiestä valitsemassa, Asianajajan työkentältä 1994 s. 21-29.
- *Kaijus Ervasti*, Asiamiehen ja avustajan velvollisuudesta korvata vastapuolen oikeudenkäyntikuluja, DL 1996 s. 440-450.
- *Laura Ervo*, Euroopan ihmisoikeussopimuksen merkitys suomalaisessa lainkäytössä - erityisesti määrättäessä avustaja maksuttoman oikeudenkäynnin yhteydessä, DL 1998 s. 108-120.
- *Heikki Halila*, Oikeudellisia neuvontapalveluja tarjoavien palkkioperusteista, DL 1999 s. 909-942 ja Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 257-309; sekä Asianajotoiminta ja historian tutkimus, Juhlajulkaisu Jukka Peltonen 1999 s. 47-59.
- *Olavi Heinonen*, Asianajajan työ ja sen merkitys korkeimmassa oikeudessa, Asianajajan työkentältä 1994 s. 100-108.
- *Mika Hemmo*, Vastuunrajoitusehdoista asianajotoimeksiannossa, DL 1995 s. 566-586.
- *Esko Hoppu*, Vastuuvakuutuksen sisällöstä asianajotoiminnassa, Asianajajan työkentältä 1994 s. 109-121.
- *Kauko Huttunen*, Asianajajien kurinpitomenettelystä, Asianajajan työkentältä 1994 s. 122-132.
- *Antti Jokela*, Syytetyn oikeudesta puolustajaan, Oikeus 1/1995 s. 14-23.
- *Hannu T. Klami*, *Minna Hatakka* ja *Johanna Kastinen*, Asianajaja ja totuus, Asianajajan työkentältä 1994 s. 161-172.

- *Pia Letto-Vanamo*, Advokaatteja ja prokuraattoreita – näkökulmia asianajajalaitoksen syntyvaiheisiin, Asianajajan työkentältä 1994 s. 215-226; ja Lakimieskunnan rooli Euroopan oikeushistoriassa, DL 1994 s. 355-361.
- *P.J. Muukkonen*, Asianajajan vastuu välimiesmenettelyn oikeudenkäyntikuluista (OK 21:6), DL 1995 s. 738-746.
- *Ilkka Saraviita*, Asianajajat ja perusoikeusjärjestelmä, Juhlajulkaisu Jukka Peltonen s. 235-248.
- *Kari S. Tikka*, Oikeudellinen epävarmuus veroasioiden hoidon ongelmana, Asianajajan työkentältä 1994 s. 479-491 Vahingonkorvausvastuusta verokonsultoinnissa, Juhlajulkaisu Jukka Peltonen s. 295-307.
- *Mikko Tulokas*, Hallitsee itseään ja omaisuuttaan, Juhlajulkaisu Jukka Peltonen 1999 s. 323-332
- *Santtu Turunen*, Oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan totuusvelvollisuus oikeudenkäynnissä, DL 1999 s. 468-499.
- *Terttu Utriainen*, Luottamusaseman väärinkäyttö (RL 36:5 §) asianajajarikoksena, Asianajajan työkentältä 1994 s. 504-515.
- *Sina Tommila*, Asianajotoiminnan harjoittamisen sääntely EY:ssä, erityisesti Belgiassa, Englannissa, Espanjassa, Ranskassa, Saksassa ja Tanskassa I, DL 1993 s. 347-382; ja II. s. 528-585.
- *Pekka Viljanen*, Salassapitorikoksista – Uusien säännösehdotusten tarkastelua, Asianajajan työkentältä 1994 s. 521-542; Väärän todistuksen antamisesta viranomaiselle, Juhlajulkaisu Jukka Peltonen 1999 s. 357-374; ja Salaamisen ja valehtelemisen oikeudesta Rikoslakiprojektimme herättämiä ajatuksia, LM 1993 s. 1008-1029.

Ulkomaiset kirjallisuuslähteet

Asianajajaoikeudellisia ulkomaisia teoksia, joilla on merkitystä Suomen asianajajakunnan kannalta, olen paikantanut 1990-luvulta seuraavat:

- *Jørgen Verner*, Samvirkende advokaters erstatningsansvar, Tanska 1993.
- *Daryl Koehn*, The Ground of Professional Ethics, Lontoo 1994 (Assistant Professor of Philosophy at DePaul University in Chicago).¹⁸⁵
- *Mogens Holm* ja *Henrik Stakeman Spang-Hansen*, God advokaskik – en håndbog, Tanska 1996.
- *Knut Svalheim*, Advokatens taushetsplikt, Oslo 1996.
- *Lars Bentelius* ja *Kristian Agneklev* (red.), God advokatsed, 1998 (SAF:n kp-ratkaisut 1987-97).

Tämän lisäksi on Suomessa julkaistu 1990-luvulla ulkomaisten asianajajien ja muiden lakimiesten kirjoituksia mm. seuraavat:

- *Niels Fisch-Thomsen*, CCBE, Asianajajan työkentältä 1994 s. 51-75.
- *Harald Halvorsen*, Noen norske refleksjoner om advokatstandens profesjonalisering, Asianajajan työkentältä 1994 s. 76-89.
- *Jaak Oja*, Advokatuuri areng Eesti aladel, Asianajajan työkentältä 1994 s. 283-299.

6.5. Asianajajaoikeuden yliopisto-opetuksesta

Asianajajat olivat ainakin 1980-luvulta lähtien eri tavoin osallistuneet yliopisto-opetukseen lähinnä pitämällä käytännön kurseja ja joitain kurseja asianajajatoimintaa käytännölliseltä kannalta koskevista kysymyksistä. 1990-luvulla näihin kurseihin rupesi sisältymään myös enemmän asianajajaoikeudellisia aineksia.

¹⁸⁵ Daryl Koehnin tätä teosta pidän hyvänä johdantona asianajajaetiikkaan. Ks. myös *Timo Airaksinen*, Moraalifilosofia, 1987; ja *Pursiainen* mk. DL 2001 s. 31-50.

Professori Jyrki Virolaisen mukaan Lapin yliopistossa oli lähes koko ajan prosessioikeuden aineopintoihin kuuluva vapaaehtoinen kurssi ”Asianajaja oikeudenkäynnissä”, johon sisältyivät asianajajien pitämät 10 t luennot, ja kerran 1990-luvulla oli prosessioikeuden syventäviin opintoihin kuuluva projekti asianajajaoikeudesta.¹⁸⁶

Professori Antti Jokelan mukaan Turun yliopistossa oli 1990-luvulla myös erityinen asianajajien pitämä kurssi asianajajaoikeudesta, mutta niiden pitäminen hiipui, kun oppiaineelle ei osoitettu käytettäväksi varoja ulkopuolisten antamaan opetukseen.

Helsingin yliopistolla pidettiin vuonna 1996 ensimmäiset täysipainoiset (vapaaehtoiset) asianajajaoikeuden kurssit, jotka käsittivät 26 luentotuntia ja joissa luennointivastuu jaettiin kolmen asianajajan ja Olli Tarkan kesken.¹⁸⁷ Kurssi kattoi kaikki asianajajaoikeuden pääkohdat ja siihen sisältyivät myös käynnit asianajotoimistoissa. Vuodesta 1997 alkaen asianajajaoikeuden oppijakso sisällytettiin Helsingin yliopiston tutkintovaatimuksiin lainkäytön approbatur-arvosanaa varten valinnaisena syventävien opintojen vaiheessa. Kurssi alkoi yliopistolehtorin valitsemastaan aiheesta pitämällä luennolla ja jatkui siitä samansisältöisellä 26 t luentosarjalla kuin vuonna 1996. Nämä kurssit jatkuivat vuoteen 2007 saakka.¹⁸⁸

Vuonna 2015 tekemäni selvityksen mukaan oikeustieteen opiskelijat olivat tehneet asianajajaoikeudellisia tutkielmia yliopistoilla ainakin seuraavasti: Helsingin yliopistossa 14 vuosina 1982-89, 20 1990-luvulla ja 19 vuosina 2001-13; Turun yliopistossa yksi vuonna 1986, 3 vuosina 1994-96 ja 6 vuosina 2003-14; sekä Lapin yliopistossa yksi vuonna 1987, 11 vuosina 1991-92, 5 vuosina 1994-99 ja yksi vuonna 2000.

6.6. Asianajatoimintaa koskevasta oikeuskäytännöstä 1990-luvulla

Asianajajaoikeudellisesti merkittävä oikeuskäytäntö koskee etenkin asianajajan velvollisuuksia ja vastuuta sekä asianajajalain soveltamiseen perustuvia kurinpitomenettelyä ja Asianajajaliiton jäsenyyttä. Asianajajan vastuu voi kurinpidollisen vastuun lisäksi ilmetä vahingonkorvausvastuuna, hinnanalennusvastuuna, prosessioikeudellisena vastuuna sekä rikosoikeudellisena vastuuna.

Asianajajan *vahingonkorvausvastuun* perusteiden kannalta merkittäviä ovat sopimusperusteisen ja sopimuksenulkoisen korvausvastuun rajanvetoa koskevat tapaukset, jotka liittyvät etenkin asianajajayhtiössä erilaisissa asemissa toimivien asianajajien vastuuperusteiden määräytymiseen ja kohdentumiseen. Korkein oikeus ratkaisi 1990-luvulla useita tätä kysymystä koskevia vahingonkorvausasioita, joissa ei kuitenkaan ollut kysymys asianajotehtävistä johtuvista vastuutilanteista. Kysymys on erityisesti täysistuntoratkaisuista KKO 1992:165 ja 166, joissa korkein oikeus katsoi, että työntekijä ei ollut 1) työnantajansa sopimuskumppania kohtaan vastuussa sopimuksen täyttämisestä eikä liioin korvausvastuussa so-

---

¹⁸⁶ Pidin itse Lapin yliopiston oikeustieteen opiskelijoille ensimmäisen asianajajaoikeuden kurssin 18-19.10.1991 Rovaniemellä ja Sallassa (19 luentotuntia).

¹⁸⁷ Vastuuhenkilönä yliopistolla oli professori Juha Lappalainen. Luennointiin osallistuivat lisäksi asianajajat Timo Esko ja Olavi Ylänkö. Markku Ylönen tuli 2000-luvulla Olli Tarkan sijaan. – Olin itse pitänyt v. 1990 Helsingin yliopiston prosessioikeuden laitoksella professori Juha Lappalaisen pyynnöstä jonkun luennon asianajajaoikeudesta. Lisäksi pidin 23.4.1992 Helsingin yliopistolla professori Hannu Tapani Klamin pyynnöstä luennon asianajajaetiikasta.

¹⁸⁸ Ks. Asianajajaoikeuden kurssi, DL 1997 s. 510-511, jossa on myös kurssin 12-kohtainen luentorunko ja silloiset luennoitsijat.

pimusehdon rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta, 2) eikä myöskään vahingonkorvauslain nojalla, koska työntekijän virhe koski vain työnantajan sopimusvelvoitteen täyttämistä.¹⁸⁹

Toiseksi korkein oikeus antoi 1990-luvulla neljä ratkaisua KKO 1991:39, 1996:92, 1998:57 ja 1999:19, jotka ovat merkittäviä asianajajan sopimusperusteisen vahingonkorvausvastuun määräytymisen perusteiden kannalta.¹⁹⁰ Asianajajalla on niiden mukaan aktiivinen ja oma-aloitteinen selonottovelvollisuus sekä velvollisuus neuvoa ja opastaa päämiestä tämän edun mukaiseen sekä oikeaan ja lailliseen menette-lyyn uhalla, että jos hän sen laiminlyö, hän voi joutua korvausvastuuseen päämiestään kohtaan.

Lisäksi tapauksessa KKO 1992:44 veloitettiin asianajaja suorittamaan vahingonkorvausta kolmannelle henkilölle VahL 5:1 §:ä soveltaen.¹⁹¹ Korkein oikeus antoi 1990-luvulla myös neljä asianajajan tilitys-velvollisuutta ja korvausvelan vanhentumista koskevaa ratkaisua (KKO 1990:3, 1991:62, 1995:149 ja 1997:152), joilla ei kuitenkaan ole enää välitöntä merkitystä asianajajan vahingonkorvausvastuun vanhentumisen kannalta, koska KK 18:9 §, jossa oli säädetty lyhyestä vuoden vanhentumisajasta asianmu-kaisesta tilistä lukien, kumottiin vanhentumislain (728/2003) voimaantulon 1.1.2004 yhteydessä. Asi-anmukaisen tilin tekemisellä on kuitenkin edelleen merkitystä VanhL 3 §:n mukaisen kolmen vuoden vanhentumisajan alkuajankohdan VanhL 7 §:n mukaisin perustein määräytymisen kannalta.

Tapauksessa KKO 1996:17 tuomittiin asianajaja, jonka katsottiin syyllistyneen syyttäjään kohdistuvaan herjaukseen, sakkorangaistukseen ja veloitettiin suorittamaan korvaus henkisestä kärsimyksestä.¹⁹²

Määräyksenvaraisia konkurssipesän pesänhoitajan tehtäviä koskevista ratkaisuista pari koski taas pesän massavelvoitteista johtuvaa korvausvastuuta: KKO 1992:2 (kolmannen omaisuus) ja 1994:85 (viivyttytyöntekijöiden irtisanomisessa). Tapauksessa KKO 1996:99 kysymys oli konkurssipesänhoitajan esteel-lisyydestä toimia velkojan asiamiehenä konkurssituomion purkua koskevassa hakemusasiassa.

Kurinpitoasiaa koskevassa tapauksessa KKO 1997:158 oli kysymys kurinpitolautakunnan velvollisuu-desta ottaa aikaisemmin ratkaistu kurinpitoasia kantelijan toimittaman lisäselvityksen perusteella uudel-leen tutkittavaksi.

Asianajajaliiton päätti vuonna 1994 erottaa kolme ylivelkaantunutta asianajajaa liiton jäsenyydestä. Korkein oikeus antoi näissä asioissa 14.3.1997 päätöksensä, joilla se pysytti erottamispäätökset voimas-sa katsoen, että kyseiset henkilöt olivat ylivelkaantumisen kesto ja syyt, mm. riskialtis sijoitus- ja yritys-toiminta, huomioiden sopimattomia harjoittamaan asianajajan tointa. Päätöksistä yksi on julkaistu en-nakkoratkaisuna KKO 1997:29.¹⁹³

---

¹⁸⁹ Ks. tarkemmin *Peltonen* DL 2016 s. 311-312 ja 321-322, jossa on myös huomioitu samaa peruskysymystä koskevat KKO 1993:38, 1994:5, 1998:160, 1998:115 ja 1999:27.

¹⁹⁰ Ks. *Peltonen* Asianajajan vahingonkorvausvastuusta DL 2001 s. 6.

¹⁹¹ Ks. *Peltonen* Asianajajan työkentällä s. 319-320; ja *Peltonen* Asianajajan vahingonkorvausvastuu DL 2001 s. 6-7 ja niissä mainitut lähteet.

¹⁹² Kysymys asianajajan sanavapaudesta ratkaistiin myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 21.4.2002 antamalla tuomiolla, *Nikula v. Suomen valtio* (hakemus no. 31611/96). Ks. siitä *Laura Ervo*, Oikeustapaus: Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 21.3.2002, *Nikula*-tapaus. Sananvapaus, suhteellisuusperiaate, oikeudenkäynti, LM 5/2002 s. 810-829 (pohdinta s. 824 alkaen; puolustuksen oikeudet s. 824; oikeuden ja moraalien suhde s. 829).

¹⁹³ Ratkaisujen johdosta ks. *Martti Ojala*, Ylivelkaisuuden vaikutuksesta asianajajan kelpoisuusehtoihin, DL 1998 s. 342-345. Siitä ilmenee, että kurinpitolautakunnassa oli silloin vireillä 14 muuta ylivelkaantumistapausta, joiden osalta ks. Kertomus asianajajien valvonnasta vuonna 1997, SAL:n julkaisuja 2/1998 s. 20-29.

6.7. Yhteenveto asianajajaoikeuden sisällöstä ja tilasta 1990-luvun lopulle tultaessa

Asianajotoiminnan järjestämisen säädösperusta oli asianajajalain ja Asianajajaliiton sääntöjen vuonna 1992 toteutettujen muutosten jälkeen sinänsä yleisen edun ja asianajajakunnan riippumattomuutta koskevien vaatimusten mukainen ja se oli osoittautunut sinänsä toimivaksi.

Järjestelmässä oli kuitenkin ongelmana se, että asianajajien velvollisuudet sekä valvonta ja kurinpito eivät koskeneet kaikkia oikeudenkäyntiasioita hoitavia lakimiehiä. Tämä mahdollisti mm. sen, että lakimies saattoi tultuaan erotetuksi Asianajajaliiton jäsenyydestä perustaa lakiasiaintoimiston ja jatkaa oikeudenkäyntiasioiden hoitamista ilman Asianajajaliiton valvontaa.

Tätä mm. tuomarikunnassa hiertävää epäkohtaa selvittämään Asianajajaliiton hallitus asetti 31.1.1997 ”Asianajajaolosuhteita tutkivan työryhmän”, jonka tehtävänä oli viimekädessä pohtia, ”olisiko Suomen Asianajajaliiton syytä pyrkiä tavoittelemaan oikeudenkäyntitehtäviä koskevaa asianajajamonopolia”. Työryhmä¹⁹⁴ antoi 7.3.1999 Asianajajaliiton hallitukselle laajan selvityksen, jossa päädyttiin poliittisesta vastustuksesta tietoisena siihen, ettei Asianajajaliiton kannattanut aktiivisesti ajaa edes lakimiesmonopolia. Aika ei silloin vielä ollut sellaisiin muutoksiin kypsä. Toisaalta oli tiedossa esimerkiksi asianajajamonopolista johtuvat monimutkaistavat heijastumat asianajotoiminnan perusteisiin sekä Asianajajaliittoon ja sen toimintaan. Asianajajaliitto ei silloin ryhtynyt aktiivisesti ajamaan järjestelmän muuttamisesta.¹⁹⁵

Muutospaineet jatkoivat kuitenkin kasvuaan mm. yleisen oikeudellistumiskehityksen ja oikeudenkäyntiasioiden hoidon vaatimustason korottumisen myötä. Kysymykseen palattiin pian 2000-luvun alussa yleisen edun vaatimuksesta julkisen vallan edustajien aloitteesta.

Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet olivat osoittautuneet niiden osalta 1990-luvulla suoritetun tarkastuksen ja parin pienen tarkistuksen jälkeen riittävän kattaviksi ja asianmukaisiksi. Tapaohjeiden sisältö ja merkitys oli kuitenkin vielä silloin pääosin tuomioistuinkäytännössä testaamaton.

Vuoden 1999 lopulla säädetyin ja 1.3.2000 voimaan tulleen perustuslain eräiden julkisen vallan käyttämisestä koskevien säännösten ja rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen merkitys jäsenasioista päättämiin sekä kurinpitomenettelyyn ja siinä tehtäviin ratkaisuihin ei vielä ollut päässyt ulottamaan näkyviä vaikutuksiaan menettelyyn ennen vuosituhannen vaihdosta.

Asianajajaoikeudelliset kirjallisuuslähteet olivat edelleen täydentyneet. Asianajajan käsikirjasta oli vuonna 1998 ilmestynyt ajantasaistettu 5. laitos, joten sen sisältämät asianajajalain, Asianajajaliiton sääntöjen ja tapaohjeiden ajantasaiset kommentaarit olivat asianajajien, tuomioistuinten ja yliopistojen käytettävissä.

---

¹⁹⁴ Työryhmään kuuluivat asianajaja Jukka Peltonen, puheenjohtajana, ja jäseninä asianajajat Seppo von und zu Fraunberg, Pekka Sirviö ja Arto Ullakonoja sekä pääsihteeri Markku Ylönen ja varatuomari Olli Tarkka.

¹⁹⁵ Ks. *Pihlajamäki* mt. s. 311; ja Asianajotoiminnan sääntelyä arvioivan työryhmän työryhämietintö, Asianajotoiminnan sääntelyn vaihtoehdot, SAL 11.7.2007 s. 73-76. Tähän Suomen Asianajajaliiton 7.2.2005 asettamaan työryhmään kuuluivat asianajaja Matti Manner, puheenjohtajana, ja jäseninä asianajajat Markku Fredman, Mika Ilveskero ja Juhani Karvo sekä sihteerinä liiton pääsihteeri Markku Ylönen.

Uudet asianajajaoikeudelliset kirjallisuuslähteet olivat hieman monipuolistuneet, mutta olivat edelleenkin luonteeltaan suppeita. AAL 5 §:n 2 momentin muuttaminen perusteellisine eduskunnan lakivaliokunnan käsittelyineen mahdollisti asianajajan vahingonkorvausvastuusta kattavammin kirjoittamisen ensikerran sitten T.M. Kivimäen väitöskirjan, Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu, julkaisemisen vuonna 1924. Useat vaikeat ja monipuoliset perustavaa laatua olevat kysymykset olivat kuitenkin jääneet kirjallisuuslähteissä suoritettujen tarkastelujen ja pohdintojen ulkopuolelle. Kokonaisvaltaiset ja systematisoivat asianajajaoikeuden selvitykset ja tutkimukset puutuivat edelleen kokonaan.

Ongelmana oli myös asianajajaoikeudellisten kirjallisuuslähteiden hajaantuminen Defensor Legisin vuosikertoihin sekä muiden lainopillisten aikakausjulkaisujen ja juhla-julkaisujen sivuille vaikeasti paikannettaviksi, mikä osaltaan vaikeutti kokoavien tarkastelujen ja tutkimuksen suorittamista. Toistuvien lainmuutosten takia myös säännösten tulkinnassa tarvittavien esitöiden paikantaminen vaikeutui.

7. Asianajotoiminnan perusteiden sääntelyä ja Asianajajaliiton ohjeita koskevien uudistusten 2000-luku

Tässä 2000-luvun alkuvuosien vaiheessa ei ole oikeastaan enää kysymys Suomen asianajajakunnan ja asianajajaoikeuden historian kirjoittamisesta vaan vaiheesta, jossa siirryttiin nykyisin voimassaoleviin, uudistettuihin asianajotoiminnan järjestämisen perusteita koskeviin säännöksiin ja ohjeisiin. Tämä tarjoaa mahdollisuuden syventyä eräiden tärkeimpien uudistusten ja muutosten taustoihin ja sisältöön sekä arvioida joitain niiden yhteydessä esille nousevia asianajajaoikeudellisesti keskeisiä kysymyksiä.

Asianajajaliiton *hallituksen puheenjohtajina* ovat 2000-luvun aikana toimineet Tomas Lindholm 1998-2001, Matti Manner 2001-2004, Kari Lautjärvi 2004-2007, Riitta Leppiniemi 2007-2010, Mika Ilveske-ro 2010-2013 ja Risto Sipilä 2013-2016 sekä nyt liiton hallituksen puheenjohtajana oleva Jarkko Ruohola kesäkuusta 2016 alkaen.

Valtuuskunnan puheenjohtajina ovat 2000-luvulla toimineet Juhani Karvo 1998-2002, Marjo Kiukkonen 2002-2006, Timo Mella 2006-2011, Antti Vainio 2012-2016 ja nyt valtuuskunnan puheenjohtajana oleva Tero Puha vuoden 2017 alusta alkaen. *Kurinpitolautakunnan*, 1.11.2004 alkaen valvontalautakunnan, *puheenjohtajina* ovat toimineet Kari Harju 1998-2004, Aarno Arvela 2004-2010, Matti Kunnas 2010-2016 ja nykyinen puheenjohtaja Harri Tuure vuodesta 2016 alkaen. Liiton pääsihteerinä toimi Markku Ylönen 1996-2013 ja hänen jälkeensä pääsihteerinä on ollut nyt tehtävässä jatkava Minna Melander.

Defensor Legisin päätoimittajana toimi asianajaja, OTT Timo Esko 1994-2006¹⁹⁶ ja hänen jälkeensä on päätoimittajana toiminut ja toimii edelleen asianajaja, OTT Ari Savela. Vuonna 1996 aloittanut Advokaatti on vakiinnuttanut asemansa liiton tiedotustoiminnassa.

Asianajajaliiton jäseninä olevien asianajajien määrä, joka v. 1999 oli 1.499, jatkoi edelleen kasvuaan nopeasti ollen 1.763 v. 2006, 1893 v. 2010 ja 2.106 v. 2016 alkupuolella.¹⁹⁷ Lisäksi asianajotoimistojen ja oikeusaputoimistojen palveluksessa oli vuoden 2016 alkupuolella noin 840 lakimiestä, jotka eivät olleet Asianajajaliiton jäseniä.

7.1. Asianajotoiminnan järjestämisen perusteita koskevat laki- ja sääntöuudistukset

Koko 2000-luvun alkua ovat sävyttäneet asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteita koskevat laajat lainmuutoshankkeet, jotka ovat johtaneet oleellisiin muutoksiin etenkin Asianajajaliiton organisoitumisessa ja sen julkisen vallan käyttöön liittyvässä toiminnassa, mutta jotka ovat ulottaneet merkityksensä myös eräisiin oikeudenkäyntitehtäviä koskeviin säännöksiin.

Näiden lainsäädäntöhankkeiden yhteydessä Asianajajaliitto ja asianajajakunta kohtasivat myös ne monimutkaisuuudet ja ongelmat, jotka vääjäämättä johtuvat luvanvaraisuuden ulottamisesta Asianajajaliiton jäsenkunnan ulkopuolisiin lakimiehiin. Aloite tähän tuli kuitenkin julkisen vallankäytön edustajien taholta alkaen Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnöstä KM 2003:3.

¹⁹⁶ Timo Esko nimitettiin v. 2006 oikeusneuvokseksi.

¹⁹⁷ Samanaikaisesti myös Suomen lakimieskunta jatkoi nopeata kasvuaan: 14.700 v. 1998, 15.795 v. 2002, 16.966 v. 2006, 18.423 v. 2010 ja 19.663 v. 2014.

7.1.1. OK 15:2 §:n muutos vuonna 2002 ja pääsääntöinen lakimiespakko

Hallituksen esityksessä oikeusapulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 82/2001) ehdotettiin OK 15:2 §:n 1 momentin oikeudenkäyntiasiamiestä ja -avustajaa koskevien kelpoisuusvaatimusten muuttamista niin, että näissä tehtävissä voisi pääsääntöisesti toimia vain asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.¹⁹⁸ ROL 2:2 § oli jo vuoden 1998 lainmuutoksen (107/1998) jälkeen tätä ehdotusta vastaava.

Eduskunta hyväksyi OK 15:2 §:n 1 momenttia koskevan muutosehdotuksen eräin teknisluonteisin täsmennyksin ja lainmuutos (259/2002) tuli voimaan 1.6.2002.

Samalla säädettiin uusi oikeusapulaki (257/2002), jolla kumottiin vuoden 1973 laki maksuttomasta oikeudenkäynnistä ja vuoden 1998 laki yleisestä oikeusavusta, sekä uusi laki valtion oikeusaputoimistosta (258/2002), jolla kumottiin vuoden 1998 samanniminen laki. Valtion oikeusaputoimistolain 6 §:n 1 momentti sisältää julkisen oikeusavustajan velvollisuuksia koskevat AAL 5 §:n 1 momenttia vastaavat määräykset ja pykälän 2 momentin mukaan julkiset oikeusavustajat ovat Asianajajaliiton valvonnan alaisia.

7.1.2. Asianajajalain valvontaa, kurinpitoa ja palkkioriiita-asioita koskevien säännösten uudistaminen vuonna 2004

Tämä Suomen Asianajajaliiton kurinpitomenettelyä koskeva laaja säännösuudistus käynnistyi Asianajajaliiton tekemästä ja valmistelemasta aloitteesta, jonka jälkeen oikeusministeriö asetti 30.1.2002 työryhmän viimeistelemään Asianajajaliiton laatiman hallituksen esitysluonnoksen hallituksen esitykseksi asianajajalain muuttamisesta (HE 54/2004).¹⁹⁹

Asianajajalaissa ja Asianajajaliiton säännöissä ei ollut tuolloin vielä huomioitu 1.3.2000 voimaan tulleen perustuslain (731/1999) säännöksistä julkisen vallan käyttämisestä säätämiseen johtuvia vaatimuksia, jotka perustuvat PL 2 §:n 3 momenttiin (hallinnon lainalaisuuden periaate), PL 21 §:ään (asianmukainen oikeudenkäynti), PL 80 §:ään (yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista lailla säätäminen) ja PL 124 §:ään (hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle). Niiden lisäksi oli otettava huomioon mm. Euroopan ihmisoikeussopimuksesta ja Euroopan neuvoston 25.10.2000 hyväksymästä asianajajia koskevasta suosituksesta No. R(2000)21 sekä julkisuuslaista (621/1999) kurinpitomenettelyn sääntelyyn johtuvat vaatimukset.

Näiden pääasiassa uusien vaatimusperusteiden huomioon ottaminen merkitsi, että asianajajalain kurinpitomenettelyä koskeviin uusiin säännöksiin oli sisällytettävä kurinpitomenettelyä koskevat yksityiskohdalliset säännökset, jotka mm. takasivat riittävässä laajuudessa suullisen käsittelyn, kurinpidolliseen seuraamukseen tuomitun asianajajan oikeuden valittaa päätöksestä hovioikeuteen sekä julkisuuden lisäämisen valvontalautakunnan toiminnassa (julkinen päiväkirja ja julkinen ratkaisuseloste). Näin liitet-

¹⁹⁸ Poikkeukset koskivat eräitä lähisukulaisia ja aviopuolisoa sekä riidattomissa, kirjaamis- ja maa-oikeusasioissa asiamiehenä tai avustajana toimivia.

¹⁹⁹ Ks. Oikeusministeriön työryhmämietintö 2002:5 asianajajien ammatillisen valvonnan kehittämisestä.

tiin Asianajajaliitto julkisen vallan käyttämistä koskevien toimintojen osalta nimenomaisesti julkishallinnon yhteyteen. Asianajajalaista jäivät silloin kuitenkin vielä puuttumaan mm. nimenomainen valvontalautakunnan jäsenen esteellisyttä koskeva (sääntöjen 42 §) säännös sekä julkisuus-, hallinto- ja kielilain soveltumista koskevat säännökset.

Hallituksen esityksessä (HE 54/2004)²⁰⁰ ehdotettu laaja valvontajärjestelmän muutos merkitsi mm.

- kurinpitolautakunnan nimen muuttamista valvontalautakunnaksi;
- kaikkien valvonta- ja kurinpitoasioiden keskittämistä valvontalautakunnan käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi;
- luopumista palkkioriiita-asioiden välimiesmenettelystä ja niiden tulemistä ratkaistaviksi valvontalautakunnan suosituksina sekä niitä koskevien säännösten nostamista säännöistä asianajajalakiin;
- valvontalautakunnan kokoonpanon laajentamista käsittämään puheenjohtajan ja kahdeksan muuta jäsentä varajäsenineen, joista puheenjohtajan ja viiden muun jäsenen tuli olla asianajajia ja kolmen muun jäsenen asianajajakuntaan kuulumattomia;
- kolmen asianajajakunnan ulkopuolisen jäsenen ja heidän varajäsentensä nimittämistä valtioneuvoston toimesta niin, että oikeusministeriön tulee ennen nimityspäätöksen tekemistä pyytää näiden sopivuudesta Asianajajaliiton lausunto;
- valvontalautakunnan toimintaa kolmena jaostona ja täysistuntokokoonpanossa; sekä
- kurinpidollisten seuraamusten muuttamista luopumalla julkisesta varoituksesta ja mahdollistamalla sen sijasta seuraamusmaksun määräämisen.

Lakivaliokunnan mietintö (LaVM 5/2004) sisälsi useita muutosehdotuksia, jotka olivat kuitenkin lähinnä säännösten sanamuotoa koskevia tai lainsäädäntötekniisiä. Merkillepantavaa on, että valiokunta katsoi *asianajajalaitoksen valtiosta riippumattoman aseman* edellyttävän, ettei valtioneuvoston rooli asianajajakunnan ulkopuolisia valvontalautakunnan jäseniä nimitettäessä muodostu liian määrääväksi. Sen vuoksi valiokunta katsoi aiheelliseksi siirtää lakiehdotuksen perusteluista lakitekstiin määräyksen, jonka mukaan valtioneuvoston toimesta nimitettävistä asianajajakunnan ulkopuolisista jäsenistä on saatava *Asianajajaliiton puoltavat lausunnot*.

Asianajajalain muutos (697/2004) tuli voimaan 1.11.2004 ja oikeusministeri vahvisti ennen lainmuutoksen voimaantuloa Asianajajaliiton sääntöjen *ensimmäisen kokonaisu muutoksen* (OikMp 934/2004). Lisäksi muutettiin julkisten oikeusavustajien Asianajajaliiton valvontaa koskeva valtion oikeusaputoimistolaan 6 §:n 2 momentti (698/2004) vastaamaan asianajajalain valvontaa koskevia säännösmuutoksia.

7.1.3. Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö KM 2003:3

Oikeusministeriö asetti 20.6.2001 Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean, jonka tehtävänä oli tehdä koko tuomioistuinlaitoksen kehittämislinjauja koskeva pitkän aikavälin selvitys. Komitean puheenjohtajana toimi oikeusneuvos Markku Arponen ja siinä oli 12 jäsentä sekä kolme pysyvää asiantuntijaa.²⁰¹ Komitea antoi mietintönsä 28.11.2003 (KM 2003:3). Mietinnön s. 265-276 arvioitiin myös kysymystä siitä, miten oikeudenkäyntiasiamies- ja avustajajärjestelmää tulisi kehittää.

²⁰⁰ HE 54/2004 sisältää seikkaperäisen kuvauksen ennen lainmuutosta voimassa olleesta valvonta- ja kurinpitojärjestelmästä sekä sen käytännöistä.

²⁰¹ Markku Arponen siirtyi v. 2002 Itä-Suomen hovioikeuden presidentiksi. Komitean jäsenkunta ja sihteeristö koostui erittäin asiantuntevista henkilöistä edustaen monipuolisesti tuomari- ja tiedemieskuntaa sekä oikeushallintoa. Asianajajakunnan edustajana komiteassa oli asianajaja Markku Fredman. Komitea myös kuuli useita henkilöitä asiantuntijoina.

Mietinnön s. 275-276 komitea päätyi seuraavanlaisiin kannanottoihin:²⁰²

”Komitea katsoo, että oikeudenkäyntiavustajien ja -asiamiesten kelpoisuusvaatimuksia tulee tiukentaa. Tavoitteena tulisi olla, että toisen asiaa voi ajaa tuomioistuimessa vain ammattillisesti pätevä ja ammattieettisesti moitteeton oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja, jonka toiminta on itsenäisen ja riippumattoman valvonta- ja kurinpitoelimen kontrollin alaista. Tämän tulee koskea pääsääntöisesti myös hallintolainkäyttöä.

...

Oikeudenkäyntiavustajien ja -asiamiesten kelpoisuusvaatimuksia koskevia säännöksiä tulisi kiristää niin, että yleisissä tuomioistuimissa avustajalta ja asiamieheltä edellytettäisiin ylempää oikeustieteellistä perustutkintoa. ... Hallintotuomioistuimissa ylempää oikeustieteellistä perustutkintoa ei sen sijaan olisi syytä asettaa yksinomaiseksi kelpoisuusvaatimukseksi.

Kelpoisuusvaatimusten kiristämisen lisäksi oikeudenkäyntiavustajan ja -asiamiehen tehtävä tulisi säätää luvanvaraiseksi ja saattaa samalla kaikki oikeudenkäyntiavustajat ja -asiamiehet samankaltaisten ammattieettisten sääntöjen piiriin ja luoda siihen liittyvä kattava koulutus- ja valvontajärjestelmä. Erikseen olisi ratkaistava miten lupajärjestelmä soveltuisi hallintotuomioistuimiin ja käsiteltäisiinkö niissä joitakin sellaisia asiaryhmiä, joissa oikeudenkäyntiavustajana toimimisen luvanvaraistaminen toisi enemmän haittoja kuin hyötyjä.

Lupa tulisi voida myöntää vasta riittävän pitkän työkokemuksen ja erityisen oikeudenkäyntiavustaja- ja asiamieskokeen suorittamisen perusteella. Riittävänä ei voitaisi pitää nykyisen asianajajatutkinnon suorittamista, vaan kokeella tulisi erityisesti selvittää valmiuksia suoriutua moitteetta tuomioistuinasioiden hoidon asettamista vaatimuksista. Oikeudenkäyntiavustaja ja -asiamieskokeen suorittamisen lisäksi lupaan tulisi kytkeä velvollisuus osallistua säännöllisesti täydennyskoulutukseen ja velvollisuus vastuuvakuutuksen hankkimiseen. Velvollisuuksien noudattamista valvottaisiin. Luvan tulisi olla mahdollisimman yleinen, jolloin se oikeuttaisi toimimaan oikeudenkäyntiavustajana ja -asiamiehenä kaikissa tuomioistuimissa. Myönnettävään lupaan tulisi liittyä myös velvollisuus noudattaa oikeudenkäyntiavustajien yleisiä ammattieettisiä sääntöjä. Lupajärjestelmän puitteissa niiden noudattamista olisi myös valvottava. Erikseen tulisi harkita, olisiko järjestelmän toimivuuden kannalta edullista myöntää lupa vain määrääjäksi esimerkiksi viideksi vuodeksi kerrallaan.

Komiteassa esillä olleista malleista lupajärjestelmäksi on komiteassa kannatusta saanut Suomen Asianajajaliiton organisaation varaan rakennettu asianajajamonopoli (malli 1) ja Suomen Asianajajaliiton jäsenyydestä erillinen lisenssijärjestelmä, jossa lisenssin oikeudenkäyntiavustajana ja -asiamiehenä toimimiseen myöntäisi joku muu taho kuin Asianajajaliitto (malli 2).

Komitean jäsenet ja kaksi komitean pysyvistä asiantuntijoista eivät ole ottaneet kantaa mallien 1 ja 2 paremmuuteen, sillä asianajajalaitos on voimakkaassa muutostilassa. Molemmat mallit on syytä pitää tasaveroisina esillä lähettäessä kehittämään lupajärjestelmää.

Komitean pysyvä asiantuntija Virolainen on ollut sitä mieltä, että lupajärjestelmä tulisi rakentaa asianajajamonopolin varaan (malli 1). Tämä edellyttäisi kuitenkin Suomen Asianajajaliiton voimakasta kehittämistä nykyisestä.

Komitea katsoo, että samanaikaisesti kun oikeudenkäyntiavustajat ja -asiamiehet saatetaan yhtenäisten ammattitaitovaatimusten, ammattieettisten sääntöjen ja niitä koskevan valvonnan alaisiksi, myös tuomioistuimen tilannekohtaisia valvontakeinoja tulisi monipuolistaa ja tuomioistuinten roolia oikeudenkäyntiavustajien ja -asiamiesten valvonnassa vahvistaa.”

---

²⁰² Komitean kannanotot ovat myös Työryhmämietinnön SAL 2007 s. 80-81.

On merkillepantavaa, että komitean kannanotot, joissa asianajajamonopoli on todettu tasavertaiseksi vaihtoehdoksi lupalakimiesmallin rinnalla, ovat lähtöisin tuomari- ja tiedemieskunnan sekä oikeushallinnon edustajien yksimielisestä näkemyksestä ilman asianajajakunnasta lähtöisin olevaa aloitetta.

Tämä havainto tuo mieleen autonomian aikaan sijoittuvat, myös tuomari- ja tiedemieskunnasta kummunneet aloitteet, joissa edellytettiin asianajotoiminnan lailla järjestämistä ja puollettiin lainopillisen tutkinnon asettamista oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuuden pääasialliseksi edellytykseksi,²⁰³ jotka jäivät silloin toteuttamatta. Sellaisia muutoksia ei vielä silloin voitu perustaa lainsäädännön vaativuudesta ja oikeudenkäyntimenettelystä johtuviin edellytyksiin eivätkä asianajajien vähälukuisuus ja yhteiskunnan taloudelliset ja muut olosuhteet sitä vielä silloin mahdollistaneet.

Nyt 2000-luvun alulle tultaessa tilanne oli muuttunut oleellisesti lainsäädännön nopean lisääntymisen sekä sen hallitsemisen vaikeutumisen ja oikeudenkäyntimenettelyn 1990-luvun uudistusten oikeudenkäyntiasiamiehille asettamien osaamisvaatimusten korostumisen johdosta. Asianajajien määrä sekä asianajajakunnan lakiperusteinen järjestäytyminen ja ammattieettiset valmiudet olivat myös saavuttaneet komitean kannanottojen toteuttamisen mahdollistavan tason. Lisäksi olivat asianajajakunnan riippumattomuuden vaatimukset sekä sen järjestäytymisen ja asianajotoiminnan riippumattomana järjestämisen tapa ja ehdot saavuttaneet tuomari-, tiedemies- ja virkamieskuntien tietoisuuden, ymmärryksen ja hyväksynnän, jota osaltaan tukivat myös Euroopan ihmisoikeussopimus ja eräät kansainvälisten organisaatioiden kannanotot.²⁰⁴

Suomen Asianajajaliitto ry:n korpivaelluksen aikana tekemän työn hedelmä, vuonna 1958 säädetty asianajalaki, oli asianajajakunnan oikeasuuntaisen kehitystyön sekä yhteiskunnallisten olosuhteiden ja asenteiden muuttumisen myötä kypsymässä 2000-luvun alkuvuosina. Komiteamietinnön kannanotot olivat niin selkeät ja arvovaltaiset, että niiden mukaiset muutokset ilmeisesti tultaisiin myös toteuttamaan.

7.1.4. Asianajotoiminnan sääntelyn vaihtoehdot, SAL:n työryhmämietintö 11.1.2007

Suomen asianajajakunta, ensimmäisenä Asianajajaliiton hallitus, joutui vakavasti pohtimaan komiteamietinnön kannanottojen mukaisten muutosten toteuttamisvaihtoehtoja asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen voimassa olevien perusteiden kannalta. Asianajajaliiton hallitus asetti 7.5.2005 Asianajotoiminnan sääntelyä arvioivan työryhmän selvittämään sääntelyvaihtoehtoja sekä niiden merkitystä Asianajajaliiton asemaan ja tehtäviin liittyvien sekä rakenteellisten että muiden kysymysten kannalta.²⁰⁵

Työryhmämietintö, Asianajotoiminnan sääntelyn vaihtoehdot, valmistui 11.1.2007. Työryhmämietintö sisältää laajan ja monipuolisen kartoituksen, joka koskee oikeudellisten palvelujen ja asianajotoiminnan sääntelyä Suomessa ja kansainvälisesti sekä oikeudellisten palvelujen toimintaympäristöä. Lisäksi siinä

²⁰³ Ks. edellä kohdassa 2.3 *Wreden* komitean v. 1900 mietinnöstä sekä mm. *K.G. Ehrströmin* kirjoituksista JFT 1871-72 ja *Oskar Wilskmanin* kirjoituksesta JFT 1894 todettua.

²⁰⁴ Ks. niistä Asianajotoiminnan sääntelyn vaihtoehdot, SAL:n työryhmämietintö 11.1.2007 s. 40-48, niistä merkittävimpinä Euroopan neuvoston 25.10.2000 hyväksymä asianajajia koskeva suositus No. R(2000)21 sekä Euroopan unionin asianajajaliittojen neuvoston (CCBE) sittemmin toukokuussa 2005 hyväksymät julkilausumat.

²⁰⁵ Työryhmän puheenjohtajana oli Matti Manner, jäseninä Markku Fredman, Mika Ilveskero ja Juhani Karvo sekä sihteerinä Markku Ylönen.

arvioidaan oikeudellisille palveluille asetettavia vaatimuksia sekä palvelujen pätevyysedellytysten sääntelyn kehittämistä erilaisten asianajotehtävien ja komitean vaihtoehtomallien sekä Asianajajaliiton aseman ja rakenteen kannalta.

Suomen Asianajajaliiton asemaan liittyvistä kysymyksistä todettiin mietinnön tiivistelmässä seuraava:²⁰⁶

”Luvanvaraisuuden toteuttaminen kummalla esitetyllä tavalla tahansa aiheuttaisi muutoksia Asianajajaliiton rakenteeseen ja toimintaan. Selvimmin vaikuttavat muutokset olisivat lupajärjestelmän hallinnointiin ja laajentuneeseen valvontatoimintaan liittyvät kysymykset.”

Mietinnössä kerrotaan myös Asianajajaliiton komiteamietinnöstä antamista kahdesta lausunnosta,²⁰⁷ joiden pääkohdista siinä kerrotun perusteella on tiivistettävissä liiton seuraavat kannanotot:

Liitto kannatti oikeudenkäyntiasiamiesten ja avustajien kelpoisuusvaatimusten tiukentamista, ammattieettisten sääntöjen ulottamista koskemaan kaikkia oikeudenkäyntiavustajia ja -asiamiehiä sekä kaikkien oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien valvontaa ja koulutusjärjestelmän heille luomista. Liitto kuitenkin totesi, että luvanvaraisuuteen sisältyi joitakin käytännössä vaikeasti ratkaistavia kysymyksiä.

Liiton käsityksen mukaan lupajärjestelmä tulisi toteuttaa seuraavanlaisen komitean esityksistä poikkeavan mallin mukaan:

- Luvan myöntäisi Asianajajaliiton organisaatioon kuuluva erillinen lautakunta, johon kuuluisi myös liiton ulkopuolisia jäseniä.
- Lupa myönnettäisiin henkilölle, jolla on tarkemmin säädettävä kokemus asianajotehtävien hoidosta, ja että asianajajalla katsottaisiin olevan säädetty kokemus.
- Luvan myöntämisen edellytyksenä muilla kuin asianajajilla olisi Asianajajaliiton sisälle perustettavan lautakunnan järjestämän tutkinnon suorittaminen.

Liitto totesi sen ehdottaman järjestelmän johtavan siihen, että asianajaja olisi oikeutettu ilman erillistä lupaa toimimaan oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana ja muut lakimiehet saatuaan siihen luvan. Liitto puolsi komitean ehdotusta erityisen kokeen suorittamisesta luvan edellytyksenä katsoen kuitenkin, että koe tulisi tehdä pakolliseksi vain muille kuin asianajajille.

Asianajajaliitto myös katsoi, ettei sen esittämä järjestelmä johtaisi asianajajamonopoliin, sillä oikeudenkäyntiasiamiehenä ja avustajana toimiminen olisi edelleen sallittua kaikille luvan saaneille lakimiehille.

Liitto kannatti komitean ehdotusta, jonka mukaan kaikki oikeudenkäyntiavustajat ja -asiamiehet tulisi saattaa samojen ammattieettisten sääntöjen piiriin, ja että komitean ehdottamin tavoin tämän tulisi tapahtua siten, että kaikki olisivat velvolliset noudattamaan Suomen Asianajajaliiton vahvistamaa hyvää asianajajatapaa, jota sekä asianajajat että julkiset oikeusavustajat ovat jo velvolliset noudattamaan.

Liitto totesi, että sillä oli valmis organisaatio valvonnan suorittamiseksi, ja piti luontevana, että se ottaisi tehtäväkseen komitean esittämän oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien valvonnan ja että tällä saavutettaisiin liiton käsityksen mukaan yhdenmukainen valvonta- ja seuraamusikäytäntö. Liitto myös totesi,

---

²⁰⁶ Työryhmämietintö 2007 s. 11, ks. myös s. 149-151.

²⁰⁷ Työryhmämietintö 2007 s. 81-83.

että sillä oli jo kattava asianajajia koskeva ammatillinen koulutusjärjestelmä, minkä vuoksi olisi luonnollista, että Asianajajaliitto vastaisi myös tarvittavan koulutuksen järjestämisestä.

7.1.5. Asianajajalain 5 §:n 1 momentin muutos vuonna 2008

Vuonna 2008 AAL 5 §:n 1 momenttiin lisättiin (569/2008, HE 32/1008) kuluttajansuojalain 2 luvun muuttamisen (561/2008) yhteydessä viittaus siihen, mitä KSL 2 luvussa säädetään kuluttajan kannalta sopimattomasta tai hyvän tavan vastaisesta menettelystä, muistuttamaan asianajajien kuulumisesta tältä osin myös kuluttaja-asiamiehen valvontaan.

7.1.6. Laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista sekä siitä johtuneet asianajajalain ja Asianajajaliiton sääntöjen muutokset vuonna 2011

Oikeusministeriö asetti 16.5.2008 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin arvioida ja tarvittaessa ehdottaa oikeudenkäyntiasiamiehiä yleisissä tuomioistuimissa koskevan sääntelyn tarkistamista. Työryhmän tehtävänä oli tarkastella mm. oikeudenkäyntiasiamiehen kelpoisuusehtoja sekä heidän velvollisuuksiaan ja valvontaansa. Työryhmä luovutti 25.11.2009 oikeusministeriölle mietintönsä ”Oikeudenkäyntiavustajien kelpoisuus ja valvonta”.²⁰⁸

Mietintöön sisältyvät ehdotukset valmisteltiin oikeusministeriössä niistä saatujen lausuntojen pohjalta hallituksen esitykseksi (HE 318/2010), joka sisälsi ehdotukset laiksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista sekä laeiksi mm. asianajajalain, OK 15 ja 31 luvun, ROL 2:2 §:n ja oikeusapulain 8 §:n muuttamisesta.

Hallituksen esityksen mukaan²⁰⁹ sen tavoitteena oli parantaa oikeudenkäyntiasiamiehen työn laatutasoa. Sen katsottiin toteutuvan parhaiten luomalla muille oikeudenkäyntiasiamiehille kuin asianajajille ja julkisille oikeusavustajille kokonaan uusi järjestelmä, jossa:

- asiamiehet ovat velvollisia noudattamaan asiallisesti samansisältöisiä ammattieettisiä sääntöjä kuin asianajajat ja julkiset oikeusavustajat;
- asiamiehet ovat kattavan valvonnan piirissä;
- asiamiehet ovat lähtökohtaisesti samojen kurinpidollisten seuraamusten piirissä kuin asianajajat ja julkiset oikeusavustajat, kuitenkin niin, että henkilön toiminta asiamiehenä tulee tarvittaessa voida yleisesti päättää;
- asiamiesten kelpoisuusehtoja tiukennetaan jonkin verran nykyisestä.

Näiden lähtökohtien toteuttamiseksi ehdotettiin, että oikeudenkäyntiasiamiehen tehtävä säädettäisiin luvanvaraiseksi kaikissa *yleisissä tuomioistuimissa*. Oikeudenkäyntiavustajana saisi toimia vain asianajaja, julkinen oikeusavustaja ja laissa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiasiamies. Lupajärjestelmä ei koskisi asianajajia eikä julkisia oikeusavustajia, mutta se koskisi kuitenkin *asianajotoimistojen avustavia lakimiehiä*, koska heihin ei *välittömästi* kohdistu Asianajajaliiton valvonta.

²⁰⁸ Oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:17. Työryhmän puheenjohtajana oli oikeusneuvos Hannu Rajalahti. Asianajajaliiton edustajana työryhmässä oli Mika Ilveskero. Työryhmän sihteereinä olivat Tatu Leppänen ja Markku Ylönen.

²⁰⁹ HE 318/2010 s. 16-26.

Lupajärjestelmän ulkopuolelle ehdotettiin rajattavaksi myös *asianosaiseen työ- ja virkasuhteessa* olevat oikeudenkäyntiasiamiehet mm., koska heidän työnantajanaan olevat asianosaiset eivät ole samanlaisessa suojan tarpeessa kuin asiakas toimeksiantosuhteessa. Lisäksi lupajärjestelmän ulkopuolelle rajattaisiin *työmarkkinajärjestöjen* palveluksessa olevat lakimiehet näiden toimiessa oikeudenkäyntiasiamiehinä palvelussuhteeseen liittyvissä asioissa, joiden hoitaminen oli huomattavassa määrin järjestetty työmarkkinajärjestöjen lakimiesten toimesta. Sen sijaan OK 15:2 §:n 3 momentissa säädetty lähisukulaista ja aviopuolisoa koskevat poikkeukset oikeudenkäyntiasiamiehen kelpoisuusehdoista poistettaisiin. Hallintolainkäyttölain 20 §:n mukaiset kelpoisuusehdot jäivät Hallintolainkäyttötoimikunnan erikseen arvioitaviksi, mutta ainakaan vuoteen 2017 mennessä HLL 20 §:n asiamiehen kelpoisuusehtoja ei ole ehdotettu muutettavaksi.

Lakiehdotuksen 2 §:n mukaan lupa oikeudenkäyntiasiamiehenä ja avustajana toimimiseen myönnettäisiin toistaiseksi henkilölle, joka täyttää pykälässä mainitut edellytykset, jotka ovat pääosin samankaltaiset kuin asianajajalain 3 §:n mukaiset Asianajajaliiton jäsenedellytykset. Luvat myöntäisi valtioneuvoston asettama *oikeudenkäyntiavustajalautakunta*.

Ministeriön mietinnöstä pyytämässä lausunnoissa ei suhtauduttu varauksetta työryhmän ehdotukseen siitä, että luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien velvollisuuksien sisältö määriteltäisiin viittaamalla Asianajajaliiton *hyvää asianajajatapaa koskeviin ohjeisiin*.²¹⁰ Sen vuoksi hallituksen esitykseen sisältyi ehdotus siitä, että luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien *velvollisuuksista säädettäisiin lain tasolla* ottamalla lakiin nimenomainen säännös heidän velvollisuuksistaan. Lakiehdotuksen 8 §:ään kirjattiin yksittäin nämä velvollisuudet, jotka ovat pitkälle samansisältöiset kuin AAL 5 §:n 1 momentissa säädettyt ja hyvästä asianajajatavasta johtuvat keskeiset velvollisuudet, joskin yleisluontoisempina. Hallituksen esityksen perusteluissa s. 19 lausuttiin hyvästä asianajajatavasta seuraavaa:

”Tältä osin yhtenä vaihtoehtona voisi olla hyvän asianajajatavan omaksuminen, mitä puoltaisi myös se, että sitä koskevat säännöt ovat varsin täsmentyneitä hyvää asianajajatapaa koskevis- sa ohjeissa ja oikeuskäytännössä. Toisaalta hyvä asianajajatapa on nimenomaan asianajajien ammattikunnan oma ammattieettinen säännöstö, kun taas nyt kyse on muista kuin asianajajista. Velvollisuus noudattaa hyvää asianajajatapaa merkitsisi eräänlaista asianajajien ammat- tietiikan monopolia. Hyvä asianajajatapa ei kaikilta osin myöskään soveltuisi muihin kuin asi- anajajiin ja muihin vastaaviin itsenäisiin lakimiehiin, esimerkiksi työ- ja virkasuhteessa ole- viin lakimiehiin. Lisäksi velvollisuudessa olisi se periaatteellinen ongelma, että hyvää asian- ajajatapaa koskevat ohjeet valmistellaan ja hyväksytään Asianajajaliiton piirissä.”

Toinen työryhmän mietintöön sisältynyt ehdotus, jota lausunnoissa arvosteltiin, koski *luvan saaneiden lakimiesten valvonnan järjestämistä*. Lausunnoissa pidettiin puolueettomuuden ja riippumattomuuden näkökulmasta ongelmallisena sitä, että luvan saaneiden lakimiesten valvontaelimenä toimisi Asianajaja- liiton valvontalautakunta.²¹¹ Hallituksen esityksessä kuitenkin ehdotettiin, että luvan saaneita oikeuden- käyntiavustajia koskevien kantelujen käsitteleminen ja ratkaiseminen kuuluisivat *lähtökohtaisesti val- vontalautakunnalle* huomioiden kuitenkin siitä johtuvat tarpeet vahvistaa valvontalautakunnan riippu- mattomuutta ja toiminnallista erillisyyttä Asianajajaliitosta, mikä edellytti asianajajalain valvontalauta- kuntaa ja kurinpitomenettelyä koskevien säännösten muuttamista sekä lupalakimiesten valvonnan eri- tyispiirteiden sisällyttämistä lakiin luvan saaneista lakimiehistä. *Luvan peruuttamisesta ja seuraamus- maksun määräämisestä* päättämisen tulisi kuitenkin kuulua aina viranomaiselle, *oikeusavustajalauta-*

²¹⁰ HE 318/2010 s. 25.

²¹¹ HE 318/2010 s. 19-20 ja 26.

kunnalle. Luvan saaneet lakimiehet eivät liioin olisi Asianajajaliiton hallituksen valvonnan alaisia eikä myöskään Asianajajaliiton palkkioritamenttely koskisi luvan saaneita lakimiehiä.

Hallituksen esityksen perusteluissa (HE 318/2010 s. 19-20) lausuttiin tältä osin mm. seuraavaa:

”Valvonnan järjestämisen kannalta helpoin vaihtoehto olisi toteuttaa valvonta vastaavasti kuin asianajajien ja julkisten oikeusavustajien valvonta nykyisin, jolloin valvovana elimenä toimisi Asianajajaliiton valvontalautakunta. Asianajajaliiton valvontalautakunnalla on korkea osaamisen taso ja pitkäaikainen kokemus hyvän asianajajattavan valvonnasta. Valvonta tapahtuisi myös kustannustehokkaasti, kun se hoidettaisiin kaikkien osalta samassa elimessä. Koska valvontalautakunta valvoisi paitsi asianajajia ja julkisia oikeusavustajia, myös luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia, jotka eivät ole ja joista osa ei edes voi olla Asianajajaliiton jäseniä, olisi tällöin kuitenkin tarpeen vahvistaa valvontalautakunnan riippumattomuutta ja toiminnallista erillisyyttä Asianajajaliitosta.

Toisaalta siltä osin kuin kyse on elinkeinoluvan kurinpidollisesta peruuttamisesta ja seuraamusmaksun määräämisestä tullaan ainakin lähelle merkittävää julkisen vallan käyttöä, joka voidaan perustuslain 124 §:n mukaan uskoa vain viranomaiselle.

Mainituilla perusteilla esityksessä ehdotetaan, että luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi sekä valvontalautakunnan että oikeudenkäyntiavustajalautakunnan valvonnan alainen.

Valvontalautakunnan ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnan luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskeva valvonta perustuisi pääsääntöisesti tehtyihin kanteluihin. Kantelujen käsitteleminen ja ratkaiseminen kuuluisivat lähtökohtaisesti valvontalautakunnalle. Luvan peruuttamisesta ja seuraamusmaksun määräämisestä päättäminen kuuluisivat kuitenkin aina oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle.

Luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle voitaisiin määrätä vastaavat kurinpidolliset seuraamukset kuin asianajajalle ja julkiselle oikeusavustajalle. ... sekä vakavimmissa tapauksissa Asianajajaliitosta erottamisen sijaan, myönnetyn luvan peruuttaminen. Luvan peruuttaminen merkitsisi, ettei henkilö voisi enää toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä. Uusi lupa voitaisiin kuitenkin myöntää, kun kolme vuotta on kulunut siitä, kun luvan peruuttaminen on alkanut.

Menettely valvonta-asioissa vastaisi nykyistä asianajajia koskevaa valvontamenettelyä. ...

Luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin ei sen sijaan kohdistuisi vastaavaa aktiivista valvontaa kuin oikeudenkäyntiavustajiin. Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja ei siten olisi Asianajajaliiton hallituksen valvonnan alainen, eikä esimerkiksi lakiasiantoimistoihin voitaisi tehdä niin sanottuja toimistotarkastuksia. Myöskään Asianajajaliiton palkkioritamenttely ei koskisi luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia.

Kuten edellä on todettu, luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevien valvontatehtävien antaminen valvontalautakunnalle aiheuttaa tarpeen vahvistaa valvontalautakunnan riippumattomuutta ja toiminnallista erillisyyttä Asianajajaliitosta. Valvontalautakunnan tehtävien ja vastuun nykyistä tarkempi sääntely on tarpeen myös perustuslain 124 §:n asettamien vaatimusten vuoksi, koska kyse on julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle.

Valvontalautakunnan kokoonpanoa laajennettaisiin, ja siihen otettaisiin jäseniksi myös luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia. On aiheellista, että valvonnan kohteet ovat mukana ammattieettisten sääntöjen noudattamisen valvonnassa. Valvontalautakuntaa laajennettaisiin nykyisestä kolmella jäsenellä, jolloin siinä olisi 12 jäsentä ja neljä kolmen jäsenen jaostoa. Kolmesta uudesta jäsenestä kaksi olisi luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia ja yksi asianajaja.

...

Edellä mainitun lisäksi luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat olisivat myös valtioneuvoston oikeuskanslerin valvonnan alaisia vastaavasti kuin asianajajat ja julkiset oikeusavustajat nykyisin. Oikeuskanslerin suorittama valvonta turvaa yleisen edun toteutumista valvonnassa ja lisää sen julkista luotettavuutta.

...”

Asianajajalain valvontalautakuntaa ja kurinpitomenettelyä koskevia säännöksiä jouduttiin edellä siteerattujen perustelujen mukaisesti muuttamaan laajasti niiden sopeuttamiseksi luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonnasta johtuviin vaatimuksiin.²¹² Valvontalautakunnan riippumattomuutta ja sen toiminnallista erillisyyttä Asianajajaliitosta vahvistettiin ottamalla AAL 6a §:ään säännökset *Asianajajaliiton yhteydessä toimivista riippumattomasta valvontalautakunnasta ja valvontayksiköstä* sekä niiden asemasta ja tehtävistä sekä säätämällä, että valvonta-asia tulee vireille kantelun tai ilmoituksen (7c §) ja palkkioriiita asiakkaan hakemuksen (7e §) saapuessa valvontalautakunnalle.

Lisäksi 7j §:ään nostettiin siihen asti Asianajajaliiton sääntöjen 42 §:ssä ollut määräys valvonta- ja palkkioriiita-asioita käsittelevän esteellisyydestä, jonka mukaan siitä on voimassa, mitä asianajajan ja tuomarin esteellisyydestä säädetään tai määrätään. Sen mukaan esteellisyys perustuu siis sekä tuomarin esteellisyyttä koskevan OK 13 luvun (441/2001) että hyvän asianajajatavan mukaisiin esteellisyysperusteisiin.

7j §:ään otettiin samalla säännökset, joiden mukaan valvonta- ja palkkioriiita-asian käsittelyyn valvontalautakunnassa ja valvontayksikössä sovelletaan, mitä hallintolaissa (434/2003), kielilaissa (423/2003) ja saamen kielilaissa (1086/2003) säädetään, sekä julkisuuslain niiden asiakirjoihin ja toimintaan soveltumisesta, jollei asianajajan salassapitovelvollisuudesta muuta johdu. Vielä silloisesta 7a §:n 3 momentista siirrettiin 7k §:n 1 momentiksi valvontalautakunnan jäsenten toimimista tuomarin vastuulla ja salassapitovelvollisuutta koskeva säännös. Lisäksi 7k §:n 2 momenttiin otettiin määräys rikosoikeudellista virkavastuuta ja vahingonkorvauslain vahingonkorvausvastuuta koskevien säännösten soveltumisesta valvontayksikön toimihenkilöihin.

Näin tulivat valvontalautakuntaan ja valvontayksikköön sovellettaviksi mm. kaikki samat julkishallintoa koskevat yleissäädökset kuin valtion laajennetun julkishallinnon piiriin kuuluviin yhteisöihin.

Näiden muutosten ohessa lisättiin kurinpidollisten seuraamusten määräämistä koskevaan 7 §:n 5 momenttiin säännös kahteen kertaan syyttämistä ja tuomitsemista koskevasta kiellosta (*ne bis in idem*) sekä 6 momenttiin säännös, joka mahdollistaa nimenomaisesti kurinpidollisen seuraamuksen määräämättä jättämisen, jos asianajaja on vain vähäisessä määrin rikkonut velvollisuuksiaan. Samalla AAL 10 §:n 1 momenttia muutettiin niin, että se oikeutti myös asianajajan, jonka osalta seuraamus oli jätetty em. perusteiden määräämättä, valittamaan valvontalautakunnan päätöksestä Helsingin hovioikeuteen.

Vielä nostettiin mm. asianajajatutkintoa koskeneet Asianajajaliiton sääntöjen määräykset AAL 3 §:ään.

Lain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista 9-26 §:ään otettiin luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvontaa koskevat erityissäännökset sekä säännökset heidän valvontansa sopeuttamisesta asianajajalain valvontalautakuntaa ja valvontayksikköä sekä menettelyä koskeviin säännöksiin.

---

²¹² HE 318/2010 s. 46-53.

OK 15:2 §:ää ja ROL 2:2 §:ää muutettiin edellä siteerattujen perustelujen mukaisesti.²¹³ Lisäksi esiintymiskieltoa koskeva OK 15:10a §:ää täydennettiin sopeuttamalla se luvan saaneita oikeusavustajia koskevaan muutokseen sekä ottamalla siihen nimenomainen säännös esiintymiskiellon ja oikeudenkäyntiasiamiehen muun velvollisuuksien vastaisen menettelyn ilmoittamisesta valvontalautakunnalle.

Samalla poistettiin valtakirjan esittämisvelvollisuutta koskevasta OK 15:4 §:n 1 momentista mm. asianajajan ja julkisen oikeusavustajan vapauttamista valtakirjan esittämisestä koskenut nimenomainen säännös ja jätettiin sen esittämisvelvollisuus sen varaan, että tuomioistuimen määrää valtakirjan esitettäväksi. Tämän muutoksen jälkeen sen enempää asianajajien ja julkisten oikeusavustajien kuin luvan saaneiden lakimiestenkään ei tarvitse esittää valtakirjaa, jollei tuomioistuin määrää sitä esitettäväksi.²¹⁴

Hallituksen esityksessä päädyttiin myös ehdottamaan *avustajapakon* säätämistä ylimääräistä muutoksenhakua, tuomiovirhekantelua ja lainvoimaisen tuomion purkamista, koskevissa asioissa korkeimmassa oikeudessa. Sen mukaisesti lisättiin OK 15:1 §:ään 4 momentti sekä OK 31:3 §:ään 2 momentti, joissa säädetään tästä avustajapakosta.²¹⁵ Avustajapakko koskee vain ylimääräistä muutoksenhakua korkeimmassa oikeudessa.

Lakivaliokunnan mietinnöstä (LaVM 40/2010) ilmenee, että valiokunta hyväksyi HE 318/2010 mukaiset säännösehdotukset pienin täsmennyksin.²¹⁶ 17.6.2011 vahvistettiin laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista (715/2011) sekä mm. lait asianajajalain (716/2011), OK 15 ja 31 luvun (718/2011) sekä ROL 2:2 §:n (719/2011) muuttamisesta. Lainmuutokset tulivat kuitenkin voimaan vasta 1.1.2013.

Asianajajalain muutos merkitsi siinä määrin muutoksia Asianajajaliiton sääntöihin, että säännöt oli tarkoituksenmukaista uudistaa kokonaan. Oikeusministeriö vahvisti 2.10.2012 Asianajajaliiton sääntöjen *toisen kokonaisu muutoksen* (OikMp 540/2012), jonka mukaiset säännöt ovat voimassa nyt vuonna 2016.²¹⁷

7.2. Asianajotehtäviä koskevat säännösuudistukset 2000-luvulla

Asianajajalain useiden muutosten jälkeen on edelleen voimassa asianajajan perusvelvollisuuksia kaikkien toimeksiantojen hoitamisessa koskeva AAL 5 §:n 1 momentti,²¹⁸ jonka mukaan ”asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa”.²¹⁹

²¹³ HE 318/2010 s. 54-57.

²¹⁴ HE 318/2010 s. 56-57.

²¹⁵ HE 318/2010 s. 20-21 ja 57-58.

²¹⁶ Lakivaliokunnassa esitti yksi edustaja (perussuomalaiset) vastalauseen, jossa vastustettiin luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonnan antamista Suomen Asianajajaliiton yhteydessä toimivalle valvontalautakunnalle. Vastalauseen mukaan sellaisen valvontaelimen riippumattomuus ei luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonnan osalta toteudu PL 21.1 §:n edellyttämällä tavalla, koska Asianajajaliiton puolueellisuutta korostaa järjestön kielteinen suhtautuminen lakiasiantojen asianajotoimintaa ja yleensäkin vapaaseen kilpailuun asianajotoiminnassa. Eduskunnan täysistunnossa äänestettiin ja lakiehdotukset hyväksyttiin äänin 150-10.

²¹⁷ Sääntöjen 40 §:n 2 momentin täsmennys vahvistettiin v. 2013 (OikMp 634/2013).

²¹⁸ Kun markkinointia ja menettelyä asiakassuhteessa koskeva KSL 2 luku uudistettiin v. 2008, lisättiin AAL 5.1 §:ään viittaussäännös sen hyvää tapaa ja sopimatonta menettelyä koskeviin säännöksiin (569/2009). Ks. myös palvelujen tarjoamista koskeva laki (1166/2009) ja VNA kulutushyödykkeen hinnan ilmoittamisesta markkinoinnissa (553/2013) 5 §:n määräykset koskien hinnaston esillä pitämistä liikehuoneistossa.

²¹⁹ Se on toistettu Asianajajaliiton nykyisten sääntöjen 33 §:ssä.

7.2.1. Oikeudenkäyntiasioita koskevat asianajotehtävät

OK 15 luvun oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan velvollisuuksia koskevat säännökset ovat säilyneet edelleen pääasiassa samanlaisina. Oikeudenkäyntiasiamiehen *esteellisyys* määräytyy edelleen OK 15:3 §:n 3 momentin mukaan (vastapuolen asiamiehenä toimineen esteellisyys). Sen lisäksi ovat nyt voimassa ROL 2:2 §:n 3 momentissa säädetyt puolustajaksi määrättävän erityiset esteellisyysperusteet.

Muuttamattomina ovat edelleen voimassa myös OK 15:8-10, 11 ja 13 § (ks. myös ROL 2:5-8 §). OK 14:16 §:n ja OK 29 luvun alkuperäiset ja vanhentuneet prosessioikeudelliset rangaistussäännökset kumottiin vuonna 2006 (244/2006) samalla kun tuomioistuimen puheenjohtajan järjestyksenpitovaltaa ja istuntoa häiritsevän henkilön järjestysrangaistusta koskevat OK 14:6-7 § uudistettiin. OK 15:12 §, joka koski oikeudenkäyntiasiamiehen ja tämän päämiehen välisen palkkioriidan oikeuspaikkaa, kumottiin vuonna 2009 (135/2009) oikeuspaikkaa riita-asioissa koskevan OK 10 luvun uudistamisen yhteydessä.

Oikeudenkäyntiasiamiehen *salassapitovelvollisuutta* koskeva OK 15:17 § uudistettiin vuonna 2015 OK 17 luvun uudistamisen (732/2015) yhteydessä. Nykyinen OK 15:17 § on seuraavanlainen:²²⁰

”Oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja tai hänen apulaisensa tai tulkki ei saa luvattomasti ilmaista yksityisen tai perheen salaisuutta tai liike- tai ammattisalaisuutta, jonka hän on saanut tietää:

- 1) hoitaessaan oikeudenkäyntiin liittyvää tehtävää;
- 2) antaessaan oikeudellista neuvontaa päämiehen oikeudellisesta asemasta esitutkinnassa tai muussa oikeudenkäyntiä edeltävässä käsittelyvaiheessa;
- 3) antaessaan oikeudellista neuvontaa oikeudenkäynnin käynnistämiseksi tai sen välttämiseksi.

Rangaistus 1 momentissa säädetyin salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain (38/1889) 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.”

Säännöksen perustelujen mukaan sen 1 momenttia muutettiin niin, että siitä ilmenisi entistä havainnollisemmin, mitä oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtäviin kuuluisi. Kirjoitustapa on yhdenmukainen oikeudenkäyntiasiamiehen oikeutta ja velvollisuutta kieltäytyä todistamasta koskevan uuden OK 17:13 §:n 1 momentin (732/2015) kanssa.

Vuonna 2011 uudistettiin rikosasioiden oikeudenkäyntiin liittyvät esitutkintalaki (805/2011) ja pakkokeinolaki (806/2011). ETL 11:3 §:ssä ovat avustajan kelpoisuutta koskevat säännökset, joissa ovat aikaisempaa yksityiskohtaisemmat avustajan esteellisyyttä koskevat määräykset. ETL 11:5 ja 6 §:ssä ovat ilmaisukiellon määräämistä koskevat säännökset. ETL 7:8 §:n mukaan OK 17:13 §:n ja 22 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettu henkilö, joka on oikeutettu tai velvollinen kieltäytymään todistamasta, on vastaavasti oikeutettu tai velvollinen siihen myös esitutkinnassa suoritettavassa kuulustelussa.

Pakkokeinolaissa on säädetty useistakin sellaisista pakkokeinoista, jotka ovat kriittisiä asianajajan salassapitovelvollisuuden ja -oikeuden sekä asianajajan ja hänen päämiehensä yhteydenpidon kannalta.²²¹

²²⁰ Ks. sen perustelut HE 46/2014 s. 44-45

PKL 7:3 §:ssä on OK 17:13 §:n alaista asiakirjaa koskeva takavarikointi- ja jäljentämiskielto sekä PKL 10:52 §:ssä rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa välisen viestin katselu- ja kuuntelu-kielto. PKL 4:1 §:n mukaan voidaan esitutinnan ollessa kesken rajoittaa kiinniotetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa muihin henkilöihin, mutta yhteydenpitoa hänen oikeudenkäyntiavustajaansa ei saa rajoittaa. Hänen kirjeenvaihtonsa asianajajansa kanssa on tutkintavankeuslain (768/2005) 8:4 §:n mukaisesti suojattu ja hänellä on tutkintavankeuslain 9:1 §:n mukainen oikeus asianajajansa tapaamiseen. PKL 8:1 §:n 3 momentin mukaista erityistä etsintää varten on määrättävä etsintävaltuutettu, johon tehtävään kelpoisia ovat asianajajat, julkiset oikeusavustajat ja luvan saaneet oikeusavustajat.²²²

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) ja oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annetun lain (381/2007) säännösten nojalla annetut määräykset oikeudenkäyntiasiakirjan määräämisestä salaiseksi tai istunnon pitämisestä suljettuna käsittelynä sekä viranomaisen julkisuuslain säännösten nojalla salassa pidettäväksi määräämää asiakirjaa koskeva salassapitovelvollisuus ulottuu julkisuuslain 23 §:n 2 momentin nojalla koskemaan myös asianosaisen avustajana olevaa asianajajaa ja merkitsevät tämän salassapitovelvollisuutta kolmatta kohtaan sekä salaisuuden hyväksikäyttökieltoa.

7.2.2. Muut toimeksiantosopimuksenvaraiset asianajotehtävät

Vuoden 1734 KK 18 luvun säännökset ovat edelleen voimassa muuttamattomina lukuun ottamatta luvun 9 §:ä, joka kumottiin velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003) säätämisen yhteydessä lailla KK 18:9 §:n kumoamisesta (734/2003). Kumottuun säännökseen sisältyi korvauskanteen nostamista koskenut vuoden vanhentumisaika, joka laskettiin asianmukaisen tilityksen tekemisestä. Tilityksen tekemisellä on kuitenkin edelleenkin merkitystä VanhL 4 §:n mukaisen yleisen kolmen vuoden vanhentumisajan alkuajankohdan kannalta, joka määräytyy VanhL 7 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella.

Vuonna 1989 säädetyin arvopaperimarkkinalain (495/1989) 5 luku uudistettiin vuonna 2005 lisäämällä siihen yksityiskohtaisemmat markkinoiden väärinkäyttöä koskevat säännökset (297/2005). Sisäpiiritiedon väärinkäyttö oli säädetty jo vuonna 1999 rangaistavaksi RL 51:1 §:ssä (475/1999). AML 5:8 §:ään otettiin vuonna 2005 määräykset julkisen kaupankäynnin kohteena olevan arvopaperin liikkeeseenlaskijan velvollisuudesta pitää yrityskohtaista *sisäpiirirekisteriä* sen palveluksessa olevista henkilöistä sekä muista henkilöistä, jotka sopimussuhteessa toimien saavat sisäpiiritietoa. Muutokset toivat asianajajille erityisiä salassapitoa koskevia uusia velvollisuuksia, jotka koskevat julkistamattomien tietojen ilmaisuja käyttökieltoa sekä sen toteutumisen valvontaa. Asianajajaliitto antoi tämän lainmuutoksen johdosta 10.3.2006 Sisäpiiritiedon hallintaa koskevan suosituksen, jossa on kysymys myös asianajotoimiston hankekohtaisesta sisäpiirirekisteristä.

Vuonna 2012 säädettiin uusi arvopaperimarkkinalaki (746/2012), jonka 12 luvussa ovat sisäpiiritiedon hallintaa sekä käytön ja ilmaisun rajoituksia koskevat säännökset. Lain 13 lukuun on otettu säännökset sekä yrityskohtaisesta että hankekohtaisesta sisäpiirirekisteristä. Asianajajaliiton Sisäpiiritiedon hallintaa koskeva suositusta on 16.6.2014 muutettu vastaavasti ja liitetty siihen malli sisäpiirirekisteristä.

---

²²¹ Ks. *Markku Fredman*, Asianajosalaisuuksien pitävyys rikosten esitutinnan ja pakkokeinojen käytön yhteydessä, DL 2/2017 s. 222-235.

²²² Ks. *Markku Fredman*, Erityinen kotietsintä ja etsintävaltuutetun tehtävät, DL 2014 s. 156-177.

7.2.3. Määräyksen- ja nimeämisenvaraiset asianajotehtävät

Merkittävin *määräyksenvaraisia tehtäviä* koskeva uudistus oli konkurssilain (120/2004) säätäminen ja useasti muutetun vuoden 1868 konkurssisäännön kumoaminen. KonkL 8:5 §:ssä ovat nyt pesänhoitajan kelpoisuutta koskevat määräykset, joiden mukaan pesänhoitajaksi määrättävä ei saa olla velalliseen eikä velkoihin sellaisessa suhteessa, joka voi olla omiaan vaarantamaan hänen riippumattomuuttaan velalliseen nähden tai tasapuolisuuttaan velkojia kohtaan taikka kykyään muuten hoitaa asianmukaisesti tehtävänsä. Lisäksi pesänhoitajan tehtävään suostumuksen antanut on velvollinen ilmoittamaan tuomioistuimelle kaikki ne seikat, jotka voivat olla omiaan vaarantamaan näitä vaatimuksia tai aiheuttaa perusteltuja epäilyksiä siitä.

Konkurssipesän hallintoa koskevassa KonkL 14 luvussa on säädetty yksityiskohtaisesti pesänhoitajan velvollisuuksista. KonkL 14:13 §:ssä on säädetty pesänhoitajan, velkojan ja velkojatoimikunnan jäsenen sekä hänen palveluksessaan olevan tai hänen käyttämänsä avustajan salassapitovelvollisuudesta. Velkojien päätösvallan käyttämisestä koskevan KonkL 15 luvun 5 §:ssä ovat velkojan esteellisyyttä velkojainkokouksessa suoritettavassa äänestyksessä koskevat määräykset, jotka koskevat myös velkojan asiainmiestä. KonkL 17:4 §:ssä on kieltö, jonka mukaan pesänhoitaja ei saa hankkia konkurssipesään kuuluvaa omaisuutta itselleen. KonkL 20:1 §:n mukaan pesänhoitajalla on tuottamusperusteinen vahingonkorvausvastuu konkurssipesää kohtaan, minkä lisäksi pesänhoitaja on korvausvastuussa konkurssilakia rikkomalla velkojalle, velalliselle tai jollekin muulle aiheuttamastaan vahingosta.

Vuonna 1999 säädettiin laki holhousoimesta (442/1999) ja kumottiin vuoden 1898 holhouslaki. Määräyksen HolhousTL:n mukaiseen edunvalvojan tehtävään voi antaa tuomioistuimelle tai holhouslautakunta, joten siinä on kysymys *määräyksenvaraisesta* asianajotehtävästä. Vuonna 2007 säädettiin myös laki edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007), jonka mukaisen tehtävän antaminen tapahtuu edunvalvontavaltuutuksesta koskevan valtakirjan luovuttamisella tai ilmoittamalla siitä valtuutetulle, joten kysymys on siinä *nimeämisenvaraisesta* asianajotehtävästä.

Edunvalvojan henkilöä koskevassa HolhousTL 5 §:ssä ei ole tehtävään määrättävän henkilön tehtävään sopivuuden ohella mainittu erikseen hänen esteettömydestään eikä liioin EdunVVL:ssä ole määräystä esteellisyydestä edunvalvontavaltuutetun tehtävään. Siten asianajajan velvollisuus kieltäytyä näistä tehtävistä määräytyy hyvän asianajajattavan esteettömyysvaatimusten mukaan. HolhousTL 32 §:ssä ja EdunVVL 17 §:ssä ovat kuitenkin yksittäisten oikeustoimien tekemistä koskevat esteellisyyssäännökset.

HolhousTL 92 §:ssä on edunvalvojan ja EdunVVL 47 §:ssä edunvalvontavaltuutetun salassapitovelvollisuutta koskeva säännös, minkä lisäksi asianajaja on näissä tehtävissä velvollinen noudattamaan AAL 5c §:ään ja hyvän asianajajattavan sääntöihin perustuvaa salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta. Edunvalvoja ja edunvalvontavaltuutettu kuuluvat holhousviranomaisten valvonnan alaisuuteen. Heidän korvausvelvollisuutensa holhottavaa ja päämiestä kohtaan määräytyy HolhousTL 45 §:n ja EdunVVL:n 23 §:n perusteella.

Määräyksenvaraisten pesänselvittäjän ja pesänjakajan kelpoisuutta koskevia PK 19:4 §:n ja PK 23:4 §:n säännöksiä ei ole muutettu. Tuomarin esteellisyyttä koskevan OK 13 luvun uudistamisella (441/2001) on kuitenkin keskeistä merkitystä hyvän asianajajattavan esteellisyyttä koskevien sääntöjen ohella näihin tehtäviin määrättävän asianajajan esteettömyyttä arvioitaessa (ks. KKO 2011:31 ja 2013:32).

Nimeämisenvaraisia selvitysmiehen tehtäviä koskeva säännösperusta on yhteisöainsäädännön uudistamisen johdosta muuttunut ja yhdenmukaistunut. Selvitysmiehen nimeämistä tai määräämistä koskevat säännökset ovat nyt uuden osakeyhtiölain (624/2006) 20:9 §:ssä, uuden osuuskuntalain (421/2013) 23:9 §:ssä, uuden asunto-osakeyhtiölain (1599/2009) 22:9 §:ssä, uuden säätiölain (487/2015) 12:9 §:ssä ja yhdistyslain (503/1989) viimeksi vuonna 2016 muutetuissa 41 ja 42 §:ssä. Myös avoimesta ja henkilöyhtiöstä annetun lain (389/1988) mukaan purkautuvan yhtiön selvittämistehtävään voidaan lain 10 §:n mukaan nimetä tai 11 ja 12 §:n mukaan määrätä selvitysmies.

Kun näihin tehtäviin nimettävän esteellisyydestä ei ole määräyksiä, määräytyy asianajajan esteellisyys selvitysmiehen tehtäviin hyvän asianajajataivan esteellisyyttä koskevien sääntöjen perusteella. Selvitysmiehen tilannekohtainen esteellisyys määräytyy hallituksen jäsenen esteellisyyttä koskevien OYL 6:4 §:n, OKL 6:4 §:n, AsOYL 7:4 §:n, SäätiöL 3:4 §:n ja YhdistysL 37 §:n mukaan. Selvitysmiehen vahingonkorvausvastuu määräytyy kyseisten lakien hallituksen jäsenen korvausvastuuta koskevien säännösten perusteella.

Yhtiö- ja jäsenkokouksien osanottajien päätöksentekoon osallistumista koskevat esteellisyyismääräykset ovat nyt OYL 5:14 §:ssä, OKL 5:15 §:ssä, AsOYL 6:15 §:ssä ja YhdistysL 26 §:ssä, joiden mukaan esteellisyys koskee myös kokoukseen osanottajan asiamiestä.

7.2.4. Rahanpesulaki ja sen soveltamisalan laajeneminen asianajajatoimintaan

Asianajajan ja hänen päämiehensä välisen luottamussuhteen rikkomattomana säilyttämisen kannalta on keskeistä asianajajan salassapitovelvollisuuden ja -oikeuden säilymisen turvaaminen lainsäädännössä. Vuonna 1998 säädettiin laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä (68/1998), joka ei kuitenkaan vielä silloin soveltunut liike- ja ammattitoimintana oikeudellisissa asioissa avustaviin henkilöihin. Samalla muutettiin kätkemisrikoksia koskevan RL 32 luvun 1 §:n (79/1998) 2 momenttia lisäämällä siihen 2 kohta, jonka mukaan kätkemisrikoksesta tuomitaan myös se, joka jättää tekemättä rahanpesulain 10 §:n mukaisen ilmoituksen taikka vastoin kieltoa paljastaa siinä tarkoitetun ilmoituksen.

Vuonna 2003 muutettiin vuoden 1998 rahanpesulakia (365/2003) lisäämällä sen 3 §:n 1 momentissa mainittuihin ilmoitusvelvollisiin 18. kohta, joka koski liike- tai ammattitoimintana oikeudellisissa asioissa avustavia, siis mm. asianajajia. Lisäksi 3 §:ään lisättiin näitä 18. kohdassa tarkoitettuja ilmoitusvelvollisia koskeva 2 momentti, jonka mukaan näiden ilmoitusvelvollisuus koski osallistumista asiakkaan puolesta kiinteistöjen tai liiketoimintayksiköiden ostamiseen ja myymiseen, asiakkaan varojen hoitamiseen, tilin avaamiseen ja hoitamiseen, yhtiöiden ja säätiöiden yms. perustamiseen, johtamiseen, hallinnoimiseen, varojen järjestelyyn yms. ja toimimista asiakkaan puolesta ja lukuun liiketoimissa tai kiinteistökaupoissa. 3 §:n 2 momentin lopussa oli seuraava määräys:

”... Ilmoitusvelvollisuus ei koske oikeudenkäyntiavustaja- ja oikeudenkäyntiasiamiestehtävien hoitamista. Oikeudenkäyntiavustaja- ja oikeudenkäyntiasiamiestehtäviksi luetaan tässä varsinaisten oikeudenkäyntiin liittyvien tehtävien lisäksi asiakkaan oikeudellista asemaa esitutkinnassa rikoksen johdosta tai asian muussa oikeudenkäyntiä edeltävässä käsittelyvaiheessa sekä oikeudenkäynnin käynnistämistä tai sen välttämistä koskeva oikeudellinen neuvonta.”

Säännöksen perustelujen²²³ mukaan tämä

”rajoitus on katsottu tarkoituksenmukaiseksi pitää rahanpesun estämis- ja selvittämisjärjestelmän toimivuuden varmistamiseksi niin suppeana kuin oikeusturvajärjestelmän toimivuuden ja siihen liittyen oikeudenkäyntiavustajan tai oikeudenkäyntiasiamiehen ja hänen päämiehensä välisen suhteen luottamuksellisuuden turvaaminen sen mahdollistaa. Rajoitusta ei sen vuoksi ulotettaisi kansallisesti kattamaan tilintarkastajia ja kirjanpitäjiä. Rajoituksen laajuus vastaisi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentin 4 kohdassa säädetyn todistamiskiellon laajuutta.”

Vuonna 2003 muutettiin myös RL 32 lukua ottamalla sen 6-10 §:ään rahanpesun kriminalisointia koskevat säännökset (61/2003, HE 53/2002). Asianajajaliitto antoi toukokuussa 2004 Rahanpesun vastustamista koskevan ohjeen.

Vuonna 2008 säädettiin uusi laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (503/2008). Lisäksi säädettiin VNA rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (616/2008), jossa annettiin yksityiskohtaisempia määräyksiä poliittisesti vaikutusvaltaisena pidettävästä henkilöstä ja tehtävien ilmoitusten sisällöstä. Vuoden 2008 rahanpesulakia on muutettu sen säätämisen jälkeen jo useita kertoja. RL 32:6 §:ää muutettiin vuonna 2011 (191/2011) täsmentämällä rahanpesun tunnusmerkistöä ja lisäämällä sen tekotavaksi rikoshyödyn hallussapito.

Asianajajaliitto antoi 27.2.2009 Oppaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja lisäksi 22.5.2009 sen liitteen ”Riskiperusteinen arviointi”, tammikuussa 2013 Tiivistelmän rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastustamisesta sekä kesäkuussa 2013 Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevan nyrkkisäännön.

Vuoden 2008 rahanpesulain erityisesti asianajotehtäviä koskevat säännökset²²⁴ ovat lain soveltamisalaa koskevan 2 §:n 22 (tavaroiden myynti) ja 24 (siinä määritellyt asianajotehtävät) kohdassa, 4 §:n 4 momentissa (lain soveltamisalan poikkeukset, oikeudenkäyntiasiamiestehtävät), 8 §:n 3-5 momentissa (asianajajien asiakasvaratilit) ja 31 §:ssä (Suomen Asianajajaliitto valvontaviranomaisena). Lain 23-24 §:ssä ovat ilmoitusvelvollisuutta ja 26 §:ssä liiketoimen keskeyttämistä ja siitä kieltäytymistä koskevat säännökset. Lain 25 §:n mukaan ilmoitusvelvollinen ei saa paljastaa em. ilmoituksen tekoa sille, johon epäily kohdistuu.²²⁵ Ilmoituksen tekemisen kriittisyyttä lisää myös yhtäältä 42 §:ssä säädetty rahanpesun ilmoitusrikkomus ja toisaalta 39 §:ssä säädetty korvausvastuu asiakasta kohtaan. Asianajajalle näistä säännöksistä johtuvat velvollisuudet ovat ristiriidassa asianajajan ja päämiehen luottamussuhteen sekä asianajajan asianajotehtävästä kieltäytymistä ja luopumista koskeviin hyvän asianajajatavan sääntöihin perustuvien velvollisuuksien kanssa.²²⁶

Marraskuun 3 päivänä 2016 annettiin eduskunnalle laaja hallituksen esitys (HE 228/2016) laiksi rahanpesun ja terrorismin estämisestä, laiksi rahanpesun selvityskeskuksesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi. Asian käsittely oli vielä huhtikuussa 2017 kesken hallintovaliokunnassa, mutta sen mukaiset lait ovat kuitenkin tulossa pian voimaan.²²⁷ Menemättä syvemmälle hallituksen esityksen sisältöön totean

²²³ Ks. HE 173/2002 s. 16-19.

²²⁴ Ks. HE 25/2008 s. 25-26, 36-38, 45-46 ja 61-63.

²²⁵ Ks. HE 25/2008 s. 56-59.

²²⁶ Ks. *Markku Ylönen*, Asianajajaoikeus Laki, säännöt ja tapaohjeet, 2014 s. 84-85, 301 ja 392-395.

²²⁷ Ks. laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (28.6.2017/444) ja laki asianajajista annetun lain 6 §:n muuttamisesta (28.6.2017/469).

vain, että siinä ehdotetaan muutettavaksi AAL 6 §:n 1 momenttia lisäämällä siihen uusi toinen virke, jonka mukaan Asianajajaliiton hallituksen olisi tehtävä aluehallintovirastolle ehdotetun rahanpesulain 8:10 §:ssä tarkoitettu esitys rikemaksun, julkisen varoituksen ja seuraamusmaksun määräämisestä. Asianajajaliiton hallitus vastaisi, kuten nytkin, myös rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen yleisvalvonnasta ja asianajajalla on velvollisuus esittää sille AAL 6 §:n mukaiset asiakirjat.²²⁸

Tämä sääntely tulee lisäämään *Asianajajaliiton julkisoikeudellisia tehtäviä* entisestään. Liiton toimintoon on sen vuoksi palkattu nyt rahanpesun estämistä ja toimistotarkastuksia koskevia tehtäviä hoitamaan tarkastuslakimies. Tämä on kuitenkin välttämätöntä asianajajan ja päämiehen välisen luottamus-suhteen sekä sen turvaamisen perustana olevan *asianajajakunnan autonomian* säilyttämiseksi asianmu-kaisena. Tämän Asianajajaliitolle sälytetyn tehtävän taustalla ovat eräät Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen edellä mainitut asianajotoiminnan järjestämisen perusvaatimukset huomioivat ratkaisut, joista hallituksen esityksessä on todettu seuraava:²²⁹

”Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on myös ottanut oikeuskäytännössä kantaa rahanpesulain-säädännön ja asianajajan ja asiakkaan välisen *luottamuksensuojan* suhteeseen, arvioidessaan tapauksessa Michaud v. Ranska lainsäädännössä myös asianajajille asetettua velvollisuutta ilmoit-taa epäilyttäviä liiketoimista rahanpesun selvittelykeskukselle. Tuomioistuin katsoi, että ihmis-oikeussopimuksen 8 artiklan takaamaan yksityiselämän suojaan sisältyy oleellisesti kirjeenvaih-don luottamuksellisuuden suoja riippumatta sen sisällöstä, ja että se turvaa myös asianajajan kir-jeenvaihdon luottamuksensuojan osana oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin yhtyi kansallisen tuomioistuimen (Conseil d’Etat) näkemykseen siitä, että ilmoitusvelvollisuus, joka Ranskassa on järjestetty tehtäväksi ensi vaiheessa itsesääntelyelimen kautta, ei riko Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa, koska ilmoitusvelvollisuus ei koske avustamista oikeudenkäynnissä. Tuomioistuin huomioi *asianajajayhdistyksen roolin itsesäänte-lyelimenä*. Lisäksi tuomioistuin kiinnittää huomiota lainsäädännön taustalla olevaan tavoitteeseen ehkäistä yhteiskuntaan kohdistuvat vakavat uhat, jolloin asianajajan ja asiakkaan välinen luottamuksensuoja ei estä ilmoitusvelvollisuutta (Michaud v. Ranska, 6.12.2012, tuomiolausel-man kohdat 121-132). Vastaavasti asianajajan ja asiakkaan luottamuksensuojaa koskevia kysy-myksiä voisi tulla esiin 1. lakiehdotuksen 7 ja 8 luvun mukaisesti asianajajiin kohdistettavan valvonnan osalta ja osana valvontaa hallinnollisten seuraamusten määräämisen osalta. Tämä on pyritty huomioimaan 1. lakiehdotuksen säännöksissä siten, että ensivaiheen arvioinnin lain velvoitteiden noudattamisesta suoritaisi ensi vaiheessa asianajajayhdistys itsesääntelyelimenä.” (kursivointi tässä)

7.2.5. OK 17 luvun kokonaisuudistus vuonna 2015 ja asianajajan salassapito-oikeus

Vuonna 1948 uudistetun todistelua koskevan OK 17 luvun todistamisvelvollisuutta koskevien säännös-ten suhde salassapitovelvollisuussäännöksiin oli jo alun perin osoittautunut monin tavoin epäselväksi ja tulkinnanvaraiseksi.²³⁰ Tämä tulkintaongelma laajeni asianajajan salassapitovelvollisuuden ja OK 17:23 §:n todistamiskielto-säännöksen osalta vuoden 1987 esitutkintalain ja pakkokeinolain säätämisen yhtey-dessä koskemaan niissä olevien OK 17 luvun säännöksiin viittausten myötä myös esitutkintaa ja pakko-keinoja. Asianajajan salassapitovelvollisuutta koskevan säännöksen siirtämisen RL 38:3 §:stä nykyisek-si AAL 5c §:ksi yhteydessä vuonna 1995 ei tähän ongelmaan kajottu.

²²⁸ Ks. HE 228/2016 s. 157 ja 283.

²²⁹ Ks. HE 228/2016 s. 170-171 kohdassa ”Oikeusturva”.

²³⁰ Ks. kritiikistä *Tauno Tirkkonen*, Uusi todistuslainsäädäntö, 1949; ja *Timo Esko*, Asianajajan salassapitovelvollisuu-desta ja sen rajoista erityisesti takavarikkomenettelyä silmällä pitäen, SAL:n julkaisuja 2/1986.

Eräät korkeimman oikeuden 2000-luvulla antamat ennakkopäätökset, mm. KKO 2002:85, 2003:119 ja 2003:137, paljastivat asianajajan salassapito-oikeuden rajoja koskevan tulkintaongelman ja sen myötä asianajajan ja päämiehen välisen luottamussuhteen luottamuksellisena säilymistä koskevan vakavan epäkohdan.²³¹ Asianajajan salassapitovelvollisuuden silloinen sääntely oli myös ihmisoikeusvelvoitteiden vastainen.

Asianajajaliitto teki 19.5.2008 oikeusministeriölle aloitteen todistelua koskevien, monessa suhteessa ongelmallisten oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännösten uudistamiseksi. Ministeriö laati aloitteen johdosta 29.9.2008 päivätyn arviomuistion, jossa todettiin OK 17 luvun ja siihen liittyvien säännösten uudistamisen olevan laaja ja vaativa lainsäädäntöhanke, minkä vuoksi uudistusta varten olisi perusteltua asettaa toimikunta, jossa olisi edustus ainakin tuomioistuinlaitoksesta, valtakunnansyyttäjävirastosta, Suomen Asianajajaliitosta, yliopistosta ja oikeusministeriön lainvalmisteluosastolta.

Oikeusministeriö asetti 15.10.2010 toimikunnan laatimaan ehdotuksen OK 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.²³² Toimikunta luovutti mietintönsä oikeusministerille 9.11.2012.²³³ Asianajajaliitto antoi mietinnöstä 8.2.2013 laajan lausunnon yksityiskohtaisine perusteluineen. Ministeriössä valmisteltiin virkatyönä mietinnön ja siitä saatujen lausuntojen perusteella hallituksen esitys, joka annettiin eduskunnalle 24.4.2014 (HE 46/2014).

Hallituksen esityksessä ehdotetuista lainuudistuksista keskeisin oli oikeudenkäymiskaaren muuttamista koskeva ehdotus, joka koski koko OK 17 luvun uudistamista sekä sen ohessa oikeudenkäymiskaaren eräiden muiden lukujen säännösten muuttamista. Viimeksi mainituista asianajajaoikeudellisesti merkittävimmät olivat riita-asian asianosaisen totuusvelvollisuutta koskevan OK 14:1 §:n²³⁴ sekä oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan salassapitovelvollisuutta koskevan OK 15:17 §:n muutokset.²³⁵ Asianajajan salassapitovelvollisuutta koskeva AAL 5c § jäi tämän lakiuudistuksen yhteydessä entiselleen.

Lain oikeudenkäynnistä rikosasioissa muuttamisessa oli keskeisenä kysymyksenä anonyymi todistelu, johon liittyen RL 15:13 §:n perättömän lausuman soveltamista koskevaan rajoitussäännökseen lisättiin uusi 2 kohta.²³⁶ Esitutkintalain muuttamista koskevassa ehdotuksessa oli kysymys kuulusteluja koskevan ETL 7:7 §:n (todistajan kuulemisen esteet) ja 8 §:n (todistajan ilmaisovelvollisuus ja kieltäytyminen todistamasta) muuttamisesta uuden 17 luvun säännöksiä vastaaviksi. Pakkokeinolain muutosehdotuksessa oli kysymys PKL 7:3 §:n (takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot), 8:1 §:n 3 momentin (erityisen etsinnän määritelmä) sekä 10:52 § (salaiset pakkokeinot, kuuntelu- ja katselukiellot) muuttamisesta vas-

---

²³¹ Ks. mm. *Markku Fredman*, Kotietsintä ja takavarikko asianajotoimistossa, DL 2002 s. 69-80; *Pasi Pölönen*, Asianajajan salassapitovelvollisuus asianajotoimistossa suoritettavassa takavarikossa, DL 2002 s. 1045-1062; *Timo Esko* ja *Justus Könkkölä*, Asianajajan salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden viimeaikaisesta kehityksestä, DL 3/2004 s. 355-371 ja Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 165-192; sekä *Jukka Peltonen*, Salaisuuksista asianajotoiminnassa I – Asianajajan päämiehen salaisuudet, DL 2005 s. 213-230.

²³² Toimikunnan puheenjohtajana toimi professori Dan Frände. Suomen Asianajajaliiton edustavina toimikunnan jäseninä olivat asianajaja Markku Fredman sijaisenaan pääsihteeri Markku Ylönen ja asianajaja Petra Kiurunen.

²³³ Todistelu yleisissä tuomioistuimissa, Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 69/2012.

²³⁴ Säännös koskee asianosaisen velvollisuutta pysyä totuudessa tehdessään selkoa seikoista, joihin hän vetoaa tai lausuaan vastapuolen esittämistä seikoista. OK 17:26 § koskee asianosaisen totuusvelvollisuutta häntä todistelutarkoituksessa kuultuessa. Ks. asianosaisten totuusvelvollisuudesta HE 46/2014 s. 15-16, 44 ja 95 lausuttua.

²³⁵ OK 15:17 §:n muutoksesta on lausuttu edellä 7.2.1 kohdassa.

²³⁶ HE 46/2014 s. 143-144.

taamaan uuden 17 luvun säännöksiä. Muutettaviksi ehdotettiin myös useiden muiden lakien säännöksiä, joilla ei kuitenkaan ole erityistä asianajajaoikeudellista merkitystä.

Hallituksen esityksessä ehdotettuihin todistelua koskeviin säännöksiin sisältyivät suurina uusina osakonnaisuuksina kirjallisten todistajankertomusten sallimista, hyödyntämiskieltoa ja itsekriminointisuoja sekä anonyymiä todistelua koskevat säännökset. Niistä on kuitenkin merkitystä asianajajan ja päämiehen luottamussuhteen luottamuksellisena säilymisen kannalta lähinnä vain hyödyntämiskielloilla tilanteissa, joissa todiste on hankittu asianajajan salassapitovelvollisuuden suojan rikkovalla tavalla. Itsekriminointisuojaan merkitys joudutaan ottamaan huomioon kurinpitomenettelyssä arvioitaessa asianajajan velvollisuutta vastata kanteluihin avoimesti ja totuudenmukaisesti (ks. AAL 7d §:n 3 momentti).

Asianajajan ja päämiehen välisen luottamussuhteen kannalta keskeiset OK 17 luvun säännökset, jotka muodostavat luottamussuhteen suojan puitteet myös esitutkinnassa ja pakkokeinoja käytettäessä, ovat nyt OK 17:13 ja 22 sekä 15 §:ssä,²³⁷ jotka ovat eduskunnan hyväksyminä seuraavanlaiset:

”13 §. Oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja taikka tulkki ei saa luvattomasti todistaa siitä, mitä hän on saanut tietää:

- 1) hoitaessaan oikeudenkäyntiin liittyvää tehtävää;
- 2) antaessaan oikeudellista neuvontaa päämiehen oikeudellisesta asemasta esitutkinnassa tai muussa oikeudenkäyntiä edeltävässä käsittelyvaiheessa;
- 3) antaessaan oikeudellista neuvontaa oikeudenkäynnin käynnistämiseksi tai sen välttämiseksi.

Tuomioistuin voi velvoittaa muun 1 momentissa tarkoitetun henkilön kuin rikosasian vastaajan oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tai tulkin todistamaan, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.

Asianajaja tai luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa tarkoitettu oikeudenkäyntiavustaja taikka julkinen oikeusavustaja ei saa luvattomasti todistaa yksityisen tai perheen salaisuudesta tai liike- tai ammattisalaisuudesta, josta hän on muussa kuin 1 momentissa tarkoitetussa tehtävässään saanut tiedon. Tuomioistuin voi kuitenkin velvoittaa henkilön todistamaan, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, tai *jos erittäin tärkeät syyt ottaen huomioon asian laatu, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja seuraukset sen esittämisestä sekä muut olosuhteet sitä vaativat.* (kursivointi tässä)

22 §. Edellä 11 §:n 2 ja 3 momentissa, 12 §:ssä, 13 §:n 1 ja 3 momentissa, 14 §:n 1 momentissa taikka 16 §:ssä tai 20 §:n 1 momentissa tarkoitettu velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta säilyy, vaikkei asianomainen henkilö enää ole siinä asemassa, jossa hän on saanut tiedon todistettavasta seikasta.

Sillä, joka on saanut 11 §:n 2 ja 3 momentissa, 12 §:ssä, 13 §:n 1 ja 3 momentissa, 14 §:n 1 momentissa taikka 20 §:n 1 momentissa tarkoitetun tiedon toimiessaan lainkohdassa tarkoitetun henkilön palveluksessa tai muuten hänen apunaan, on vastaava velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta kuin vastaavassa lainkohdassa tarkoitettulla henkilöllä. Palveluksessa tai apuna toiminut henkilö voidaan kuitenkin määrätä todistamaan 15 §:n 1 momentissa säädettyillä edellytyksillä. Palveluksessa tai apuna toiminut henkilö saa myös todistaa 15 §:n 2 momentissa säädettyillä edellytyksillä 13 tai 14 §:ssä tarkoitetun henkilön ja muun hänen palveluksessaan tai apunaan toimineen henkilön asiassa.

²³⁷ Ks. niistä HE 46/2014 s. 26-27, 60-62, 68-70 ja 81-82. Perusteluissa ei enää käytetä ilmaisua ”todistamiskielto”, vaan puhutaan oikeudesta ja velvollisuudesta kieltäytyä todistamasta.

Sovellettaessa 12 §:n 3 momenttia, 13 §:n 2 momenttia, 14 §:n 2 momenttia tai 20 §:n 2 momenttia vähimmäisrangaistuksesta ei oteta huomioon, mitä rikoslain 6 luvun 8 §:ssä säädetään lievennetyistä rangaistusasteikosta.”

OK 17:15 §:ssä säädetään poikkeuksista 13 §:n mukaiseen velvollisuuteen tai oikeuteen kieltäytyä todistamasta seuraavasti:²³⁸

”15 §. Sen estämättä, mitä 11 §:n 2 ja 3 momentissa, 12 §:n 1 momentissa taikka 13 tai 14 §:ssä säädetään, tuomioistuimien voi velvoittaa lainkohdassa tarkoitetun henkilön todistamaan, jos se, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, on kuollut ja jos erittäin tärkeät syyt ottaen huomioon asian laatu, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja seuraukset sen estämisestä sekä muut olosuhteet sitä vaativat.

Sen estämättä, mitä edellä 13 ja 14 §:ssä säädetään, mainituissa pykälissä tarkoitettu henkilö saa todistaa siltä osin kuin tiedon ilmaiseminen on välttämätöntä puolustuksen järjestämiseksi häntä tai häneen 22 §:n 2 momentissa tarkoitettua suhteessa olevaa henkilöä vastaan esitetyn rangaistusvaatimuksen tai muun rikokseen perustuvan vaatimuksen vuoksi taikka häneen 22 §:n 2 momentissa tarkoitettua suhteessa olevalle henkilölle asianomistajana kuuluvien oikeuksien käyttämiseksi.”

Eduskunnan perustuslakivaliokunta antoi lausuntonsa (PeVL 39/2014) vain edellä mainituista suurista uudistuksista. Ne olivat keskeisimmässä asemassa myös lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 19/2014) perusteluissa, joissa tarkasteltiin kuitenkin myös OK 17:13 §:n 3 momenttia ja 22 §:ä.²³⁹ Eduskunta hyväksyi lakiehdotukset eräin täsmennyksin, jotka eivät kuitenkaan koskeneet asianajajan salassapitovelvollisuuden ja -oikeuden kannalta keskeisiä säännöksiä. 12.6.2015 vahvistettiin laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta (732/2015) sekä mm. lait oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (733/2015), rikoslain 2c ja 15 luvun (734/2015), esitutkintalain (735/2015) ja pakkokeinolain (736/2015) muuttamisesta.

Asianajajan salassapitovelvollisuutta ja -oikeutta koskevat säännösuudistukset merkitsevät *ensinnäkin*, että asianajajan oikeutta ja velvollisuutta kieltäytyä todistamasta sekä että asianajajaa sivuavia pakkokeinoja joudutaan nyt arvioimaan uusien säännösten perusteella. Sen vuoksi asianajosalaisuuksia koskeva aikaisempi oikeuskäytäntö on menettänyt pääasiallisesti merkityksensä uusien säännösten soveltamisessa. Lisäksi kun nämä säännösuudistukset poikkeavat Ruotsin vastaavista asianajajan todistamisvelvollisuutta koskevista säännöksistä, ei niiden soveltamisessa voida tukeutua välittömästi Ruotsin oikeuskäytäntöön ja kirjallisuuslähteisiin.

Toiseksi uusien säännöksiä soveltamisessa nousee keskeiseen kriittiseen merkitykseen etenkin OK 17:13 §:n 3 momentin toisessa virkkeessä säädetyn asianajajan todistamiseen velvoittamisen peruste, joka koskee siinä tarkoitettua *erittäin tärkeitä syytä*. Nähtäväksi jää, miten tätä säännöstä tullaan soveltamaan *asianajajien muissa kuin oikeudenkäyntiasioissa saamia tietoja* koskevaan salassapitovelvollisuuteen ja -oikeuteen, samoin kuin se, mitä muita tulkinnallisia kriittisyyksiä asianajajan salassapitovelvollisuutta koskevan säännöskokonaisuuden soveltamisessa tulee ilmenemään.

²³⁸ OK 17:15 §:n perusteluista ks. HE 46/2014 s. 71-73.

²³⁹ Ks. LaVM 19/2014 s. 13-14 ja 16.

Kolmanneksi näiden säännösuudistusten takia asianajajan salassapitovelvollisuuden ja -oikeuden sisältö joudutaan arvioimaan ja selvittämään kokonaisvaltaisesti uudelleen OK 17 luvun uudistuksen esitöiden ja mahdollisen uuden oikeuskäytännön perusteella.²⁴⁰ Aikaisemmilla asianajajan salassapitovelvollisuutta koskevilla kirjallisuuslähteillä on siinä selvityksessä vain rajallinen merkitys. Samalla olisi tarpeen selvittää kaikkien muidenkin viranomaisten tiedonsaantioikeutta koskevien säännösten asianajajan salassapitovelvollisuutta ja -oikeutta kaventava merkitys.²⁴¹

7.2.6. Asianajajan salassapitovelvollisuus ja -oikeus suhteessa hallintoviranomaisiin

Julkista valtaa valvonnassa ja muutoin virkatoimissa käytävillä hallintoviranomaisilla on lain nimenomaisten säännösten perusteella toimivalta suorittaa valvontatoimia sekä saada tietoja ja asiakirjoja myös muilta kuin niiltä, joiden asioista virkatoimissa on välittömästi kysymys. Asianajajan salassapitovelvollisuuden ja -oikeuden toteutumisen kannalta on keskeisen tärkeää se, miten asianajajan salassapitovelvollisuus ja -oikeus on noissa toimivaltasäännöksissä huomioitu. Niitä säädettäessä lähtökohtana tulisi olla se, että asianajajan ja päämiehen luottamussuhteen luottamuksellisena säilyminen säännöksissä turvataan ja että päämiehen asema ei heikkene sen johdosta, että hän kääntyy asianajajan puoleen.

Rahanpesulaista on tehty selkoa jo edellä 7.2.4 kohdassa. Asianajajan siihen perustuva ilmoitusvelvollisuus viranomaisia kohtaan kaventaa muita kuin oikeudenkäyntitehtäviä koskevissa erityistilanteissa asianajajan salassapito-oikeutta oleellisesti. Tämän lisäksi tällaisia asianajajan salassapito-oikeuden kannalta kriittisiä hallinto-oikeudellisia säännöksiä löytyy mm. ulosottokaaren 3:64 ja 66 §:stä, verotusmenettelylain (1558/1995) 19 §:stä säädetty, finanssivalvontalain (878/2008) 21 ja 25 §:stä, kilpailulain (948/2011) 35-38 §:stä ja henkilötietolain 42 §:stä. Hallintoviranomaisten toimivalta tietojen saamiseen rajautunee nykyisin pääasiallisesti, joskaan ei täysin ongelmitta, asianajajan salassapito-oikeutta kunnioittavalla tavalla.²⁴²

7.3. Hyvää asianajajatapaa koskevista ohjeista

7.3.1. Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden ja Palkkio-ohjeen uudistaminen

Asianajajaliitossa aloitettiin vuonna 2006 Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden ja Palkkio-ohjeen tarkistamista ja uudelleen kirjoittamista koskeva työ. Asianajajaliiton valtuuskunta vahvisti 15.1.2009 uudistetut Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet ja Palkkio-ohjeen. Uudet Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet tulivat voimaan 1.4.2009 niiden voimaantuloa koskevalla seuraavanlaisella valtuuskunnan päätöksellä:

”Hyvä asianajajatapa ilmenee olennaisilta osiltaan Suomen Asianajajaliiton liittokokouksessa kesäkuun 9. päivänä 1972 vahvistetuista hyvää asianajajatapaa koskevista ohjeista (myöhem-

²⁴⁰ Uuden OK 17 luvun osalta löytyy jo nyt kaksi asianajajan salassapitovelvollisuutta ja -oikeutta rikosasioissa koskevaa kirjoitusta. Ks. *Fredman* mk. DL 2/2017 s. 222-235; ja *Riitta Leppiniemi*, Asianajajaoikeuden merkityksestä rikosasioissa, DL 2/2017 s. 193-198.

²⁴¹ Tässä mainittu selvittämistarve koskee myös asianosaisten totuusvelvollisuuden sisältöä.

²⁴² Ks. niistä tarkemmin *Markku Ylönen*, Asianajajaoikeus. Laki, säännöt ja tapaohjeet, 2014 s. 84-88, 301 ja 392-395; ja *Mika Iveskero*, Eräiden viranomaisten pääsy asianajajan salassa pidettäviin tietoihin, DL 2/2017 s. 237-248. Ks. myös jäljempänä kohdan 7.7 lopussa olevaa KHO:n tuoretta ennakkoratkaisua koskien Verohallinnon tiedonsaantioikeutta sivullista kohtaan.

pine muutoksineen), jotka korvataan huhtikuun 1. päivästä alkaen nyt hyväksytyillä hyvää asianajajatapaa koskevilla ohjeilla.

Hyväksytyjä hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita sovelletaan myös niiden voimaan tullessa vireillä oleviin valvonta-asioihin. Seuraamusten osalta tapahtuneisiin tekoihin tai laiminlyönteihin sovelletaan niitä hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita, jotka johtavat asianajajan kannalta lievempään seuraamukseen.”

Uusien tapaohjeiden sanankäyttö ja esitystapa on erilainen kuin vanhojen tapaohjeiden. Eräitä vanhojen tapaohjeiden vähempimerkityksiä yksittäisiä hyväksyttävien käytänteiden sääntöjä on jätetty uusista tapaohjeista pois. Etenkin esteellisyttä koskevat säännöt on laadittu yksityiskohtaisemmiksi ja lisätty niihin säännöt esteellisyyden määräytymisestä asianajajan toimistonvaihdosta koskevissa tilanteissa.

Oletuksena on ollut, että uudet säännöt eivät muutoin erilaisesta esitystavasta huolimatta aiheuttaisi muutoksia vuoden 1972 tapaohjeiden mukaisiin hyväksyttäviä käytänteitä koskeviin soveltamistuloksiin. Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet ovat mm. uudistuksessa muutetun kirjoitustavan ja rakenteen myötä eriytyneet SAF:n tapaohjeista ”Vägledande regler om god advokatsed” niiden oltua oleellisesti samanlaiset ennen uudistusta.

Tapaohjeiden henkilökunnan valvontaa koskevaa 11.5 kohtaa muutettiin 8.6.2012 lisäämällä siihen uusi toinen kappale, jonka mukaan asianajaja ei vastaa siitä, että hänen henkilökuntaansa kuuluva luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja noudattaa lupalakimieslain 8 §:ssä säädettyjä velvollisuuksia,²⁴³ sekä kolmas kappale, joka koskee asianajajan velvollisuutta pitää asianmukaisia luetteloita asianajotehtävistä, niissä suoritetuista toimista ja tehtäviin liittyvistä asiakasvaroista (ks. Asianajajaliiton vuoden 2004 sääntöjen 36 §).

Palkkio-ohjetta muutettiin 11.6.2010 lisäämällä sen palkkiota oikeusturvavakuutusasioissa koskevaan 1.6 kohtaan määräys siitä, että asianajajan on saatava asiakkaalta suostumus ennen ryhtymistä toimenpiteisiin, jotka eivät todennäköisesti kuulu oikeusturvavakuutuksen perusteella korvattaviksi.

Asianajajaliiton toimesta on laadittu myös Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kommentaari 31.1.2011, jolla voi olla merkitystä tapaohjeisiin kirjattujen sääntöjen soveltamisessa ja tulkinnassa.²⁴⁴ Uusista tapaohjeista ja Palkkio-ohjeesta on nyt myös ajantasainen kommentaariteos.²⁴⁵

Seuraavassa kiinnitän huomiota pariin hyvää asianajajatapaa koskevaan perustavaa laatua olevaan kysymykseen, jotka edellyttävät vielä vastaisuudessa kokonaisvaltaista tarkastelua ja pohdintaa.

7.3.2. Hyvän asianajajatavan ammattieettisestä luonteesta ja soveltamisesta

Hyvän asianajajatavan arvomaailma ja hyväksyttävät käytänteet muodostuivat alun perin asianajajakunnan eettisinä sääntöinä asianajajien ja asianajajajärjestöjen oman tahdonmuodostuksen tulok-

²⁴³ Tämän tapaohjeisiin otetun säännön merkitys on velvoiteoikeudellisesti epäselvä ja kritiikille altis. Lähtökohtana näet on, että tapaohjeissa ei voida perustaa asianajajalle oikeuksia, jota tuo sääntö asianajajalle nyt merkitsee. Sitä ei ole toistaiseksi arvioitu esimerkiksi vahingonkorvausvastuun yhteydessä.

²⁴⁴ Ks. esimerkiksi KKO 2016:44 kohta 18, 2015:30 kohdat 13 ja 33

²⁴⁵ Ks. *Ylönen* mt. s. 229-409 (tapaohjeet) ja s. 410-430 (palkkio-ohje).

senä ohjaamaan asianajajien ammattitoimintaa päämiehen parhaaksi laillisin keinoin vastapuolen, tuomioistuimen ja muiden viranomaisten sekä kollegojen oikeuksia ja asemaa kunnioittavalla tavalla.

Asianajajien arvomaailma on asianajajien itsensä määrittämä ja siihen sopeutetut hyväksyttävät käytänteet, jotka kirjattiin Hyvää asianajajatapaa koskeviin kirjallisiin ohjeisiin, perustuivat asianajajajärjestöjen omien toimielimien yksittäisistä kurinpitotratkaisuista muodostuneeseen käytäntöön.²⁴⁶ Toisaalta, kun hyvän asianajajatavan sisältö ei kata kaikkia mahdollisia olevia eikä tulevia uusia tilanteita ja kun asianajotoiminnan olosuhteet ja siihen kohdistuvat vaatimukset muuttuvat yhteiskunnan kehityksen mukana, hyvän asianajajatavan sisältöä joudutaan edelleen muodostamaan ratkaisemalla myös kaikki eteen tulevat uudet tilanteet.

Hyvällä asianajajatavalla ja sen mukaisista hyväksyttävistä käytänteistä Hyvää asianajajatapaa koskeviin ohjeisiin kirjatuilla säännöillä on kahdenlainen tehtävä: *Ensinnäkin* ohjata ammattieettisinä sääntöinä asianajajia toimimaan hyväksyttävien käytänteiden mukaisesti ja sitouttaa asianajajat niiden noudattamiseen. *Toiseksi* muodostaa peruste kurinpitomenettelyssä tehtäville päätöksille ja niissä määrättäville kurinpidollisille seuraamuksille.

Hyvän asianajajatavan *ammattieettinen* luonne ja sen noudattamiseen tähtäävä asianajajakunnan sisäinen kurinpitotoiminta olivat puhtaimmillaan vielä 1990-luvulle tultaessa. 1990-luvulta alkaen on tilanne muuttunut hyvän asianajajatavan kannalta oleellisesti kahdessa suhteessa.

Parin viimeisen vuosikymmenen aikana ovat julkisoikeudellinen säädösperusta sekä siitä johtuvat vaatimukset lisääntyneet ja monipuolistuneet oleellisesti. Lisäksi on julkisoikeudellisten oikeusperiaatteiden merkitys kasvanut oleellisesti, osin uusien periaatteiden mm. ihmisoikeuksista omaksumisen ja osin aikaisemmin jo tunnistettujen oikeusperiaatteiden merkityksen vahvistumisen myötä.

Toiseksi Suomen asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteita on jouduttu julkisoikeudellisten paineiden myötä uudistamaan nimenomaan *julkisen vallan käyttämistä* edellyttävän kurinpitotoiminnan osalta. Suurin muutos tapahtui lain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista vuonna 2011 säätämisen yhteydessä. Lain luvan saaneista lakimiehistä 8 §:ään otettiin luettelo niistä hyvän asianajajatavan mukaisista velvollisuuksista, joita lupalakimiehet ovat velvolliset noudattamaan, kun lakia valmisteltaessa katsottiin, että *ammattieettisen hyvän asianajajatavan* heihin ulottaminen ei olisi mahdollista. Luvan saaneiden lakimiesten valvonta-asioiden käsittely ja ratkaiseminen on osin Asianajajaliitosta erillisen, riippumattoman valvontalautakunnan ja osin viranomaisena toimivan oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tehtävänä.

---

²⁴⁶ Tosin Suomen Asianajajaliiton v. 1972 vahvistetut tapaohjeet perustuivat pääasiassa Sveriges Advokatsamfundin hallituksen vuosina 1935-1970 muodostuneen kurinpitokäytännön kodifioimiseen. Ks. edellä 4.3 kohta.

7.3.2.1. Hyvän asianajajataivan ammattieettinen luonne julkisoikeudellisten säännösten ja oikeusperiaatteiden puristuksessa

Valvontalautakunta soveltaa asianajajia koskevia kurinpitotarkaisuja tehdessään julkista valtaa käyttäen Hyvää asianajajataivaa koskeviin kirjallisiin ohjeisiin kirjattuja perusarvoja ja hyväksyttäviä käytänteitä, jotka Asianajajaliiton valtuuskunta on vahvistanut AAL 5 §:n 1 momentista Asianajajaliitolle johtuvan *autonomisen tehtävän* mukaisesti. AAL 10 §:n mukaan kurinpitoseuraamuksen langettavista ja eräistä seuraamuksen määräämättä jättävistäkin päätöksistä on menettelyn kohteeksi joutuneella asianajajalla valitusoikeus Helsingin hovioikeuteen ja sen päätöksestä edelleen korkeimpaan oikeuteen. Oikeuskanslerilla on myös valitusoikeus valvontalautakunnan kurinpitotarkaisusta ja hovioikeuden kurinpitoasioissa antamista päätöksistä.

Siitä, että lisääntyneet ja monipuolistuneet julkisoikeudelliset säännökset ja oikeusperiaatteet ulottavat vaikutuksensa vääjäämättä myös valvontalautakunnan ratkaisutoimintaan, johdutaan kysymään, millainen on *hyvän asianajajataivan ammattieettinen luonne ja sen merkitys* tässä muuttuneessa lainsäädäntö- ja muussa normiympäristössä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklassa säädetty *ne bis in idem*- eli kahteen kertaan syyttämistä ja rankaisemista koskeva kielto, joka on huomioitu AAL 7 §:n 5 momentissa, ei näytä olevan esteenä kurinpidollisen seuraamuksen määräämiselle asianajajalle menettelystä, josta hänelle on jo tuomittu rikosoikeudellinen seuraamus.²⁴⁷ Itsekriminointisuoja, joka taas perustuu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan soveltamiskäytäntöön, on merkitystä kantelun kohteena olevan asianajajan velvollisuuden kannalta vastata siihen avoimesti ja totuudenmukaisesti. Itsekriminointisuojusta siihen johtuva rajoitus on nykyisin huomioitu valvontalautakunnan käytännöissä.²⁴⁸ Näillä ihmisoikeusvaatimuksilla ei kuitenkaan ole väliä merkitystä hyvän asianajajataivan luonteen ja merkityksen arvioimiseen sinänsä.

Perustuslain 2 §:n 3 momenttiin kirjatusta hallinnon lainalaisuuden periaatteesta ja erityisesti PL 8 §:ään kirjatusta rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta johtuu samansuuntaisia vaatimuksia hyvän asianajajataivan soveltamiseen kurinpitoasioita koskevien ratkaisujen perusteena.

Hallinnon lainalaisuuden periaatteesta johtuu, että julkisen vallan käytön perusteista on säädettävä eduskuntalailla täsmällisesti ja ennakoitavasti sekä kirjattava lakiin myös siihen liittyvän harkintavallan käyttämisen perusteet. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate²⁴⁹ edellyttää muun ohessa, että teoista, joista rikosoikeudellinen seuraamus voidaan määrätä, ja tekojen seuraamuksista on säädettävä eduskuntalailla täsmällisesti, selvästi ja ymmärrettävästi (*epätäsmällisyyskielto*), ja että säännöksiä on tulkittava sanamuodon mukaisesti suppeasti (*laajentavan tulkinnan ja analogian kielto*). Sekä hallinnon lainalaisuuden periaate että rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttävät, että säännöksiä sovelletaan sidotulla oikeusharkinnalla.

²⁴⁷ Ks. *Ylönen* mt. s. 122-126.

²⁴⁸ Ks. *Ylönen* mt. s. 144-146 ja 407-408.

²⁴⁹ Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen sisältöä ja siitä johdettuja periaatteita voidaan soveltaa myös hallinnollisiin seuraamuksiin mm. öljynpäästömaksuihin ja kilpailulakiin perustuviin seuraamusmaksuihin. Ks. PeVL 32/2005 s. 3.

Julkisoikeudellisista säännöksistä ja oikeusperiaatteista hyvän asianajajataavan luonteeseen ja merkitykseen kohdistuvat paineet ilmenevät erityisesti kurinpitoasioita käsiteltäessä ja niitä koskevia päätöksiä tehtäessä valvontalautakunnassa sekä Helsingin hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa. Siten suhtautuminen hyvään asianajajatapaan ilmenee nimenomaan kurinpitoasioita koskevasta oikeuskäytännöstä. Korkeimman oikeuden viimeaikaisesta kurinpitoasioita koskevasta oikeuskäytännöstä ilmenee, miten kurinpitoasioissa tehtävät ratkaisut ovat sidotut kirjallisissa tapaohjeissa ilmaistuihin sääntöihin ja miten noita sääntöjä on sovellettava ja tulkittava hallinnon lainalaisuuden periaate ja erityisesti rikosoikeudellinen laillisuusperiaate huomioon ottaen.

Korkein oikeus on antanut tämän muuttuneen lainsäädäntöympäristön aikana kolme käsillä olevan kysymyksen kannalta merkittävää kurinpidollisen seuraamuksen määräämistä koskevaa ratkaisua: KKO 2009:10, joka koskee markkinointiohjeen ja hyvän asianajajataavan vastaista menettelyä, sekä KKO 2015:30²⁵⁰ ja 2016:44, jotka koskevat asianajajan esteellisyyttä, ensin mainittu konkurssipesän pesänhoitajan ja jälkimmäinen kuolinpesän pesänselvittäjän tehtävään määrättäessä.²⁵¹ Ratkaisussa KKO 2015:30 korkein oikeus otti nimenomaisesti kantaa rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen merkitykseen hyvän asianajajataavan soveltamisessa kurinpitoseuraamuksen perusteena olevaa menettelyä arvioitaessa.

Koska laillisuusperiaatteen soveltamisen merkityksen tarkastelu on nyt keskeinen, on tähän aiheellista ottaa korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2015:30 laillisuusperiaatetta koskevat perustelut:

”Laillisuusperiaatteen vaikutuksesta tapaohjeiden tulkintaan

16. Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoslain 3 luvun 1 §:n mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi. Rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava lakiin. Laillisuusperiaate sisältyy myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklaan ja Euroopan unionin peruskirjan 49 artiklaan.

17. Tapaohjeissa on kysymys asianajajia koskevista ammatillisista käyttäytymissäännöistä, joilla on ensisijaisesti asianajajien ammatillisia käytäntöjä ohjaava tarkoitus. Valvonta-asiassa on vain yksi asianosainen, sen kohteena oleva asianajaja, ja hänellä on rikosasioista poikkeava velvollisuus pysyä totuudessa sekä esittää selvityksensä asiassa avoimesti (HE 54/2004 vp. s. 5 ja 25). Valvonnan kohteena olevan ei voida katsoa syyllistyneen rikokseen eikä häntä tuomita rikosoikeudelliseen rangaistukseen. Valvonta-asian käsittely voidaan rinnastaa lähinnä hallintolainkäyttöön, vaikka siinä on myös rikosasian käsittelylle ominaisia piirteitä. Kansallisen lainsäädännön perusteella rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ei siten tule asianajajaa koskevan valvonta-asian käsittelyssä sovellettavaksi.

18. Ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan laillisuusperiaatteen osalta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on soveltanut ratkaisuisaan samanlaista rikosasian käsitteen tulkintaa kuin 6 artiklan osalta. Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten soveltumista on arvioitu kolmen niin sanotun Engel-kriteerin valossa .... Niiden mukaan huomiota tulee kiinnittää teon kansallisen luokittelun ohella erityisesti teon laatuun ja luonteeseen sekä seuraamuksen luonteeseen ja ankaruuteen. Yleisesti rajoittamattomaan henkilöpii-

²⁵⁰ Ks. ratkaisun KKO 2015:30 osalta *Santtu Turunen*, KKO:n ratkaisut kommentein I 2015 s. 260-264.

²⁵¹ Ks. niistä *Timo Esko*, *Asianajajaetiikka, laki ja tuomioistuimet*, DL 2/2017 s. 165-172 erit. s. 170-172.

riin sovellettavat ja tavoitteeltaan yleisestävät seuraamukset voivat todennäköisimmin johtaa hallinnollisenkin menettelyn katsomiseen rikossyytteeseen rinnastettavaksi.

19. Ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisussaan *Brown v. Yhdistynyt kuningaskunta* 24.11.1998 katsonut, että asianajajalle kurinpitomenettelyssä ammatillisista rikkomuksista määrätty 10 000 punnan sakko suuruutensa vuoksi sisälsi rangaistuksellisia piirteitä. Se ei kuitenkaan riittänyt tekemään olennaiselta luonteeltaan kurinpidollista menettelyä rikosasiaksi, mikä olisi puolestaan ollut edellytys 7 artiklan sisältämän laillisuusperiaatteen soveltamiselle. Ratkaisevaa asiassa oli, että kysymys oli luonteeltaan kurinpidollisesta eikä rikosoikeudellisesta menettelystä. Asetetut vaatimukset kohdistuivat rajatun ammatillisen ryhmän eli asianajajien käyttäytymiseen eikä niitä ollut tarkoitettu suuren yleisön noudatettaviksi.

20. Asianajajia koskeva kurinpitomenettely ei siten lähtökohtaisesti tule arvioitavaksi ihmisoikeussopimuksen kannalta rikossyytteenä, vaikka menettelyssä määrättävissä oleva taikka määrätty seuraamus olisi varsin tuntuvakin. Kurinpitomenettely voi kuitenkin kuulua ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan siviilioikeudelliseen soveltamisalaan sen johdosta, että jo mahdollisuus asianajajaliitosta erottamiseen voi merkitä sitä, että kurinpitomenettelyssä on kysymys 6 artiklassa tarkoitettusta henkilön oikeuksista ja velvollisuuksista päättämisestä (*A v. Suomi* 8.1.2004). Seuraamuksen ankaruudella on voinut olla olennainen merkitys myös esimerkiksi arvioitaessa summaarisessa menettelyssä oikeuden halventamisesta asianajajalle tuomittua seuraamusta 6 artiklan ja 10 artiklan kannalta (*Kyprianou v. Kypros* suuri jaosto 15.12.2005).

21. Käsiteltävänä olevassa asiassa A:lle on valvontalautakunnassa määrätty varoitus. Asiassa ei ole mitään viitteitä siitä, että mahdollisena seuraamuksena olisi ollut harkittavana asianajajaliitosta erottaminen. Edellä mainitun *Brown*-ratkaisun perusteella voidaan arvioida, ettei nyt kysymyksessä olevan kaltainen asianajajaa koskeva kurinpitomenettely luonteensa vuoksi kuulu ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan soveltamisalaan.

22. Korkein oikeus katsoo toisaalta perustelluksi, että arvioidessaan perusoikeuksien toteutumista valvonta-asiaa koskevassa muutoksenhaussa tuomioistuin soveltaa osin samoja periaatteita kuin rikosasian oikeudenkäynnissä. Arvioitaessa sitä, kuinka tarkasti hyvää asianajajatapaa koskevissa ohjeissa tulee kuvata salassa pidettävien ja luottamuksellisten tietojen saamiseen perustuva asianajajan esteellisyys, ei voida merkittävästi poiketa laillisuusperiaatteen epätäsmällisyys- ja analogia kiellosta. Hyvän asianajajatapan asettamien esteettömyysvaatimusten tulkinnan tulee myös olla kohtuudella ennalta arvattava. Siten laillisuusperiaatetta koskevasta ratkaisukäytännöstä voidaan saada tulkinta-apua käsiteltävänä olevassa asiassa. Myös Korkein hallinto-oikeus on antanut tulkinnassaan merkitystä rikosoikeudelliselle laillisuusperiaattele esimerkiksi asiassa KHO 2004:15, jossa oli kysymys kiinteistönvälitystoiminnan harjoittajan välitysrekisteriin merkitsemisen edellytyksistä.”

Tyydyn tässä siteeraamaan Markku Ylösen korkeimman oikeuden ratkaisun ohjaavasta merkityksestä lausumaa:²⁵²

”Valvontalautakunnan tulevalle ratkaisukäytännölle KKO:n ratkaisusta voidaan hakea suunta- viivoja. Ensinnäkin voidaan todeta, että asioissa, joissa valvontalautakunta päätyy kurinpidollisen seuraamuksen määräämiseen joko huomautuksena tai varoituksena, rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ei estä tapaohjeiden tulkintaa mutta rajoittaa sitä. Jos kurinpidollisena seuraamuksena tulisi kyseeseen seuraamusmaksun määrääminen tai Asianajajaliiton jäsenyydestä erottaminen, valvontalautakunnan on turvallisinta määrätä tällainen seuraamus vain menettelystä, joka on selvästi kielletty kirjoitetuissa hyvää asianajajatapaa koskevissa erilaisissa säännöissä ja määräyksissä. KKO:n ratkaisun perustelujen valossa rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ei ole kokonaan poissuljettavissa viimeksi mainitussa tilanteessa.

²⁵² Ks. *Markku Ylösen* KKO 2015:30 koskevat kommentti DL 2015 s. 838-842, erit. s. 842.

KKO:n ratkaisussa esitetty kielto merkittävästi poiketa laillisuusperiaatteen epätäsmällisyys- ja analogiakiellosta asettaa valvontalautakunnalle vaatimuksen huolellisesti perustella ratkaisunsa silloin, kun asianajajalle on päädytty antamaan kurinpidollinen seuraamus menettelystä, jota ei ole kielletty kirjoitetuissa säännöissä tai määräyksissä.”

Kaikkien kolmen edellä mainitun korkeimman oikeuden ratkaisun perusteluissa on hyvää asianajajatapaa lähestytty samankaltaisin, tapaohjeisiin perustuvan sääntelyn luonnetta ja sisältöä koskevin johdatuksin, jotka olivat ratkaisussa KKO 2016:44 seuraavanlaiset:

”Tapaohjeisiin perustuva sääntelyn luonteesta

14. Hyvän asianajajatavan vaatimukset ilmenevät asianajajista annetun lain säännöksistä, Suomen Asianajajaliiton (asianajajaliitto) säännöistä ja hyvää asianajajatapaa koskevista ohjeista (tapaohjeet). Voimassa olevat tapaohjeet on vahvistettu 15.1.2009, ja ne ovat tulleet voimaan 1.4.2009.

15. Tapaohjeiden 1.1 kohdan mukaan hyvä asianajajatapa ilmenee lain säännösten ja tapaohjeiden lisäksi muista asianajajaa velvoittavista ohjeista, valvonta- ja kurinpitoasioissa annetuista ratkaisuksista ja asianajajakunnan omaksumista hyväksyttävistä käytännöistä. Edelleen mainitussa kohdassa todetaan, että ”Tapaohjeet eivät kuitenkaan kuvaa hyvän asianajajatavan sisältöä tyhjentävästi. Sen vuoksi kaikkea, mitä tapaohjeissa ei ole nimenomaisesti kielletty, ei välttämättä voida pitää sallittuna. Asianajajaliiton toimielinten päätökset ja muut kannanotot sisältävät tulkintoja hyvän asianajajatavan sisällöstä. Asianajajan on noudatettava hyvää asianajajatapaa sen lisäksi, mitä laissa on määrätty määräyksen- ja nimityksenvaraisen tai muun asianajotehtävän hoitamisesta”.

16. Asianajajalain 5 §:n 1 momentin mukaan asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa. Lain 7 §:n 1 momentin mukaan asianajajia valvovan riippumattoman valvontalautakunnan on määrättävä asianajajalle kurinpidollinen seuraamus, jos asianajajan todetaan valvonta-asian käsittelyssä ilmitulleiden seikkojen johdosta menettelleen vastoin hyvää asianajajatapaa. Pykälän 6 momentin mukaan seuraamus voidaan jättää määräämättä, jos asianajaja menettelyllään vain vähäisessä määrin rikkoo asianajajan velvollisuuksia ja menettelyä on sen haitallisuuteen nähden pidettävä myös kokonaisuutena arvostellen vähäisenä.

17. Korkein oikeus on ratkaisuisaan KKO 2009:10 (kohdat 10 ja 11) ja KKO 2015:30 (kohta 4) todennut, että asianajajia sitovat ammattieettiset ohjeet perustuvat keskeisesti ammattikunnan omassa piirissä hyväksytyihin sääntöihin ja käytäntöihin. Hyvä asianajajatapa asettaa asianajajille pidemmälle meneviä velvollisuuksia kuin asianajotehtävän suorittamista koskevat lain säännökset. Tavan sisältö kehittyy ja täsmentyy toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten johdosta. Tähän nähden hyvän asianajajatavan valvonta onkin lähtökohtaisesti uskottu asianajajalaitokselle itselleen ja sen piirissä toimivalle valvontalautakunnalle. Tuomioistuimet toimivat valvonta-asioissa oikeussuojaa takaavina valitusasteina. Niissä korostuvat kysymykset kurinpitotarkaisujen mahdollisesta kohtuuttomuudesta tai ilmeisestä virheellisyydestä sekä ihmis- ja perusoikeuksien asettamien vaatimusten täyttymisestä valvonta-asiaassa.”

Kaikkien kolmen ratkaisun perusteluissa tehdyissä johtopäätöksissä käytetään myös samankaltaisia ilmaisuja, että ”valvontalautakunta on toiminut harkintavaltansa puitteissa” ja että seuraamusta ”ei voida pitää kohtuuttomana”. Kahdessa tapauksessa seuraamuksena oli varoitus ja yhdessä tapauksessa (KKO 2016:44) seuraamusmaksu.

Siten Hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita pidetään sekä oikeuskäytännössä että asianajotoimintaa koskevien lakien esitöissä (mm. HE 54/2004 ja HE 318/2010) AAL 5 §:n 1 momenttiin tukeutuvina asianajajien ammattieettisinä normeina, jotka asianajajakunta itse autonomisesti määrittää.

Kaikkien kolmen korkeimman oikeuden ratkaisun perusteluissa on ollut soveltamisen kohteena se, mitä asianajajalaissa, Asianajajaliiton säännöissä sekä kirjallisissa Hyvää asianajajatapaa koskevissa tai muissa asianajajia velvoittavissa Asianajajaliiton (kirjallisissa) ohjeissa on määrätty. Lisäksi perusteluissa on viitattu ”tapaohjeiden tulkinnan apuvälineeksi” laadittuun kommentaariin sekä tapaohjeiden tulkinnan ennalta arvattavuuden arvioimisessa kurinpitoratkaisukäytäntöön. Mikäli kysymys on asianajotehtävää koskevaan lakiin perustuvan velvollisuuden rikkomisesta, ovat tulkinnan kohteena tietenkin myös tehtävää koskevat lainsäädännökset.

Uusien 15.1.2009 vahvistettujen tapaohjeiden 3 kohtaan on kirjattu asianajajakunnan perusarvot,²⁵³ lojaalisuus, riippumattomuus, esteettömyys, luottamuksellisuus ja kunniallisuus, jotka ovat osin vuorovaikutussuhteessa yksityiskohtaisempiin sääntöihin ja sisältävät osin myös itsenäisiä perusarvokuvauksia.

Edellä mainituista perusarvoista merkittävin itsenäinen merkitys on tapaohjeiden 3.5 kohdassa olevalla kunniallisuudella, joka on siinä määritelty seuraavalla tavalla:

”Asianajajan on täytettävä hänelle uskotut tehtävät rehellisesti ja esiinnyttävä asiallisesti ja moitteettomasti. Asianajajan on asianajotoiminnassaan ja muutoinkin vältettävä kaikkea, mikä saattaa alentaa asianajajakunnan arvoa tai vähentää luottamusta asianajajakuntaan.”

Kunniallisuuden määritelmä on oleellisesti samansisältöinen kuin vanhojen tapaohjeiden 2 §:ssä ollut määritelmä. Rehellisyys on säädetty asianajajan velvollisuudeksi myös AAL 5 §:n 1 momentissa, Asianajajaliiton sääntöjen 33 §:ssä ja OK 15:10 §:ssä.

Olen Asianajajaoikeuden killan 26.2.2009 pidetyn kokouksen, jossa tarkasteltiin uusia tapaohjeita, johdannossa teemaan lausunut tapaohjeista mm. seuraavan:²⁵⁴

”Arvomaailma on pysyvä ja universaali. Käytäntöjen hyväksyttävyyys perustuu siihen, että ne täyttävät arvomaailman asettamia vaatimuksia. Siten tapaohjeita on sovellettava ja tulkittava arvomaailman mukaisesti.”

Tällä toteamuksella en ole sulkenut pois rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mahdollista merkitystä. Tuon lausumani antamisen jälkeen on oikeuskirjallisuudessa esitetty seuraavanlainen kurinpi-toasioiden ratkaisuperusteita koskeva kanta:²⁵⁵

²⁵³ Tapaohjeissa perusarvot on kirjoitettu imperatiivimuotoon, mutta ne ovat kuvattavissa toisinkin.

²⁵⁴ Ks. myös Jukka Peltonen, Ammattietiikka ja laki asianajotoiminnan perustana, DL 2006 s. 157 ”Tapaohjeita tulee tulkita ja soveltaa ammattikunnan arvomaailman mukaisesti ja siihen sisätyvien arvojen toteuttamiseen pyrkien.”

²⁵⁵ Jyrki Tala, Auri Pakarinen ja Kaisa Kytä, Asianajajien valvonta yhteissäntelynä, 2009 s. 59-60 ja av. 158.

”Rinnastus laillisuusvalvontaan pätee myös valvontalautakunnan asemaan päätöksentekijänä sen ratkaistessa yksittäisiä valvonta-asioita. Valvontalautakunta ratkaisee kunkin tapauksen objektiivisluonteisesti sen faktojen, säännösten ja ohjeiden nojalla sekä perustelee ratkaisut asianmukaisesti. Kun otetaan huomioon asianajajalain säännökset, oikeuskanslerin asema, muutoksenhakumahdollisuus valvontalautakunnasta tuomioistuimiin ja yleensäkin perustuslain oikeusvaltioperiaatteita koskevat säännökset lain noudattamisesta julkisen vallan käytöstä (PL 2 § 3 mom.), *johtopäätöksenä on, että säännöksiä ja ohjeita sovelletaan valvontalautakunnassa kuten yleensäkin lainkäytössä ja viranomaistoiminnassa.*

...

Av. 158 Asianajajaoikeuden Killan keskustelutilaisuudessa 26.2.2009 asianajaja Jukka Peltonen tosin esitti, että hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita ei sovelleta eikä tulkita valvontalautakunnassa ja tuomioistuimissa, kuten oikeuskäytännössä yleensä, vaan asianajajakunnan arvomaailman mukaisesti.” (kursivointi tässä)

Edellä siteeratussa kannanotossa ei huomioida sitä, että asianajajien arvomaailma on kirjattu tapaohjeisiin ja että kaikki tapaohjeiden yksittäisissä säännöissä kuvatut hyväksyttävät käytänteet ovat tuon arvomaailman mukaisia. En ole liioin sanonut mitään siitä, miten laillisuusperiaate kurinpitoasioita ratkaistaessa tulee ottaa huomioon, saati että se tulisi niissä sivuuttaa. Kurinpitoseuraamusta ei saisi määrätä, ellei sen perusteena oleva menettely on arvomaailman vastainen. Omaksuttavien uusien hyväksyttävien käytänteiden tulee olla sopusoinnussa asianajajakunnan perusarvojen kanssa.

Se, missä määrin asianajajan menettelyn hyvän asianajajatavan vastaisuus voidaan kurinpitoasian ratkaisemisen perusteluissa johtaa noista tapaohjeisiin kirjatuista perusarvoista, riippuu laillisuusperiaatteen merkityksen asettamista rajoista. Tulkinnallista merkitystä näillä perusarvoilla on yksittäisiin sääntöihin, joihin ne ovat vuorivaikutussuhteessa. Menettelyn voidaan myös sellaisenaan katsoa rikkovan etenkin 3.5 kohdassa määritellyn *kunniallisuuden* vaatimuksia tavalla, joka oikeuttaa seuraamuksen määräämiseen.

Korkein oikeus onkin ratkaisussaan KKO 2016:44 antanut tapaohjeiden 3.5 kohdassa määritellylle kunniallisuuden vaatimukselle itsenäistä merkitystä ratkaisuperusteena seuraavasti:

”25. Asianajajakunnan perusarvoja koskevan tapaohjeiden 3.5 kohdan (kunniallisuus) mukaan asianajajan on täytettävä hänelle uskotut tehtävät rehellisesti ja esiinnyttävä asiallisesti ja moitteettomasti. Asianajajan on asianajotoiminnassaan ja muutoinkin vältettävä kaikkea, mikä saattaa alentaa asianajajakunnan arvoa tai vähentää luottamusta asianajajakuntaan. Kohdan sanamuoto on yleisluontoinen. Tapaohjeiden kommentaarissa (31.1.2011) on mainitun sääntökohdan osalta todettu, että siinä tarkoitettu kunniallisuus on käsitteenä aikaan ja paikkaan sidottua ja että kunniallisuuden tulkinta on jätetty valvontalautakunnalle, mutta jokainen asianajaja voi arvioida oman toimintansa tämän perusarvon kautta (s. 6).

26. Korkein oikeus toteaa, että sen arviointi, millainen menettely voi mainitussa tapaohjeen kohdassa tarkoitettulla tavalla alentaa asianajajakunnan arvoa tai vähentää luottamusta asianajajakuntaan, tapahtuu luontevimmin valvontalautakunnassa. Korkein oikeus katsoo, että valvontalautakunta ei ole ylittänyt harkintavaltaansa katsoessaan Y:n toimineen tapaohjeiden 3.5 kohdan vastaisesti jättäessään ilmoittamatta käräjäoikeudelle esteellisyytensä arviointiin liittyvästä seikasta.”

Tapauksessa oli kysymys kuolinpesän pesänselvittäjän määräämisestä, jota koskevassa PK 19:4 §:ssä ei ole asetettu mitään velvollisuuksia ilmoittaa oma-aloitteisesti tehtävään suostumuksen an-

tamisen yhteydessä mahdollisista esteellisyyteen vaikuttavista seikoista. Siten seuraamusmaksun määrääminen perustui siinä nimenomaan kunniallisuuden perusarvon vastaiseen menettelyyn.²⁵⁶

Samankaltaisia perusteluja on myös ratkaisussa KKO 2009:10²⁵⁷ (kohdat 7-9, 13 ja 20) ratkaistaessa markkinointiohjeen vastaisen menettelyn hyvän asianajajatavan vastaisuutta asiaan soveltuvien vanhojen tapaohjeiden 2 § 2 momentin vaatimuksen välttää kaikkea, mikä saattaa alentaa asianajajakunnan arvoa, kannalta.

Hyvän asianajajatavan ammattieettinen luonne sekä asianajajakunnan sen sisällön määrittämistä koskeva ja valvontalautakunnan *tietynasteinen tulkinnallinen autonomia* on vahvistettu edellä todetuissa korkeimman oikeuden ratkaisuissa sopeutettuna *laillisuusperiaatteesta* johtuviin vaatimuksiin. Siten *hyvän asianajajatavan ammattieettinen ja autonominen perusta* näyttävät olevan kunnossa myös oikeuskäytännön kannanottojen perusteella arvioituina.²⁵⁸ Mutta hyvän asianajajatavan ammattietiikan luonteen pysyvyyttä ja muodostamista voidaan joutua arvioimaan myös asianajotoiminnan järjestämisen perusteita koskevien 2000-luvun lainuudistusten merkitystä vasten.

7.3.2.2. Hyvän asianajajatavan ammattieettisen luonteen säilymisestä asianajotoiminnan perusteita koskevien lainuudistusten yhteydessä

Hallituksen esityksessä laiksi luvan saaneista lakimiehistä (HE 318/2011) todettiin, että²⁵⁹

”Esityksen päätavoitteena on oikeudenkäyntien asianosaisten oikeusturvan ja asianmukaisen oikeudenhoidon edellytysten parantaminen oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien työn laatutasoa nostamalla. Tämä toteutettaisiin siten, että kaikki oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat saatettaisiin *ammattieettisten velvollisuuksien* ja valvonnan piiriin perustamalla muille oikeudenkäyntiasiamiehille ja -avustajille kuin asianajajille uusi lupajärjestelmä. Luvat myöntäisi oikeudenkäyntiavustajalautakunta.” (kursivointi tässä)

Hallituksen esityksen perusteluissa toistuu oikeudenkäyntiasiamiehille asetettavan ”korkealuokkaisen ammattietiikan vaatimus” useissa kohdissa toteamuksin (s. 17), että luvan saaneet oikeudenkäyntiasiamiehet olisivat uudessa järjestelmässä velvollisia noudattamaan asiallisesti samansisältöisiä ammattieettisiä sääntöjä kuin asianajajat ja julkiset oikeusavustajat. Perustelujen kohdassa ”Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudet” (s. 19) todetaan:

”Yhtenä vaihtoehtona voisi olla hyvän asianajajatavan omaksuminen, mitä puoltaisi myös se, että sitä koskevat säännöt ovat varsin täsmentyneitä hyvää asianajajatapaa koskevissa ohjeissa ja oikeuskäytännössä. Toisaalta hyvä asianajajatapa on nimenomaan asianajajien ammattikunnan oma ammattieettinen säännöstö, kun taas nyt kyse on muista kuin asianajajista. Velvollisuus noudattaa hyvää asianajajatapaa merkitsisi eräänlaista asianajajien ammattietiikan mono-

²⁵⁶ Ks. *Sanattu Turusen* ratkaisua KKO 2016:44 koskevat kommentit, KKO:n ratkaisut kommentein I 2016 s. 382-385.

²⁵⁷ Ks. ratkaisun KKO 2009:10 osalta *Päivi Tiilikka*, KKO:n ratkaisut kommentein I 2009 s. 101-104. Tapauksessa oli myös kysymys asianajajan *sananvapaudesta* PL 12 §:n ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen kannalta. Korkein oikeus totesi, että asiassa puuttuminen asianajajan sananvapauteen rajoittui pelkästään hänen tapaansa markkinoida asianajajapalveluja, ja katsoi, etteivät ohjeet ja niiden valvonta siihen kuuluvine sanktioinaan suhteettomasti rajoittaneet sananvapautta niillä suojeltavaan etuun nähden.

²⁵⁸ Ks. siitä myös *Esko* mk. DL 2017 s. 172 i.f.

²⁵⁹ HE 318/2011 Esityksen pääasiallinen sisältö s. 1.

polia. Hyvä asianajajatapa ei kaikilta osin myöskään soveltuisi muihin kuin asianajajiin ja muihin vastaaviin itsenäisiin lakimiehiin, esimerkiksi työ- ja virkasuhteessa oleviin lakimiehiin. Lisäksi velvollisuudessa olisi se periaatteellinen ongelma, että hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet valmistellaan ja hyväksytään Asianajajaliiton piirissä.

Esityksessä ehdotetaan, että ehdotettavaan lakiin luvan saaneista lakimiehistä (...) otettaisiin oma säännöksensä luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien ammattieettisistä velvollisuuksista.

Mainittu luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien velvollisuus koskisi lähtökohtaisesti vain oikeudenkäyntiasiamiehen ja avustajan tehtävien hoitamista. ...

Tähän lähtökohtaan ehdotetaan kuitenkin kahta laajennusta. Ensinnäkin ehdotetaan, että luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi velvollinen noudattamaan edellä mainittuja samoja velvoitteita myös muussa tehtävässä, jonka hän on saanut tuomioistuimen määräyksen perusteella.

Lisäksi velvollisuus noudattaa edellä mainittuja samoja velvoitteita koskisi myös kaikkia tehtäviä, joihin hänet on määrätty oikeusapulaissa tarkoitetuksi avustajaksi.” (kursivointi tässä)

Lain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista 8 §:ään otettiin luettelo niistä hyvän asianajajatapan mukaisista velvollisuuksista, joita lupalakimiehet ovat velvolliset noudattamaan. 8 §:n 1 momentissa on säännös, jonka mukaan luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävät. Lisäksi siinä säädetään, että hänen tulee mainituissa tehtävissä ”erityisesti” noudattaa momentin 19-kohtaisessa luettelossa mainittuja velvollisuuksia. Niiden 2 kohdassa on myös esteettömyysvaatimusta koskeva säännös ”olla riippumaton sellaisista ulkopuolisista vaikutteista, jotka voisivat haitata hänen kykyään täysipainoisesti valvoa asiakkaansa etua, sekä säilyttää toiminnassaan riippumattomuutensa”. Hallituksen esityksen 8 §:n perusteluissa (s. 31) todetaan seuraava:

”Mainitussa säännöksessä lueteltaisiin luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan yleisiin velvollisuuksiin sekä suhteessa omaan asiakkaaseen, asiakkaan vastapuoleen, viranomaisiin ja vastapuolen asiamieheen liittyviä tärkeimpiä velvollisuuksia. Säännös ei, kuten sen sanamuodostakin ilmenee, muodostaisi tyhjentävää luetteloa luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuuksista. Säännökseen on pyritty ottamaan luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan keskeisimmät velvollisuudet, pyrkien asiallisesti samaan lopputulokseen kuin hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet nykyisin.

Muista kuin luettelossa nimenomaisista mainituista velvollisuuksista, kuin myös velvollisuuksien tarkemmasta sisällöstä, voisi johtoa hakea asianajajia velvoittavasta hyvästä asianajajatastavasta sekä sitä koskevasta soveltamiskäytännöstä.” (kursivointi tässä)

Lain 8 §:ssä säädetyt luvan saaneiden asianajajien velvollisuudet perustuvat välittömästi 8 §:n 1 momentin säädettyyn sisältöön, eivät luvan saaneiden oikeusavustajien ammattietiikkaan. Velvollisuudet eivät edes koske heidän kaikkea ammattitoimintaansa, vaan ne ovat luonteelta toimeksiantokohtaisia. Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat eivät liioin ole järjestäytyneet tavalla, joka mahdollistaisi ammattietiikan kehittämisen ja ylläpitämisen.

Näyttää siltä, että luvan saaneita oikeusavustajia koskevat kurinpitotarkaisut joudutaan perustamaan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimukset täyttävään lain 8 §:n säännösten soveltamiseen

ja tulkintaan mukaan lukien laillisuusperiaatteesta johtuva analogiakielto ja säännösten sanamuodon mukainen suppea tulkinta.

Jos näin katsottaisiin, hallituksen esityksen perusteluissa esitetty näkemys siitä, että 8 §:n 1 momentin velvollisuussäännöksiä voitaisiin soveltaa laajentavasti hakemalla johtoa asianajajia velvoittavasta hyvästä asianajajatastavasta, sen mukaisista perusarvoista – mm. kunniallisuudesta – ja hyväksyttävistä käytänteistä, ja sitä koskevasta soveltamiskäytännöstä, ei näyttäisi voivan tulla luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonta-asioista päätettäessä kysymykseen.

Tämä antaa aiheen kiinnittää huomiota myös siihen, että asianajajille *hyvästä asianajajatastavasta johtuvien velvollisuuksien siirtäminen asianajajalakiin* näyttäisi todennäköisesti johtavan lakiin otettujen velvollisuussäännösten soveltamiseen, ei enää edellä 7.3.2.1 kohdasta ilmenevin tavoin sovellettavina ammattieettisinä sääntöinä, vaan tiukasti rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimukset täyttävällä tavalla. Tämä merkitsisi samalla asianajajakunnan ammattietiikan sisällön ja sen määrittämistä koskevan autonomian ja omavastuisuuden supistumista, lakiin ja hyvään asianajajatastapaan perustuvien velvollisuuksien rajapinnan hämärtymistä sekä sen hallitsemisen monimutkaisuudesta ja vaikeutumista.

7.3.3. Kansainväliset tapaohjeet vuonna 2016

Vuonna 2016 olivat voimassa seuraavat hyvää asianajajatapaa koskevat kansainväliset ohjeet:

- CCBE:n ”Eurooppalaisten asianajajien tapaohjeet” (viimeinen muutos 19.6.2006); sekä
- IBA:n ”Asianajotoiminnan harjoittamisen kansainväliset periaatteet” (28.5.2011) ja ”Commentary on IBA International Principles on Conduct for the Legal Profession” (28.5.2011).

7.4. Asianajajaliiton muut ohjeet vuonna 2016

Asianajajaliitto ylläpitää ajantasaista sähköistä tiedostoa ”Asianajotoimintaa koskevia säädöksiä ja ohjeita”, jonka mukaan tammikuussa 2017 olivat Tapaohjeiden ja Palkkio-ohjeen lisäksi voimassa seuraavat ohjeet, oppaat, säännöt ja suositukset (suluissa viimeinen muutospäivä):

- Asianajopalveluista annettavista tiedoista: Opas asianajopalveluista annettavista tiedoista 3.9.2010; ja Opas asianajopalveluiden etämyynnistä 3.9.2010 (12.5.2014)
- Tietoturva: Tietoturvallisuusohje 10.1.2013; ja tietoturvaopas 14.12.2012
- Asiakasvarat: Asiakasvarojen hoitoa koskeva ohje 5.6.2009; ja Toimistotarkastukset 2013
- Suomen Asianajajaliiton korvausrahaston säännöt 5.1.1989 (4.6.2004)
- Asianajajan vastuuvakuutusta koskevat ohjeet 11.6.1982 (15.1.2015)
- Asianajajan täydennyskoulutusta koskevat ohjeet 10.6.2005
- Asiakirjojen säilyttämistä koskeva suositus 3.5.1991 (15.6.2012)
- Yleiset lupaehdot asianajajan toimen harjoittamiseksi osakeyhtiössä 15.4.2005 (29.10.2010)
- Tulkintaohje asianajajatoimistojen toiminimiä koskeville ohjeille 28.5.1993 (15.1.2009) ja Suositus domainista 16.3.2001
- Sovitteluohjeet asianajajien välisiä erimielisyyksiä varten 1.6.1962
- Suomen Asianajajaliiton sovittelusäännöt 12.6.1998 (9.5.2016); Sovittelusopimus 12.6.1998 (9.5.2016); ja Sovittelulauseke 12.6.1998 (9.5.2016)

- Oikeusturvavakuutusopas 11.6.2010 (26.1.2017)
- Opas rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 27.2.2009 ja Riskiperusteinen arviointi; Tiivistelmä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastustamisesta tammikuu 2013; Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskeva nyrkkisääntö kesäkuu 2013; ja Toimistotarkastukset 2013
- Sisäpiirintiedon hallintaa koskeva suositus 10.3.2006 (16.6.2014)
- Defensor Legis -logon käyttöä koskevat ohjeet 11.4.1997
- Asianajajapäivystysohje 6.2.1997 (12.5.2014)
- Asianajajan kirjanpito-opas 18.6.2004 (12.5.2014)

Edellä luetellut ohjeet, oppaat, säännöt ja suositukset ovat oikeudelliselta perustaltaan, luonteeltaan ja merkitykseltään erilaisia. Pääosa ohjeista on tarkoitettu asianajajia sitoviksi määräyksiksi tarkoituksin ohjata asianajajat täyttämään asianajotoiminnassa noudatettavia velvollisuuksia. Oppaat on tarkoitettu opastamaan asianajajia laissa, esimerkiksi kuluttajansuojalaissa tai rahanpesulaissa taikka arvopaperimarkkina- ja säädettyjen erityisvelvollisuuksien tai esimerkiksi oikeusturvavakuutusta koskevien ehtojen ja vakuutusyhtiöiden hyväksymien käytäntöjen noudattamiseen.

Asianajajaliiton toimielinten, valtuuskunnan ja hallituksen, toimivalta ohjeiden antamiseen perustuu ja jakautuu niiden kesken asianajajalain ja Asianajajaliiton sääntöjen mukaan. AAL 2a §:ssä säädetään:

”Päätösvaltaa asianajajayhdistyksessä käyttää valtuuskunta, jonka yhdistyksen jäsenet valitsevat. Yhdistyksen asioita hoitaa valtuuskunnan valitsema hallitus, jonka jäsenten tulee olla asianajajia.”

Tämän säännös on toistettu Asianajajaliiton sääntöjen 3 §:n 1 ja 2 momentissa. Sääntöjen 13 §:n 1 momentin mukaan liiton hallituksen tulee mm. valtuuskunnan antamia ohjeita noudattaen huolellisesti hoitaa liiton asioita. AAL 6 §:n 1 momentin mukaan liiton hallituksen on valvottava, että asianajajat täyttävät toiminnassaan velvollisuutensa, mikä on toistettu sääntöjen 13 §:n 2 momentin 2 kohdassa. Sääntöjen 18 §:n mukaan *jäsenten asianajotoiminnassa noudatettavat ohjeet vahvistetaan valtuuskunnan kokouksessa*. Sääntöjen 33 §:n mukaan jäsenen velvollisuutena on noudattaa jäsenten noudatettavaksi vahvistettuja ohjeita. – Siten ainakin toimivalta asianajajien sitovina määräyksinä noudatettavien ohjeiden antamiseen kuuluu yksinomaan valtuuskunnalle. Täsmällisen toimivaltarajan vetäminen lain ja sääntöjen nojalla on kuitenkin jossain määrin epävarmaa.²⁶⁰

Markku Ylönen on viimeksi selostanut toimivallan jakautumista koskevaa käytäntöä seuraavasti:²⁶¹

”Valtuuskunnan tehtävänä on myös vahvistaa asianajotoiminnassa noudatettavat ohjeet, jotka ovat osa hyvää asianajajatapaa. Koska valtuuskunnan vahvistamat ohjeet ovat osa hyvää asianajajatapaa, asianajajat ovat velvolliset niitä noudattamaan valvontamenettelyn uhalla. Hallituksella on oikeus päättää erilaisten oppaiden vahvistamisesta. Oppaiden tarkoituksena on lähinnä ohjata asianajajien käyttäytymistä, mutta niiden vastainen menettely ei välttämättä ole vastoin hyvää asianajajatapaa eikä johda valvontamenettelyyn.”

²⁶⁰ Ks. Heikki Halila, Suomen Asianajajaliitto yhdistyksenä, SAL 1988 s. 84-113 oleva jakso ”Päätävällän käyttämisestä Asianajajaliitossa liiton sääntöjen valossa”. Halila toteaa s. 96 seuraavan: ”Liittokokouksella ei tarvitse päättää asioista, jotka sisältävät pelkästään opastusta tai palvelutoimintaa jäsenistölle. Liittokokouksissa on kuitenkin päätettävä kaikkia asianajajia heidän ammattitoiminnassaan koskevista ohjeista, joita on noudatettava joko sitovina määräyksinä tai suosituksina.”

²⁶¹ Ylönen mt. s. 208-209.

Asianajajaliiton ohjeista, oppaista ja säännöistä, sellaisina kuin ne ovat säädös- ja ohjekansiossa Tapaohjeita lukuun ottamatta, ei kuitenkaan ilmene nimenomaisesti, mikä *toimielin* on ohjeen vahvistanut eikä liioin *ohjeen oikeudellinen luonne*. Kahdesta suosituksesta löytyy maininta siitä, että liiton hallitus on ne vahvistanut.

Vaikka laki ministeriöiden ja valtion muiden viranomaisten määräyskokoelmasta (189/2000) ei nimenomaisesti soveltuisikaan Asianajajaliiton antamiin ohjeisiin, olisi niissä aiheellista soveltuvien osin huomioida tiedot, joiden tulee lain 7 ja 8 §:n mukaan ilmetä lain 3 §:ssä tarkoitetuista määräyksistä sekä 10 §:n mukaan 4 §:n 2 momentissa tarkoitetuista merkitykseltään yleisistä ohjeista. Lain 3 §:n mukaan määräyksillä tarkoitetaan ”viranomaisen antamia oikeussääntöjä ja muita velvoittavia yleisiä sääntöjä”.²⁶² Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet ovat AAL 5 §:n 1 momenttiin perustuvia *velvoittavia* yleisiä ohjeita, joiden sen vuoksi tulisi olla julkisia ja kaikkien saatavilla.

Edellä todettu selkeyttämisen tarve koskee erityisesti asianajajia sitovasti velvoittaviksi tarkoitettuja ohjeita, joiden rikkomisesta voi johtua kurinpidollinen seuraamus, joka määrätään AAL 5 §:n 1 momentin, Asianajajaliiton sääntöjen 33 §:n ja Tapaohjeiden 1.1 kohdan perusteella. Niistä tulisi selkeästi ilmetä niiden velvoittavuus ja sen perusteet.

7.5. Muiden lakimiesammattikuntien ammattietiikasta

Asianajajakunnan ammattietiikalla ja arvomaailmalla sekä niihin perustuvilla hyväksyttävillä käytänteillä on antiikin ajoista juontuvat perinteet sekä universaali sisältö ja luonne. Tämä on nähtävissä luonnollisena seurauksena siitä, että asianajotoiminnan keskiössä on yksityisoikeudellinen toimemkiantosuhde sekä siitä, että asianajotoiminnan asianmukainen järjestäminen edellyttää ammatin vapautta ja lailla sääntelyä vain siltä osin kuin oikeudellista apua tarvitsevien etu ja yleinen etu edellyttävät.

Asianajajatiikalla on ollut keskeinen merkitys riippumattoman asianajajakunnan myös Suomessa lailla järjestämisen perustana; olkoonkin, että kirjalliset Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet vahvistettiin vasta vuonna 1972, siis 14 vuotta asianajajalain säätämisen jälkeen.²⁶³

Suomen Lakimiesliitto ry:n valtuuskunta hyväksyi 15.5.1995 Lakimiehen eettiset ohjeet,²⁶⁴ jotka ovat kuitenkin niin yleisluontoiset, että ne eivät ulotu erityisemmin ohjaamaan esimerkiksi tuomareiden ja syyttäjien toiminnan hyväksyttäviä käytänteitä, kun ne ovat monin tavoin sidoksissa viran lakisääteisiin velvollisuuksiin ja tehtävän luonteeseen.

²⁶² Ks. HE 174/1999 s. 30-37. S. 31 mukaan laissa tarkoitettu valtion viranomainen olisi tässä yhteydessä ymmärrettävä laajasti siten, että viranomaisella tarkoitetaan ministeriöiden alaisten hallintoviranomaisten lisäksi valtion muitakin viranomaisia.

²⁶³ Ks. *Terho Pursiainen*, Ammattien etiikka, DL 2001 s. 31-50; *Jukka Peltonen*, Asianajajan toiminnan eettiset perusteet, DL 2000 s. 578-592; *Jukka Peltonen*, Ammattietiikka ja laki asianajotoiminnan perustana, Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhankeksen työryhmäraportteja VII, 2006 s. 29-67 ja DL 2/2006 s. 155-178; ja *Esko mk.* DL 2017 s. 165-167.

²⁶⁴ Ks. mm. *Antti Jokela*, Eri lakimiesryhmien eettisistä koodeista, DL 4/2000 s. 528-540. Ks. myös *Ahti Laitinen*, *Veikko Launis* ja *Mikko Wennberg*, Johdatus lakimiesetiikkaan, 2000, Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Kokoomateosten sarja B:9, jonka s. 93-96 on kosketeltu myös asianajajan ammattietiikkaa.

Muista lakimiesammateista tuomarien, syyttäjien ja julkisyhteisöjen muiden virkamiesten asema ja velvollisuudet perustuvat ja ovat sidoksissa lakiin. 1990-luvulta alkaen virisi kuitenkin myös eräiden näistä muista lakimiesammattikunnista keskuudessa huomion kiinnittäminen ammattikunnan perusarvoihin ja hyväksyttäviin käytänteisiin lakisääteisten velvollisuuksien ohella, aluksi syyttäjien osalta²⁶⁵.

Vuonna 2004 käynnistettiin syyttäjäkunnassa arvohanke, jonka yhteydessä syyttäjäkunnan käymän sisäisen arvokeskustelun perusteella määritettiin syyttäjälaitoksen keskeisimmiksi arvoiksi oikeudenmukaisuus, ammattitaito ja työhyvinvointi.²⁶⁶

Hovioikeuksien presidentit esittivät Suomen tuomariliitto ry:lle 15.10.2009, että se käynnistäisi hankkeen eettisten ohjeiden laatimiseksi tuomareille.²⁶⁷ Tuomariliiton vuosikokous hyväksyi 4.5.2012 Tuomarin eettiset periaatteet,²⁶⁸ joiden johdantoa on aiheellista tässä siteerata:

”Johdanto

Suomen tuomariliitto ... ry on vahvistanut nämä tuomarin eettiset periaatteet kirjatakseen suomalaisen tuomarikunnan vahvistamisajankohdan mukaisen käsityksen ammattieettisesti kestävästä menettelytavoista lainkäyttötoiminnassa.

Tuomarin eettisten periaatteiden laatimiselle voidaan nähdä useita erilaisia tarkoituspäitä. Eettisten periaatteiden voidaan arvioida vahvistavan yleisön luottamusta lainkäyttöön, koska ne turvaavat lainkäytön asianmukaisuutta. Eettisillä periaatteilla on myös informatiivinen merkitys; ne auttavat yleisöä ottamaan selvää ammattietiikasta, joka ohjaa lainkäyttöä.

Tuomari ei pelkää soveltaa lakia yksittäistapauksessa, vaan lainkäytössä myös luodaan oikeutta. Perusoikeudet, kansainväliset ihmisoikeus- ja muut sopimusvelvoitteet, oikeustapausten asema oikeuslähteenä sekä lainsäädäntöön kirjatut tulkinnanvaraiset ja avointa harkintaa edellyttävät oikeusohjeet ovat muuttaneet tuomarin roolia aikaisemmasta. Tuomioistuinten lisääntynyt yhteiskunnallinen merkitys edellyttää keinoja, jotka auttavat lainkäytön asianmukaisuuden arvioimisessa.

Tuomarin eettiset periaatteet ovat tuomarille tärkeä itsearvioinnin väline. Eettisten periaatteiden tarkoituksena ei ole kuvata hyvältä tuomarilta vaadittavia ominaisuuksia, vaan eettisesti oikeaa toimintaa, johon tuomarin tulee työssään pyrkiä. Periaatteet ovat luonteeltaan eettisiä tavoitteita, jotka toimivat apuvälineenä eettisesti perusteltujen valintojen tekemiseen. Periaatteet eivät kuvaa eettiselle toiminnalle asetettavia vähimmäisvaatimuksia vaan tavoitetasoa, johon lainkäyttötoiminnassa tulee pyrkiä.

Moniin Suomessa julkaistuihin lakikirjoihin on otettu Olaus Petrin noin vuonna 1540 julkaissat tuomarinohjeet. Nämä kulttuurihistoriallisesti arvokkaat ohjeet ovat vuosisatojen kulu-

²⁶⁵ Ks. *Jaakko Jonkka*, Syytekyynnys, 1991 s. 162-167, jossa oli kysymys syyttäjän toimintaa ohjaavista arvo- ja tavoitepäämääristä.

²⁶⁶ Ks. Arvot ja periaatteet, Valtakunnansyyttäjävirston julkaisusarja nro 5, 2007, johon sisältyvät seuraavat kirjoitukset: *Matti Kuusimäki* ja *Raija Toiviainen*, Arvot syyttäjälaitoksessa; *Aulis Aarnio*, Arvot lainkäytössä; ja *Matti Tolvanen*, Kriminaalipolitiikka vaativissa rikosasioissa. Ks. myös Valtakunnansyyttäjävirston työjärjestyksen (14.10.2015) syyttäjälaitoksen arvoja koskeva 5 §; sekä *Jyrki Virolainen* ja *Pasi Pölönen*, Rikosprosessin osalliset - Rikosprosessioikeus II, 2004 s. 84-110, erit. s. 98-100 ”Hyvä syyttäjätapa – syyttäjän etiikka”.

²⁶⁷ Tällaista aloitetta enteili jo Rovaniemen hovioikeuspiirin lautupäivillä 11.11.2005 käyty keskustelu. Ks. siitä *Peltonen* mk. työryhmäraportti VII s. 55 tai DL 2006 s. 169.

²⁶⁸ Ks. *Antti Tapanila*, Tuomarin eettiset periaatteet, Oikeustiede 2013 s. 223-310.

essa luoneet perinteen, joka on antanut henkisesti pohjan tuomareiden riippumattomalle toiminnalle ja vahvistanut kansalaisten luottamusta tuomioistuimiin. Ohjeet ovat edelleen elinvoimaisia eikä näillä periaatteilla muuteta niiden asemaa. Tällä asiakirjalla kirjataan nykyisen tuomarikunnan yhteinen käsitys omasta toiminnastaan.”

Myös eräillä muilla ammattikunnilla, joiden toiminnan keskiössä on myös klientin edun ja hyvän toteuttaminen, on omat kirjoitetut eettiset ohjeensa: Lääkäriin eettiset ohjeet²⁶⁹ ja Papin eettiset ohjeet.²⁷⁰

Lisäksi on lehtimiehillä omat eettiset ohjeensa,²⁷¹ jotka ovat sidoksissa lehtimiehen yhteiskunnallisen tehtävän velvoituksiin.

7.6. Asianajajaoikeudellisista teoksista ja kirjoituksista 2000-luvulla

Asianajajaoikeudelliset ja asianajajaeettiset kirjallisuuslähteet ovat 2000-luvun kuluessa lisääntyneet ja monipuolistuneet merkittävästi. Viimevuosien aikana on myös valmistunut kolme asianajajaoikeudellista väitöskirjaa sekä ilmestynyt kaksi muuta asianajajaoikeudellisesti merkittävää teosta ja yksi asianajajaoikeudellisiin artikkeleihin perustuva lisenssiaattityö.

Asianajajaoikeudelliset jaksot etenkin prosessioikeuden perusteoksissa ovat 2000-luvun alkupuolelta tultaessa vakiintuneet, syventyneet ja täsmentyneet. Ne muodostavat nykyisin merkittävän osan asianajajaoikeuden kirjallisuuslähteistä.²⁷² Oikeustieteenharjoittajien sekä tuomari- ja virkamieskunnan edustajien asianajajaoikeudellisia aineksia sisältävät kirjoitukset ovat myös lisääntyneet 2000-luvun aikana.

7.6.1. Asianajajaoikeudelliset väitöskirjat ja muut teokset

Vuonna 2009 Asianajajaliitto julkaisi professori *Heikki Pihlajamäen* kirjoittaman teoksen ”Kansan ja esivallan välissä Suomalaisen asianajajakunnan historia”. Samana vuonna ilmestyi myös *Jyrki Talan, Auri Pakarisen ja Kaisa Kytän* tutkimus ”Asianajajien valvonta yhteissääntelynä”, 2009, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 96.²⁷³ Seuraavana vuonna ilmestyi OTT *Klaus Viitasen* tutkimus ”Asianajajapalkkiot – kilpailu vai sääntely?”, 2010.²⁷⁴

Vuonna 2011 valmistui asianajaja *Markku Fredmanin* lisenssiaattityö ”Julkisuus ja salaisuus oikeudenhoidon peruselementteinä”, joka koostuu seuraavista viidestä artikkelista: Kotietsintä ja takavarikko asianajotoimistossa, DL 2002 s. 69-81; Oikeus luottamukselliseen asianajopalveluun Euroopan ihmisoi-

²⁶⁹ Ohjeet on hyväksytty Lääkäriliiton valtuuskunnan kokouksessa 12.12.2014 vanhojen 6.5.1988 hyväksytyjen ohjeiden sijaan.

²⁷⁰ Ohjeet on hyväksytty Suomen kirkon pappisliiton valtuustossa 24-25.4.2001.

²⁷¹ Nykyiset Journalistin ohjeet on hyväksytty Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistyksen kokouksessa 4.11.2013 ja ne tulivat voimaan 1.1.2014. Ensimmäiset lehtimiehen ohjeet olivat vuodelta 1957.

²⁷² Ks. esimerkiksi *Jyrki Virolainen ja Pasi Pölönen*, Rikosprosessin osalliset - Rikosprosessioikeus II, 2004 s. 405-435; ja *Antti Jokela*, Oikeudenkäynnin perusteet. Oikeudenkäynti I, 2005 s. 351-380. Ks. myös *Heikki Halila ja Mika Hemmo*, Sopimustyypit, 2008 (2. painos), etenkin toimeksiantosopimusta ja asianajotoimeksiantoa koskevat jaksot. Ks. niistä myös edellä kohdassa 6.4 todettua.

²⁷³ Yhteissääntelyllä tarkoitetaan siinä, että julkinen valta ja yksityinen taho osallistuvat yhteistoiminnassa tietyn sääntelytehtävän hoitamiseen.

²⁷⁴ Viitanen on Helsingin yliopiston yliopistonlehtori. Ks. kirja-arvostelu *Santtu Turunen*, LM 2012 s. 822-826.

keussopimuksen mukaan, Näkökulmia asianajajaoikeuteen, SAL 2004 s. 193-211; Oikeusjournalismi asianajajan näkökulmasta, Journalismikritiikin vuosikirja 2005, Tiedotustutkimus 1/2005; Asianajajan salassapito- ja vaitiolovelvollisuuksista valvontamenettelyssä, DL 2009 s. 228-236; Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa, Helsingin hovioikeuden julkaisussa Perus- ja ihmisoikeudet rikosprosessissa 2012.

Lisensiaattityönsä jälkeen *Markku Fredman* julkaisi teoksen ”Rikosasianajajan käsikirja”, 2013, joka sisältää rikosasianajajan tehtäviin liittyviä lainsäännöksiä koskevan laajan selvityksen ohessa asianajajan rikosasioita koskeviin tehtäviin liittyvän asianajajaoikeudellisen ja -eettisen tarkastelun.²⁷⁵

Vuonna 2013 valmistui järjestyksessään kolmas asianajajaoikeudellinen väitöskirja *Matti Kunnas*, ”Asianajajan näkökulma lainkäyttöön”, joka koostuu asianajan etiikkaan päättyvän oikeusteoreettisen tutkielman lisäksi sen perustana olevasta neljästä artikkelista: Jaakko Jonkan punnintamalli asianajajaoikeudessa, DL 2005 s. 1292-1313; Totuus ja sen hyväksyttävyyden asianajajan tiedonintressissä, DL 2006 s. 3-15; Onko asianajajan näkökulma oikeuteen Alf Rossin ennusteteorian mukainen?, DL 2007 s. 756-771; Ronald Dworkinin haaste asianajajille, DL 2008 s. 961-973. Asianajaja Matti Kunnaksen väitöstilaisuus oli Turun yliopistossa 9.2.2013.²⁷⁶

Asianajajan käsikirjan²⁷⁷ viimeinen uudistettu painos ilmestyi vuonna 2001, jonka jälkeen se oli aina vuoteen 2014 asti ainoa asianajajalain, Asianajajaliiton sääntöjen ja Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kommentaariteos. Sen sisältö vanheni vääjäämättä 2000-luvun lainsäädäntöuudistusten, Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden ja Palkkio-ohjeen uudistamisen sekä asianajotoimintaa koskevan oikeuskäytännön kehityksen seurauksena. Tämä puute korjautui *Markku Ylösen* kirjoittaman kommentaariteoksen ”Asianajajaoikeus Laki, säännöt ja tapaohjeet” ilmestyessä vuonna 2014.²⁷⁸ Teokseen on talletettu hänen lähes 20-vuotiseen kokemukseensa Asianajajaliiton pääsihteerinä perustuvat laajat ja yksityiskohtaiset tietonsa Asianajajaliiton toiminnoista, säännösperustasta ja käytännöistä.

Vuonna 2014 ilmestyi järjestyksessään neljäs asianajajaoikeudellinen väitöskirja *Lasse Juhani Lehtinen*, Oikeusapulain mukaisen yksityisen avustajan oikeuksista ja velvollisuuksista, 2014,²⁷⁹ ja vuonna 2017 järjestyksessään viides asianajajaoikeudellinen väitöskirja *Jukka Ahtinen*, Rikosasian vastaajaa avustavan asianajajan lojaalisuusvelvollisuus, 2017.²⁸⁰ Lopulta vuonna 2018 ilmestyi *Markku Fredmanin* tutkimus Puolustajan rooli, joka on järjestyksessään kuudes asianajajaoikeudellinen väitöskirja Suomessa.

7.6.2. Asianajajaoikeudelliset kirjoitukset

Asianajajien toimesta laaditut asianajajaoikeudelliset ja asianajajaeettiset kirjoitukset lisääntyivät 2000-luvun alussa, mikä johtui muun ohessa seuraavista syistä: Defensor Legisin numero 4/2000 oli työstetty

²⁷⁵ Ks. *Riitta Leppiniemi*, Arviointi teoksesta Rikosasianajajan käsikirja, DL 2013 s. 904-905; ja *Kai Kotiranta*, Kirjarvostelu teoksesta Rikosasianajajan käsikirja, LM 2013 s. 1152-1154.

²⁷⁶ *Matti Kunnas*, *Lectio praecursoria*, DL 2013 s. 901-903; *Mika Huovila*, Vastaväittäjän lausunto DL 2013 s. 906-914.

²⁷⁷ *Matti Ylöstalo* ja *Olli Tarkka*, Asianajajan käsikirja, 2001 (6. painos)

²⁷⁸ Ks. *Markku Ylösen* teosta koskevat arviot *Markku Fredman*, Asianajajaoikeuden perusteos, *Markku Ylönen*, Asianajajaoikeus. Laki, säännöt ja tapaohjeet, LM 2015 s. 126-130; ja *Matti Kunnas* DL 2014 s. 825-826.

²⁷⁹ *Lehtisen*, joka ei ole Asianajajaliiton jäsen, väitöstilaisuus oli Helsingin yliopistossa 17.6.2014.

²⁸⁰ *Ahtinen* ei ole asianajaja. Hänen väitöstilaisuutensa oli Lapin yliopistossa 9.6.2017. Ks. *Jukka Ahtinen*, Lektio 9.6.2017, DL 2017 s. 987-990; ja *Matti Kunnas*, Vastaväittäjän lausunto, DL 2017 s. 991-995.

teemanumeroksi, jossa käsiteltiin asianajajaetiikkaa eri näkökulmista.²⁸¹ Vuonna 2004 julkaistiin koomateos ”Näkökulmia asianajajaoikeuteen”, joka koostui osin aikaisemmin julkaistuista asianajajaoikeudellisista kirjoituksista ja kolmesta aikaisemmin julkaisemattomasta kirjoituksesta.²⁸² Matti Kunnaksen väitöskirjan ja Markku Fredmanin lisensiaattityön artikkelit ovat myös osaltaan lisänneet Defensor Legisissä julkaistujen asianajajaoikeudellisten kirjoitusten määrää.

Elokuun 25 päivänä 2000 aloitti toimintansa Asianajajaoikeuden kilta, jonka tarkoituksena on edistää ja ylläpitää asianajajaoikeuden harrastusta ja kehitystä Suomessa. Kilta ei ole järjestäytynyt yhdistyksenä, vaan se on vapaamuotoisesti toimiva riippumaton keskustelufoorumi. Sen löyhän johtosäännön mukaan se toteuttaa tarkoitustaan järjestämällä esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia pyrkien siihen, että esitelmät voidaan julkaista Defensor Legisissä.²⁸³ Killan toiminnasta on kertynyt Defensor Legisiin parikymmentä asianajajaoikeudellista kirjoitusta, jotka jakautuvat suunnilleen puoliksi asianajajien ja asianajajakunnan ulkopuolisten esitelmätoimijoiden kesken ja joista eräitä on otettu myös asianajajatutkinnon tutkintovaiheeseen.

Killan kokouksissa on pidetty myös esitelmiä ja alustuksia, joita ei ole julkaistu. Niistä merkittävimmät ovat: *Eeva Arko-Koski*, Asianajajan esteellisyys insolvenssioikeudellisissa tehtävissä, Kilta 30.11.2011; *Urpo Kangas*, Asianajajan esteellisyys perhe- ja jäämistöoikeudellisissa tehtävissä, Kilta 30.3.2011.²⁸⁴

Asianajajakunnan tuottamat kirjoitukset

Tähän luetteloon ei ole sisällytetty eräitä jo edellä kohdan 7.6.1 yhteydessä mainittuja Markku Fredmanin ja Matti Kunnaksen artikkeleita:

- *Timo Esko*, Kansainvälistymisestä ja eurooppalaistumisesta asianajajan työssä, LM 2003 s. 1273-1278; Asianajajaetiikasta ja asianajajaliiton kurinpitomenettelystä, Juhlakirja Esko Hoppu 2005 s. 26-37.
- *Timo Esko* ja *Justus Könkkölä*, Asianajajan salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden viimeaikaisesta kehityksestä, DL 2004 s. 355-371 ja Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 167-192 (*Kilta*)
- *Markku Fredman* (em. lisensiaattityön artikkelien lisäksi), Rikosasioiden julkisuus, Oikeus 2002 s. 303-309; Perus- ja ihmisoikeudet Suomen oikeudessa ja asianajajan työssä, DL 2011 s. 480-493; Esiintymiskielto, avustajan kelpoisuuden arviointi ja muut keinot puuttua oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen toimintaan, DL 2012 s. 173-190; Oikeuspolitiikkaa pitkällä kaavalla, Tapio Lappi-Seppälän juhlakirja, 2013 s. 344-364; Erityinen kotietsintä ja etsintävaltuutetun tehtävä, DL 2014 s. 156-177; Asianajosalaisuuksien pitävyys rikosten esitutkinnassa ja pakkokeinojen käytön yhteydessä, DL 2/2017 s. 222-235 (*Kilta*).
- *Johanna Harsu*, Due diligence -toimeksianto ja asianajajayhtiön korvausvastuu, Oikeustiede 2004 s. 45-152.
- *Göran Helling*, Rättegångsombuds ekonomiska ansvar, JFT 2010 s. 422-426.
- *Ari Huhtamäki*, Asianajajan ilmoitusvelvollisuus rahanpesuepäilyistä, LM 2000 s. 487-505.
- *Mika Ilveskero*, Kansalaisen asema oikeudenhoidon uudistuksessa, DL 2013 s. 674-676; Asianajajan henkilökohtaisen vastuun poistamisen vaikutuksista, DL 2016 s. 766-770 (*Kilta*); Eräiden viranomaisten pääsy asianajajan salassa pidettäviin tietoihin, DL 2/2017 s. 236-248 (*Kilta*).

²⁸¹ Ks. *Tomas Lindholm*, Pitävätkö asianajajapuun juuret, DL 4/2000 s. 513-515.

²⁸² Teoksen, Asianajajaliiton julkaisuja 3/2004, toimittivat *Timo Esko*, *Jukka Peltonen*, *Olli Tarkka* ja *Mikko Tulokas*.

²⁸³ Ks. Advokaatti 6/2000 s. 29. – Killan kokouskustannukset katetaan Suomen Asianajajaliiton Säätiön apurahoilla. Sen toimintaa ohjaa johtoryhmä, jossa on kiltavanhin ja varakiltavanhin sekä asianajajaoikeuteen perehtyneitä jäseniä, joista yksi on hoitanut Killan sihteerintehtäviä. Kilta oli kokoontunut v. 2016 loppuun tultaessa 25 kertaa.

²⁸⁴ Nämä esitelmät ovat Killan johtoryhmän hallussa.

- *Juri-Pekka Kainulainen*, Asianajajan ja asiakkaan välisen kirjeenvaihdon luottamuksellisuus Euroopan komission kilpailuoikeudellisissa tarkastuksissa – käytännön näkökulma, DL 2007 s. 874-884.
- *Pirkko Kivikari ja Olli Tarkka*, Asianajajien kansainvälisistä tapaohjeista, DL 4/2000 s. 541-552.
- *Jaakko Klemettilä*, Kommentti: KHO 2016:18 Naken in naken ut – Asianajotoimisto - Osakassopimus DL 2016 s. 484-491.
- *Kai Kotiranta ja Timo Ylikantola*, Kansainvälisen välimiesmenettelyn salassapitovelvollisuudesta, DL 2005 s. 427-453.
- *Jukka Laitasalo*, Trial by Newspaper, DL 4/2000 s. 553-556.
- *Riitta Leppiniemi*, Ajankohtaista oikeuspolitiikkaa asianajajan silmin, Oikeus 2011 s. 383-387; Asianajajaoikeuden merkityksestä rikosasioissa, DL 2/2017 s. 193-198 (*Kilta*).
- *Matti Manner*, Päämies, asianajaja ja ”oikea lopputulos”, DL 2001 s. 187-192.
- *Tuulikki Mikkola ja Pekka Puhakka*, Välimiesmenettelyn etiikasta, DL 2002 s. 82-96.
- *Anna Mäki-Petäjä-Leinonen, Marjo Kiukkonen ja Kati Juva*, Onko päämies tolkussaan – asianajaja oikeudellisen toimintakyvyn arvioitsijana, DL 2011 s. 626-635.
- *Sirpa Niemistö*, Asianajajan riippumattomuudesta suhteessa päämieheen, DL 4/2000 s. 567-577.
- *Matti Norri*, Luottamuksen käsite ja laki, DL 2004 s. 467-477; Asianajotoimiston yhtiömiehen vastuu yhtiökumppanin toimesta, DL 2005 s. 126-132.
- *Martti Ojala*, Asianajajan salassapitovelvollisuus ja kurinpitomenettely, DL 2001 s. 578-580 (*Kilta*); Asianajajan sananvapauden rajoista kurinpitolautakunnan ratkaisukäytännön valossa, DL 2005 s. 27-43 (*Kilta*).
- *Jukka Peltonen*, Asianajajan toiminnan eettiset perusteet, DL 4/2000 s. 578-592;²⁸⁵ Asianajajan vahingonkorvausvastuusta sekä sen laki- ja sopimusperusteisistä rajoituksista, DL 2001 s. 4-30 ja Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 337-380; Asianajajan totuusvelvollisuudesta oikeudenkäynnissä I. Johdatus kysymysten äärelle, DL 2001 s. 967-992 (*Kilta*); Oikeudenkäyntiasiamiehen kulukorvausvastuusta erään oikeustapauksen valossa (KKO 2001:65), DL 2001 s. 1026-1037; Eräs asianajajan ja asianajajayhtiön korvausvastuuta selkeyttävä oikeustapaus (KKO 2001:70), DL 2002 s. 42-68 ja Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 381-423; Asianajajan ammatillinen *bona fides* (2004), Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 427-514; Salaisuuksista välimiesmenettelyssä, DL 2005 s. 59-94 (*Kilta*); Salaisuuksista asianajotoiminnassa I – Asianajajan päämiehen salaisuudet, DL 2/2005 s. 213-230 (*Kilta*); Ammattietiikka ja laki asianajotoiminnan perustana, Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke työryhmäraportteja VII, 2006 s. 29-67 ja DL 2/2006 s. 155-178; Salassapitovelvollisuus- ja oikeus välimiesmenettelyssä, Business Law Forum 2006 s. 93-109; Asianajajan esteettömyysvaatimuksesta, DL 2010 s. 548-558 (*Kilta*); Asianajajan salassapitovelvollisuus ja muiden kuin päämiehen salaisuudet, DL 2012 s. 135-145 (*Kilta*); Asianajajalain 5 §:n 2 momentin historiasta ja merkityksestä, DL 2016 s. 305-328 (*Kilta*); Advokatoorisista maksuista asianajajaoikeuteen, DL 2/2017 s. 199-221 (*Kilta*); Asianajajaoikeuden alasta – Mitä asianajajaoikeus on?, DL 2/2017 s. 173-179 (*Kilta*).
- *Juha Rynnänen*, Asianajotoimeksiantosopimuksen synty verkkoympäristössä – Perinteinen sopimus-oikeus ja uudet haasteet, DL 2000 s. 290-313; ja Asianajopalvelujen markkinointi tietoverkossa, DL 2000 s. 887-909.
- *Annika Smalén*, Konkurssipesän pesänhoitajan itsenäinen päätösvalta lainsäädännössä ja käytännössä, DL 2014 s. 206-236 (lisensiaattityö); ja Konkurssipesän pesänhoitajan lainkäytön takeet, DL 3/2014 s. 325-349.
- *Petri Taivalkoski*, Asianajajaoikeuden merkityksestä liikejuridiikassa, DL 2/2017 s. 180-192 (*Kilta*).
- *Petri Taivalkoski ja Carita Wallgren*, Asianajajan eettiset säännöt ja sovintomenettely, DL 4/2000 s. 625-631.
- *Petri Taivalkoski ja Minna Vammeljoki*, Asianajajaosakeyhtiön osakkaan lakiin perustuva henkilökohtainen vastuu – oikeusvertaileva katsaus, DL 2016 s. 765 (*Kilta*).
- *Olli Tarkka*, Hyvä asianajajatapa kansainvälisissä toimeksiantoissa, DL 2001 s. 732-737; Suomen asianajajajärjestelmä, Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 87-101.
- *Arto Tervonen*, Asianajolaskusta, DL 2006 s. 712-717.
- *Jukka Varviala*, Tässä ammatissa ei rikastu, mutta vaurastuu DL 2002 s. 678-688; ja Siihen aikaan kun isä käräjäoikeuteen meni, DL 2009 s. 470-481.

²⁸⁵ Helsingin yliopistolla 3.5.2000 pidetty esitelmä.

- *Markku Ylönen*, Vastuunrajoitusehdoista asianajotoimeksiannossa, DL 2001 s. 160-162; Asianajajien valvonnan uudistaminen, DL 2005 s. 613-622; Oikeustapauskommentit KKO 2015:30 DL 2015 s. 832- 842; ja KKO 2016:44 DL 2016 s. 879-890.

Asianajajakunnan edustajien tuottamista julkaisemattomista kirjoituksista mainittakoon tässä *Jukka Peltonen*, Asianajajan ja eräiden muiden ammattilaisen vastuuriskien hallinnasta, Lakimiesliiton koulutuskeskuksen seminaari ”Ammattilaisten vastuuriskien hallinta – miten vastuuvahinkoriskiä käytännössä poistetaan ja pienennetään eri toimialoilla” 20.4.2006 Helsingissä.

Oikeustieteenharjoittajien ym. kirjoitukset

Tähän luetteloon otetuista kirjoituksista osa ei sisällä välittömästi asianajajaoikeuden piiriin kuuluvia kysymyksiä vaan kysymyksiä, joilla on niiden arvioimisen kannalta ilmeistä analogista merkitystä.

- *Aulis Aarnio*, Hyvän asianajajataavan eettinen perustelu – kunniakoodista kultaiseen sääntöön, DL 2010 s. 541-547 (*Kilta*).
- *Martti Backman*, Journalistin näkökulma ja odotukset sananvapauden käyttämiseen ja julkisuuteen oikeudenkäynnissä, DL 2005 s. 133-134 (*Kilta*).
- *Kaijus Ervasti*, Konfliktidiagnoosi osana konfliktinhallintaa, DL 2012 s. 104-115.
- *Laura Ervo*, Pappi todistajana, LM 3/2001 s. 407-433.
- *Timo Esko*, Asianajajaetiikasta ja asianajajaliiton kurinpitomenettelystä, Juhlajulkaisu Esko Hoppu 2005 s. 26-37; Överensstämmer en advokats skyldighet att vittna med reglerna om en advokats tystnadsplikt?, JFT 1/2008 s. 56-74 (keskustelualustus); Ammattietiikka, laki ja tuomioistuimet, DL 2/2017 s. 164-172 (*Kilta*).
- *Virve de Godzinsky*, Avustajat huostaanottoasioiden hallinto-oikeuskäsittelyssä, DL 2012 s. 92-103.
- *Vilja Hahto*, Tilintarkastajan vastuu muista kuin lakimääräisistä tehtävistä, Juhlajulkaisu Ari Saarnilehto 60 v. 2007 s. 55-72.
- *Juha Halijoki*, Oikeudenkäyntikulut ja niiden jakautuminen, DL 2000 s. 205-229; Yleinen oikeusapu ja avustajan palkkio – Avustajan palkkion määräytyminen eräiden oikeustapausten valossa, DL 2002 s. 747-761; ja Pakkokeinolain uudistus, DL 2003 s. 139-184.
- *Heikki Halila*, Onko meillä varaa oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin?, DL 2006 s. 644-649; Pankkien neuvontapalvelut ja perintöoikeuden järjestelmä, DL 2010 s. 294-295; ja Matti Ylöstalon syntymästä 100 vuotta, DL 2/2017 s. 152-163 (*Kilta*).
- *Sari Haukka*, Asianajotoiminta ja vertailevan mainonnan kielto EY:n kilpailuoikeudessa, DL 2001 s. 768-776.
- *Eero Heimolinna*, Asianajaja neuvotteluagenttina, DL 2016 s. 76-85.
- *Dan Helenius*, Ne bis in idem-kiellon rakenne ja ongelmakohdat viimeaikaisen oikeuskäytännön valossa, DL 2010 s. 764-777.
- *Harri Hämäläinen*, Pesähoitajan palkkiosta, DL 2005 s. 796-809.
- *Antti Jokela*, Eri lakimiesryhmien eettisistä koodeista, DL 4/2000 s. 528-540.
- *Hannu Juntunen*, Lakimies ja laupias samarialainen – Lakimiesetiikan pohdiskelua oikeusteologian näkökulmasta, LM 2001 s. 509-512.
- *Timo Jyrinjärvi*, *Jussi Korpelainen*, *Outi Pennanen*, *Outi, Pia-Maria Pesonen*, *Pia-Maria*, *Eija Pirinen* ja *Heli Vuori*, Oikeusturvavakuutuksen rooli oikeudenkäyntikulujen kattajana, DL 2006 s. 688-711.
- *Kristiina Järvinen*, Asianajotoimeksiannosta irtisanoutumisen perusteet, COMI 2010 s. 7-104.
- *Hannu Tapani Klami*, Hyvä asianajajatapa ja eturistiriidat eräissä tapauksissa, DL 2001 s. 338-339.
- *Emilia Korkea-aho*, Konkurssi-asiaain neuvottelukunnan suositukset oikeuslähteinä, DL 2005 s. 817-836.
- *Justus Könkkölä*, Kommentti: KKO 2006:61 Salassapitorikos – Asianajaja, DL 2006 s. 1051-1058.
- *Juha Lappalainen*, Asianosaisen totuusvelvollisuudesta siviiliprosessissa, DL 6/2001 s. 993-1003 ja Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 113-129 (*Kilta*).

- *Jari Liukku ja Pekka Vasara*, Tehostuva rahanpesun torjunta ja lakimiesammattin harjoittajat, DL 4/2000 s. 632-657.
- *Mikko Marttila*, Vaitiolo-oikeus ja hyödyntämiskielto konkurssissa, DL 2013 s. 799-817.
- *Lauri Melander*, Asianajajan etiikasta vihreän veran toiselta puolen, DL 4/2000 s. 557-566.
- *Tuulikki Mikkola*, Kommentti: KKO 2015:47 Yhteisomistussuhteen purkaminen – Uskottu mies – Uskotun miehen tehtävät, DL 2016 s. 124-132.
- *Jukka Mähönen*, Luottamuksesta, Juhlajulkaisu Ari Saarnilehto 60 v. 2007 s. 257-268.
- *Petri Mäntysaari*, Verokonsultin vastuusta, DL 2000 s. 245-273.
- *Riku Neuvonen*, Tapaoikeus oikeuslähdeopissa, LM 2006 s. 405-432.
- *Johanna Niemi ja Virve-Maria de Godzinsky*, Telepakkokeinoasiat tuomioistuimissa, Oikeus 2009 s. 242-261.
- *Olli Norros*, Sovittelijan vahingonkorvausvastuu, DL 2005 s. 466-483; Asiantuntijan vastuu sivullista kohtaan, DL 2007 s. 699-719; ja Vahingonkorvaus asiantuntijapalveluissa, LM 2008 s. 637-643; Kommentti KKO 2013:72 Toimeksianto – Asiamiehen korvausvelvollisuus – Korvausvelan vanhentuminen, DL 2014 s. 281-296.
- *Aki Ollila*, Neuvottelulohjaliteetti, DL 2016 s. 934-951.
- *Jukka Paarma*, Arvot ammattikunnan toiminnan perustana, DL 4/2000 s. 516-520.
- *Jukka Pasanen*, Apulaisoikeuskanslerin tehtävistä laillisuusvalvojana, LM 2000 s. 1215-1235.
- *Terho Pursiainen*, Ammattien etiikka, DL 2001 s. 31-50 ja Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 17-48 (*Kilta*).
- *Pasi Pölönen*, Asianajajan salassapitovelvollisuus asianajotoimistossa suoritettavassa takavarikossa, DL 2002 s. 1044-1062; Toimeksiannosta luopuminen keinona ristiriidan ratkaisemiseksi syytetyn puolustajan ja asianomistajan asiamiehen tehtävässä, DL 2005 s. 978-989 (*Kilta*); Kommentti: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Petri Sallinen ym. –tapaus Kodin suoja – Etsintä – Takavarikko – Asianajajan salassapitovelvollisuus, DL 2006 s. 146-152.
- *Mikko Sarja*, Hyvä edunvalvontatapa holhoustoimessa, DL 2011 s. 133-162; Onko eduskunnan oikeusasiamiehellä sijaa oikeudenkäyntiavustajakunnan valvonnassa?, DL 2013 s. 3-22.
- *Leif Sevón*, Independence – The Quintessence of the Lawyer, DL 2003 s. 299-301 ja Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 69-74.
- *Teija Stanikic*, Avustaja esitutkinnan tunnistamisen menettelyn valvojana, DL 2016 s. 330-344.
- *Pauli Ståhlberg, Miia Holappa ja Liina Kankaanpää*, Sopimusvastuun soveltamisesta sopimussuhteen ulkopuolelle (mm. KKO 2001:70), DL 2001 s. 750-756.
- *Jussi Tapani*, Luottamusaseman väärinkäyttö, DL 2008 s. 453-471.
- *Antti Tapanila*, Epäillyn puolustus esitutkinnassa, DL 2004 s. 12-34; Itsekriminointisuoja tiedonanto- ja toimimisvelvollisuuden rajoitteena, DL 2010 s. 559-584; Esiintymiskielto, DL 2012 s. 3-26; Epäillyn oikeudet ja hyödyntämiskielto hovioikeuksissa, DL 2014 s. 3-28.
- *Jarmo Toivola*, Asianajajan ja syyttäjän toiminnasta rikosprosessissa, DL 4/2000 s. 593-605.
- *Antti Toivonen*, Riippumattomuudesta tilintarkastuksessa, DL 2000 s. 145-151.
- *Santtu Turunen*, Ehdolliset palkkiot – keino madaltaa prosessikynnystä, DL 4/2000 s. 606-624; Asianajajien palkkiotaksa – kielletty kilpailunrajoitus vai keino madaltaa prosessikynnystä?, DL 2002 s. 762-776; ja Asianajosalaisuuden suoja oikeudenkäynnissä, teoksessa Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä - Juhlakirja Risto Koulou 60 vuotta, 2009 s. 666-688.
- *Klaus Viitanen*, Oikeudenkäyntikulut ja oikeuksien saatavuus, DL 2006 s. 614-632.
- *Olli Wikberg*, Havaintoja yrityslakimiehenä toimivan asianajajan ja yrityksen välisen yhteydenpidon luottamuksellisuuden suojasta Euroopan unionin tuomioistuimen Akzo-tapauksen valossa, DL 2010 s. 869-885.
- *Pekka Viljanen*, Asianosaisen totuusvelvollisuudesta rikosasioissa, DL 2001 s. 1004-1025 ja Näkökulmia asianajajaoikeuteen 2004 s. 130-164 (*Kilta*); Todistaako vai ei – kuka päättää?, DL 2012 s. 620-638; Todistelutoimikunnan mietinnön arviointia, DL 2013 s. 144-170.
- *Mikko Vuorenpää*, Kommentti KKO 2008:5 Asianajaja – Oikeudenkäyntikulut – Kurinpito.

7.6.3. Ulkomaisia asianajajaoikeudellisia kirjallisuuslähteitä

Suomen asianajotoiminnan järjestämisen perusteita koskevien säännösten eriytyessä muiden Pohjoismaiden säännöksistä ja kotimaisten asianajajaoikeudellisten kirjallisuuslähteiden lisääntyessä asianajajaoikeuden ulkomaisten lähteiden merkitys Suomessa on vähentynyt. Pohjoismaisilla kirjallisuuslähteillä on kuitenkin edelleen merkitystä etenkin asianajajaetiikan, hyvän asianajajattavan sisällön ja asianajajan vastuun määräytymisen kannalta. Pohjoismaissa on 2000-luvulla julkaistum. seuraavat merkittävät asianajajaoikeudelliset teokset:

- *Mads Bryde Andersen*, Advokatretten, 2005 (Tanska)
- *Helle Blomquist*, Lawyer's Ethics, the Social Construction of Lawyers' Professionalism, Danish Practising Lawyers and Some Pre-Conditions for the Ethics, 2000 (Tanska).²⁸⁶
- *Lena Ebervall*, Försvararens roll, 2002 (Tukholma) (väitöskirja).
- *Søren Halling-Overgaard*, Advokaters erstatningsansvar, 2011 (3. painos) (Tanska).
- *Claes Peyron*, Advokatetik En praxisgenomgång, 2010²⁸⁷ (SAF).

Defensor Legisissä on julkaistu m. seuraavat ulkomaisten asianajajien asianajajaoikeudelliset kirjoitukset:

- *Peter Camp*, Rules concerning Solicitors' [conflicts of interest] in England and Wales, DL 3/2002 s. 363-374 (*Kilta*).
- *Hans-Jürgen Hellwig*, Independence – Conflicts – Secrecy, DL 4/2000 s. 521-527; ja Differences in National Professional Rules and Regulations The Necessity of Conflict Rules and Harmonisation, Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 233-253.
- *Ramón Mullerat*, Independence: The Quintessence of the Lawyer, DL 2003 s. 13-25 ja Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 49-68.
- *Fernando Peláez-Pier*, Lawyers responding to challenges in the world economy, DL 2009 s. 866-871.

7.7. Asianajotoimintaa koskevasta oikeuskäytännöstä 2000-luvulla

2000-luvun oikeuskäytännöstä ovat asianajajaoikeudellisesti merkittävimpiä jo edellä kohdassa 7.3.2.1 tarkastellut kolme korkeimman oikeuden ratkaisua, joissa on otettu kantaa rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen sekä muiden julkisoikeudellisten vaatimusten merkitykseen hyvää asianajajattapaan valvontalautakunnan kurinpitokratkaisujen perusteena, siis julkisen vallan käytön yhteydessä. Kaksi noista ratkaisuista koskee asianajajan *esteellisyyttä* määräyksenvaraiseen tehtävään. Muis-ta kurinpitoasioita koskevista ratkaisuista on maininnan arvoinen KKO 2008:5, jonka mukaan asi-anajaja ei ollut velvollinen korvaamaan kantelijan lausuman antamisesta aiheutuneita kuluja.²⁸⁸

Asianajajan esteellisyys tulee oikeuskäytännössä esille pääasiassa määräyksenvaraisissa tehtävissä. Toimeksiantosopimuksenvaraisiin asianajotehtäviin liittyvät esteellisyystilanteet taas tulevat arvioi-

²⁸⁶ Ks. sen johdosta *Timo Esko*, Asianajajaetiikasta ja asianajajaliiton kurinpitomenettelystä, Juhlajulkaisu Esko Hoppu 2005 s. 26-37, erit. s 30-32. Siitä ilmenee, että Tanskan asianajajakunnan itsemääräämisoikeus kaventui 1970-luvulla.

²⁸⁷ Claes Peyron toimi 1992-2008 SAF:n kurinpitolautakunnan puheenjohtajana. Hän analysoi ja kommentoi teokses-saan valitsemiaan 1.500 vuosina 1992-2008 tehtyä kurinpitopäätöstä, jotka valaisevat asianajajaeettisiä periaatteita. Hän laati v. 2011 analyysin myös vuosina 2008-2010 tehdyistä kurinpitopäätöksistä. Peyronin laaja teos on PDF-versiona Sveriges Advokatsamfundetin kotisivuilla www.advokatsamfundet.se.

²⁸⁸ Ks. siitä *Mikko Vuorenpää* DL 2008 s. 664-669.

taviksi pääasiassa valvontalautakunnan toimesta.²⁸⁹ Korkeimman oikeuden käytännöstä löytyvät seuraavat kaksi määräyksensvaraiseen asianajotehtävään liittyvää esteellisyysskysymyksen ratkaisua: KKO 2000:55, jonka mukaan selvittäjäksi määrätty oli esteellinen toimimaan velallisen asiamiehenä saneerausohjelman vahvistamista koskevassa asiassa (KKO 1995:191 samoin velkajärjestelyn selvittäjä maksuohjelman muuttamista koskevassa asiassa). KKO 2011:31 (3-2), jonka mukaan pesänjakajaksi esitetty asianajaja oli esteellinen tehtävään, koska hakemuksen pesänjakajan määräämiseksi oli tehnyt lakimies, joka työskenteli ehdotetun henkilön kanssa samassa toimistossa.²⁹⁰

Tähänastisen 2000-luvun asianajajan *salassapitovelvollisuuden ja -oikeuden* rajoittamista koskevan oikeuskäytännön²⁹¹ tarkastelu ei ole tässä enää aiheellista, koska nuo ratkaisut ovat 1.1.2016 voimaan tulleen OK 17 luvun uudistuksen johdosta menettäneet pääasiallisen merkityksensä. Asianajajan salassapitovelvollisuus ja sen merkitys voi kuitenkin tulla ratkaistavaksi erilaisissa yhteyksissä niin, että ratkaisuilla on OK 17 luvun säännöksistä riippumaton yleisempää merkitystä. Asianajajan *salassapitovelvollisuuden merkitys* ilmenee useimmiten tapaohjeiden 6.3 kohdan mukaisena *esteellisyyserusteena*.

KKO 2006:61 koskee asiaa, jossa asianajajaa syytettiin salassapitorikoksesta. Kysymys oli siitä, oliko hän saanut ilmaista samassa asianajotoimistossa toimivaan toiseen asianajajaan kohdistunutta epäilyä avunantorikokseen koskevassa esitutkinnassa muutoin kuin rikoksesta epäiltynä kuultuna toimiston asiakkaan uskomia salaisuuksia. Käräjäoikeus ja hovioikeus katsoivat hänen syyllistyneen salassapitorikokseen, koska käsillä ei ollut hänen osaltaan pakkotilaan verrattavaa tilannetta. Korkein oikeus kuitenkin katsoi käsillä olleen tilanteen, jossa salassapitovelvollisuuden väistyminen perustui sellaiseen päämiehen asianajajansa oikeudellisen aseman vaarantaneeseen menettelyyn, ja että asianajajan *salassapitovelvollisuuden väistymiselle oli välttämätön peruste*.²⁹²

Ratkaisussa KKO 2011:19 oli kysymys X:n konkurssipesän pesänhoitajan oikeudesta saada tietoja konkurssivelallisen asioita hoitaneen asianajotoimiston ja velallisen välisestä rahaliikenteestä. Käräjäoikeus ja hovioikeus velvoittivat asianajotoimiston antamaan vaaditut tiedot. Korkein oikeus toteasi, että asianajotoimiston asianajajat olivat avustaneet konkurssivelallista X rikosasiassa, jossa tämä oli tuomittu vapausrangaistukseen. Jos asianajotoimistot olisivat velvollisia antamaan tiedot asiakkaansa pankkiyhteyksistä, pelko omaisuuden paljastumisesta vaikeuttaisi tällaisessa tapauksessa turvautumista oikeudenkäyntiavustajaan tai saattoi estää sen kokonaan. X:n asemassa olevalla asianosaisella ei siten olisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin (ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen c kohta) edellyttämää mahdollisuutta vapaasti valita oikeudenkäyntiavustajaansa. Korkein oikeus katsoi, että asianajajan salassapitovelvollisuutta ja konkurssipesän pesänhoitajan tietojensaantioikeutta oli ihmisoikeussopimuksen asettamien vaatimusten johdosta tulkittava tapauksessa niin, että *pesänhoitajalle säädetty tiedonsaantioikeus ei syrjäyttänyt asianajajan salassapitovelvollisuutta*.²⁹³

²⁸⁹ Ks. esimerkiksi valvontalautakunnan Valvontakertomus 2015 s. 45-53; ja Valvontakertomus 2014 s. 38-45.

²⁹⁰ Vrt. KKO 1985 II 84. Ks. myös äänestyksessä vähemmistöön jääneiden jäsenten perustelut.

²⁹¹ Ks. mm. KKO 2002:85, 2003:119 ja 2003:137.

²⁹² Ks. *Justus Könnkölän* tapauksen kommentit DL 2006 s. 1054-1058. Vrt. myös uuden OK 17 luvun 15 §:n 2 mom.

²⁹³ Ks. *Justus Könnkölä* DL 2011 s. 378-386; ja *Risto Koulu*, KKO:n ratkaisut kommentein 2011 I s. 153-155.

Asianajajaoikeudellisesti keskeisiä ovat kaikki *asianajajan vastuuta* ammattitoiminnassaan koskevat oikeustapaukset. Asianajajan vastuu voi kurinpitomenettelyssä toteutettavan ammatillisen vastuun lisäksi konkretisoitua *vahingonkorvausvastuuna*, *hinnanalennusvastuuna*, *prosessioikeudellisena* vastuuna ja *rikosoikeudellisena* vastuuna.

Merkittävin asianajajan ja asianajajayhtiön *vahingonkorvausvastuun perusteita* koskeva 2000-luvun ratkaisu on KKO 2001:70, joka koskee useiden konkurssipesien hoitajana toimineen asianajajan tekemiä pesien varojen kavalluksia sekä muiden pesänhoitajien ja niiden asianajajayhtiöiden, joissa pesänhoitajat toimivat, vastuuta näistä kavallusten pesille aiheuttamista vahingoista. Pesänhoitajien yhteisvastuun ja asianajajayhtiöiden vastuun lisäksi siinä oli kysymys myös asianajajayhtiön hallituksen jäsenten vastuusta asianajajayhtiön asiakasvaroista. Tästä tapauksesta on tehty jo aikaisemmin perusteelliset selvitykset, joihin tyydyn tässä viittaamaan.²⁹⁴

Ratkaisussa KKO 2001:128 katsottiin tilitoimisto, joka oli saanut tehtävän laatia kommandiittiyhtiön yhtiöosuuden luovuttamista koskevat asiakirjat, velvolliseksi varoittamaan asiakastaan luovutuksesta aiheutuvista veroseuraamuksista, vaikka toimeksianto ei ollut käsittänyt niiden selvittämistä. Ratkaisu on nähtävä jatkona korkeimman oikeuden 1990-luvulla antamille neljälle ratkaisulle, joiden mukaan toimeksianton saajalla, siis myös asianajajalla, on oma-aloitteinen velvollisuus ottaa huomioon ja varoittaa asiakastaan toimeksianton toteuttamisen mahdollisista vahingollisista seuraamuksista (ks. kohta 6.6 edellä).

KKO 2000:20 koskee konkurssipesän hoitajan pesän massavelvoitteiden varojen jakamisessa huomioimatta jättämisestä johtuvaa korvausvastuuta pesän velkojaa kohtaan, siis samantapaisesta vastuutilanteesta kuin mm. parissa 1990-luvulla annetussa ratkaisussa (ks. kohta 6.6. edellä).

Asianajajan *vahingonkorvausvastuun vanhentumista* koskeva säännösperusta muuttui vanhentumislain voimaantullessa 1.1.2004, jolloin toimeksiantajan, toimeksisaajan asianmukaisen tilityksen tekemisestä laskettavaa vuoden kannemääräaika koskeva KK 18:9 § kumottiin. KKO 2001:94 koskee toimeksiantosopimuksenvaraisesta toimeksiannosta johtuvaa vahingonkorvauskannetta, jossa vastaajana ollut asianajajatoimisto teki kanteen liian myöhään nostamista koskevan väitteen. Väite kuitenkin hylättiin, koska kanteen perusteena ollut virhe tai laiminlyönti ei ollut tilityksestä nähtävissä. Viittaaan myös edellä kohdassa 6.6 neljästä 1990-luvulla annetusta tilitysvelvollisuutta ja korvausvelan vanhentumista koskevasta ratkaisusta sanottuun.

Ratkaisussa KKO 2003:81 on kysymys konkurssipesän toimitsijamieheen kohdistetun vahingonkorvausvaatimuksen vanhentumisesta vanhentumisasetuksen 1 §:n mukaisessa 10 vuoden vanhentumisajasta. Korkein oikeus katsoi, toisin kuin käräjäoikeus ja hovioikeus, että kantajayhtiön korvausvaatimus oli vanhentunut.

---

²⁹⁴ Ks. *Jukka Peltonen*, Eräs asianajajan ja asianajajayhtiön korvausvastuuta selkeyttävä oikeustapaus (KKO 2001:70), DL 2002 s. 42-68 ja Näkökulmia asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 381-423; ja Asianajajalain 5 §:n 2 momentin historiasta ja merkityksestä, DL 2016 s. 305-328, erit. s. 324 ja 327-328.

Ratkaisussa KKO 2013:72 oli vakuutusyhtiöön kohdistetun liikennevakuutuskorvausvaatimusten ohessa kysymys myös asianajajan vahingonkorvausvastuusta ja sen vanhentumisesta, johon oli sovellettava vanhentumislain säännöksiä sen voimaantulosäännösten perusteella, vaikka asianajajan kanteen perusteena olleet toimet ajoittuivat aikaan ennen vanhentumislain voimaantuloa. Kysymys oli siinä toimeksiantosopimuksenvaraisesta asianajotehtävästä. Korkein oikeus ratkaisi vanhentumiskysymyksen (4-1) katsoen VanhL 7 §:n 2 momentin mukaisen 10 vuoden vanhentumisajan alkaneen kulua korvausvaatimuksen perusteena olleen ja sisällöltään virheelliseksi väitetyn kanteen vireillepanosta 3.2.1997 lukien sekä korvausvaatimuksen vanhentuneen, koska vanhentuminen oli katkaistu vasta 16.10.2007.²⁹⁵

Asianajajan prosessioikeudellinen vastuu voi toteutua OK 14:7 §:ssä säädettyinä järjestyssakkona ja OK 15:10a §:ssä säädettyinä esiintymiskieltona sekä oikeudenkäyntiasiamiehen korvausvastuuna vastapuolen kuluista, jota koskevat OK 21:6 § ja ROL 9:3 § ovat täsmentäneet tämän kulukorvausvastuun perusteita ja herkistäneet sen toteutumista. Asianajajan OK 21:6 §:ään perustuvaa päämiehen kanssa yhteisvastuullista *korvausvastuuta vastapuolen oikeudenkäyntikuluista* koskevat tapaukset rupesivat lisääntymään 1990-luvun lopulta alkaen erityisesti tilanteissa, joissa asianajaja ajaa *varattoman päämiehen* kannetta, joka hylätään.

Ensimmäinen tällaista korvausvastuuta koskeva korkeimman oikeuden ratkaisu on KKO 2001:65, jossa hovioikeuden langettava tuomio kumottiin ja oikeudenkäyntiasiamiehiin kohdistettu kulukorvausvaatimus hylättiin äänin 3-2. Tapausta on jo aikaisemmin kattavasti selostettu,²⁹⁶ joten siihen ei ole tässä yhteydessä tarpeen mennä syvemmälle. Sen jälkeen annetuissa ratkaisuisa, jotka olivat huoneenvuokra-asiaa koskeva KKO 2003:46 (3-2) ja takaisinsaantia tyhjään konkurssipesään koskeva KKO 2005:9, päädyttiin myös hylkäämään asianajajiin kohdistetut kulukorvausvaatimukset.

Ratkaisussa KKO 2001:55 oli kysymys muutoksenhausta tuomioon, jossa hovioikeus oli määrännyt asianajajan yhteisvastuullisesti päämiestensä kanssa korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Hovioikeuden ratkaisu jäi lainvoimaiseksi, koska valituksen tutkiminen olisi edellyttänyt valitusluvan pyytämistä, jota asianajaja ei ollut tehnyt. Tiedossa on muitakin tapauksia, joissa asianajaja on velvoitettu korvaamaan päämiehensä vastapuolen kulut yhteisvastuullisesti varattoman päämiehensä kanssa. *Päämiehen varattomuus* herkistää OK 21:6 §:n soveltamistilanteiden käsille tuloa.

*Asianajajan rikosoikeudellisesta vastuusta*²⁹⁷ löytyy asianajajaan kohdistettua kunnianloukkaussyytettä koskeva ratkaisu KKO 2007:56. Asianajaja oli asianomistajan edustajana antanut rikosasiassa syytetyn avustajana toiminutta lakimiestä loukkaavan lausuman, jonka mukaan tämä oli aikaisemmin tuomittu vankeusrangaistukseen epärehellisyydestä ja myös erotettu Asianajajaliitosta. Tämän hän oli tehnyt asettaakseen avustajan tutkittavan asian vaiheita koskevalle kertomukselle annetun merkityksen kyseenalaiseksi. Kun asianajajan lausumille oli ollut avustajan tehtävän kannalta pe-

²⁹⁵ Ks. *Olli Norroksen* tapausta koskevat kommentit DL 2014 s. 287-298, jonka yhteenvedosta ilmenevät ratkaisusta asianajajan korvausvastuun vanhentumisen kannalta tehtävät johtopäätökset. Ks. myös *Jaana Norio-Timonen*, KKO:n ratkaisut kommentit 2013 II s. 175-179.

²⁹⁶ Ks. *Jukka Peltonen*, Oikeudenkäyntiasiamiehen kulukorvausvastuusta erään oikeustapauksen valossa (KKO 2001:65), DL 2001 s. 1026-1037.

²⁹⁷ Asianajajatoiminnan kannalta kriittisistä kriminalisoinneista ks. *Jukka Peltonen*, Asianajajaoikeuden alasta – mitä asianajajaoikeus on?, DL 2/2017 s. 173-179 erit. s. 177.

rusteltua syytä, katsoi korkein oikeus jääneen näyttämättä, että lausunto olisi esitetty loukkaamistarkoituksessa, jota kunnianloukkauksen rangaistavuuden katsottiin tällaisessa tapauksessa edellyttävän. Sen vuoksi korkein oikeus kumosi langettavan hovioikeuden tuomion ja hylkäsi syytteen.²⁹⁸

2000-luvun aikana on annettu lukuisia korkeimman oikeuden ratkaisuja, jotka koskevat eri tavoin *julkista oikeusapua, puolustajaa, asianajajan palkkioita ja oikeusturvavakuutusta*, joita ei tässä yhteydessä ole tilaisuutta laajemmin tarkastella²⁹⁹ muutamaa tapausta lukuun ottamatta.

Ratkaisuissa KKO 2002:106-109 oli kaikissa kysymys siitä, että hovioikeus oli toimitettuaan pääkäsittelyn arvioinut näytön samalla tavalla kuin kärjäoikeus sekä valitukset selvästi perusteettomiksi päättäen sen vuoksi olla maksamatta rikosasioissa puolustajaksi tai avustajaksi määräytyille asianajajille palkkioita valtion varoista. Korkein oikeus kuitenkin katsoi kaikissa neljässä asiassa, etteivät valitukset olleet selvästi perusteettomia.³⁰⁰

KKO 2012:32 koskee puolustajan määräämistä viran puolesta henkilölle X, joka oli kärjäoikeudessa tuomittu törkeästä veropetoksesta vuoden ehdolliseen vankeusrangaistukseen sekä suorittamaan Verohallinnolle vahingonkorvauksena yli 60.000 euroa ja korvauksen oikeudenkäyntikuluista. X oli lisäksi määrätty 4 vuoden kestävään liiketoimintakieltoon. X valitti hovioikeuteen, joka katsoi, että säädetty edellytykset olla jatkamatta valituksen käsittelyä olivat täyttyneet, ja sen vuoksi päätti, ettei valitusta otettu enempään tutkintaan, ja jätti kärjäoikeuden tuomion pysyväksi. X haki muutosta korkeimmalta oikeudelta. X oli tähän asti toiminut ilman avustajaa. Korkein oikeus myönsi X:lle valitusluvan ja katsoi, että hovioikeus ei olisi saanut seuloa X:n valitusta. Asiassa oli huolehdittava siitä, että X:n oikeus asianmukaiseen puolustautumiseen turvataan määräämällä hänelle viime kädessä puolustaja viran puolesta. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden päätöksen ja kärjäoikeuden tuomion palauttaen asian kärjäoikeuteen.³⁰¹

Lopuksi on aiheellista todeta vielä se, että myös *korkeimman hallinto-oikeuden* oikeuskäytännössä muodostuu asianajajaoikeudellisesti merkittäviä ratkaisuja, jotka voivat koskea esimerkiksi asianajotoiminnan verotusta tai asianajajan salassapitovelvollisuutta mahdollisesti rajoittavaa tiedonantovelvollisuutta viranomaisia kohtaan.

Asianajotoimintaa koskevan *verotuksen* osalta mainittakoon KHO 2016:18, joka koskee asianajaja-osakeyhtiön osakaskunnan muuttamisen yhteydessä tapahtuvaa osakkeiden vaihdantaa kauppahintaan, joka vastaa osakassopimuksessa niin sanotun *naken in naken ut* -periaatteen mukaisesti sovitua tasearvoa.³⁰²

---

²⁹⁸ Ks. Pekka Viljanen, KKO:n ratkaisut kommentein 2007 I s. 370-372. – Ratkaisun perusteluissa ei ollut esillä asianajajan *sanavapauden* laajuus. Ks. siitä Päivi Tiilikan KKO 2009:10 koskevat kommentit, KKO:n ratkaisut kommentein 2009 I s. 103: ”... asianajajan sanavapaus on erittäin laaja hänen käyttäessään sitä vireillä olevassa asiassa päämiehensä asian hoitamiseen (EIT: Nikula v. Suomi, 21.3.2002 ja KKO ja 2007:56)”.

²⁹⁹ Eräitä niistä on mainittu teoksen Näköaloja asianajajaoikeuteen SAL 3/2004 s. 517-520.

³⁰⁰ Ks. tapauksia koskevat Antti Jokelan kommentit LM 2002 s. 484-491.

³⁰¹ Ks. tapausta koskevat Marko Viitasen kommentit LM 2012 s. 797-807, jossa todetun mukaan tämä tapaus oli ensimmäinen korkeimman oikeuden arvioitavana ollut puolustajan *viran puolesta* määräämistä koskeva tapaus.

³⁰² Ks. Jaakko Klemettin kommentit DL 2016 s. 484-491.

Asianajotoimiston verotukseen liittyy myös kysymys asianajajayhtiön lukuun suoritettujen välimies-tehtävän palkkion verotuksesta. Sitä koskee KHO 1996 B 543, jonka mukaan asianajajayhtiön osakkaan välimiespalkkio katsottiin asianajajayhtiön liikutuloksi, josta ei tullut toimittaa ennakon-pidätystä. Käsitykseni mukaan tämä verotuksellinen ratkaisu ei kuitenkaan muodosta perustaa väli-miestehtävän lukemiseen asianajotehtävien piiriin.³⁰³ Kun asianajopalvelut ovat arvonlisäveron alaisia, on arvonlisäverotusta koskeva oikeuskäytäntö merkityksellistä mm. muussa maassa sijaitse-valle asiakkaalle suoritettuja tehtäviä koskevan laskutuksen osalta.

Verotusmenettelylain (1558/1995) 19 §:ssä ja arvonlisäverolain 170 §:n 1 momentissa on säädetty sivullisen erityisestä tiedonantovelvollisuudesta Verohallintoa kohtaan. Lisäksi finanssivalvonnasta annetun lain (878/2008) 3 luvussa ja kilpailulain (948/2012) 5 luvussa on säädetty sivulliseen koh-distuvista tietojenhankintatoimista. Sivullisena olevan asianajotoimiston salassapitovelvollisuuden merkitys on nykyisin huomioitu verotusmenettelylain 19 §:ssä ja arvonlisäverolain 170.1 §:ssä sekä finanssivalvontalain 25 §:ssä ja kilpailulain 38 §:n 3 momentissa pääasiassa asianajajan salassapito-oikeuden turvaavalla tavalla.³⁰⁴

Valvontaviranomaisten päätöksistä, jotka koskevat asiakirjojen ja tietojen antamista, on muutok-senhakutie korkeimpaan hallinto-oikeuteen, joka siten viimekädessä ratkaisee asianajajan salassapi-tovelvollisuuden tietojenantovelvollisuutta hallintoviranomaisia kohtaan rajoittavan merkityksen. Tapauksessa KHO 2016:127 oli kysymys Verohallinnon päätöksestä, jolla se velvoitti verokonsul-tin verotusmenettelylain 19 §:n nojalla antamaan erään muistion. Verokonsultin valituksesta hallin-to-oikeus kumosi Verohallinnon päätöksen, johon veronsaajien oikeudenvilvontayksikkö haki muu-tosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Korkein hallinto-oikeus hylkäsi valituksen ja pysytti hallin-to-oikeuden päätöksen. Äänestys 3-2 koski vain ratkaisun perusteluja.

---

³⁰³ Ks. siitä *Peltonen*, Asianajajalain 5 §:n 2 momentin historiasta ja merkityksestä, DL 2016 s. 324.

³⁰⁴ Ks. niistä edellä kohdassa 7.2.6 esitettyä.

8. Yhteenvedoa asianajajaoikeuden ja sen lähteiden kehityksestä

8.1. Asianajajaoikeuden normilähteiden kehityskaaresta³⁰⁵

Suomen asianajajakunnan syntyvaiheesta 1800-luvun lopulta alkaen aina asianajajalain vuonna 1958 säätämiseen asti asianajan ammatillisia velvollisuuksia säänneltiin vain *tehtäväkohtaisin lainsäädännöksi*: oikeudenkäyntitehtäviä OK 15 luvun ja toimeksiantoja yleensä KK 18 luvun säännöksiin. RL 38:3 §:ssä säädettiin asianajajan salassapitovelvollisuudesta, joka koski kaikkia toimeksiantosopimuksenva-
raisia tehtäviä ja OK 17:7 §:n (poikkeukseton) todistamiskielto koski vain oikeudenkäyntitehtäviä.

OK 15:3 §:n oikeudenkäyntiasiamiehen esteellisyysperusteet koskivat vain tuomioistuimen virkamiehiä ja sitä, joka oli aikaisemmin samassa asiassa toiminut vastapuolen asiamiehenä, joita täydensi RL 38:2 §:ssä kriminalisoitu vastapuolen suosiminen (*prevarikaatio*). Oikeudenkäyntiasiamiehen velvollisuudet, rehellisyys ja oikeudenkäynnin väärinkäytön kielto, tuomioistuinta ja vastapuolta kohtaan oli toteutettu OK 14:7:n (vastapuolen solvaaminen) ja 8 §:n (valehtelemisen kielto) sekä 15:15 §:n (epäkunnioitus tuomaria kohtaan) prosessuaalisin rangaistussäännöksiin. Asianajajien *lakisääteinen valvonta* toteutui vain oikeudenkäyntiasioiden osalta tuomioistuimen toimesta.

Kaikkia toimeksiantosopimuksenva-
raisia tehtäviä koskevassa KK 18 luvussa ja määräksenva-
raisia tehtäviä sääntelevissä konkurssisäännöissä ja holhouslaissa ei ollut säädetty mitään tehtävään määrättä-
vän *esteettömydestä*. Asianajajan RL 38 luvun 1 §:ssä kriminalisoitu epärehellisyys päämiestä kohtaan soveltui silloin kaikkiin oikeudenkäynnin ulkopuolella hoidettaviin toimeksiantoihin ja määräksenva-
raisiin tehtäviin.

Asianajajakunnalla ei ollut silloin kehittyneitä ammattieettisiä ohjeita, joihin olisi kirjattu hyväksyttäviä ammatillisia käytänteitä. Sillä oli kuitenkin käsitys *ammattieettisistä perusarvoista* ja niiden toteutumiseen pyrkivä tahto. Niiden ja asianajajan tehtäväkohtaisten lakisääteisten velvollisuuksien perusteella Suomen Asianajajaliitto ry päätti jäsenasioista sekä valvoi jäseniään ja käytti kurinpitovaltaa yhdistyksen sääntöihin perustuvien yksityisoikeudellisten perusteiden.

Asianajajaliitto ja sen myötä asianajajakunta oli silloin riippumaton ja *autonominen yksityisoikeudellisin perusteiden*, mutta siltä puuttui sen janoama yhteiskunnallinen hyväksyntä ja lakisääteinen tunnustaminen asianmukaisen oikeudenhoidon edellyttämäksi osapuoleksi, ”oikeudenhoidon orgaaniksi”.

Asianajajalain säätäminen vuonna 1958 merkitsi oleellista muutosta tähän asiantilaan erityisesti seuraavissa kahdessa suhteessa:

Ensinnäkin asianajajalaila järjestettiin asianajajakunnan järjestäytymisen perusteet niin, että asianajajakunnalle annettiin jäsenyyttä sekä jäseniin kohdistuvaa valvontaa ja kurinpitoa koskeva lakisääteinen *autonominen tehtävä* sekä toimivalta jäsen- ja kurinpitoasioita koskevan *julkisen vallan käyttämiseen*. Tämä järjestely täytti asianajajakunnan riippumattomuutta julkisesta hallintovallasta koskevan vaatimuksen. Asianajajaliiton käyttämään rajalliseen julkiseen valtaan kohdistuvat eräät julkisoikeudelliset vaatimukset nousivat esiin vasta myöhemmin vuoden 1999 perustuslain säätämisen jälkeen.

---

³⁰⁵ Ks. *Peltonen* mk. Advokatoorisista maksimeista DL 2/2017 s. 199-221, jossa on tiivistetympi esitys tästä kehityskaaresta.

Toiseksi AAL 5 §:ssä säädettiin asianajotoimistojen riippumatonta järjestämistä koskevien velvollisuuksien lisäksi asianajajan kaikkien tehtävien hoitamista koskevista yleisvelvollisuuksista määräämällä 5 §:n 1 momentissa, että asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa.³⁰⁶ Tämä säännös antoi sitä nimenomaisesti julki lausumatta asianajajakunnalle oikeuden ja velvollisuuden hyvän asianajajataavan autonomiseen määrittämiseen, joka tehtävä saatiin täytettyä, kun vuonna 1972 vahvistettiin jäsenten noudatettavaksi Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet.³⁰⁷ Kirjallisten tapaohjeiden myötä toteutui asianajajan esteettömyysvaatimusta koskevien sääntöjen omaksuminen. Asianajajan salassapitovelvollisuutta koskeva säännös oli silloin vielä RL 38:3 §:ssä, jonka tulkittiin koskevan myös muita kuin oikeudenkäyntitehtäviä.³⁰⁸

Nämä AAL 5 §:ään ja RL 38:3 §:ään perustuvat asianajajan perusvelvollisuudet olivat tarkoitettuja turvaamaan nimenomaan asianajotoiminnan keskiössä olevaa asianajajan ja päämiehen välistä luottamussuhdetta ja siihen kuuluvien erilaisten vaatimusten toteutumista, mutta vain asianajajan velvollisuuksina. Luottamussuhteen suojaaminen etenkin päämiehen asianajajalle uskomien tietojen luottamuksellisuutta säilyttämisen osalta edellyttää kuitenkin myös sen lailla turvaamista asianajajan salassapito-oikeutena (luottamussuojaus). Vuoden 1948 OK 17 luvun uudistuksen jälkeen OK 17:23 §:ssä säädetty todistamiskiello oli asianajajan salassapito-oikeuden osalta epäselvä.

Asianajajalain vuonna 1958 säätämisen jälkeen yhteiskunnan toimintojen monimutkaistuminen ja oikeudellistumiskehitys, uudet yksityisoikeudelliset säädökset 1960-luvulta alkaen sekä ylikansalliset normit ja uudet kansalliset julkisoikeudelliset säädökset 1990-luvulta alkaen, ovat oleellisesti muuttaneet, monipuolistaneet ja monimutkaistaneet asianajajaoikeuden normilähteiden kokonaisuutta.

Asianajajaoikeuden normilähteet ovat edellä todetun kehityksen seurauksena tulleet ylikansallisten normilähteiden sekä useiden julkisoikeudellisten säännösten vaikutuspiiriin. Ihmisoikeudet ja muut ylikansalliset valtiovaltaan kohdistuvat velvoitteet ovat vahvistaneet oleellisesti asianajajakunnan järjestäytymistä ja asianajotoiminnan järjestämistä koskevan riippumattomuusvaatimuksen perusteita sekä etenkin rikosasioita koskevissa toimeksiantoissa asianajajan päämiehen oikeuksia suhteessa julkiseen valtaan. Lisäksi ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut ja vuonna 1999 säädetty uusi perustuslaki toivat mukanaan Asianajajaliiton toimintaan ja julkisen vallan käyttöön kohdistuvia vähimmäisvaatimuksia, jotka otettiin huomioon asianajajalain uudistuksissa vuosina 2004 ja 2011.

Ihmisoikeussopimuksesta ja muista ylikansallisista lähteistä johtuvat valtiovaltaan kohdistuvat velvoitteet, joiden sanotaan kuuluvan myös oikeusturvaa koskevan perustuslain 21 §:n sisältöön, muodostavat tehokkaan ja arvovaltaisen oikeutusperustan asianajajan ja päämiehen välisen luottamussuhteet kunnioittamista ja sen lailla suojaamista koskeville vaatimuksille.

Tämä kehitys on merkittävästi vaikuttanut yhtäältä asianajajakunnan riippumattomuutta koskevan vaatimuksen hyväksymiseen lainuudistuksissa sekä toisaalta Hyvän asianajajataavan ja asianajajakunnan sen

---

³⁰⁶ Asianajajan yleisvelvollisuuksia sääntelee myös AAL 5 §:n 3 momentti, joka velvoittaa asianajajan säilyttämään asiakasvarojen erillään asianajajan omista varoista.

³⁰⁷ Tapaohjeiden kaikki hyväksyttäviä käytänteitä koskevat säännöt kuuluvat myös asianajajan yleisvelvollisuuksiin.

³⁰⁸ Myös asianajajan salassapitovelvollisuus on kuulunut ensin RL 38:3 §:n ja v. 1995 jälkeen AAL 5c §:n nojalla asianajajan yleisvelvollisuuksiin.

määrittämistä koskevan autonomian tunnustamiseen sekä lainuudistusten esitöissä että korkeimman oikeuden kurinpitorkaisuja koskevassa käytännössä.

Lisäksi tämä kehitys on myötävaikuttanut luottamussuhteeseen keskeisenä kuuluvan asianajajan salassapitovelvollisuuden merkityksen ja sitä suojaavan asianajajan salassapito-oikeuden vahvistumiseen julkisoikeudellisissa menettelyjä koskevissa säädöksissä. OK 17 luvun uudistus vuonna 2015 merkitsi asianajajan salassapitovelvollisuutta ja -oikeutta koskevan luottamussuhteen suojan korjautumista vastaamaan ihmisoikeussopimuksesta johtuvia vaatimuksia. Asianajajien ammatillisten vapausoikeuksien, mukaan lukien myös sananvapaus, vahvistuminen on toteutunut asianajajakuntaan ja sen ammattieettiin tahton kohdistuvan aikaisempaa suuremman luottamuksen varassa.

Toisaalta eräät uudet julkisoikeudelliset, etenkin rahanpesun estämistä koskevat säännökset, ovat merkinneet tietyissä spesifeissä tilanteissa asianajajan ja päämiehen välisen luottamussuhteen heikennystä. Asianajajan salassapito-oikeuden rajoituksia koskevien nykyisten säännösten voitaneen kuitenkin arvioida huomioivan pääosin asianmukaisella tavalla asianajajien päämiesten legitiimeistä oikeusturvaodouksista johtuvat vaatimukset.

Asianajotehtäviä koskevat säännösuudistukset ovat merkinneet esteellisyyttä ja salassapitovelvollisuutta koskevien säännösten sisällyttämistä myös määräyksenvaraisia ja eräisiin nimeämisvaraisiakin tehtäviä koskeviin lakeihin.

Asianajajaoikeuden edellä mainitut normilähteet on pääosin uudistettu muutaman viimevuosikymmenen aikana, osa aivan viimevuosien aikana. Sen vuoksi säännöksiä voitaneen pitää ainakin pääosin valmiina niin, ettei niiden oleellinen muuttaminen ole ajankohtaista lähivuosien aikana. Asianajajalaki on muutettu niin useita kertoja, että sen uudistaminen pelkästään sen sisällön johdonmukaisemmaksi saattamisen tarkoituksessa voisi ehkä olla lähitulevaisuudessa aiheellista.

Yleisenä havaintona asianajajaoikeuden normilähteiden kehityskaaresta huomiota kiinnittää se, että *asianajajan perussuhteen*, toimeksiantosopimuksenvaraisen asianajotehtävän, *yksityisoikeudelliseksi* luonnehdittavat velvollisuudet päämiestä kohtaan ovat säilyneet 1800-luvulta alkaen oleellisesti ja vakaasti samanlaisina vahvistuen ja täsmentyen asianajajanlain vuonna 1958 säätämisen yhteydessä AAL 5 §:n 1 momenttiin kirjattujen määräysten ja vuoden 1972 Hyvää asianajajatapaa koskeviin ohjeisiin kirjattujen sääntöjen perusteella. Sen sijaan määräyksen- ja nimeämisenvaraiset tehtävät ja niihin liittyvät velvollisuudet ovat olleet ensikädessä sidoksissa niitä koskevien erityislakien säätämiseen ja kulloiseenkin sisältöön.

Asianajajalain säätäminen ja Suomen Asianajajaliiton perustaminen vuonna 1959 julkisoikeudellisena yhdistyksenä merkitsivät samalla *julkisoikeudellisen elementin* omaksumista asianajajakunnan järjestäytymisen ja asianajotoiminnan järjestämisen perusteisiin. Huomiota kiinnittää se, että asianajajalain muutokset ovat koskeneet, asianajotoiminnan osakeyhtiössä harjoittamista koskevaa vuoden 1992 muutosta lukuun ottamatta, lähes yksinomaan *asianajajalain julkisoikeudellista elementtiä*, etenkin julkisen vallan käyttämistä edellyttäviä asianajajien valvontaa ja kurinpitoa.³⁰⁹

---

³⁰⁹ Ks. *Peltonen* mk. Advokatoorisista maksimeista DL 2/2017 s. 210.

8.2. Asianajajaoikeuden tilasta vuonna 2016³¹⁰

Asianajajaoikeuden syntysanat lausuttiin vuosina 1984-1987. Samalla edellytettiin, että asianajajaoikeudesta saataisiin systemaattinen yleisesitys. Asianajajaoikeus sanana ja käsitteenä vakiintui nopeasti. Asianajajaoikeuden kehittäminen jäi asianajajakunnan itsensä omaehtoisten toimien varaan.

Asianajajaoikeuden perustutkimus on kuitenkin edelleen suorittamatta. Asianajajaoikeudella ei ole yleisiä oppeja eikä sen vuoksi ole liioin systemaattista yleisesitystä asianajajaoikeudesta. Siten nykyisen ja tulevien asianajajasukupolvien tehtäväksi on jäänyt systemaattisen yleisesityksen edellyttämien asianajajaoikeuden yleisten oppien sekä oikeudenalalle ominaisten yleisten käsitteiden ja oikeusperiaatteiden luominen.³¹¹

Olen eräissä muissa esityksissäni pyrkinyt kokoavasti esittelemään alustavia asianajajaoikeuden systematisointiperusteita ja systematisoinnin hahmotelmia sekä eräitä asianajajaoikeudellista kirjallisuuslähteistä paikantamiani peruskäsitteitä ja oikeusperiaatteitakin, joihin lähteisiin tyydyn tässä vain viittamaan.³¹²

---

³¹⁰ Ks. *Ylöstalo-Tarkka*, Asianajajan käsikirja, 2001 s. 288-293 olevaa kuvausta asianajajaoikeudesta v. 2001 tasossa.

³¹¹ Ks. sen osalta lähemmin *Peltonen* mk. Advokatoorisista maksiiimeista DL 2/2017 s. 213-220, joka sisältää myös arvion asianajajaoikeuden tilasta v. 2016 mukaan lukien arvion asianajajaoikeudesta itsenäisenä ”oikeudenalakandidaattina” s. 216-220.

³¹² Ks. *Peltonen* mk. Asianajajaoikeuden alasta, DL 2/2017 s. 176-178; ja *Peltonen* mk. Advokatoorisista maksiiimeista DL 2/2017 s. 215-216, jonka jälkeen olen arvioinut siinä myös asianajajaoikeutta oikeusalajaotuksen kentässä ja asianajajaoikeuden tulevaisuutta.